

al. dumas

1221

al. dumas

contele de monte-cristo

«Generații după generații și-au hrănit imaginația și sufletul cu fapte și întâmplări minunate din creația lui Alexandre Dumas. Această ediție a romanului *Contele de Monte-Cristo* constituie o dovadă peremptorie a dragostei cu care cititorii din țara noastră întâmpină opera atât de popularului scriitor francez despre care Henri Clouard, în finalul monografiei ce i-o consacră, conchide: „Franța are în Alexandre Dumas, o valoare națională, pe care se cuvine să o afirme și să o răspîndească»

SANDA ANGHELESCU

al.dumas

Vol. I-II, lei 16

editura minerva

Ilustrația copertei : *Kalah Francisc*

al. dumas

contele de monte-cristo

ROMAN

TRADUCERE DE GELU NAUM
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE SANDA ANGHELESCU

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1985

Alexandre Dumas
Le Comte de Monte-Cristo
Paris
Calman-Lévy Editeurs

PREFAȚĂ

După Renaștere, poate doar secolul al XIX-lea, cu prefigurări în cel de-al XVIII-lea, mai oferă minunea acelor firi propteice, de o uriașă forță creatoare, genii romantice, prinse în lupta cu Destinul pentru a schimba fața lumii și nutrind credința că perioada în care trăiesc trebuie să fie o „eră nouă“. Alexandre Dumas este o creație specifică a frământatei Franțe de început de secol al XIX-lea sau, cum îl numește Jules Michelet, o „forță a naturii“, suflet pribeag, dornic mereu de mișcare, îndrăgostit de necunoscut, atras de mare, de natura sălbatică sau exotică a depărtărilor, cucerit de gestul sublim în oricare dintre manifestările spiritului.

„Impresiile“ sale de călătorie, care au format deliciul cititorilor de foiletoane, demonstrează capacitatea autorului-călător de a traversa uriașe distanțe, în timp și spațiu, din atât de familiara Marsilie până în Caucaz, și de pe malurile Rinului până în torida Algerie, evocînd cu un farmec aparte evenimente istorice sau figuri mitologice, ca să ajungă, astfel, pe urmele argonauților, pînă în Colhida „linei de aur“, contemplînd locurile martore la supliciiul lui Prometeu.

Căci, pentru Dumas, descrierea unui ținut anume este totodată prilej de a reaminti istoria locurilor, de a povesti legende sau de a face cîte o digresiune, suprapunînd uneori întîmplărilor cotidiene amintirea vreunei nuvele sentimentale. Vicisitudinile drumului sînt povestite cu vervă și umor, iar protagonistul, eroul, rămîne să fie, în mai toate împrejurările, autorul însuși.

Aceste îndelungate și aventuroase peregrinări în spațiu sînt dublate, în opera lui Alexandre Dumas, de un periplu în timp, prin epoci, secole, printre oameni, față de care autorul manifestă aceeași caldă familiaritate cu care îi întîmpină și pe cei întîlniți aieva în drumurile lui.

Rareori opera unui romancier, fie el cât de prodigios, a evocat o mai amplă perioadă istorică, reconstituind, chiar dacă nu riguros exact, ambianțe și momente atât de diverse, reînsușe-țind personaje intrate în legendă și conferindu-le calități și defecte izvorite din imaginația fecundă a creatorului lor. Dumas pornește din epoca lui Du Guesclin (secolul al XIV-lea), în *Le Bâtard de Mauléon*, și din cea a lui Francisc I, Henric II și Henric III (secolul al XVI-lea), în *Le Page du duc de Savoie*, *Les deux Diane*, *Les Quarante-cinq*, *La Dame de Monsoreau* sau *La Reine Margot*, străbate secolul al XVII-lea olandez, în *La Tulipe noire*, ajunge pînă în secolul al XVII-lea francez, în *Les Trois Mousquetaires*, *Vingt ans après*, *Le Vicomte de Bragelonne*; se oprește apoi în timpul Regenței și al domniei lui Ludovic al XV-lea (*Une fille du Régent*, *Olympe de Clèves*, *Le Chevalier d'Harmental*), trece prin epoca denumită *Ancien Régime*, evocînd ultimii ani (*Le Colier de la Reine* și *Le Chevalier du Maison Rouge*), ca să ajungă, cu romanul *Le Comte de Monte-Cristo* pînă în timpurile moderne.

Interesant însă este să aflăm de unde își selectează Dumas atât de bogata informație, necesară parcurgerii unei asemenea distanțe istorice. Paradoxal, romancierul este aproape un ignorant în acest domeniu. Lecturile copilăriei, studiile din timpul școlii nu explică ampla informație. Copilul, apoi tinărul, citește cu entuziasm Buffon, *Istoria naturală*, Defoe, *Robinson Crusoe*, apoi *1001 de nopți*, *Tratatul de mitologie* al lui Demoustier, *Biblia*, înțeleapta carte a lui Fenélon, *Télémaque*, dar și povestirea *Aventurilor cavalerului de Faublas*, lectură mult apreciată pentru pasajele ei libertine.

La îndemnul și sub oblăduirea ofițerului de husari Amédée de la Ponce, îi descoperă pe Bürger, Schiller, Kotzebue și Ugo Foscolo, apropiindu-se de romantismul european, iar citirea lui *Ivanhoe* de Walter Scott, trimis de la Paris de prietenul său, viconteul Adolphe Ribbing de Leuven, îi oferă lecția „construirii” romanului istoric.

Informațiile și le ia însă de unde poate; îi citește și îl adnotează pe Readerer, compilatorul intrigilor politice și galante de la curtea lui Carol al IX-lea și a lui Ludovic al XV-lea, memoriile doamnei de Motteville, pe cele ale cardinalului de Retz, ale lui Saint-Simon sau ale lui Laporte, valetul Annei de Austria, memoriile lui Rochefort sau pe cele, apocrife, ale domnului d'Artagnan (opera lui Courtels de Sandraz).

S-a spus, și nu o dată, că Alexandre Dumas era lipsit de imaginație, fiind, în schimb, un excelent prelucrător al manuscriselor eșuate artistic. În timpul vieții i-au fost adresate pamflete violente, i s-au intentat procese pentru disputarea drepturilor de

autor. Nume ca Frédéric Gaillardet, Adrien Dauzats, Auguste Maquet, Meurice, Paul Bocage s-au perindat, pe rînd, în calitate de colaboratori ai romancierului. După moartea acestuia s-au scris cărți, avînd drept subiect colaborările lui Dumas.

Dar nici unul din toți acești colaboratori n-au scris, singuri, un roman măcar pe măsura celui mai slab dintre romanele lui Dumas. În schimb, *San Felice*, „cîntecul de lebadă“ al părintelui mușchetarilor, scris fără vreo colaborare, constituie o reușită.

Fără a urmări riguros schema istorică a faptelor, căci istoria este luată doar drept pretext, Dumas rămîne Demiurgul care dă viață personajelor, uneori împrumutîndu-le unele date din propria biografie, ca în cazul lui d'Artagnan, sau însuflîndu-le propriile ambiții și idealuri și trăind pe măsura lor, adică princiar, asemeni contelui de Monte-Cristo.

Exemplară pentru modul de lucru al autorului este geneza romanului *Contele de Monte-Cristo*.

La sfîrșitul lunii august 1844, în *Le Journal des Débats*, apărea prima parte a romanului *Contele de Monte-Cristo*, sub titlul *Monte-Cristho*, nume din grafia căruia, ulterior, va fi eliminată litera *h*.

O notă explicativă lega această povestire de *Impresiile din călătorie*, a cărei apariție o pregătea Alexandre Dumas. Cea de-a doua parte a fost eșalonată, în foiletoane succesive, de la sfîrșitul lunii octombrie, pînă la sfîrșitul lunii noiembrie, iar direcțiunea ziarului anunța apariția celei de-a treia părți la începutul lunii decembrie.

Dar, decepționat, publicul a fost nevoit să primească, în locul mult așteptatei lecturi, scuzele ziarului, care motiva că, din cauza unor persoane încă în viață, continuarea relatării faptelor n-ar fi, pentru moment, oportună.

De fapt, cei doi colaboratori, Alexandre Dumas și Auguste Maquet, lucrau în acest timp la încă trei romane, *La Dame de Monsoreau*, *Les Quarante-cinq* și *Le Chevalier de Maison Rouge*.

Așa că, cea de-a treia parte, promisă cu un an în urmă, va apărea abia la sfîrșitul lunii iunie 1845, iar cea de-a patra parte, și ultima, va fi publicată la începutul anului 1846. Prin urmare, un an și jumătate a fost necesar pentru redactarea completă a acestui roman.

Ideea titlului îi este sugerată încă din 1842, cînd Jérôme Bonaparte, fostul rege al Westfaliei și fratele împăratului Napoleon I, îi propune lui Dumas, aflat pe atunci în Italia, la Florența, să-l însoțească pe fiul său, prințul Napoleon, în Corsica și în insula Elba, într-un pelerinaj, pe urmele ilustrului său unchi.

Zărind curioasa siluetă a unei insule pustii, romancierul îi află numele, Monte-Cristo, și decide să-și intituleze astfel unul

dintre viitoarele romane. Era momentul cînd publicul cititor, avid de lectură la modă, foiletonul, savura *Misterele Parisului* de Eugène Sue, iar editorii alergau după asemenea subiecte. Așa că ocazia scrierii unui astfel de roman îi este oferită de editorii Bèthune și Plon, cu care Dumas semnează un contract pentru un roman a cărui acțiune ar fi trebuit să se desfășoare la Paris. Conform modului său de informare, romancierul se adresează unor izvoare scrise, oprindu-se asupra volumelor lui Jacques Peuchet, *Memorii extrase din Arhivele Poliției din Paris*, mai exact asupra volumului V, pp. 197—228, ce cuprindeau o stranie și singeroasă istorisire, intitulată *Diamantele răzbunării*. Faptele reale fuseseră relatate unui preot de către unul din personajele dramei, aflat în pragul morții, înainte de a-și fi dat suflul și, conform dorinței sale, preotul predase textul acelei confesiuni poliției din Paris, unde Jacques Peuchet, arhivar la Prefectura poliției, le găsise și le consemnase în lucrarea sa.

De aici aflăm că, în 1807, un tînăr cizmar, originar din Nîmes, pe nume François Picaud, este logodit și urmează ca în cîteva zile să se căsătorească cu frumoasa Marguerite Vigoroux. Un concetățean însă, cafegiul Mathieu Loupian, împreună cu alți doi prieteni pun la cale o sinistru farsă. Îl reclamă pe François Picaud drept agent al lui Ludovic al XVIII-lea, și tînărul cizmar este întemnițat.

După șapte ani, o dată cu căderea Imperiului, Picaud este eliberat din închisoarea Fènestrelle, unde îngrijise cu devotament un prelat italian. Acesta îi lăsase moștenire, cu limbă de moarte, bunurile sale și un tezaur ascuns la Milano. Picaud intră în posesia averii și se întoarce la Paris, sub numele de Joseph Lucher ; de la foștii săi vecini, ce nu-l mai recunosc însă, află de farsa pusă la cale cu șapte ani în urmă, a cărei victimă fusese, și mai află că fosta lui logodnică, după doi ani de așteptare și căutări zadarnice, se căsătorise chiar cu Loupian. Amănunte, și mai ales numele celorlalți făptași, le află de la unul din martorii de atunci, Antoine Allut, care, în schimbul unui diamant, îi mărturisește preotului Baldini, de fapt chiar lui Picaud, travestit, că ceilalți doi complici sînt Chambard și Solari.

Cîteva zile mai tîrziu, sub numele de Prosper, Picaud se va angaja la cafeneaua lui Loupian, de unde își va duce la capăt răzbunarea plănuită. Primul care plătește cu viața răul făcut cu opt ani în urmă este Chambard. Pe mînerul pumnalului ce-i străpunsese pieptul stătea scris : numărul 1. Fiica lui Loupian este cerută în căsătorie de un fermecător tînăr aristocrat, care însă dispare îndată după nuntă, iar părinții îngroziiți află că mirele nu era decît un pușcăriaș eliberat. În duminica următoare, casa lui Loupian este mistuită de flăcări, iar Solari, ultimul prieten al cafegiului, moare otrăvit. Pe pînza neagră a catafalcului cineva

scrisesse : numărul 2. Fiul cafegiului, implicat într-un furt cu spargere, este condamnat la douăzeci de ani închisoare și definitiv compromis, fără a fi vinovat. Ca urmare a atitor nenorociri, co-pleșită de durere, soția lui Loupian, fosta Marguerite Vigoroux, moare. În această situație deznădăduită, Prosper îi propune pa-tronului său să-l ajute cu bani, dar îi cere în schimb ca Thérèse, soția pușcăriașului dispărut, să-i devină concubină. Pentru a-și salva tatăl, fata primește dezonoranta condiție, în timp ce Loupian, ajuns în pragul nebuniei, va cădea strâpuns de același pumnal răzbunător. Dar făptașul atitor acte sălbatică cade și el, răpus de Antoine Allut, care, după ce-i destăinuise numele conspirato-rilor, bănuind cine se ascunsese de fapt sub haina prelatului, îl ur-mărise și astfel dezlegase enigma succesiunii atitor nenorociri. De frica pedepsei meritate însă, Allut fuge în Anglia, unde, după cițiva ani, pe patul morții, va împărtași totul duhovnicului său.

Aceasta este, pe scurt, materia „brută“, pusă la dispoziție ro-mancierului ; iar din astfel de întâmplări singeroase și cu asemenea personaje pline de cruzime și brutale, Dumas izvodește un minunat roman al generozității și al iertării, încheiat sub deviza „Așteaptă și nădăjduiește !“ — roman cu numeroase și interesante implicații realiste, dar și expresie a dorurilor și a idealurilor autorului său : evadarea în larg, spre țărmuri îndepărtate și necunoscute, ca și instaurarea dreptății în lume. Referindu-se la *Memoriile...* lui Peuchet, Dumas mărturisea că „înăuntrul acestei stridii“ ghicise existența unei „perle“. „Perlă informă, brută, perlă fără nici o valoare — care-și așteaptă șlefuitorul.“¹

În prima sa versiune, romanul era destul de aproape de po-vestirea reală. Monte-Cristo, întors dintr-o captivitate ce durase zece ani, aflat la Roma, trebuia să-și găsească dușmanii ascunși la Paris ; de aici, un volum cu aventurile celor doi tineri, Albert de Morcerf și Franz d'Epinay, întâlnirea lor cu Conte.

Auguste Maquet observă însă că lipsea cea mai importantă parte a romanului — perioada de detenție și cea anterioară ace-s-teia, dragostea și logodna lui Dantès cu frumoasa catalană, ca și episodului trădării. Dumas se însărcinează cu completarea „trecutu-lui“ personajului, iar Maquet cu cea a „viitorului“ său. Acțiunea este, deci, împărțită în trei mari secțiuni : *Marsilia* (1815—1829), în care sint cuprinse evenimentele dinaintea întemnițării, aresta-rea, perioada de detenție, evadarea și răsplătirea binelui ; *Roma* (1838), în care cititorul îl regăsește, după zece ani, pe Edmond Dantès, devenit conte de Monte-Cristo, șeful secret al briganzilor italieni ; întâlnirea contelui cu cei doi tineri parizieni, „salvarea“ lui Albert de Morcerf din mâinile bandiților ; *Paris* (1839) cu-

¹ Alexandre Dumas, *Causeries*, apud André Maurois. *Cei trei Dumas*, vol. II, ed. Minerva, col. BPT, Buc., 1982.

prinde răzbunarea, împăcarea lui Dantès cu sine și cu lumea, evadarea în larg, spre țărături neștiute, sedus de dragostea și devotamentul tinerei orientale Haydée, deci, după douăzeci și patru de ani de la începerea evenimentelor narate.

Construirea romanului pe o succesiune logică a faptelor, completarea acțiunii cu ceea ce urmează după împlinirea răzbunării, se datorează lui Maquet. Biblioteca Națională din Paris păstrează planul detaliat întocmit de Maquet pentru uzul romancierului. Dar, de exemplu, în acest proiect, Edmond Dantès se îndrăgostește de Valentine, fiica dușmanului său Villefort, în timp ce Dumas va respinge situația ca fiind prea facilă. Personajul lui Dumas va rămâne pînă în final credincios primei sale iubiri, Mercédès, lăsându-se totuși atras — vis al oricărui romantic — de mirajul orientului, a cărui fiică Haydée, îl învâluie cu dragostea ei, supusă și profundă — visată de orice bărbat, cu deosebire de romancier.

Astfel, personajele oarecum neverosimile și rudimentare din documentul autentic vor căpăta, sub pînă lui Dumas, o nouă configurare, alte semnificații, vor deveni mai convingătoare, mai emoționante, mai umane. Chiar personaje negative, în viziunea romancierului, vor păstra unele calități ca dragostea paternă, demnitatea, căința.

Modificările aduse de autor povestirii inițiale sînt și ele numeroase și substanțiale; cafegiul Loupian va apărea în roman în două ipostaze: în cea a pescarului Fernand, îndrăgostit și el de Mercédès, interesat deci să-și înlăture rivalul pentru a obține mina logodnicei acestuia, și în cea a lui Danglars, invidiosul care va avea ideea denunțului. Polițistul din relatarea adevărată, grăbit și neinteresat de consecințele internității unui nevinovat doar pe baza unui denunț calomnios, capătă în roman o mai mare coerență a gesturilor, internitatea lui Dantès fiind puternic motivată de interese personale, care altfel ar fi fost lezate; și de aceea personajul, în comparație cu prototipul său real, devine odios. Informatorul-justițiar Allut, autorul confesiunii, se transformă în paginile romanului în atît de vulnerabilul Caderousse, victimă cînd a influenței nefaste a soției sale, cînd a propriei lăcomii; cu fiecare efort de a se îmbogăți, personajul va cădea din ce în ce mai jos pe scara dezumanizării. Generosul prelat milanez va deveni abatele Faria, personaj-cheie al acțiunii, a cărui contribuție la transformarea lui Edmond Dantès în contele de Monte-Cristo este mult mai substanțială decît în povestirea autentică.

Dar dincolo de amănuntele „de dosar” ale romanului, acesta întruchipează un excelent document al perioadei atît de frămîntate în care este plasată acțiunea și în care a trăit romancierul; revoluții, războaie, perioade de restaurație, toate aceste evenimente dau o anume configurație societății franceze în care încep să

apară beneficiarii abili ai vîltoirilor și comploturilor epocii ; ariști Restaurăției, care nu sînt în fond decît niște haimanale preschimbate în demnitari, escroci deveniți peste noapte bancheri, oameni stigmatizați de grefele din provincie ajunși, înalți magistrați la Paris, criminali ai expedițiilor coloniale transformați în onesti generali de divizie, aventurieri veniți de nu se știe unde și răsfățați de protipendada pariziană ca niște adevărați principii, lată lumea față de care Alexandre Dumas, mai mult, poate, decît eroul său, este necruțător. Căci, folosind pretextul intrigii, romancierul întreprinde o laborioasă introspecție în viața socială contemporană lui.

Modalitatea de prezentare a acestor aspecte este permanentă întrepătrundere de planuri, real/fictiv, zugrăvirea unor personaje imaginare aflate în relație cu personaje reale, bine cunoscute în epocă. Autorul creează astfel iluzia unei lumi și a unor întîmplări autentice, a unei povestiri reale, trăite. Condiția unei asemenea performanțe este, înainte de toate, perfectă cunoaștere a locului în care se desfășoară acțiunea. „Ceea ce nu știu să fac este o carte sau o dramă, petrecute în localități pe care nu le-am văzut. Ca să scriu *Christine*, am fost la Fontainebleau ; ca să fac *Henri III*, am fost la Blois ; ca să scriu *Mușchetarii*, am fost la Boulogne și la Béthune ; ca să scriu *Monte-Cristo*, m-am întors la catalani și la castelul d'If.“¹

În privința „autenticității“ personajelor, Henri Clouard observă că „după atîtea personaje istorice metamorfozate în personaje legendare, personajele legendare au putut deveni istorice“², grație geniului lui Dumas.

În această categorie se înscrie și Edmond Dantès-conte de Monte-Cristo. Conceput ca personaj justițiar, aparținînd unei categorii generos reprezentate în literatura universală, de la miturile reparatorii, la poveștile celor *O mie și una de nopți* și pînă la romanele polițiste de azi, acest tip de personaj este expresia nevoii de dreptate a omenirii de-a lungul veacurilor. Credincios doctrinei romantice, Dumas își concepe personajul justițiar ca pe un supraom, într-un amestec de mitologie, vrăjitorie, carbonarism, prestidigitatie, iezuitism, dar și de inconștiență. Totodată, contele de Monte-Cristo este întrupat din visul tînărului Edmond Dantès, victimă inocentă, supraviețuind numai cu gîndul să-și facă într-o zi dreptate. Iar pentru a-și desăvîrși menirea justițiară, Dumas îi pune la dispoziție contul de Monte-Cristo o întregă alchimie, specifică epocii, cu ajutorul căreia personajul

¹ Dumas, *Causeries*, Paris, 1860.

² Henri Clouard, *Alexandre Dumas*, ed. Albin Michel, Paris, 1955.

săvârşeşte minuni, în fond, lovituri de teatru, pe care dramaturgul împătimit care este Dumas le pregăteşte cu deosebită minuţie. Elementele de recuzită ale acestei alchimii sînt fie haşişul, fie remediile magice, fie bogătiile miraculoase.

O dată cu frumuseţile Orientului, lumea occidentală descoperise haşişul şi opiumul ; se scriau cărţi, se visa, se răspîndea practica folosirii, într-o formă sau alta, a celor două substanţe. În anul în care opiumul devenise mobilul unui adevărat „război“ între comercianţii englezi şi statul chinez, Monte-Cristo îl întrebuiţa, fie ca medicament — „e un amestec din cel mai bun opium, pe care l-am adus eu însumi de la Canton, ca să fii sigur că e curat, şi din cel mai bun haşiş din cîte se cultivă în Orient, adică cel cultivat între Tigru şi Eufрат ; se pun laolaltă, în părţi egale, aceste două ingrediente şi se fac un fel de pilule, care pot fi înghiţite cînd ai nevoie“ — fie ca deschizător al drumului spre paradisese artificiale sau, altfel spus, „ambrozia pe care Hebe i-o dădea la masă lui Jupiter“. Lui Franz d'Epınay, acelaşi conte de Monte-Cristo îi oferă haşiş, pentru a-i răpi posibilitatea să descopere amplasarea exactă a palatului misterios din grota de pe insulă, iar pe Maximilien Morrel, disperat de moartea logodnicei sale, Valentine, îl adoarme tot cu haşiş, pentru a-şi pregăti lovitură de maestru — întîlnirea dintre cei doi îndrăgostiţi ; căci, aşa cum îi destăinuie Valentinei, „...moartea a voit să vă despartă ; dar, din fericire, eram şi eu acolo şi am învins moartea !“ Orgolioasă afirmaţie a unui suflet romantic, tumultuos şi faustic, aşa cum de altfel se visa a fi şi autorul.

Învîngerea morţii, autorul o ştie prea bine din sumarele sale studii de medicină, se realizează prin medicamente care, administrate în doze mari, pot fi ucigătoare : „în doză mică (brucina n. n.) e un leac şi în doză puternică e otravă“. Cu ajutorul leacurilor sale miraculoase este salvată viaţa micuiei Edouard de Villefort şi, mai tirziu, cea a Valentinei de Villefort.

În sfîrşit, averea fabuloasă stăpînită de Monte-Cristo a reuşit să-l transforme definitiv într-un vrăjitor demn de *O mie şi una de nopţi*, într-un supraom, care, chiar dacă nu este ursita însăşi, cum ambiţioase, poate îndeplini rolul de unealtă a soartei, risipind averi ce par nesfîrşite — un alt vis, precum se ştie, nerealizat, al autorului.

Dumas îşi investeşte personajul cu aproape tot ce ştie şi el. Îl face bun cunoscător în ale gastronomiei, ştiut fiind faptul că autorul însuşi, mare gurmand, era în stare să pregătească numeroase feluri sofisticate. Cînd, aflîndu-se la Marsilia, autorul a fost întrebat dacă Edmond Dantès ar fi ştiut să pregătească pitoarea *bouillabaisse*, el a răspuns prompt : „De la el am învăţat s-o fac !“

Îi împrumută personajului și priceperea sa în decorarea interioarelor, gustul său în evaluarea operelor de artă, știința sa în a deosebi valoarea artistică de nonvaloare sau de imitație. Prieten apropiat al celor mai mulți dintre pictorii și arhitecții epocii, Alexandre Dumas nutrea ambiții de rafinat cunoscător de artă și arhitectură, ambiții manifestate cu prilejul carnavalului din 1833, sau la construirea castelului „Monte-Cristo“, a cărui recepție inaugurală părea a fi condusă de însuși contele.

În relațiile sale cu răufăcătorii, personajul nu acționează niciodată direct; el sugerează, provoacă, incită spiritele să acționeze conform planurilor lor ascunse, criminale. Bănuindu-i intențiile și afișind o deplină nevinovăție, îi explică soției lui Villefort în ce anume constă secretul administrării unor subtile otrăvuri, fără ca victima să-și dea seama măcar, ba mai mult, îi strecoară că, în cantități mici, aceste otrăvuri au efecte curative, ceea ce ar justifica prezența lor în farmacia casei.

În același fel, știind adevărul, îi sugerează în treacăt lui Danglars, cu aerul cel mai naiv, să se intereseze la Ianina asupra activității contelui de Morcerf; și tot el, cunoscându-i avariția, dar și lipsa de discernământ, i-l prezintă pe falsul principe Cavalcanti, îi laudă fabuloasa bogăție, de care doar „auzise“, așteptînd ca cei doi escroci să se păcălească unul pe celălalt. Baroanei Danglars îi pomenește foarte în treacăt de posibilitatea falimentului soțului ei și o determină, aluziv și subtil, să acționeze împotriva acestuia, pentru a se pune la adăpost de orice accident. Niciodată contele de Monte-Cristo nu înjunghie și nu otrăvește el însuși pe cineva, asemeni prototipului său real. Unul din secretele puterii lui constă și în faptul că, în timp ce el știe absolut totul despre dușmanii săi, aceștia, în ciuda eforturilor depuse, nu sînt în stare să-i deducă, nu planurile, dar nici măcar intențiile viitoarelor acțiuni. Căci nimeni nu va recunoaște în puternicul și abilul conte de Monte-Cristo pe tinărul și naivul marseillez, Edmond Dantès. Această metamorfoză s-a petrecut în tăcere, autorul ei fiind abatele Faria.

De la începutul întîlnirii lor, abatele, inteligent, cu o logică riguroasă și cu intuiție de psiholog, cunoscător al unor amănunte din culisele vieții politice, îi descoperă cu ușurință pe uneltitorii care-l aruncaseră pe Dantès în temniță pe viață și le deduce interesele; pe de altă parte, va sădi în sufletul discipolului dorința răzbunării și-l va înarma cu tot ce învățase el pînă atunci: matematicile, fizica, istoria, precum și limbile străine — germana, engleza, italiana, spaniola și greaca. Bătrînul savant îi transmite și respectul pentru scriitorii Tucidide, Xenofon, Plutarh, Tit-Liviu, Tacit, Strada, Iordanes, Dante, Montaigne, Shake-

speare, Spinoza, Machiavelli și Bossuet. Încununarea tuturor acestor cunoștințe însă este filozofia, cu care, de asemenea, îl deprinde. „...a învăța, spune bătrînul abate, nu înseamnă a ști. Există oameni care știu și oameni care sînt savanți : pe unii îi face memoria, pe ceilalți, filozofia.“ Forța intelectuală și morală a abatelui Faria este imensă. Șederea lui în temniță n-a fost lincezeală, ci acțiune, muncă, ingeniozitate, toate aceste însușiri, transmise într-un gest de supremă generozitate tinărului nefericit, îl vor transforma, astfel încît, în decursul unui an, devine alt om. Pe lingă știință însă, bătrînul învățător își educă în chip desăvîrșit discipolul, imprimîndu-i felul distins, aristocratic, prin care contele de Monte-Cristo se va remarca. Secretul colosalei averi din insulă va desăvîrși metamorfoza, înarmîndu-l pe conte cu cea mai temută dintre puteri, într-o lume supusă banului și intereselor materiale.

Autorul își construiește personajul, pe bătrînul abate Faria, dintr-o împletire de date reale și imaginare ; căci José Costodio de Faria a existat în realitate, s-a născut la 30 mai 1756, lingă Goa, în Portugalia, și s-a dedicat carierei ecleziastice. Din 1788 se instalează la Paris, participă la căderea Convenției, se face cunoscut prin interesul față de „magnetism“ și cazurile de somnambulism. Chateaubriand îl pomeneste în *Mémoires d'outre tombe*, ca pe unul din obișnuiții cercurilor aristocrate. În timpul Imperiului este profesor de filozofie la Marsilia, apoi la Nîmes. Arestat de poliția lui Napoleon, Faria a ocupat una din celulele castelului d'If. În 1813 revine la Paris, ține un ciclu de conferințe asupra „somnului lucid“, este ridiculizat în ziarele vremii, devine chiar eroul unei satire, *Magnétismomanie*. Moare la 20 septembrie 1819. Explicația alegerii unui astfel de prototip real pentru crearea personajului său stă poate în faptul că Dumas însuși era interesat de somnambulism, organiza ședințe de hipnotism în castelul „Monte-Cristo“ și, fără îndoială că aflase de experiențele adevăratului Faria, păstrînd în roman jocul dintre aparență și realitate, dintre felul în care apare celorlalți „blîndul nebun“ ce-și oferă comorile imaginare, și mintea cuprinzătoare și îndrăzneată cu care este, de fapt, investit personajul.

În crearea celor două personaje, romancierul implică unele date ale biografiei sale spirituale, idealuri, vise, ambiții, plasîndu-și eroii și povestirea la confluența legendei cu realitatea.

Din confruntarea celorlalte personaje cu Edmond Dantès-conte de Monte-Cristo, romancierul a realizat un basorelief în care, pe fundalul unei societăți, realist surprinse, cu moravurile, obiceiurile și mentalitatea ei, se desprinde imaginea simbolică a Justițiarului, venit parcă din altă lume, să facă dreptate, să răz-bune moartea, în sărăcie, a tatălui său și mutilarea propriei vieți.

Și chiar dacă autorul n-a întreprins subtile și pătrunzătoare analize psihologice, care ar fi dat, poate, profunzime romanului, el realizează totuși, prin această artă a basoreliefului, un tip de dimensiuni gigantice și ținută fastuoasă, impunătoare, comparabil cu cele create, cu alte tehrici, de un Balzac, Stendhal, Flaubert.

Este semnificativ faptul că, spre sfârșitul veacului care l-a dat pe Dumas, Jules Verne dedică romanul *Mathias Sandorf* lui Dumas-fiul, în amintirea tatălui, cu ambiția de a face din personajul său un nou conte de Monte-Cristo.

Succesul romanului în epocă a fost uriaș. Cu sufletul la gură, publicul aștepta urmarea aventurilor al căror protagonist era providențialul Justițiar. Iar succesul se datora, în bună parte, și patosului cu care Alexandre Dumas, ca un adevărat Demiurg, crease această lume, atât de asemănătoare celei reale. Căci, mai mult decît o îndeletnicire sau o profesiune, scrisul a fost pentru Dumas un mod de existență, o rațiune de a fi, o trăire plenară, în care elanul său creator l-a făcut să se confunde, nu o dată, cu personajele cărora le-a dat viață. Deseori, prin ușa camerei în care se închisese să lucreze, acoperind zeci de pagini, albăstrui sau roz, se auzau risete și vorbă. „Este singur, se distrează cu personajele“, lămurau cei ai casei. Într-o zi, Alexandre Dumas-fiul, găsindu-și tatăl cu ochii înlăcrimați, l-a întrebat care este motivul tristeții. „Un mare necaz, a murit Porthos!“

Opera acestui creator, generos și sentimental, este impresionantă ca volum; ediția completă, în colecția Michel Lévy, numără 301 volume, din care 150 de titluri, la care se adaugă piesele de teatru (57 de drame, 3 tragedii, 23 de comedii, 4 vo-deviluri, 3 opere comice) fără a mai socoti mulțimea de articole apărute în mai toate revistele vremii, începînd cu *la Presse* și *le Siècle* și terminînd cu *Keepsake fançais*, *Journal illustré* sau *Journal des Demoiselles*; multe din romanele sale au fost transformate în drame, iar unele drame au căpătat formă romanească; același Dumas inițiază seriile *Crimes célèbres*, *Grands Hommes en robe de chambre*, *Drames de la mer*; colaborează la parodiarea propriilor piese de teatru — drame și comedii.

Receptarea acestei opere gigantice, pe parcursul unui veac și jumătate a înregistrat diverse forme și valori, în funcție de mentalități și gusturi, de epoci și școli.

Criticii, în majoritate, l-au minimalizat, sau chiar l-au negat ca scriitor. Sainte-Beuve manifestă primele rețineri. René Doumic afirmă că „romanele istorice ale lui Alexandre Dumas-tatăl sînt în afara literaturii. Evenimente extraordinare, mari lovituri de spadă, intrigi tenebroase, personaje fanteziste, sentimente mo-

derne sub costume de epocă, impestrițări grosolane ale istoriei, un stil de improvizator, iată ce se află în aceste romane, dintre care cel mai cunoscut este *Cei trei mușchetari*.”¹

Nici Ch. M. des Granges nu are cuvinte mai calde de apreciere: „Dumas te distrează într-adevăr, cu inepuizabila vervă ce o amintește pe cea a lui La Calprenède din secolul al XVII-lea, cu condiția să nu cauți la el nici istorie, nici psihologie, ci să-l citești doar ca pe o «trecere de vreme».”²

Klêber Haedens îi oferă un loc modest printre romancierii populari, unde „Alexandre Dumas și-a cîștigat o celebritate durabilă. Dumas nu știe deloc să scrie și arată, deseori, o naivitate fără egal. Dar *Contele de Monte-Cristo* și *Cei trei mușchetari* rămîn, orice s-ar spune, cele mai distractive romane de aventuri”³.

Acest loc, printre romancierii populari, i-l dedică mai toate istoriile literare moderne, recunoscîndu-i-se însă aportul la impunerea teatrului romantic, al cărui promotor a fost, alături de Victor Hugo, Alfred de Vigny, Gérard de Nerval.

Scriitorii în schimb, contemporani cu el, l-au iubit și admirat, fie că s-au numit Balzac, Michelet, George Sand, Heinrich Heine, sau Théophile Gautier.

Cele mai calde cuvinte de apreciere asupra operei și creatorului ei le-a avut Victor Hugo, în scrisoarea adresată lui Alexandre Dumas-fiul la 15 aprilie 1872.

„Nici o popularitate din acest secol n-a depășit-o pe cea a lui Alexandre Dumas, succesele sale sînt mai mult decît succese, sînt triumfuri; au ceva din strălucirea cîntecului de fanfară. Numele lui Alexandre Dumas este astăzi mai mult decît francez, este european; el este mai mult decît european, este universal. Piesele lui au fost jucate în lumea întreagă; romanele sale au fost traduse în toate limbile; Alexandre Dumas este unul dintre acei oameni pe care i-am putea numi semănători de civilizație; asanează și innobilează spiritele prin nu știu ce limpezime veselă și puternică... Ceea ce seamănă el este ideea franceză...”

Alexandre Dumas seduce, fascinează, interesează, amuză, învață. Din toate lucrările sale, atît de numeroase, atît de diverse, atît de puternice, răzbate acea lumină, proprie Franței.

Emoțiile cele mai patetice ale dramei, toate ironiile și profunzimile comediei, toate analizele romanului, toate intuițiile

¹ *Histoire de la littérature française*, Paris, Librairie classique Paul Delaplane, 1894.

² *Histoire de la littérature française*, Paris, Librairie Hatier, 1921.

³ *Histoire de la littérature française*, Paris, René Julliard, 1943.

istoriei se regăsesc în opera surprinzătoare, construită de uriașul și agerul arhitect.

În această operă nu există tenebre, nici mistere, nici subterane, nici enigme, nici zăpăceală. Nimic din Dante, totul din Voltaire și Molière, pretutindeni strălucire, pretutindeni Sudul deplin, pretutindeni pătrunderea luminii.

Calitățile sînt de tot felul și nenumărate..."

Așadar, negată și adulată, hulită și admirată, opera lui Alexandre Dumas a făcut și continuă să facă înconjurul lumii, a fost tradusă în toate limbile pămîntului, bucurîndu-se mereu de aprecierea publicului cititor și înainte de toate a tinerilor.

În România, această formă de receptare a fost promptă, căci, încă din 1837, cu cîțiva ani înainte de a fi devenit romancier și la numai șase ani de la premiera piesei *Anthony*, A. Hrisoverghi a tradus-o în românește, iar C. Negruzzi, cititor și admirator al său înflăcărat, a semnat cuvîntul introductiv. De altfel, pe întreg parcursul secolului al XIX-lea, piesele lui Alexandre Dumas sînt jucate frecvent pe scenele românești. Cronicile dramatice ale vremii pomenesc de succesele obținute cu piese ca *Turnul de Nesle*, *Caterina Howard*, *Comedianul Kean*, *Anthony* sau *Tereza*.

De asemenea, romanele sale, traduse într-un impresionant număr pentru acea epocă, peste patruzeci de titluri, au circulat în volum sau în foiletoane și au constituit lectura predilectă a publicului românesc. Că Alexandre Dumas era foarte bine cunoscut acestui public, o dovedește și afirmația unui autor anonim — bănuît astăzi a fi M. Kogălniceanu — al schiței *Pustnicul*, apărută în revista *Propășirea* nr. 29 din 30 iulie 1844, în aceeași lună în care apăruse, la Paris, ultimul foileton al romanului *Cei trei mușchetari* și cu o lună înaintea publicării primului foileton din *Contele de Monte-Cristo*: „De-aș fi un romanțier franțez, de pildă spiritul lui Alexandre Dumas, mi-ar fi lesne a clădi minciuni pe minciuni pentru ca să fac 4 vol. 8° în care nu s-ar afla un grăunte de adevăr“.

Printre primii săi tălmăcitori s-au numărat scriitorii A. Hrisoverghi, Ion Eliade-Rădulescu, A. Pelimon, G. Gane, G. A. Baronzi, I. Nacu, care s-au oprit, în egală măsură, asupra romanelor, a pieselor lui de teatru sau a memoriilor de călătorie.

Din această etapă, de început încă, există mai multe versiuni românești ale aceluiași titlu. *Cei trei mușchetari*, de pildă, tradus pentru prima dată de A. Pelimon (1853), este reluat în 1857 de B. P. iar apoi, fără menționarea traducătorului, în 1889; de altfel, în același an, la Editura Tipografiei Universul, apare tradusă întreaga trilogie. *Contele de Monte-Cristo* cunoaște două versiuni,

una semnată de G. A. Baronzî (1857—1858), cealaltă de I. S. Spărtali (1888).

Începînd cu secolul al XX-lea, titlurile și versiunile se înmulțesc, pentru ca astăzi, din opera românească a lui Dumas să fie traduse toate titlurile importante și multe din povestirile și eseurile sale, în versiuni de autentică vibrație, pe măsura originalului.

Nu lipsesc nici unele manifestări ale influenței lui Alexandre Dumas asupra scriitorilor români.

Impressions de voyage mai ales pare să-i fi influențat pe Costache Negruzzi și pe Vasile Alecsandri.

În 1833, C. Negruzzi publicase în *Curier de ambe sexe*, periodul I, în traducere românească, *Impressions de voyage en Suisse*, preluate din *Revue des Deux Mondes*; în consecință, citeva din Scrisorile sale, *Primblare* (scrisoarea I), *Catacombele mănăstirii Neamțu* și *Calipso* (scrisorile VI și VII), *Pelerinagiu* (scrisoarea XVIII) și *Băile de la Ems* (scrisoarea XXX) vădesc certe influențe din impresiile de călătorie traduse. V. Ghiaciovu¹ găsește asemănări și între *Le Banquet de Warfusée* din *Excursions sur les bords du Rhin* și ospățul dat de Alexandru Lăpușneanu din nuvela lui C. Negruzzi. După opinia lui N. I. Apostolescu, gustul acestuia pentru romanul și nuvela istorică i-ar fi fost stimulat de lectura operei lui Dumas.

Despre influența acelorași jurnale de călătorie, exercitată asupra lui Vasile Alecsandri, G. Călinescu afirma: „Călătoriile lui urmează spiritul acelora ale lui Alexandre Dumas, foarte gustate atunci, imitate de Ed. About. Călătorul are o predispoziție statornică, de categoria spiritului critic, de a nota grotescul și pestrițul, fără a strica impresia de studiu a tabloului, o pretenție de «humour» flegmatic.”²

În aceeași epocă, apare, în 1844, volumul de debut al lui G. A. Baronzî, o dramă în trei acte, *Eleonora*, scrisă în stilul lui Dumas, pe care îl traducea.

Și Alexandru Odobescu proiectase o dramă în 5 acte, *Urban Grandier*, rămasă de altfel în manuscris, titlu sub care, în 1850, la *Théâtre Historique*, Alexandre Dumas și Auguste Maquet prezentaseră o dramă.

Pasionat călător, Nicolae Filimon străbate Europa, întorcîndu-se cu bogate impresii. „Întile nuvele ale lui Filimon, apreciază G. Călinescu, sub impresia călătoriei sînt vaporos roman-

¹ *Un izvor al lui Costache Negruzzi*, în *Convorbiri Literare*, LXX, (1938) nr. 8—10.

² *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, editura Minerva, 1982.

tice, cu o Germanie și o Italie de ilustrată, văzute ca în narațiunile lui Al. Dumas. /.../ Spiritul carbonaro plutește peste tot.”¹

În secolul nostru, Victor Eftimiu va păstra în *Dragomirna* elemente senzaționale, în genul celor din scrierile lui Dumas, iar Mihail Sadoveanu care-l concepuse pe Tudor Șoimaru ca pe un d'Artagnan, preia în *Frații Jderi*, unele formule folosite cu succes de scriitorul francez în *Cei trei mușchetari*.

Un interesant tip de „lectură” pare să ofere Gellu Naum — autorul ultimei versiuni românești a *Contelui de Monte-Cristo* — care, în versurile sale, strecoară numeroase aluzii la roman și la eroii săi.

Dar adevărata revelație a „fenomenului” Dumas, interesul cu care a fost primită pretutindeni opera sa, o reprezintă uriașa ei răspindire prin intermediul celei de-a șaptea arte, scenarii radiofonice și de televiziune, adaptări, parodii, toate — manifestări entuziaste ale unei continue receptări. După Zola, Maupassant și Dickens, Dumas a fost și este o inequizabilă sursă de subiecte. Uneori este plagiat sub mențiunea, trecută pe generic, „după o idee de Alexandre Dumas”, alteori, cite un personaj, sau mai multe, din cărțile lui devin eroii unor întâmplări „gen Dumas”. Acest fapt demonstrează interesul pe care îl suscită autorul și opera sa, girul pe care numele său îl poate da unei astfel de întreprinderi.

În lumea filmului, unele țări au mai multe pelicule inspirate din unul și același roman; *Cei trei mușchetari* și *Contele de Monte-Cristo* ocupă, în această ierarhie primul loc. Franța, Anglia, Italia, U.R.S.S., S.U.A., Egipt, Argentina, Mexic și Japonia se întrec în ecranizări ale operei lui Dumas. Dintre acestea, numai Japonia are peste 28 de titluri, nici unul însă ajuns pe ecranele europene.

O dată istorică în cinematografia mondială este anul 1908, ecranizarea romanului *Cei trei mușchetari*, a cărui realizator era M. Casérini. După reluări succesive (1913, 1919), anul 1921 aduce pe ecrane celebra peliculă în care rolul lui d'Artagnan a fost interpretat de Douglas Fairbanks, iar 1922 pe cea realizată și interpretată de Max Linder. În optzeci de ani de cinematografie, *Cei trei mușchetari* au cunoscut peste 100 de adaptări, socotind numai țările cu o cinematografie dezvoltată. Recent, Casa de filme nr. 3 a oferit publicului românesc amuzanta comedie *Mușchetarii în vacanță*.

O remarcabilă peliculă, capodoperă a genului cu celebrul actor Ivan Moïoukine în rolul principal realizează Alexandre Volkoff după piesa *Kean*.

¹ Op. cit.

Demne de reținut sînt și ecranizările *Fraților corsicani*: *Vendetta* (1938), S.U.A., *Frații corsicani* (1961), Italia și *Intoarcerea fraților corsicani* (1952), Anglia, în timp ce în Franța Jeanne Moreau realizează în *Regina Margot* (1954) o performanță actricească memorabilă.

În același an, capodopera lui Abel Gance, *La tour de Nesles*, încîntă lumea cinefililor, avîndu-i ca protagoniști pe Silvana Pampanini și Pierre Brasseur.

Contele de Monte-Cristo intră în atenția realizatorilor de film chiar de la începutul secolului. În America, Seling semnează prima versiune cinematografică, urmat, la scurt timp, de Pouctal, în Franța (1917). În 1929 — la o sută de ani de la evadarea lui Edmond Dantès — regizorul Henri Fescourt realizează o nouă versiune cinematografică a romanului.

Studiourile americane au oferit publicului pelicule inspirate din carte, adaptări, continuări ale acțiunii. *Fiul lui Monte-Cristo* (1940), în regia lui Rowland Lee, cu Louis Hayward și Joan Bennet în rolurile principale, *Intoarcerea lui Monte-Cristo* (1946), în regia lui R. Edgar și G. Ulmer, cu John Loder și Lenore Aubert.

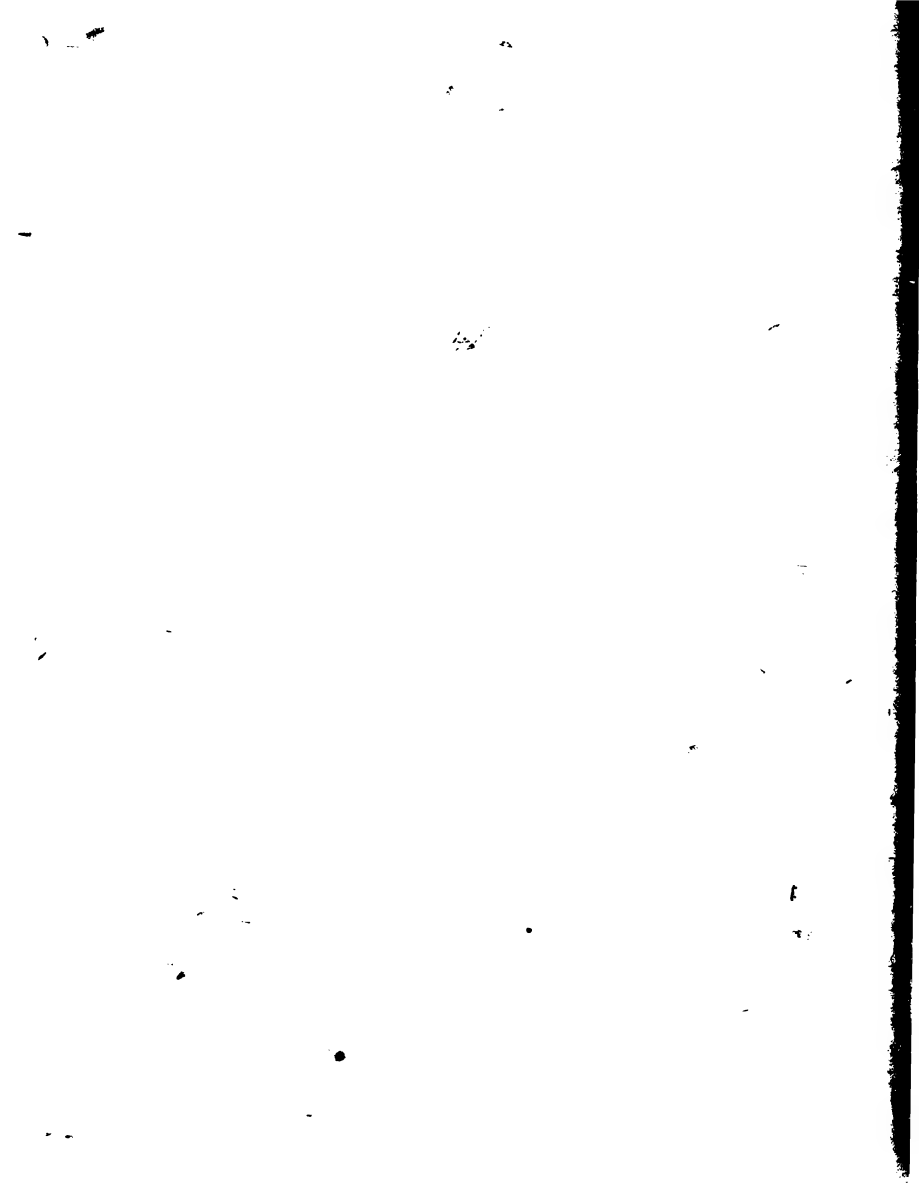
Mai aproape de litera romanului, studiourile franceze au dat două versiuni cinematografice; în 1954, Jean Marais îl întruhipa, cu multă eleganță, pe celebrul prizonier al castelului d'If, iar actrița Lia Amanda, pe Mercédès, în spectaculosul film *Monte-Cristo*, realizat de Robert Vernay. În 1961, cunoscutul regizor Claude Autant-Lara semnează regia unui nou film *Monte-Cristo* pe ecran panoramic, cu Louis Jourdan în rolul titular. Un *Monte-Cristo* mai romantic, mai sentimental, mai puțin încrîncenat în dorința de a-și face dreptate și, deci, mai departe de eroul cărții decît predecesorul său. De neuitat rămîn însă admirabilele imagini filmate de Jacques Natteau, precum și acea minuțioasă reconstituire a decorurilor de epocă.

Opera lui Alexandre Dumas, spunea Honoré de Balzac, este un „bal mascat al imaginației“, aflat mereu în priveliștea lumii și la care mereu se vor perinda, în căutarea amfitrionului, actori, regizori, operatori, scenariști, recuziteri...

În plus, spectatorul sau cititorul român se poate simți mai intim legat de acest maestru al imaginației, care, fără să fi trecut pe meleagurile noastre, dădea în 1849 surprinzător de exacte detalii asupra peisajului, oamenilor, obiceiurilor și superstițiilor românești în suita *Munții Carpați*, *Castelul lui Brâncoveanu*, *Cei doi frați*, *Mănăstirea Hangu*, din volumul *1001 de fantome*, tradus pentru prima dată la noi în 1909 de poezii Dimitrie Anghel și Șt. O. Iosif, cu titlul *Strigoiul Carpaților*.

Generații după generații și-au hrănit imaginația și sufletul cu fapte și întâmplări minunate din creația lui Alexandre Dumas. Această nouă ediție a romanului *Contele de Monte-Cristo*, prezentat publicului într-o formă literară aleasă, de înaltă valoare artistică, aparținând poetului Gellu Naum, constituie o dovadă peremptorie a dragostei cu care cititorii din țara noastră întâmpină opera atât de popularului scriitor francez despre care Henri Clouard, în finalul monografiei ce i-o consacră, conchidea : „Franța are în Alexandre Dumas o valoare națională, pe care se cuvine să o afirme și să o răspîndească“.

SANDA ANGHELESCU

TABEL CRONOLOGIC

*

1760 Marchizul Alexandre-Antoine Davy de la Pailleterie, colonel, comisar general de artilerie, se imbarcă pentru Santo-Domingo (Insulele Antile).

1762, 27 martie Santo-Domingo, Jérémie, se naște Thomas-Alexandre Davy de la Pailleterie, fiul lui Alexandre-Antoine și al negresei Marie-Cessette Dumas.

1772 Marie-Cessette Dumas moare.

1780 Tată și fiu se întorc în Franța și se stabilesc la Paris.

1786, 2 iunie Promițându-i tatălui său, marchizul, că-și va schimba numele, Thomas-Alexandre Davy de la Pailleterie se înrolează ca simplu soldat în regimentul dragonii reginei, sub numele de familie al mamei lui, Dumas.

15 iunie Alexandre-Antoine Davy de la Pailleterie moare la Saint-Germain en Laye, unde, mai târziu, nepotul său, Alexandre, Dumas-tatăl își va construi castelul „Monte Cristo“.

1792, 28 noiembrie Thomas-Alexandre Dumas, locotenent-colonel de husari, se căsătorește la Villers-Cotterêts, cu Marie Louise Elisabeth Labouret, fiica lui Claude Labouret, comandant local al Gărzii naționale și proprietarul hotelului din localitate, „l'Ecu“.

1793, 3 septembrie Redevenit Dumas-Davy de la Pailleterie, Thomas-Alexandre este înaintat general de divizie în cadrul Armatei din nord și i se încredințează comanda armatei din Pirinei.

10 septembrie Se naște primul copil al familiei Dumas, micuța Alexandrine-Aimée.

1796, 13 februarie Se naște a doua fată în familia Dumas, Louise-Alexandrine, care însă nu trăiește decît un an.

1797 An de glorie pentru generalul Dumas-Davy ; pleacă cu Bonaparte în Italia, unde săvîrșește fapte eroice ; austriei, înspăimîntați, îl porecesc „Diavolul negru“ ; iar Bonaparte îi spune „Horatius Coclès din Tyrol“.

1798 Îl însoțește pe Bonaparte în Egipt, unde se acoperă, de asemenea, de glorie. Generalul Bonaparte însă nu-i iartă vederile de republican convins ; între cei doi survine o ireparabilă ruptură. Generalul Dumas cere permisiunea de a se întoarce în patrie.

1799 La Tarento, generalul republican cade în mîinile unui guvern de aventurieri. Transferat la Brindisi, este supus unui regim de exterminare.

1801, 5 aprilie Este eliberat.

1 mai Epuizat, infirm, generalul se întoarce, în sfîrșit, acasă, la Villers-Cotterêts.

1802 24 iulie, ora 5 și 30' dimineața În a cincea zi de termidor a anului X al Republicii Franceze, la Villers-Cotterêts, str. Larmelet, se naște Alexandre Dumas-Davy de la Pailleterie.

Constituția anului X al Republicii Franceze îl numește pe Bonaparte consul pe viață.

Se naște Victor Hugo.

Chateaubriand publică *Génie du christianisme* și *René*.

1803 Se naște Prosper Mérimée.

1804 Constituția anului XII întemeiază primul imperiu. Napoleon Bonaparte devine împărat. Este promulgat Codul civil al lui Napoleon.

1805 Bolnav, generalul pleacă împreună cu soția sa și micuțul Alexandre la Paris, pentru a-l consulta pe vestitul dr. Corvisart. Copilul își va aminti mereu de întâlnirea cu Brune și Murat, foștii camarazi de arme ai tatălui său.

1806 26 februarie Generalul Thomas-Alexandre Dumas Davy de la Pailleterie moare, lăsându-și familia într-o situație materială precară.

1808 Se nasc Barbey d'Aurevilly și Gérard Labrunie (Gérard de Nerval).

1810 Doamna de Staël publică *De l'Allemagne*, carte devenită, în scurt timp, „biblia romanticilor“.

1811 Alexandre Dumas urmează cursurile școlii din Villers-Cotterêts.

Se naște Théophile Gautier.

1814 Abdicarea lui Napoleon, retragerea pe insula Elba. Suirea pe tron a lui Louis XVIII.

1815 Napoleon părăsește insula Elba. În drum spre Paris, trece prin Villers-Cotterêts, unde micuțul Alexandre Dumas îl zărește din fuga trăsurii. Cele o sută de zile. Înfrângerea de la Waterloo și a doua abdicare. Exilul pe insula Sf. Elena. Își începe domnia Louis XVIII, care inaugurează perioada Restaurației.

1816 Sfârșitul studiilor lui Alexandre Dumas. Copilul învățase câte ceva, deloc sistematic, cu părintele Gré-

goire ; părintele Hiraux se străduise zadarnic să-l dea lecții de muzică ; cu mai mult succes, părintele Mounier îl învățase scrima ; părintele Oblet, care-l învățase „ortografia“, îi laudă meritele. Ocupația de predilecție în tot acest timp fusese însă **hoinăreala** prin păduri, vânătoarea, alături de braconierul Han-niquet, supranumit Quiot-Biche.

Îl cunoaște pe Auguste Lafarge, fiul unui cazangiu din Villers-Cotterêts, secretar prim în biroul unui notar din Paris, care-i vorbește, cel dintîi, despre lumea literară din capitală, despre teatre, despre poezie.

1817 Este angajat practicant la notarul Mennesson din Villers-Cotterêts, îndeplinind și sarcina de curier.

1818 La o serbare sătească, la Corcy, îl cunoaște pe viconte-tele Adolphe Ribbing de Leuven, cu un rol decisiv în existența sa. Leagă prietenie cu ofițerul de husari Amédée de la Ponce, stabilit în localitate, bun cunoscător al literaturilor germană și italiană.

1819 Este angajat al treilea secretar al notarului Lefèvre din Crespy, localitate vecină cu Villers-Cotterêts. La Soisson, asistă, fascinat, la un spectacol, susținut de elevii Conservatorului, cu *Hamlet*, adaptare destul de aproximativă după piesa lui Shakespeare, semnată de Ducis.

Walter Scott publică romanul *Ivanhoe*.

1820 Primește din partea lui Adolphe Leuven romanul *Ivanhoe*, din care face o melodramă în **trei** acte, prima sa operă dramatică.

1820—1821 Întemeiază un teatru de amatori în Villers-Cotterêts, pentru care, împreună cu Leuven, scrie câteva piese ca, de pildă, *Artaxercès*, *les Absences*, și vodevilurile *le Major de Strasbourg* și *le Dîner d'amis*. Pieseile sînt prezentate și unor teatre pariziene, fără succes însă.

1821 5 mai Moare Napoleon.

Se nasc Baudelaire și Flaubert.

Afirmarea romantismului în pictură, *Barca lui Dante* de Eugène Delacroix.

1822 noiembrie Pleacă la Paris împreună cu prietenul său, Paillet, fost coleg, secretar prim la notarul Mennesson, actor amator și el în trupa de la Villers-Cotterêts. Viconte de Leuven îl prezintă pe Dumas marelui tragedian Talma, care-l botează poet, în numele lui Shakespeare, Corneille și Schiller.

Apare prima culegere din versurile lui Victor Hugo, *Odes et poésies diverses* și *Poèmes antiques et modernes* de Vigny.

1823 mai Se stabilește la Paris, Place des Italiens nr. 1 (actuala Place Boieldieu). Prin intervenția generalului Foy, este angajat la secretariatul ducelui d'Orléans, viitorul rege Louis-Philippe. De un prețios ajutor îi este sub-șeful său, Lassagne, care-l ajută în desăvîrșirea educației sale literare. Curios să descopere misterele ființei umane, apelează la dr. Thibaut, care-i dă unele noțiuni de psihologie și de anatomie.

Apare *Han d'Islande* de Victor Hugo.

Apare prima parte a studiului *Racine et Shakespeare*, prin care Stendhal devine unul dintre primii teoreticieni ai romantismului.

1824 Îl cunoaște, în timpul unui spectacol, pe Charles Nodier.

27 iulie Din legătura sa cu modesta lenjereasă Catherine Labay se naște cel care avea să fie cunoscut ca Alexandre Dumas-fiul.

Se încheie domnia lui Louis XVIII. Suirea pe tron a fratelui său, Charles X.

Moartea lui Byron la Missolonghi și asediul Atenei de către turci suscită interesul romanticilor pentru această zonă.

Delacroix pictează *Les Massacres de Scio*.

1825 25 septembrie La teatrul „Ambigu“ din Paris are loc premiera vodevilului *La Chasse et l'amour* de Rousseau, Adolphe (de Leuven) și Davy (Dumas). Treptat face cunoștință cu principalii tineri scriitori din „școala nouă“, reuniți în salonul lui Nodier de la Arsenal — Lamartine, Victor Hugo, Gérard de Nerval, Vigny, Musset, Boulanger, Devéria și alții. Decembrie I se publică *Elégie sur la mort du général Foy* (mort la 28 noiembrie).

Doamna Dumas-Davy de la Pailleterie, văduva generalului și mama lui Alexandre Dumas, se instalează la Paris. În paginile ziarului *Le Globe* colaborează mulți dintre romantici — Mérimée, Stendhal, Sainte-Beuve.

1826 21 noiembrie La teatrul „Porte-Saint-Martin“, are loc premiera vodevilului *La Noce et l'enterrement* de Davy (Dumas), Lassagne și Gustave, debutul actriței Belle Krelsamer. Publică poezii în revista *Psyché* și un volum, *Nouvelles contemporaines*.

Moare Talma.

Alfred de Vigny publică romanul istoric *Cinq-Mars*.

1827 6 septembrie La teatrul „Odéon“, apoi la „Favart“, o trupă de actori englezi, printre care vestiții Kean și Harriet Smithson, dau o serie de spectacole din repertoriul shakespearian. La 11 septembrie, spectacolul cu piesa *Hamlet* se transformă într-un adevărat triumf al „marelui Will“ în Franța. În sală, alături de Dumas, ovaționează Delacroix, Hugo, Gérard de Nerval, Janin, Vigny, Hector Berlioz. Dumas asistă înfrigurat la aproape toate spectacolele trupei engleze : *Romeo și Julieta*, *Othello*, *Furtuna*, *Macbeth*, *Negutătorul din Veneția* etc.

Victor Hugo publică drama *Cromwell*, cu celebra *Prefață* în care sînt expuse principiile teatrului romantic. Apare *Armance* de Stendhal.

1828 Sub influența artei shakespeariene scrie drama în versuri *Christine*, primită, la recomandarea baronului Taylor, comisar al regelui pe lingă „Comédie Française“, de comitetul de lectură al teatrului, dar fără să fie, pînă la urmă, jucată aici.

1829 11 februarie La „Comédie Française“ are loc premiera dramei istorice în proză *Henri III et sa Cour* * ¹, o adevărată „revoluție literară“. Autorul își plasează drama sub patronajul măestrilor teatrului istoric francez : Victor Hugo, Mérimée, Vitet, Loève-Veymars, Cavé și Dittmer.

Cu trei zile înainte de premieră, mama lui Dumas are un atac de apoplexie și rămîne paralizată.

În *Revue de Paris*, dr. Véron, director la *Constitutionnel*, folosește, pentru prima oară, formula „va urma“.

Mérimée publică la *Chronique du règne de Charles IX*.

² Pieseile notate cu asterisc se află încă în repertoriului *Comediei Franceze* (în total 18 piese de teatru).

Balzac începe *Comédie humaine* (1829—1850).

Își începe apariția *Revue des Deux Mondes*.

În principatele Române apar periodicele *Curierul Românesc* (București), prima gazetă românească editată de Ion Heliade Rădulescu și *Albina românească* (Iași), editată de Gheorghe Asachi.

1830 30 martie La teatrul „Odéon“, are loc premiera piesei *Christine*, cu titlul *Stockholm, Fontainebleau et Rome, trilogie dramatique sur la vie de Christine*, care înscrie opt sute de spectacole consecutive.

Participă entuziasmaș și plin de vervă la insurecția din iulie. Predă Primăriei din Paris trei mii cinci sute de kilograme de muniții aduse de el de la Soissons.

Charles X abdică. În urma celor trei zile de insurecție, la 7 august, Louis-Philippe, duce d'Orléans („regele cetățean“) devine rege al Franței până în 1848 — „Monarhia din iulie“.

Berlioz compune *Symfonie fantastique*.

25 februarie Are loc premiera dramei lui Victor Hugo, *Hermani*, călduros aplaudată de Nervol, Gautier Dumas. Franța începe războiul de cucerire a Algeriei.

1831 10 ianuarie La teatrul „Odéon“ i se joacă, fără succes, drama *Napoléon Bonaparte, ou trente ans de l'histoire de France*.

5 martie Se naște Marie Alexandrine, fiica naturală a lui Dumas, din legătura cu actrița Belle Krelsamer.

17 martie Dumas își recunoaște oficial fiul.

3 mai La teatrul „Porte-Saint-Martin“ are loc triumful dramaturgului Dumas, premiera *Antony**, cu actorii Marie Dorval și Bocage, premieră ce înscrie o nouă etapă în istoria teatrului romantic francez.

20 octombrie La teatrul „Odéon“, piesa *Charles VII chez ses grands vassaux** constituie un eșec.

10 decembrie La „Porte-Saint-Martin“ are loc premiera piesei *Richard Darlington*.

Sosește la Paris Heinrich Heine.

1832 6 februarie În sala teatrului „Ventadour“ are loc premiera piesei *Teresa*, cu actorii Bocage și Ida Ferrier.

În timpul holerei ce bîntuie prin Paris, martor al convoaielor ce duc morții la cimitirul Montmartre, Dumas scrie comedia *Le Mari de la veuve**, jucată pentru prima oară la „Comédie Française“, la 4 aprilie.

29 mai La teatrul „Porte-Saint-Martin“, premiera piesei *La Tour de Nesle*, scrisă în colaborare cu Gaillardet, are un răsunător succes.

5—6 iunie Dumas participă, în uniforma Gărzii Naționale, la manifestațiile republicane.

21 iulie Întreprinde o lungă călătorie în Elveția, unde, la Lucerne, îl vizitează pe Chateaubriand, pe care îl întâlnise anterior în atelierul lui David d'Angers. Reîntors în Franța, publică în *Revue des Deux Mondes* o serie de articole, *Impressions de voyage en Suisse*.

Octombrie Reîntors la Paris, începe să publice în reviste seria de *Scènes historiques*.

Balzac publică primele zece povestiri din *Les Cents contes drolatiques*.

1833 În preajma Carnavalului, Dumas oferă Parisului spectacolul unui strălucitor bal mascat, la care invită patru sute de persoane. Cei mai renumiți pictori, Eugène Delacroix, verii Boulanger, Célestin, Nanteuil și alții decorează pereții apartamentului. Participă personalități ale epocii: La Fayette, Odillon Barrot, Rossini, Alfred de Musset, Eugène Sue, ba-

ronul Taylor, Paul Lacroix, artiștii Bocage, Mlle. George etc.

28 decembrie La „Porte-Saint-Martin“ are loc premiera piesei *Angèle* * cu Ida Ferrier și Belle Krel-samer.

Are loc premiera piesei *Lucrèce Borgia* de Victor Hugo. Apare romanul *Eugénie Grandet* de Balzac.

1834 2 iunie La teatrul „Porte-Saint-Martin“ are loc premiera dramei în cinci acte, *Catherine Howard*, cu Ida Ferrier în rolul principal.

Pleacă în sud, cu pictorul Godefroy Jadin și câinele Milord. Vizitează Marsilia, de care va rămâne legat sufletește toată viața.

Apare primul său volum de *Impression de voyage* (en Suisse).

Are loc premiera piesei *Lorenzaccio* de Alfred de Musset. Balzac publică romanul *Père Goriot*.

1835 Pleacă în Italia, de unde se înapoiază cu „trei drame, o traducere în versuri a operei *La Divina Commedia* și alte noi *Impressions de voyage*“. Publică *Souvenirs d'Antony* și *Isabel de Bavière*.

Are loc premiera piesei *Chatterton* de Vigny.

16 iunie Se înființează la Iași „Academia Mihăileană“.

1836 31 august Dumas obține un alt mare succes, cu premiera comediei *Kean* (mai târziu se va juca sub titlul *Kean, ou Désordre et génie*), piesă relatînd viața marelui actor englez, dispărut de curînd, în mod tragic.

Decembrie Este invitat de ducele d'Orléans, fiul cel mare al regelui, să-și petreacă sărbătorile pe domeniul său, la Compiègne.

C. Negruzzi începe să publice în *Curier de ambe sexe*, periodul I, traducerea unor capitole din *Impressions de voyage en Suisse*, apărute anterior în *Revue des Deux Mondes*.

1837 2 iulie Este numit cavaler al Legiunii de Onoare. 26 decembrie Are loc la „Comédie Française” premiera piesei *Caligula* *, primită cu răceală de public și de presa literară.

Regele Louis-Philippe transformă în muzeu palatul de la Versailles.

La București apare prima traducere, *Antoni* de A. Dumas (v. bibliografia).

Wheatstone brevetează telegraful electric, iar Morse — alfabetul telegrafic.

1838 23 iulie În ziarul *Le Siècle* apare primul foileton din romanul *Capitaine Paul*.

Face o călătorie în Belgia, de-a lungul Rinului, iar în septembrie, la Frankfurt, în Germania, îl întâlnește pe Gérard de Nerval și vizitează împreună Renania.

30 noiembrie Gérard de Nerval i-l prezintă lui Dumas pe Auguste Maquet, tânăr profesor de istorie, unul dintre principalii lui colaboratori de mai târziu.

1 august După un nou atac de apoplexie, mama lui Dumas moare.

Are loc inaugurarea teatrului „La Renaissance”, cu drama în versuri *Ruy Blas* de Victor Hugo.

La Brașov apare revista *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, editată de G. Barițiu.

1839 2 aprilie La „Comédie Française” i se prezintă în premieră drama *Mademoiselle de Belle Isle* *, care se bucură de succes.

Publică *Nouvelles impressions de voyage* ; *Quinze jours au Sinai*, *La Comtesse de Salisbury*.

Stendhal publică *La Chartreuse de Parme*.

1839—1841 Dumas începe publicarea seriei *Crimes célèbres*, într-o suită de opt volume.

1840 1 februarie Are loc ceremonia căsătoriei lui Alexandre Dumas cu actrița Ida Ferrier. În iunie, soții se instalează la Florența.
Publică *Napoléon*, *Othon l'archer*, *Les Stuarts*, *Maître Adam le Calabrais*.

Iunie are loc primul „Război al opiuului” chino-englez.
Mihail Kogălniceanu fondează *Dacia literară*.

1841 Publică volumele de impresii din călătorie : *Excursions sur les bords du Rhin* (Germania), *Nouvelles impressions de voyage* (Sudul Franței), *Une année à Florence* (Italia).
1 iunie La „Comédie Française” are loc premiera *Un Mariage sous Louis XV* *.

Compozitorul Adolphe Adam creează primul mare balet romantic, *Giselle*.

1842 Publică romanele *Aventures de Lydéric* și *Le Chevalier d'Harmental*, *Speronare*, *Le Capitaine Arena*.
24 februarie La „Comédie Française” are loc premiera *Lorenzino* * (același subiect cu *Lorenzaccio* a lui A. de Musset).
28 iunie Împreună cu prințul Napoleon (Jerôme) Bonaparte, fiul fostului rege al Westfaliei, face o excursie în Corsica și insula Elba. Aici aude Dumas pentru prima dată numele insulei Monte-Cristo, pe care o și vizitează.

Eugène Sue publică *Les Mystères de Paris*; romanul foileton se bucură din ce în ce mai mult de succes, atât la editori, cât și la public.

13 iulie Moare ducele d'Orléans, fiul cel mare al regelui, într-un accident de trăsură. Dumas este profund afectat.

1843 Dumas închiriază la Saint-Germain-en-Laye vila „Medicis“, mutînd aici o întreagă „curte“ alcătuită din actori, scriitori, curioși, și pierzînd în acest joc o avere.

Apar romanele *Albine*, *Georges*, *Ascanio*, *Sylvandire*. Iunie La Marsilia, împrumută de la biblioteca municipală *Les Mémoires de d'Artagnan*.

25 iulie Mare succes, premiera *Les Demoiselles de Saint-Cyr* * la „Comédie Française“.

1844 Anul în care Dumas începe scrierea și publicarea în foileton a marilor romane istorice; *Les Trois Mousquetaires* apare în revista *Le Siècle*, din 14 martie pînă în 14 iulie.

Moare scriitorul Charles Nodier.

Se transmite prima comunicare telegrafică prin sistemul morse, între Baltimore și Washington.

1845—1846 Publică romanele *Le Chevalier de Maison Rouge* apărut în foileton în ziarul *La Démocratie pacifique* și *Le Comte de Monte-Cristo*, apărut mai întîi în *Le Journal des Débats*, apoi în *Le Siècle*, în foileton.

1845 21 ianuarie Apare primul fragment din romanul *Vingt ans après*, continuare la *Les Trois Mousquetaires*, în *Le Siècle*, unde, foiletoanele se succed pînă la 2 august.

Apar *La Reine Margot* (în *La Presse*) și *Une fille du Régent* (în *Le Commerce*).

Sub semnătura lui Eugène Mirecourt (Jean-Baptiste Jacquot) apare pamfletul *Fabrique de romans, maison Alex. Dumas et Cie*, de o excesivă violență, ce reușește să-i dezguste chiar și pe dușmanii lui Dumas. Scriitorul protestează la „Societatea oamenilor de litere“, la 17 februarie. În urma procesului intentat de Dumas, autorul pamfletului este condamnat, la 16 mai, la închisoare corecțională.

27 octombrie La teatrul „Ambigu“ are loc premiera *Mousquetaires*. Alexandre Dumas comandă construirea palatului „Monte-Cristo“, în Saint-Germain-en-Laye.

1846 Începe publicarea romanului *Le Bâtard de Mauléon*, tot sub forma foiletonului, în jurnalul *Le Commerce*. În ziarul *Constitutionnel* apare, în foileton, romanul *La Dame de Monsoreau*.

14 martie Cel de-al cincilea fiu al regelui Louis-Philippe, ducele de Montpensier, îi acordă privilegiul de a construi un nou teatru în centrul Parisului, „Théâtre Historique“, cu 2 000 de locuri, 5 etaje și o scenă modernă. Director va fi Hippolite Hostein.

1 aprilie La „Comédie Française“, premiera piesei *Une fille du Régent* *.

3 octombrie Cei doi Dumas, tatăl și fiul, împreună cu A. Maquet, Desbarolles, Eugène Giraud și Louis Boulanger, întreprind o celebră călătorie, prin Spania în Algeria, cu misiunea, dată de Salvandy, ministrul Instrucțiunii Publice, de a scrie o carte despre această țară.

Are loc premiera *La Damnation de Faust*, de Hector Berlioz.

1847 19 februarie Se desfășoară procesul intentat lui Dumas de ziarele *La Presse* și *Constitutionnel*, pen-

tru foiletoanele pe care scriitorul nu reușise să le furnizeze la timp.

20 februarie Inaugurarea teatrului lui Dumas („Théâtre Historique“) cu piesa *La Reine Margot*. Piesa s-a terminat la orele 3 dimineața în mijlocul ovațiilor și al entuziasmului general.

27 iulie Cu un fast princiar — 600 de invitați — are loc inaugurarea castelului „Monte-Cristo“.

23 decembrie Ia sfârșit războiul de cucerire a Algeriei. Franța iese victorioasă.

Lamartine publică *Histoire des Girondins*.

Michelet publică *Histoire de la Révolution*.

1847—1848 Apar *Les Quarante-Cinq* (în *Le Constitutionnel*) și *Impressions de voyage. De Paris à Cadix* (lucrare publicată mai întâi în foileton în *La Presse*).

1848 3—4 februarie La „Théâtre Historique“ are loc premiera piesei *Monte-Cristo*, semnată de Alexandre Dumas și A. Maquet, dramă în două serii, prezentate în două seri succesive.

Compune, împreună cu A. Maquet, *Le Chant des Girondins*.

După revoluție (22—24 februarie), este primul care, în fața teatrului său, plantează un copac al libertății.

1 martie Scoate primul număr al revistei *Le Mois*, care rezumă toate evenimentele istorice și politice; este redactat în întregime de Dumas, sub deviza „Dumnezeu dictează și noi scriem“.

Castelul „Monte-Cristo“ este vândut contra sumei de 30.100 de franci (castelul costase 450.000 de franci).

20 mai Lansează cotidianul literar *La France nouvelle*, care va apărea pînă în 24 iunie.

14 octombrie Premiera piesei *Catilina* la „Théâtre

Historique" este primită cu răceală.

15 decembrie La „Théâtre Historique” se bucură de succes spectacolul *Hamlet* * de Al. Dumas.

22—24 februarie Revoluția burghezo-democratică. Dumas participă la manifestațiile antimonarhice. Louis-Philippe abdică și pleacă în Anglia. Este proclamată la Paris cea de-a doua republică franceză, sub președenția lui Charles Louis Napoléon Bonaparte (10 decembrie).

1848—1850 Apare romanul *Le Vicomte de Bragelonne, ou Dix ans plus tard*, urmare a celorlalte două romane istorice, *Les Trois Mousquetaires* și *Vingt ans après*.

1849 Publică volumul *Les Mille et un fantômes*.
17 februarie La „Théâtre Historique” premiera piesei *La Jeunesse des mousquetaires* se bucură de succes. Moare actrița Marie Dorval. Dumas face rost de suma necesară funeraliilor.
Decembrie Directorul de la „Théâtre Historique”, H. Holstein, își dă demisia.

1849—1850 Apare romanul *Le Collier de la Reine*, publicat în foileton, în *La Presse*.

1850 Publică romanele *La Tulipe noire* și *La Femme au collier de velours*.

15 ianuarie Fantezia molierescă *Trois Entr'actes pour „L'Amour médecin”* *, la „Comédie Française” e un succes.

Februarie Revista lunară *Le Mois* își încetează apariția.

Dumas propune guvernului să i se încredințeze direcția teatrelor reunite, „Ambigu”, „Porte-Saint-Martin”, „Théâtre Historique”, dar cererea îi este respinsă.

16 octombrie „Théâtre Historique“ își închide porțile.
20 decembrie „Théâtre Historique“ dă faliment.

Moare Balzac.

1851 1 aprilie Premiera piesei *Le Comte de Morcerf*, de A. Dumas și A. Maquet, a treia parte a spectacolului *Monte-Cristo* se bucură de o primire entuziastă din partea publicului, la teatrul „Ambigu-Comique“.

8 mai La teatrul „Ambigu-Comique“, premiera *Vilflef* de A. Dumas și A. Maquet constituie a patra parte a spectacolului *Monte-Cristo*.

Apare *Ange Pitou*, publicat în foileton în *La Presse*.

7 decembrie După lovitura de stat, hărțuit de creditori, Dumas se refugiază în Belgia și se stabilește la Bruxelles.

16 decembrie *La Presse* începe publicarea memoriilor lui Dumas.

20 decembrie La teatrul „Ambigu“ are loc premiera piesei *Le Vampire*.

La 2 decembrie, în ciuda jurământului depus pe Constituție, Louis-Napoléon organizează o lovitură de stat, proclamându-se deținătorul puterii executive.

1852 Apar volumele *Les Drame de la mer* și *Le Dernier roi* (viața lui Louis-Philippe).

Colaborarea cu A. Maquet încetează.

2 februarie La teatrul „Vaudeville“, piesa *La Dame aux camélias* de Alexandre Dumas-fiul se bucură de un enorm succes.

Îi telegrafiază tatălui la Bruxelles : „Mare, mare succes ! Atît de mare, încît am crezut că asist la premiera uneia din lucrările tale !“ Dumas-tatăl îi răspunde : „Cea mai bună lucrare a mea ești tu, scumpul meu copil !“

10 decembrie Instaurarea Imperiului sub conducerea lui Napoléon III (1852—1870).

1852—1855 Apare *La Comtesse de Charny*.

1853 În cursul lunii octombrie se reîntoarce la Paris.

26 octombrie *La Presse* întrerupe publicarea memoriilor lui Dumas.

12 noiembrie Lansează cotidianul *Mousquetaire*, în care, alături de continuarea seriei de memorii, publică, în foileton, *Iliada*, scrieri de Alexandre Dumas-fiul, Gérard de Nerval, Octave Feillet, Roger de Beauvoire, Henri Rochefort, Théodore de Banville.

La București, trupa Costache Caragiale joacă piesa *Caterina Hovard*.

1854 Apar *La Jeunesse de Pierrot*, *Une vie d'artiste*, *Saphir*.

13 ianuarie La „Comédie Française“ premiera piesei *Romulus* * e mult aplaudată.

1854—1855 Publică *Les Mohicans de Paris*, încercare de a-l concura pe Eugène Sue.

La București se joacă *Turnul de Nesle*.

1855 Scrie *La Dernière Année de Marie Dorval*, *Les Grands hommes en robe de chambre : César, Henri IV, Louis XIV et Richelieu*.

Expoziția pictorului Courbet aduce în discuție noțiunea de realism. Revistele *Le Réalisme* și *La Revue de Paris* devin tribune ale noului curent.

1856 5 ianuarie La „Porte-Saint-Martin“ are loc premiera piesei *Orestie*.

Perioadă agitată, ține conferințe în provincie și în străinătate.

5 mai Fiica sa, Marie-Alexandrine Dumas de la Pailleterie, se căsătorește cu Pierre Auguste Olinde Petel.

1857 7 februarie Cotidianul *Le Mousquetaire* este lichidat. Din 20 aprilie începe să apară săptămînalul *Le Monte-Cristo*.

Martie Este văzut în Anglia, împreună cu fiul său, la cursele de cai de la Epsom și la expoziția de la Manchester.

18 iunie La teatrul „Gymnase”, premiera piesei *l'Invitation à la valse** constituie un remarcabil succes. •

Publică *L'Homme aux contes*, *Les Compagnons de Jéhû*, *Causeries*.

Salută cu entuziasm apariția volumelor *Madame Bovary* de Flaubert și *Les Fleurs du mal* de Baudelaire, în articole elogioase.

Moare Musset.

1857—1858 Se desfășoară procesul intentat de A. Maquet lui Alexandre Dumas. Maquet obține 25% din drepturile de autor.

1858 Publică *La Route de Varennes*, *Les Louves de Machecoul*.

Iunie Împreună cu pictorul Moynet, la invitația conțelui Kușelev Bezborodko, face o memorabilă călătorie în Rusia, Petersburg, Moscova, Nijni-Novgorod, cu vaporul pe Volga, Kazan, Astrahan, apoi spre Caucaz, Kislar, Baku și se oprește la Tiflis.

1859 *ianuarie* Se află la Tiflis.

1 februarie Se îmbarcă la Poti și călătorește pe Marea Neagră, Mediterana și ajunge, în luna martie, la Marsilia.

Consecință a călătoriei întreprinse, apare seria de articole *De Paris à Astrakan*, inserată, din iunie 1858 în săptămînalul *Monte-Cristo*.

11 martie Soția lui Dumas, Ida Ferrier, moare în Italia.

Gounod compune *Faust*.

Apare *La Légende des Siècles* de Victor Hugo.

1860 *aprilie* Pleacă în Italia la bordul propriei sale goelete, „Emma“. Cu prilejul unei escale la Genova, află că marele Garibaldi intenționa să ia de la Bourboni Sicilia și orașul Neapole. Transportă, deci, cu goeleta arme pentru trupele lui Garibaldi pe coastele Siciliei, debarcînd la Palermo. La 7 septembrie, îmbrăcat într-o cămașă roșie, intră în Neapole, acolo unde, cu ani în urmă, familia regală îl întemnițase pe generalul Dumas-Davy, tatăl său. E numit de Garibaldi director al antichităților din Neapole ; conduce săpăturile de la Pompei ; la 11 noiembrie înființează jurnalul bilingv franco-italian *l'Indipendente*, tipărit mai întîi la Palermo, apoi la Neapole. **10 mai** Apare ultimul număr din săptămînalul *Monte-Cristo*.

19 noiembrie Premiera *La Dame de Monsoreau* * la teatrul „Ambigu“.

Publică *Mémoires de Garibaldi*, traducere din italiană.

24 decembrie Se naște Micaëlla-Clélie-Josepha-Elisabeth, fiica naturală a lui Dumas și a tinerei Céleste Mogador.

1861 22 martie La „Théâtre Impérial du Cirque“, premiera dramei *Le Prisonnier de la Bastille*, ultima parte a mușchetarilor, extrasă din *Le Vicomte de Bragelonne*, este primită cu un viu entuziasm de spectatori.

10 iulie Tribunalul îi acordă lui A. Maquet 50% din drepturile de autor ale piesei *Le Prisonnier de la Bastille*.

Publică *Les Garibaldiens, révolution de Sicile et de Naples*.

Garnier începe construirea Operei din Paris.

1862 1 ianuarie—10 octombrie Apare seria nouă a săptăminalului *Monte-Cristo*.

Scrie broșura *Dall'origine del brigandaggio, delle cause della sua persistenza e del modo di distruggerlo*, lucrare deseori citată și elogiată de Benedetto Croce.

Manifestă entuziasm pentru *Les Misérables* de Victor Hugo, *Poèmes barbares* de Leconte de Lisle, *La Sorcière* de Michelet și *Salambô* de Flaubert.

1862—1864 Scrie *I Borboni di Napoli* (10 volume).

1863 22 iunie Sfântul Scaun interzice opera lui Alexandre Dumas.

Moare Eugène Delacroix.

1863—1874 Editorul Michel Lévy începe publicarea ediției definitive *Théâtre complet* de Alexandre Dumas, care va cuprinde 15 volume.

1864 Ziarul *L'Indipendente* își încetează apariția.

20 august La teatrul „Gaité“, după îndelungată

obstrucție a cenzurii, are loc premiera dramei *Les Mohicans de Paris*, primită călduros de public.
31 decembrie La Neuville, Dumas asistă la căsătoria fiului său, Cu Nadine Narișkin, „prințesa cu ochi verzi“.

1864—1865 Ziarul *La Presse* publică în foileton unul dintre cele mai reușite romane ale lui Dumas, *La San Felice*, cîntecul său de lebedă, „nu scaldat în lacrimi, ci de o dulceață neobișnuită“.

1865 februarie-martie La Paris ține două conferințe despre Delacroix.

6 mai Semnează contractul definitiv cu editorul Michel Lévy, pentru publicarea seriei de *Œuvres complètes*.

28 mai La „Grand Théâtre Parisien“, unul dintre marile sale eșecuri, piesa *Les Grands forestiers*. În provincie însă, drama se bucură de mare succes. În Villers-Cotterêts, orașul său natal, se dau două reprezentații iar autorul este ovaționat.

Septembrie Colaborează intens la jurnalul *Les Nouvelles*, înființat de J. Noriac.

Frații Goncourt publică romanul *Germinie Lacerteux*, prefigurare a naturalismului.

1866 24—25 februarie La Lille ține două conferințe autobiografice.

24 februarie Dornic să reînființeze un teatru al său, publică broșura *Projet d'un nouveau théâtre historique. A mes bons amis des faubourgs*, însoțită de o listă de subscripție, la care au răspuns doar cîțiva entuziaști.

Părăsește Parisul și vizitează Neapole și Florența (iunie), Germania și Austria (iulie).

18 noiembrie Apare primul număr din seria nouă a revistei săptămânale *Le Mousquetaire*, care va lua locul jurnalului *Les Nouvelles*.

Apare prima antologie parnasiană, *Parnasse contemporain*.

1867 Întâmpină mari neplăceri de ordin material.

25 aprilie Ultimul număr din *Le Mousquetaire*.

Publică *Les Hommes de fer* și *Blancs et les Bleus* (urmare la *Les Compagnons de Jéhu*).

Se adresează împăratului Napoléon III, cerîndu-i să i se încredințeze conducerea unui teatru. dar este refuzat.

1868 Publică *La Terreur prussienne*.

Încearcă, în sfîrșit, să se căsătorească cu Catherine Labaye, care însă îl refuză.

4 februarie—4 iulie Ziarul *D'Artagnan* apare de trei ori pe săptămînă.

Cu ocazia organizării unei expoziții marine, în timpul verii, ține cîteva conferințe în orașul Le Havre; vorbește, de asemenea, în orașele Dieppe, Rouen, Caen.

5 iulie Apare primul număr al săptămînalului *Théâtre-Journal*.

22 octombrie Moare Catherine Labaye.

1869 11 martie Ultimul număr al săptămînalului *Théâtre-Journal*.

Își petrece vara în Bretania, la Roscoff, în căutarea unui colțisor liniștit, pentru a reuși să scrie *Grand dictionnaire de cuisine* (apărut postum, cu colabora-

rea unui tânăr lucrător, Anatole France), lucrare comandată de editorul Lemerre, căruia, la 6 decembrie, îi va scrie, fixînd condițiile.

Publică *Causeries sur l'Italie*. A *Madame Charlotte Dreyfus*.

31 octombrie La „Porte-Saint-Martin” are loc premiera dramei *Madame Chamblay*, bine primită de spectatori.

Victor Hugo publică romanul *L'Homme qui rit*, Flaubert, *L'Éducation sentimentale*, Lautréamont, *Les Chants de Maldoror* și Verlaine, *Fêtes galantes*.
Mor Lamartine și Berlioz.

1870 Primăvara pleacă în sudul Franței. În iulie, la Marseilia, află despre declarația de război a prusacilor împotriva Franței și primește vestea primelor catastrofe.

Septembrie După un accident vascular, care îl lasă pe jumătate paralizat, își petrece restul zilelor alături de fiul și de fiica sa, Marie.

Luni, 5 decembrie, orele 22 Alexandre Dumas își dă sufletul în casa fiului său din localitatea Puys, lângă Dieppe. Este înmormîntat la Neuville-les-Pollet, lângă Dieppe. Directorul teatrului „Gymnase”, refugiat și el la Puys, a ținut un discurs în numele prietenilor. După terminarea războiului, Alexandre Dumas-fiul îi transportă trupul neînsuflețit la Villers-Cotterêts, unde își află odihna alături de părinții săi. La ceremonia reînhumării — marți 16 aprilie 1872 — asistă baronul Taylor, Edmond About, Meissonier, surorile Brohan, Got și A. Maquet.

S. A.

TRADUCERI ÎN ROMÂNEȘTE DIN OPERA LUI ALEXANDRE DUMAS-TATĂL

(BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ)

- Antoni*, dramă în cinci acte, din compunerile lui Dumas-tatăl, tradus în românește de A. Hrisoverghi. Precuvîntare de C. Negruzzi, Buc., 1837.
- Din Corricolo*, tradus de I. Eliade, Buc., în Tipografia lui Eliade, 1846—1847.
- Din crimele celebre, Marchisa de Ganj și Vaninca*, traduse din franțuzește de cadetul Grigorie Lipoiano, Buc., 1847.
- Speronare*, tradus de I. Eliade, tom I—III, Buc., 1847—1848.
- Istoria unui mort povestită de el însuși*, tradusă de H.V., Buc., în Tipografia Colegiului Sf. Sava, 1848.
- Tereza*, dramă în cinci acte, tradusă de A. Pelimon, Buc., Tipografia lui C. A. Rosetti și Vinterhalder, 1848.
- Acte' sau moartea lui Neron împărat a Romei*, roman istoric, religios și politic, tradus din limba franceză de G. Gane, tom I—II, Iași, 1851.
- Fata Regentului*, tradusă de Grigore Lupoianu, Buc., 1853.
- Suvenire de călătorie în Italia*, tradusă de S. Andronic, Buc., Tipografia Sfintei Mitropolii, 1853.
- Trei mușchetari*, tradus de A. Pelimon, partea I, Buc., Tipografia Sfintei Mitropolii, 1853.
- Iacobinii și girondinii (Le Chevalier de Maison Rouge)*, traducere de G. A. Baronzi, Buc., George Ioanid, 1855.
- Isaak Lakedem*, tradus de G. A. Baronzi, vol. I—IV, Buc., Tipografia bisericească din Santa Mitropolie, 1855—1856.
- Pascal Bruno*, tradus de I. Nacu, Buc., Imprimeria bisericească din Sfînta Mitropolie, 1856.
- Regina Margot*, traducere de P. M. Georgescu, partea I—III, Buc., 1856.
- Quei patru, deci și cinci*, traducere de George A. Baronzi, vol. I—III, Buc., George Ioanid, 1856—1857.

Amory sau Amorul de care móre cineva și amorul de care nu moare, traducțiune de M. Costiescu, Buc., Imprimeria Națională a lui I. Romanov, Christu Ionniu, 1857.

Aventurile lui Liderik, tradusă de E. G. Rafael, Buc., 1857.

Cavalerul d'Harmentel, traducțiune de Ioan A. Geanoglu și Ioan Fanutza, vol. I—II, Buc., Imprimeria Națională a lui Iosif Romanov, 1857.

Cei trei muschetari, traducere din franșosesce de B.P., publicată de I. Călinescu, parté I—II, Buc., 1857.

Murat, Don Bernardo de Zuniga, traduse de G.J.R., Buk., 1857.
Contele de Monte Cristo, traducere de G. A. Baronzi, vol. I—VIII, Buc., George Ioanidu, 1857—1858.

Din crimele celebre. Maria Stuart, traducere de G. Baronzi, Buc., Librăria Scólelor Publice, Tipografia Națională a lui J. Romanov, 1858.

Din crimele celebre. Marquisa de Brinvilliers, traducere de G. Baronzi, Buc., 1858.

Paulina, tradusă din limba franceză de E. A., Buc., Imprimeria Națională, 1858.

Memoriile unui medic. Joseph Balsamo, tradus din franșosesce de G.S.C., vol. I—IV, Buc., Tipografia Curții, 1873—1874.

Contele de Monte Cristo, tradus de I. S. Spartali, vol. I—VI, Buc., Editura Tipografiei „Universul“, 1888.

Cei trei mușchetari, roman, vol. I—II, Buc., Editura Tipografiei „Universul“, 1889.

După două zeci de ani, urmare la *Cei trei muschetari*, vol. I—III, Buc., Editura Tipografiei „Universul“, 1889.

Viconte de Bragelona, urmare la *Cei trei muschetari*, roman, vol. I—IV, Buc., Editura Tipografiei „Universul“, 1889.

Prea târziu, roman istoric cu ilustrațiuni, tradus de C.B.D., Buc., 1890.

Jeana de Neapole. 1343—1348, roman, Buc., Editura Tipografiei „Universul“, 1899.

Vaninka, roman rus, 1800—1801, Buc., 1899.

Cherubino și Celestini, Buc., Editura Tipografiei „Universul“, 1902.

Din zilele lui Nero, traducere de Alexandru Ciura, Blaj, 1907.

Răzbunătorul sau Vendetele corsicane, roman, Buc., Tipografia ziarului „Universul“, 1907.

Strigoii Carpaților, traducere de D. Anghel și Șt. O. Iosif, Buc., 1909.

Maistrul Adam Calabrezul, după o traducere veche, prelucrată de M.I., Buc., 1911.

Cei doi studenți și alte nuvele, traducere de Vasile Savel, Buc., 1913.

Istoria anecdotică a Franței, Enric IV, prelucrare.... T. G. Lăzărescu, Buc., 1914.

Othon arcașul, roman, traducere de Al. Iacobescu, Buc., 1919.

Doctorul Balsamo sau Orgiile lui Ludovic XV, roman istoric, Buc., Eminescu, 1922.

Contele de Monte Cristo, roman, traducere de Alex. Ștefănescu, 5 vol., Buc., Editura Librărilor „Universala” Alcala, 1930.

Laleaua neagră, roman, traducere de Lazăr Marcu, Iași, 1939.

Masca de fer, adaptare după filmul cu același nume de Ștefan Gherase, Buc., 1942.

Cei trei muschetari, traducere de T. C. Stan, ed. I, vol. I—II, Buc., 1943.

Stuartii, traducere de Victor Kernbach, Buc., 1943.

Contele de Monte Cristo, vol. I—IV, în românește de Ion Pas, Buc., 1944—1945.

Viconte de Bragelonne, traducere de Al. Iacobescu, vol. I—IV, Buc., 1944—1945.

După douăzeci de ani, traducere de Al. Iacobescu, vol. I—II, Buc., Cugetarea Georgescu Delafras, 1945.

Regina Margot, în românește de P. Ioanid, vol. I—II, Buc., Cugetarea — Delafras, 1945.

Doamna de Monsoreau, vol. I—II, traducere de St. Dimulcsu, Buc., Cugetarea Georgescu Delafras, 1946.

Cei trei muschetari, în românește de Ticu Arhip și Milton Fanny Lehrer, vol. I—III, Buc., Ed. Tineretului, 1956.

Contele de Monte-Cristo, în românește de Gellu Naum, vol. I—III, Buc., Ed. Tineretului, 1957.

Regina Margot, în românește de Mircea Alexandrescu și Costache Popa, vol. I—II, Buc., Ed. Tineretului, 1953.

După douăzeci de ani, traducere de Marcel Gafton, vol. I—II, Buc., Ed. Tineretului, 1960.

Contele de Bragelonne sau Zece ani mai târziu, traducere de Pericle Martinescu, vol. I—IV, Ed. Tineretului, Buc., 1966.

Cei patruzeci și cinci, traducere de Ovidiu Constantinescu, vol. I—II, Buc., Ed. Tineretului, 1963.

Memorii, traducere de Octavian Nistor, prefată de Ion Brăescu, Buc., Ed. Univers, 1970.

O aventură de dragoste. Herminie, traducere de Mihaela Protopopescu, Buc., Ed. Eminescu, 1972.

Războiul femeilor, în românește de Horia Vasilescu, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1972.

Ascanio, traducere de Ovidiu Constantinescu, Buc., Ed. Albatros, 1973.

Cele două Diane, traducere de Teodora Popa Mazilu, vol. I—II, Buc., Ed. Eminescu, 1973.

Conjurații, traducere de Costache Popa, vol. I—II, Buc., Ed. Cartea Românească, 1973.
Colierul reginei, traducere de Maria Breban, Buc., Ed. Albatros, 1974.
Contesa de Charny, traducere de Sofia Marian și Ben Marian, vol. I—II, Buc., Ed. Cartea Românească, 1974.
Doctorul misterios, vol. I—II, traducere de Neli Arsenescu-Costinescu, Buc., Ed. Cartea Românească, 1974.
Pajul ducelui de Savoia, traducere de Teodora Sadoveanu, Buc., Ed. Cartea Românească, 1974.
Robin Hood, traducere de Horia Vasilescu, Buc., Ed. Albatros, 1974.
Cezar, traducere de Horia Vasilescu, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1975.
Cavalerul reginei, traducere de Costache Popa, Ed. Cartea Românească, 1976.
Doctorul Misterios. Fiica marchizului, traducere de Profira Sadoveanu, Buc., Ed. Cartea Românească, 1976.
Gemenele, traducere de Teodora Popa Mazilu, Buc., Ed. Eminescu, 1976.
Georges, traducere de Neli Arsenescu-Costinescu, Buc., Ed. Cartea Românească, 1976.
Signora San-Felice, în românește de Livia Storeescu, Buc., Ed. Albatros, 1976.
Ludovic al XIV-lea și secolul său, traducere și note de Teodora Popa Mazilu, ediție prescurtată, Buc., Ed. Eminescu, 1977.
Cavalerul de Mauléon, traducere de Ștefan Dimulescu, Buc., Ed. Albatros, 1979.
1001 de fantome. Testamentul domnului de Chauvelin, în românește de D. Șt. Rădulescu, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1981.
Laleaua neagră, traducere Veronica și Ion Mihăileanu, prefață de Ion Mihăileanu, Buc., Ed. Ion Creangă, 1982.
Pierrot și alte povestiri, traducere de Georgeta Pădureleanu, Buc., Ed. Ion Creangă, 1982.

S.A.

Capitolul I

MARSILIA. SOSIREA

În ziua de 24 februarie 1815, paznicul de la Notre Dame de la Garde semnală sosirea „Faraonului“, corabie cu trei catarge, care venea de la Smirna, Triest și Neapole.

Ca de obicei, o luntre porni îndată din port și, trecînd pe lângă castelul d'If, ieși în întîmpinarea navei, între capul Morgion și insula Rion.

Și de îndată, tot ca de obicei, platforma fortului Saint-Jean se umplu de curioși ; sosirea unui vas e totdeauna un fapt de seamă în Marsilia, mai cu seamă cînd vasul nou sosit este, cum era și „Faraonul“, construit, înzestrat cu tot ce-i trebuie și pus la punct cu încărcătura în șantierele vechiului oraș Foceea, și cînd aparține unui armator din oraș.

Între timp, vasul înainta ; trecuse cu bine prin strîmtarea săpată de vreo zguduitură vulcanică între insula Calasareigne și insula Jaros ; ocolise Pomègue și înainta purtat de cele trei pînze de pe cafas, de zburător și de brigantină, dar atît de încet și cu o înfățișare atît de tristă, încît curioșii, îmboldiți de instinctul care presimte nenorocirile, se întrebau ce accident se putuse întîmpla pe bord. Cu toate astea, specialiștii în navigație își dădeau seama că dacă se întîmplase cumva vreun accident, el nu atinsese vasul însuși ; căci vasul înainta arătînd ca o navă cîrmuită în condiții din cele mai bune : ancora stătea gata să fie

aruncată, funiile bompresului fuseseră desprinse, iar lângă pilotul care se pregătea să-l conducă pe „Faraon“ prin intrarea îngustă a portului se afla un tânăr cu mișcări vioaie și ochii vii, supraveghind fiecare mișcare a navei și repetând fiecare ordin al pilotului.

Neliniștea nedeslușită ce plutea deasupra mulțimii îl surprinsese mai ales pe unul dintre privitorii de pe esplanada Saint-Jean, încît, nemaiavînd răbdare să aștepte intrarea vasului în port, omul sări într-o barcă și porunci să fie dus înaintea „Faraonului“, pe care-l ajunsese în fața golulețului Rezervei.

Cînd îl văzu venind, tânărul marinar își părăsi postul de lângă pilot și se rezemă, cu pălăria în mînă, de parapetul vasului.

Tînărul acesta să tot fi avut optsprezece-douăzeci de ani ; era înalt, zvelt, avea ochi negri, frumoși, și părul ca pana corbului ; din toată ființa lui se desprindea aerul de neclintire și dîrzenie pe care îl au numai cei deprinși încă din copilărie să lupte cu primejdiile.

— Dumneata ești, Dantès ? îi strigă omul din barcă. Ce s-a întîmplat ? Ce-i tristețea asta care domnește pe bord ?

— O mare nenorocire, domnule Morrel ! răspunse tînărul. O mare nenorocire, mai ales pentru mine : în dreptul Civitei Vecchia, l-am pierdut pe bravul căpitan Leclère.

— Și încărcătura ? întrebă repede armatorul.

— Încărcătura a ajuns cu bine, domnule Morrel. Cred că în privința asta veți fi mulțumit ; dar bietul căpitan Leclère...

— Ce i s-a întîmplat bravului căpitan ? întrebă, cu un aer de vădită ușurare, armatorul.

— A murit.

— Căzut în mare ?

— Nu, domnule ; a murit de febră cerebrală, în chinuri groaznice.

Apoi strigă, întorcîndu-se spre echipaj :

— Ho!à hé ! Fiecare la post, pentru aruncarea ancorei !

Cei opt sau zece marinari care formau echipajul îi ascultară comanda repezindu-se, în aceeași clipă, unii spre capetele funiilor, alții spre odgoane sau spre frînghiile pînzelor mici, și alții, în sfîrșit, la parîmele vergelor.

Dantès aruncă în treacăt o privire asupra acestui început de manevră și, dîndu-și seama că ordinele îi erau îndeplinite, se întoarse din nou spre omul cu care stătuse de vorbă.

— Și cum de s-a întîmplat nenorocirea ? întrebă armatorul, reluînd discuția de unde o lăsase tînărul marinar.

— Vai, domnule, în chipul cel mai neașteptat : căpitantul Leclère părăsise foarte agitat Neapole, după ce stătuse îndelung de vorbă cu comandantul portului ; n-au trecut nici douăzeci și patru de ore după aceea și l-a cuprins febra ; după trei zile a murit... L-am înmormîntat după cum se obișnuiește iar acum își doarme somnul de veci în dreptul insulei El Giglio, înfășurat cuviincios într-un hamac, cu o ghiulea de treizeci și șase la picioare și cu alta la cap. I-am adus văduvei sale crucea de onoare și spada. Ar fi meritat, măcar, după ce s-a războit zece ani cu englezii, să moară ca oricare, în patul lui, adăugă Dantès, zîmbind cu tristețe.

— De ! Ce să-i faci, domnule Edmond ? spuse armatorul, care părea din ce în ce mai împăcat. Toți sîntem muritori, și trebuie ca bătrînii să facă loc noilor veniți ; altfel n-am mai merge înainte. Dar o dată ce mă asiguri că încărcătura...

— E în bună stare, domnule Morrel, vă garantez. Iar călătoria asta vă sfătuiesc să n-o socotiți la mai puțin de 25.000 franci cîștig.

Apoi, pentru că tocmai trecuseră de turnul rotund, tînărul strigă :

— Stringeți pînza mare, focul și brigantina ! Hai, mai cu inimă !

Ordinul fu executat aproape cu tot atîta repeziciune ca pe un vas de război.

— Toate pînzele jos !

La ultima comandă, toate pînzele fură coborîte, iar corabia abia dacă mai înainta, împinsă doar de viteza rămasă.

— Și acum, dacă vreți să vă urcați pe bord, domnule Morrel, spuse Dantès, văzînd nerăbdarea armatorului, iată, contabilul dumneavoastră, domnul Danglars, tocmai iese din cabină ; el vă va da toate informațiile dorite. Cît despre mine, trebuie să supraveghez acostarea și să arborez doliul pe navă.

Armatorul nu se lăsă rugat de două ori. Apucînd cablul aruncat de Dantès, el se cățăără, cu o dibăcie care ar fi făcut cinste oricărui marinar, peste treptele prinse în pi-roane de coasta rotundă a vasului, în timp ce tînărul, întorcîndu-se spre postul său de secund, îi lăsă să treacă pe cel anunțat sub numele de Danglars, care, ieșind din cabină, tocmai se îndrepta spre armator.

Noul venit era un om de vreo douăzeci și cinci, douăzeci și șase de ani, cu o înfățișare destul de posacă, slugarnic față de superiori și trufaș față de subordonați ; de aceea, lăsînd la o parte titlul său de agent contabil, pe care marinarii nu-l pot suferi, el era, îndeobște, privit cu tot atîta silă de echipaj, cu cîtă dragoste era privit Dantès.

— Domnule Morrel, spuse Danglars, ați aflat nenorocirea, nu-i așa ?

— Da, da ! Bietul căpitan Leclère ! Era un om cumsecade și cinstit !

— Și mai ales un marinar strașnic, îmbătrînit între cer și apă, așa cum se cuvine să fie un om însărcinat cu treburile unei firme atît de însemnate, cum e Morrel și fiul, răs-puse Danglars.

— Totuși, Danglars, îl întrerupse armatorul, urmărindu-l cu privirea pe Dantès, care căuta locul de acostare, mi se pare că nu-i nevoie să fii marinar chiar atît de bătrîn pe cît spui, ca să-ți cunoști bine meseria. Ia te uită cum se

descurcă prietenul nostru Dantès ; n-are nevoie să ceară sfaturile nimănui.

— Da, incuviință Danglars, aruncînd spre Dantès o privire piezișă, în care luci un licăr de ură, da, e tînăr. De, ăsta nu se dă înapoi de la nimic. Cum a murit căpitanul a și luat comanda, fără să întrebe pe nimeni, și ne-a făcut să pierdem o zi și jumătate lîngă insula Elba, în loc să pornească de-a dreptul spre Marsilia.

— Ca secund era dator să ia comanda, spuse armatorul. Dar că a întîrziat o zi și jumătate la Elba n-a făcut bine. Doar dacă nava n-o fi avut ceva stricăciuni de reparat...

— Nava era tot atît de sănătoasă pe cît sînt eu și pe cît doresc să fiți și dumneavoastră, domnule Morrel. Ziua aceea și jumătate a fost pierdută dintr-o toană, numai pentru plăcerea de a călca pe uscat și atîta tot.

— Dantès, strigă armatorul, întorcîndu-se spre tînărul marinăr, ia vino puțin încoace !

— Iertați-mă, domnule, îi răspunse Dantès, viu într-o clipă.

Apoi, adresîndu-se echipajului, el comandă :

— Aruncați ancora !

Ancora căzu îndată, și lanțul se desfășură zornăind. Deși pilotul era acolo, Dantès rămase la post pînă ce și această ultimă manevră luă sfîrșit. După aceea comandă :

— Coborîți steagul la mijlocul catargului, puneți pavilionul în doliu și lăsați vergile în cruce !

— Ia te uită, spuse Danglars, se și crede căpitan, pe cîntea mea...

— Și chiar este, răspunse armatorul.

— Da, numai că-i lipsește semnătura dumneavoastră și a asociatului dumneavoastră, domnule Morrel.

— De ce nu l-am lăsa să fie căpitan ? se miră armatorul. Știu că e tînăr, dar mi se pare destoinic și foarte priceput în meseria lui.

Chipul lui Danglars se întunecă.

— Iertați-mă, domnule Morrel, spuse Dantès, apropiindu-se. Acum cînd nava s-a oprit în port, vă stau la dispoziție. M-ați chemat, nu ?

Danglars se trase înapoi cu un pas.

— Voiam să te întreb de ce te-ai oprit în insula Elba.

— Nu știu, domnule. A trebuit să îndeplinesc ultima poruncă a căpitanului Leclère, care, pe patul de moarte, mi-a încredințat un pachet pentru marele mareșal Bertrand.

— Și l-ai văzut, Edmond ?

— Pe cine ?

— Pe marele mareșal.

— Da.

Morrel se uită împrejur, apoi îl trase deoparte pe Dantès.

— Ce mai face împăratul ? întrebă el cu însuflețire.

— Bine, după cîte am putut să văd.

— Așadar, l-ai văzut și pe împărat ?

— A venit la mareșal, tocmai cînd eu mă găseam acolo.

— Și i-ai vorbit ?

— Adică el mi-a vorbit mie, răspunse Dantès, zîmbind.

— Și ce ți-a spus ?

— M-a întrebat despre vas, despre data plecării spre Marsilia, despre drumul pe care-l făcuse și despre încărcătura pe care o avea. Cred că dacă vasul ar fi fost gol și dacă ar fi fost al meu, împăratul ar fi avut de gînd să-l cumpere ; dar i-am spus că nu sînt decît un simplu secund și că vasul aparține casei Morrel și fiul. „Aha, îi cunosc, mi-a spus el. Morrelli sînt armatori din tată în fiu ; unul dintre ei era în același regiment cu mine, cînd mă aflam cu garnizoana la Valence.“

— Chiar așa e ! strigă armatorul, înveselindu-se. Ți-a vorbit despre unchiul meu, Policar Morrel, care a ajuns căpitan. Dantès, doar să-i povestești unchiului că împăratul și-a amintit de el, și ai să-l vezi cum o să mai plîngă,

cătana bătrână. Bine, bine, adăugă armatorul, bătîndu-l prieteneste pe umăr, n-ai făcut rău de loc, Dantès, ci ai urmat instrucțiunile căpitanului Leclère și te-ai oprit în insula Elba, deși dacă s-ar afla că i-ai dus un pachet marelui și că ai stat de vorbă cu împăratul, te-ar paște primejdia.

— De ce, domnule ? întrebă Dantès. Habar n-aveam ce duc în pachet, iar împăratul nu mi-a pus decît întrebări pe care le-ar fi putut pune oricui. Dar, mă iertați, iată că vin sanitariei și vameșii. Îmi dați voie, nu-i așa ?

— Cum nu, dragul meu Dantès.

Tînărul se îndepărtă, și după ce făcu vreo cîțiva pași, Danglars se apropie din nou.

— Se pare că v-a dat lămuriri cum nu se poate mai potrivite despre oprirea de la Porto-Ferraio, nu-i așa ? întrebă el.

— Într-adevăr, dragă domnule Dánglars.

— Atunci cu atît mai bine, pentru că nu-i de loc plăcut să vezi un camarad care nu-și face datoria.

— Dantès și-a făcut datoria, îi răspunse armatorul. Poți fi sigur de asta. Căpitanul Leclère îi poruncise popasul la Elba.

— Fiindcă veni vorba despre căpitanul Leclère, nu v-a dat o scrisoare din partea lui ?

— Cine ?

— Dantès.

— Mie, nu ! Avea vreo scrisoare ?

— Credeam că, în afară de pachet, căpitanul Leclère îi încredințase și o scrisoare.

— Despre ce pachet e vorba, Danglars ?

— Despre pachetul pe care Dantès l-a lăsat, trecînd prin Porto-Ferraio.

— Dar de unde știi că trebuia să lase un pachet la Porto-Ferraio ?

Danglars roși.

— Tocmai treceam pe dinaintea uşii căpitanului — ştiţi, uşa era întredeschisă — şi l-am văzut înmînîndu-i lui Dantès pachetul şi scrisoarea...

— Nu mi-a spus nimic despre ele ; dar dacă are scrisoarea, mi-o va da negreşit.

Danglars chibzui o clipă.

— Atunci v-aş ruga, domnule Morrel, să nu-i spuneţi nimic lui Dantès. S-ar putea să mă fi înşelat.

În aceeaşi clipă, tînărul se înapoie. Danglars se depărtă.

— Acum eşti liber, dragă Dantès ? întrebă armatorul.

— Da, domnule.

— Inspecţia n-a ţinut mult.

— Nu. Le-am dat vameşilor lista cu mărfurile de pe bord ; cît despre paza sanitară, ea şi-a trimis un om, o dată cu pilotul de coastă, şi i-am înmînat hîrţiile trebuitoare.

— Nu mai ai nimic de făcut pe vas ?

Dantès aruncă o privire grăbită în jur.

— Nu, totul e în ordine, răspunse el.

— Atunci poţi veni să luăm masa împreună ?

— Vă rog să mă iertaţi, domnule Morrel, dar prima vizită i-o datorez părintelui meu. Asta nu înseamnă însă că nu vă sînt recunoscător pentru cîstea ce-mi faceţi.

— Ai dreptate, Dantès, ai dreptate. Ştiu că eşti un fiu bun.

— Tata... dacă ştiţi cumva... e sănătos ? întrebă Dantès după oarecare şovăială.

— Cred că da, dragă Edmond, deşi n-am dat ochi cu el.

— Îi place să stea încuiat în odăiţa lui.

— Asta dovedeşte, cel puţin, că n-a dus lipsă de nimic cît timp ai fost plecat.

Dantès zîmbi.

— Tata e mîndru, domnule, şi chiar dacă n-ar fi avut de nici unele, mă îndoiesc că i-ar fi cerut de pomană cuiva pe lume, în afară de Dumnezeu.

— Bine ! Atunci, după ce faci prima vizită, te așteptăm ?

— Vă rog încă o dată să mă iertați, domnule Morrel, dar după vizita asta, mai am de făcut una, la fel de scumpă.

— Adevărat, Dantès. Uitasem că există la catalani cineva care trebuie că te așteaptă cu aceeași nerăbdare ca și tatăl dumitale : frumoasa Mercédès !

Dantès zîmbi.

— Ehei, urmă armatorul, nu mă miră de loc că a venit de trei ori să-mi ceară vești despre „Faraon“. La naiba, Edmond, nu ești de loc de plîns : ai o amantă frumoasă !

— Nu mi-e amantă, domnule : îmi e logodnică, răspunse cu seriozitate tînărul.

— Citeodată e același lucru, rîse armatorul.

— Dar nu pînă pentru noi, îi răspunse Dantès.

— Bine, bine, dragă Edmond, continuă Morrel. Uite că te las să pleci. Mi-ai dus destul de bine la îndeplinire treburile ; acum îți dau tot răgazul să vezi și de-ale dumitale. Ai nevoie de bani ?

— Nu, domnule ; am toată suma cuvenită pentru călătorie, adică leafa pe aproape trei luni.

— Ești un băiat chibzuit, Edmond.

— Nu uitați că tata e sărac, domnule Morrel.

— Da, da, știu că ești un fiu bun. Hai, du-te să-ți vezi tatăl. Și eu am un fiu și mi-ar fi ciudă pe cel ce l-ar ține departe de mine, după o călătorie de trei luni.

— Atunci, pot să plec ? întrebă tînărul salutînd.

— Da, dacă nu mai ai să-mi spui nimic.

— Nu mai am.

— Cînd era pe moarte, căpitanul Leclère nu ți-a dat o scrisoare pentru mine ?

— I-ar fi fost cu neputință să scrie, domnule ; dar cuvintele dumneavoastră mi-au amintit că trebuie să vă cer un concediu de cincisprezece zile.

— Ca să te însori ?

— Mai întâi pentru asta ; și apoi ca să plec la Paris.

— Bine, bine, Dantès, ai să ieși cît concediu vrei ; descărcarea vasului va ține mai mult de șase săptămîni și abia peste vreo trei luni o să pornim iar la drum... Numai că, peste trei luni, trebuie să fii aici. „Faraonul“ n-o să poată pleca fără căpitan, adăugă armatorul, bătîndu-l pe umăr.

— Fără căpitan ! strigă Dantès, cu ochii strălucitori de bucurie. Luați seama la ce spuneți, domnule, căci mi-ați atins cele mai tainice nădejdi ale inimii. Nu cumva aveți de gînd să mă numiți căpitanul „Faraonului“ ?

— Dacă ar fi numai după mine, dragă Dantès, ți-aș întinde mîna și ți-aș spune : „S-a făcut !“. Dar mai am un asociat, și știi proverbul italianesc : *Che a compagne a padrone*¹ Pînă una alta, însă, treaba e pe jumătate făcută, fiindcă din două voturi unul îl ai de pe acum. Încrede-te în mine ca să-l ai și pe celălalt, și-am să fac tot ce-o fi cu putință.

— Domnule Morrel, strigă cu lacrimi în ochi tînărul marinar strîngînd mîinile armatorului, vă mulțumesc în numele tatei și al lui Mercédès !

— Bine, bine, Edmond. Ce naiba ! Doar există un Dumnezeu în ceruri și pentru oamenii cumsecade ! Du-te și-ți vezi tatăl și logodnica, iar după asta vino la mine.

— Nu vreți să vă duc pînă la țarm ?

— Nu, lasă ; eu mai rămîn să-mi fac socotelile cu Danglars. Ai fost mulțumit de el în timpul călătoriei ?

— Depinde de înțelesul pe care îl dați întrebării, domnule. Dacă mă întrebați cum îl privesc ca tovarăș, am să vă răspund că nu e bun și că nu poate să mă sufere de cînd am făcut prostia, în urma unei mici certe între noi, să-i propun o oprire de zece minute în insula Monte-

¹ Cine are asociat, are stăpîn.

Cristo, ca să ne răfuim. Propunerea asta eu am greșit cînd am făcut-o, iar el a avut motive să n-o primească. Dacă însă mă întrebați cum își duce munca de contabil, am să vă răspund că e priceput și că veți fi mulțumit de el.

— Ia ascultă, Dantès, dacă ai fi căpitanul „Faraului“, l-ai păstra cu dragă inimă pe Danglars ?

— Căpitan sau secund, răspunse Dantès, mă voi purta totdeauna cum se cuvine față de cei ce se bucura de încrederea armatorilor mei.

— Bine, Dantès, văd că ești un băiat de ispravă, în toate privințele. Du-te, fiindcă stai ca pe cărbuni aprinși.

— Așadar, mă pot socoti în concediu ?

— Du-te, îți spun.

— Îmi dați voie să vă iau barca ?

— Ia-o.

— Rămîneți cu bine, domnule Morrel, și mii de mulțumiri.

— Cu bine, dragă Edmond. Noroc bun !

Tinărul marinar sări în barcă, se așeză la pupa și dădu ordin să fie dus la Canebière. Doi marinari se opintiră îndată pe vîsle, și barca lunecă, mînată cît se putea mai repede, printre miile de ambarcațiuni ce astupă calea îngustă care duce de la intrarea portului la cheiul d'Orléans, de-a lungul a două șiruri de nave.

Armatorul îl urmări cu privirea, zîmbind, pînă ce-l văzu ajungînd la țarm, sărind pe lespezile cheiului și pierzîndu-se dintr-o dată, înghițit de mulțimea pestriță ce se îmbulzea de la cinci dimineată și pînă la nouă seara pe faimoasa stradă Canebière, de care focdeenii moderni sînt atît de mîndri, încît spun, cu aerul cel mai serios din lume și cu accentul lor atît de convingător : „Dacă ar avea o stradă Canebière, Parisul ar fi o Marsilie mai mică“.

Întorcîndu-se, armatorul îl zări pe Danglars. Deși acesta părea că-i așteaptă poruncile, de fapt îl urmărea și el cu privirile pe tînărul marinăr.

Numai că era mare deosebire în felul în care cele două priviri îl urmăreau pe același om.

Capitolul II TATĂL ȘI FIUL

Să-l lăsăm pe Danglars în prada duhului rău, încercînd să strecoare la urechea armatorului vreo bănuială plină de răutate împotriva camaradului său, și să-l urmăm pe Dantès, care, după ce a străbătut strada Canebière în toată lungimea ei, străbate strada Noailles, intră într-o căsuță așezată pe partea stîngă a aleilor Meilhan, ȳrcă în grabă scara întunecoasă a patru etaje și, ȳnîndu-se cu o mînă de rampă, apăsîndu-și bătăile inimii cu cealaltă mînă, se oprește dinaintea ușii întredeschise, prin care se vede pînă în fundul unei odăițe.

În odăița aceasta locuia tatăl lui Dantès.

Vestea sosirii „Faraonului” nu ajunsese încă pînă la bătrîn. Urcat pe un scaun, el întindea cu o mînă tremurătoare firele de cicoare și de clematite, care se cățarau pe parmalicul ferestrei.

Deodată, bătrînul se simți cuprins în brațe, în timp ce o voce cunoscută îi striga :

— Tată, dragă tată !

Bătrînul scăpă un strigăt și se întoarce. Apoi, văzîndu-și fiul, îi căzu în brațe, palid și tremurînd.

— Ce ai, tată ? îl întrebă Dantès neliniștit. Nu cumva ești bolnav ?

— Nu, nu, dragul meu Edmond, fiul meu, copilul meu ; dar nu te așteptam, așa că bucuria, emoția de a te vedea pe neașteptate... Doamne, cred c-am să mor !

— Vino-ți în fire, tată ! Sînt eu, sînt eu cu adevărat ! Se spune că bucuria nu face rău, iată de ce am intrat fără veste. Haide, zîmbește-mi și nu mă mai privi așa, cu ochii rătăciți. M-am întors și o să fim fericiți amîndoi.

— Cu atît mai bine, băiete ! rosti bătrînul. Dar despre ce fel de fericire vorbești ? Oare nu mai mă părăsești ? Hai, spune-mi, ce noroc ți-a ieșit în cale ?

— Să mă ierte Dumnezeu că mă bucur de norocul făcut de doliul unei familii ! răspuse tînărul. Dar Dumnezeu știe că eu nu mi-am dorit un astfel de noroc ; a venit singur și n-am puterea să mă mîhnesc. Bravul căpitan Leclère a murit, tată, și s-ar putea ca, prin sprijinul domnului Morrel, să capăt locul lui. Înțelege, tată ! Voi fi căpitan, la douăzeci de ani ! Cu leafă de o sută de ludovici și cu o participare la cîștiguri ! Nu-i așa că un biet marinar ca mine nici n-ar fi putut nădăjdui atîta ?

— Da, fiul meu, e-ntr-adevăr un noroc, încuviință bătrînul.

— Din primii băni luați vreau să-ți fac o căsuță cu grădină, în care să-ți crești clematitele, cicoarea și caprifoiul. Dar ce ai, tată ? Ți-e rău ?

— Lasă, lasă ! Are să-mi treacă.

Dar simțind că-l părăsesc puterile, bătrînul se clătină.

— Haide, tată, tată ! strigă Edmond. Un pahar de vin îți va face bine ; unde ții vinul ?

— Nu, mulțumesc, nuf căuta ; nu mai am nevoie, răspuse bătrînul, încercînd să-și oprească fiul.

— Ba da, tată ; arată-mi unde e vinul.

Și deschise vreo două sau trei dulapuri.

— Degeaba... șopti bătrînul, nu mai e vin.

— Cum nu mai e vin ! spuse Dantès, pălind la rîndul său și privind cînd obrajii supti și îngălbeniți ai bătrînului, cînd rafturile goale. Nu cumva ai dus lipsă de bani, tată ?

— Nu mi-a lipsit nimic, fiindcă te-ai întors.

— Și doar îți lăsasem două sute de franci acum trei luni, când am plecat, îngăimă Dantès, ștergându-și sudoarea care-i brobonea fruntea.

— Da, da, e adevărat Edmond ; dar plecînd, ai uitat o mică datorie la vecinul Caderousse. El mi-a adus aminte de ea, spunîndu-mi că, dacă nu plătesc în locul tău, va merge să-i ceară bani domnului Morrel, Atunci, înțelegi, de teamă să n-ai neplăceri...

— Ce-ai făcut ?

— Ce să fac ? I-am plătit eu.

— Dar îi datoram lui Caderousse o sută patruzeci de franci ! spuse Dantès.

— Da, șopti bătrînul.

— Și i-ai plătit din cei două sute pe care ți-i lăsasem ? Bătrînul încuviință din cap.

— Așa că ai trăit trei luni cu șaizeci de franci ! murmură tînărul.

— Știi cît de puține îmi trebuie.

— Doamne, Doamne, iartă-mă ! strigă Edmond, îngennunchind dinaintea bietului bătrîn.

— Dar ce faci ?

— Mi-ai sfîșiat inima.

— Nu-i nimic, bine că te-ai reîntors, zîmbi bătrînul. Acum le-am uitat pe toate, fiindcă toate-s bune.

— Da, m-am reîntors, m-am reîntors cu un viitor care-mi suride și cu o sumă de bani. Poftim, tată, i-ai și trimite numaidecît să-ți aducă tot ce-ți trebuie.

Și își goli buzunarele pe masă, scoțînd la iveală vreo zece-douăsprezece monezi de aur, cinci sau șase monezi de cinci franci și un pumn de mărunțiș.

Chipul bătrînului Dantès se luminează.

— Ai cui sînt banii ăștia ? întrebă el.

— Ai cui vrei să fie ? Ai mei... ai tăi... ai noștri ! ...Ia-i, cumpără-ți provizii, bucură-te, mîine vom avea alții.

— Încet, încet, spuse bătrînul zîmbind. Dă-mi voie să-ți folosesc punga cu chibzuială. Dacă oamenii au să

mă vadă cumpărînd prea multe lucruri dintr-o dată, au să creadă c-am fost nevoit să aștept întoarcerea ta ca să le pot cumpăra.

— Fă cum vrei, dar înainte de toate ia-ți o servitoare, tată ; nu mai vreau să te las singur. Am adus niște cafea de contrabandă și un tutun grozav. Le țin într-un cufăraș, în cală : mîine ți le aduc. Dar, ssst ! Vine cineva...

— E Caderousse. O fi aflat de sosirea ta și vine să-ți ureze bun sosit.

— Iată, deci, iar buzele care spun ceva, pe cînd inima gîndește altceva, murmură Edmond. Dar ce-are a face ? E un vecin care ne-a fost de folos pe vremuri ; fie bine-venit.

Într-adevăr, tocmai cînd Edmond își termina fraza spusă cu voce înceată, se ivi în ușa dinspre scară chipul oacheș și bărbos al lui Caderousse, un bărbat de douăzeci și cinci, douăzeci și șase de ani, ținînd în mînă o bucată de stofă din care, dat fiindcă era croitor, se pregătea să facă un guler la haină.

— Ei, te-ai întors, Edmond ? spuse el cu un foarte pronunțat accent marsiliez, zîmbind și arătîndu-și dinții albi ca fildeșul.

— După cum vezi, vecine Caderousse, și sînt gata să fac orice ca să-ți fiu pe plac, îi răspunse Edmond, ascunzîndu-și cu greu sila sub aceste cuvinte.

— Mulțumesc, mulțumesc ! Din fericire n-am nevoie de nimic, ba, cîteodată au alții nevoie de mine. Dantès tresări. Nu vorbesc despre tine, băiete ; ție ți-am împrumutat bani și mi i-ai dat înapoi ; asta se mai întîmplă între vecini de treabă, și sîntem chit.

— Nu sîntem niciodată chit față de cei ce ne îndatorează, spuse Dantès. Cînd nu le mai datorăm bani, le datorăm recunoștință.

— Ce să mai vorbim ! Ce-a fost, a fost. Mai bine spune-mi ceva despre întoarcerea ta norocoasă, băiete.

Tocmai mă dusesem în port să-mi mai iau niște pînă cafenie, cînd l-am întîlnit pe prietenul Danglars :

„Tu la Marsilia ?“

„Vezi bine“, îmi răspunse el.

„Te credeam la Smirna.“

„Tot ce se poate, fiindcă de acolo viu.“

„Și Edmond, unde e puștanul ?“

„Nici vorbă că la taică-său“, îmi răspunse Danglars.

Atunci am venit, ca să am plăcerea să strîng mîna unui prieten.

— Caderousse ține atît de mult la noi, spuse bătrînul.

— Sigur că țin la voi, ba încă vă și stimez, fiindcă rar întîlnești oameni cinstiți ! Dar mi se pare că te-ai îmbogățit, băiete, adăugă croitorul, aruncînd o privire pizmașă spre movilița de aur și de argint pe care Dantès o pusese pe masă.

Țînărul observă fulgerul de lăcomie care străluci în ochii negri ai vecinului.

— Da' de unde, răspunse el nepăsător. Bani ai mei ; tocmai îi spuneam tatei că mă tem să nu-i fi lipsit ceva cît am fost plecat, și el, ca să mă liniștească, și-a golit punga pe masă. Hai, tată, pune-ți banii la loc, în pușculiță ; numai dacă nu cumva aré nevoie vecinul Caderousse să se împrumute la noi, fiindcă atunci îi dăm cu plăcere.

— Nu, nu, băiete, spuse Caderousse, n-am nevoie de nimic, mulțumesc lui Dumnezeu. Meseria îl hrănește pe om. Păstrează-ți banii, păstrează-i ; niciodată nu sînt de prisos. Asta nu înseamnă însă că nu-ți sînt recunoscător pentru bunăvoință, ca și cum i-aș fi luat.

— Ți-am fi dat cu dragă inimă.

— Nu mă îndoiesc. Așadar, iată-te cum nu se poate mai bine cu domnul Morrel, lingușitorule ce ești...

— Domnul Morrel a fost totdeauna foarte bun cu mine, răspunse Dantès.

— În cazul ăsta, n-ai făcut bine că nu te-ai dus la el la masă.

— Cum, nu te-ai dus ? se miră bătrînul Dantès. Te-a poftit la masă ?

— Da, tată, răspunse Edmond, zîbind de uimirea pe care i-o stîrnea tatălui său cîntea deosebită ce i se făcuse.

— Și de ce nu te-ai dus, fiule ? întrebă bătrînul.

— Ca să fiu mai repede lingă tine, tată, răspunse Edmond. Mă grăbeam să te văd.

— Te pomenești că l-ai supărat pe domnul Morrel, se amestecă în vorbă Caderousse. Și cînd ai de gînd să ajungi căpitan, nu-i bine să-ți superi armatorul.

— I-am spus de ce nu merg și trag nădejde că m-a înțeles.

— Da, numai că, pentru a ajunge căpitan, e nevoie să te dai puțin cu binîșorul pe lingă patroni.

— Cred că am să fiu căpitan și fără să fac asemenea lucruri, răspunse Dantès.

— Cu atît mai bine, cu atît mai bine ! Vechii tăi prieteni au să se bucure, și știu pe cineva, în dosul cetății Sf. Nicolae, care n-o să fie supărată dē loc.

— Mercédès ? întrebă bătrînul.

— Da, tată, răspunse Dantès, și, cu voia dumitale, acum cînd te-am văzut; cînd știu că ești sănătos și că ai tot ce-ți trebuie, ți-aș cere îngăduință să plec și să fac o vizită la catalani.

— Du-te, copilul meu, se învoi bătrînul, și Dumnezeu să te binecuvînteze prin soția ta, așa cum m-a binecuvîntat pe mine prin fiul meu.

— Soția lui ! se miră Caderousse. Te cam pripești, taică Dantès ! După cîte mi se pare, nu-i încă soția lui.

— Nu, dar nici mult nu mai e pînă atunci, răspunse Dantès.

— Ce-are a face ? vorbi Caderousse. În orice caz, nu-i rău că te-ai grăbit, băiete.

— De ce ?

— Fiindcă Mercédès e fată frumoasă, și fetele frumoase nu duc lipsă de îndrăgostiți. După ea, mai ales, se țin cu zecile.

— Adevărat, făcu Edmond, zîmbind oarecum tulburat.

— Da, da, vorbi mai departe Caderousse. Și încă ce băieți ! Dar acum, mă-nțelegi, dacă o să fii căpitan, pe tine n-o să te refuze.

— Și, dacă n-aș fi căpitan ? întrebă Edmond, cu un suris care abia putea să-i ascundă neliniștea.

— De ! făcu Caderousse.

— Ei, lasă, răspunse tînărul, eu am o părere mai bună decît dumneata despre femei în general și despre Mercédès în special, și, sînt convins că ea mi-ar rămîne credincioasă și dacă aș fi căpitan, și dacă n-aș fi.

— Cu atît mai bine ! își dădu părerea Caderousse. Cînd e vorba de căsătorie, încrederea nu strică. Dar ce-are a face ? Crede-mă, băiete, nu-ți pierde timpul ; dă fuga s-o anunți c-ai sosit și spune-i ce noroc te-așteaptă.

— Mă duc, răspunse Edmond.

Și după ce își îmbrățișă tatăl, îi făcu un semn de rămas bun lui Caderousse și porni.

Caderousse mai rămase o clipă ; apoi, părăsindu-l pe bătrînul Dantès, coborî și el, mergînd să-l întîlnească pe Danglars, care-l aștepta la colțul străzii Senac.

— Ei, l-ai văzut ? îl întrebă Danglars.

— Acum ne-am despărțit.

— Și ți-a spus că speră să ajungă căpitan ?

— Vorbește ca și cum ar fi și ajuns.

— Răbdare ! făcu Danglars. Se cam grăbește, după cîte vîd.

— Pe naiba ! Se pare că domnul Morrel i-a și făgăduit...

— De-asta e atît de voios ?

— Adică vrei să spui că e neobrăzat din pricina asta. Ce mai, a și vrut să mă ajute, ca și cum ar fi fost cine

știe cine ; voia să mă împrumute cu bani, de parcă ar fi fost bancher.

— Și n-ai primit ?

— Te cred ; cu toate că aș fi putut să-i primesc, fiindcă eu i-am pus în palmă primii gologani pe care i-a mînut. Dar de-acum înainte domnul Dantès n-o să mai aibă nevoie de nimeni, o să ajungă căpitan.

— Hei, făcu Danglars, încă n-a ajuns...

— Pe cinstea mea, n-ar strica de loc să nu ajungă niciodată, altfel n-o să mai fie chip să stai de vorbă cu el.

— Dacă o să vrem noi, spuse Danglars, o să rămînă totdeauna ce este, ba poate că va fi chiar mai puțin decît atît.

— Ce tot spui ?

— Nimic, vorbeam singur. Și e tot îndrăgostit de frumoasa catalană ?

— Îndrăgostit nebunește. S-a dus la ea. Dar ori mă înșel eu, ori nu prea o să-i placă peste ce-o să dea acolo.

— Vorbește mai lămurit.

— La ce bun ?

— E mai important decît îți închipui. Ia ascultă, tu nu prea îl înghiți pe Dantès, ai ?

— Nu-mi plac încrezuții.

— Atunci spune-mi ce știi despre catalană.

— Nu prea știu nimic sigur ; am văzut însă unele lucruri care m-au făcut să cred, după cum ți-am spus, că viitorul căpitan o să aibă neplăceri în preajma drumului spre Vieilles-Infirmieries.

— Și ce-ai văzut ? Hai, spune.

— Ei bine, am văzut că de fiecare dată cînd Mercédès vine în oraș o întovărășește un vlăjgan de catalan, cu ochii negri, cu pielea roșcată, foarte oacheș, foarte înflăcărat și pe care ea-l numește „verișorul meu“.

— Nu zău ! Și crezi că vărul ăsta îi face curte ?

— Aşa îmi închipui ; altceva ce naiba i-ar putea face un vlăjgan de douăzeci de ani unei fete frumoase, care are şaptesprezec ani ?

— Şi spui că Dantès s-a dus la catalani ?

— A plecat cu puţin înaintea mea.

— Dacă am porni şi noi într-acolo, ne-am opri apoi la Réserve şi, bînd un păhărel cu vin de Malaga, am aştepta veşti.

— Cine ar putea să ni le dea ?

— O să fim pe drum şi o să putem vedea după chipul lui Dantès ce s-a petrecut.

— Haidem, spuse Caderousse, dar plăteşti tu ?

— Te cred, răspunse Danglars.

Şi porniră amîndoi la drum, cu paşi grăbiţi, spre cîrciuma numită Réserve. Ajunşi acolo, cerură o sticlă şi două pahare.

Taica Pamphile îl văzuse trecînd pe Dantès, abia cu vreo zece minute mai înainte.

Încredinţaţi că Dantès se află la catalani, ei se aşezară sub frunzişul abia răsărit al platanilor şi al sicomorilor, în ale căror ramuri un stol voios de păsărele cînta una din primele zile frumoase ale primăverii.

Capitolul III CATALANII

La o sută de pași de locul unde cei doi prieteni, cu ochii scrutînd zarea și cu urechea la pîndă, sorbeau vinul scînteietor de Malaga, dinapoia unui dîmb sterp și măcinat de soare și de vînt se înălța satul catalanilor.

Pe limba de pămînt unde se află și astăzi satul poposisse într-o bună zi o colonie misterioasă, plecată din Spania. Venise nu se știe de unde și vorbea o limbă necunoscută. Unul dintre șefii cetii, care înțelegea limba provensală, ceruse comunei Marsilia fișia de pămînt goală și stearpă pe care, asemenea navigatorilor din vechime, își trăsese ră luntrile. Cererea îi fusese primită și, după trei luni, în jurul celor douăsprezece sau cincisprezece nave care-i aduseseră pe acești pibegi ai mării, se ridicase un cătun.

Cătunul, clădit într-un fel ciudat și pitoresc, pe jumătate maur, pe jumătate spaniol, e astăzi locuit de urmașii primilor sosiți, care vorbesc și ei graiul părinților lor. După scurgerea a trei sau patru veacuri, ei tot au mai rămas credincioși îngusteii fișii de pămînt pe care poposiseră asemenea unui stol de păsări de mare, fără să se amestece cît de cît cu băștinașii marsiliezi, căsătorindu-se între ei și păstrîndu-și obiceiurile și veșmintele din patria mămă, așa cum își păstraseră și graiul.

Să mergem acum de-a lungul singureii ulițe a cătunului și să intrăm într-una din casele căreia, pe dinafară,

soarele i-a dăruit frumoasa culoare de frunză vestedă a clădirilor din partea locului, iar pe dinăuntru, un strat de vâruială i-a făcut singura găteală obișnuită în casele spaniole.

În picioare, rezemată de un perete subțire, stătea o fată frumoasă, cu părul negru ca tăciunele, cu ochii catifeლაți, ca de căprioară. Ea frământa între degetele-i subțiri și nespus de frumoase o buruiiană nevinovată, și-i smulgea florile. Fărîmele buruienii zăceau aruncate pe jos. Brațele goale pînă la coate, brațele bronzate ale fetei, părăind modelate după brațele Venerei din Arles, tremurau de neastîmpăr, iar fata izbea pămîntul cu piciorul ei suplu și arcuit, lăsînd să se întrezărească forma pură, mîndră și semeată a pulpei, prinsă într-un ciorap de bumbac roșu cu dungi cenușii și albastre.

La trei pași de ea, legănîndu-se neconținut într-un scaun, sprijinindu-și cotul de o mobilă roasă de vremuri, stătea, privind-o, un flăcău în ai cărui ochi se lupta neliniștea și ciuda. Ochii lui păreau că întreabă, dar privirea dirză și ațintită a fetei îl stăpînea.

— Uite, Mercédès, se apropie Paștele, spunea tînărul. N-ar fi timpul să facem nunta, țe crezi ?

— Ți-am spus de o sută de ori pînă acum ce cred, Fernand, și pesemne că vrei să-ți faci singur rău, dacă mă întrebi iar !

— Nu-i nimic, mai spune-mi încă o dată, poate așa am s-ajung să cred. Spune-mi de o sută de ori că-mi respingi dragostea, care-i era pe plac maică-ti ; fă-mă să înțeleg pe deplin că te joci cu fericirea mea, că viața și moartea mea nu înseamnă nimic pentru tine. Doamne, Doamne ! Să visez zece ani că-am să-ți fiu soț, Mercédès, și să-mi pierd apoi nădejdea asta, care era singurul scop al vieții mele !

— Eu, cel puțin, nu ți-am încurajat-o niciodată, Fernand, îi răspunse Mercédès. Nu m-am arătat niciodată ușuratică față de tine. Ți-am spus mereu : țin la tine ca la

un frate, dar nu-mi cere altceva decît prietenie frătească, fiindcă inima îmi e dăruită altuia. Nu ți-am spus totdeauna așa, Fernand ?

— Da, știu, Mercédès, îi răspunse tinărul. Da, față de mine ți-ai făcut datoria crudă de a spune adevărul. Dar ai uitat că la catalani există legea sfîntă de a nu ne căsători decît între noi ?

— Te înșeli, Fernand, nu e o lege, ci doar un obicei. Și, crede-mă, nu faci bine că te bizui pe legea asta. Ți-au căzut sortii la recrutare, Fernand. Libertatea pe care o mai ai e doar îngăduință ; dintr-o clipă în alta poți fi chemat sub arme. Cînd vei fi soldat, ce-ai să te faci cu mine, o biată orfană, tristă, săracă, neavînd altceva decît o colibă aproape ruinată, în care atîrnă cîteva plase rupte, biată moștenire lăsată de tata mamei, și de mama mie ? Gîndește-te bine, Fernand, că de un an, de cînd a murit mama, trăiesc aproape din pomana altora ! Tu mă minți uneori că ai nevoie de ajutorul meu, dar faci asta numai ca să împarți cu mine ce pescuiești ; iar eu primesc, Fernand, pentru că ești fiul fratelui tatei, pentru că am fost crescuți împreună și mai ales pentru că, mai presus de toate, te-aș mîhni prea tare dacă n-aș primi. Dar știu bine că peștele vîndut, din care-mi scot bani ca să-mi cumpăr cîneapă pentru răsucit, îl primesc de pomană.

— Și ce-are a face, Mercédès ? Așa, sărmană și singură cum ești, îmi ești mai dragă decît fata celui mai semeț armator sau a celui mai avut bancher din Marsilia ! Ce ne trebuie, nouă, ăstora ? O femeie cinstită și o gospodină harnică. Unde aș putea găsi alta mai vrednică decît tine ?

— Fernand, îi răspunse Mercédès, clătînînd din cap, cînd iubești un alt bărbat decît pe soțul tău, devii gospodină nevrednică și nu poți jura c-ai să rămii femeie cinstită. Mulțumește-te cu prietenia mea, căci, îți mai spun o dată, e tot ce-ți pot făgădui ; și n-am obicei să făgăduiesc decît ceea ce știu că pot da.

— Înțeleg, spuse Fernand, îți înduri cu răbdare sărăcia ta, dar de a mea te temi. Să știi însă, Mercédès, că dacă m-ai iubi, aș încerca să mă îmbogățesc ; tu-mi porți noroc, și m-aș îmbogăți, aș putea să fac mai mult decât meseria de pescar, să intru ca vânzător într-o prăvălie ; poate c-aș ajunge chiar negustor.

— Nu poți încerca nimic din câte-mi spui, Fernand. Tu ești soldat, și mai stai la catalani doar fiindcă nu-i război. Rămii deci pescar, nu-ți făuri visuri care pot face să ți se pară și mai groaznică realitatea. Mulțumește-te cu prietenia mea ; altceva nu-ți pot dărui.

— Ai dreptate, Mercédès, mă voi face marinar. În locul veșmintelor părinților noștri, pe care tu le urăști, voi purta o pălărie lucioasă, o cămașă vărgată și o vestă albastră, cu ancore pe nasturi. Așa-i că ăsta e costumul care-i trebuie cuiva ca să-ți placă ?

— Ce vrei să spui ? întrebă Mercédès, privindul mîndră. Ce vrei să spui ? Nu te înțeleg.

— Vreau să spun, Mercédès, că ești atît de aspră și de crudă cu mine numai pentru că aștepti un bărbat îmbrăcat așa cum ți-am spus. Dar cel așteptat poate că e nestatornic, sau, dacă n-o fi, atunci e marea nestatornică și pentru el.

— Fernand, strigă Mercédès, te credeam bun și mă înșelam. Rea trebuie să-ți mai fie inima, dacă chemi mînia lui Dumnezeu în ajutorul geloziei tale ! Ei bine, nu mă ascund : îl aștept și-l iubesc pe cel despre care vorbești, și dacă nu s-o mai reîntoarce, în loc să învinovățesc nestatornicia de care pomenești tu, am să spun că a pierit iubindu-mă.

Tînărul catalan făcu un gest de minie.

— Te înțeleg, Fernand : îl urăști pentru că nu te iubesc ; ai să-ți încrucișezi cuțitul catalan cu pumnalul lui ! Și la ce ai s-ajungi ? Dacă vei fi învins, n-am să-ți mai fiu prietenă, iar dacă vei învinge, prietenia mi se va schimba în ură cumplită. Crede-mă, cel ce caută cearta

unui bărbat, nu-i poate fi drag femeii care-l iubește pe bărbatul acela. Nu, Fernand, n-ai să te lași minat pînă-ntr-atîta de gînduri rele. Dacă nu mă poți avea ca soție, mulțumește-te să mă ai ca prietenă, ca soră. Și, de altfel, adăugă ea, cu ochii tulburi, muiați în lacrimi, așteaptă, așteaptă, Fernand ! Singur ai spus, adineauri, că marea e vicleană, iar el e plecat de patru luni. În patru luni am numărat destule furtuni !

Fernand rămase nepăsător. Nu căută să șteargă lacrimile care șiroiau pe obrajii fetei, și cu toate astea, ar fi dat cîte un pahar din sîngele lui pentru fiecare strop de lacrimă ; dar ele curgeau pentru altul.

Ridicîndu-se, el făcu înconjurul colibeii, apoi se întoarse și se opri în fața lui Mercédès ; avea privirea cruntă și pumnii strînși.

— Haide, Mercédès, mai spune-mi o dată : ești pe deplin hotărîtă ?

— Îl iubesc pe Edmond Dantès, îi răspunse ea rece, și nimeni altul, în afară de Edmond, nu-mi va fi soț.

— Și-l vei iubi întotdeauna ?

— Cît voi trăi.

Fernand își plecă fruntea, ca un om descurajat, oftă adînc, apoi, deodată, privi spre Mercédès, cu dinții strînși și cu nările fremătătoare.

— Și dacă a murit ?

— Dacă a murit, am să mor și eu.

— Și dacă o să te uite !

— Mercédès ! se auzi de afară, un glas voios. Mercédès !

— Vezi bine că nu m-a uitat, fiindcă a venit ! strigă ea, îmbujorîndu-se de bucurie și tresăltînd de dragoste.

Și alergă spre ușa pe care o deschise, strigînd :

— Edmond ! Edmond ! Aici sînt !

Fernand, palid și înfiorat, se trase înapoi, asemenea unui om care întîlnește un șarpe în drum. Găsind un scaun în cale, el se așază, copleșit.

Edmond și Mercédès se țineau strîns îmbrățișați. Soarele arzător al Marsiliei, pătrunzînd prin deschizătura ușii, îi învăluia într-un val de lumină. La început, ei nu mai văzură nimic din cîte erau în preajmă. O fericire imensă îi despărțea de lume, și cei doi tineri nu-și vorbeau decît prin cuvinte trunchiate care se spun sub imboldul unei bucurii atît de vii, încît par iscate din durere.

Deodată, Edmond zări fața întunecată a lui Fernand, care se deslușea în umbră, pală și amenințătoare. Fără să-și dea seama, tînărul catalan își încleștase mîna pe cuțitul de la brîu.

— Iertați-mă, spuse Edmond, încruntîndu-se și el, nu băgasem de seamă că sîntem trei.

Apoi, întorcîndu-se spre Mercédès, o întrebă :

— Cine e domnul ?

— Domnul, îți va fi cel mai bun prieten, Dantès, fiindcă e și prietenul meu. Îmi e văr, îmi e frate ; e Fernand, adică omul care, după tine, îmi e cel mai drag din lume. Nu-l cunoști ?

— Da, da... făcu Edmond.

Și, fără să-i dea drumul fetei, pe care o ținea strîns de mîină, el îi întinse, cu prietenie, catalanului mîna liberă.

Dar Fernand, departe de a răspunde la gestul acesta prietenesc, rămase mut și neclintit ca o statuie.

Atunci Edmond își plimbă privirea cercetătoare de la Mercédès, tulburată și tremurîndă, la Fernand, întunecat și amenințător.

O singură privire i-a fost de ajuns ca să înțeleagă.

Îl cuprinse mînia.

— Nu știam că mă grăbesc atîta să vin la tine, Mercédès, ca să găsesc un dușman.

— Un dușman ! strigă Mercédès, privind furioasă spre vărul său. Un dușman, la mine, Edmond ? Dacă aş crede asta, te-aş lua de braț și aş pleca la Marsilia, părăsindu-mi casa pentru totdeauna.

În ochii lui Fernand sclipi un fulger.

— Iar dacă ți s-ar întâmpla vreo nenorocire, dragul meu Edmond, adăugă ea, cu aceeași liniște de neînfrînt, care-i dovedea lui Fernand că-i citise pînă în adîncul gîndurilor lui ucigașe, dacă ți s-ar întâmpla vreo nenorocire, m-aș cățăra pe piscul Morgion și m-aș zvrîli de-acolo, să mă zdrobesc de stînci.

Fernand se îngălbeni.

— Dar te-ai înșelat, Edmond, vorbeai ea mai departe. Aici nu-i nici un dușman. Nu-i decît Fernand, fratele meu, care-ți va strînge mîna ca unui prieten credincios.

Spunînd acestea, Mercédès se întoarse mîndră spre catalan. Fernand, ca și cum privirea ei l-ar fi vrăjit, se apropie încet de Edmond, și-i întinse mîna.

Ura lui, asemenea unui val furios, dar neputincios, se frînsese în fața puterii cu care femeia aceasta îl stăpînea.

Dar abia atinse mîna lui Edmond, și Fernand, dîndu-și seama că nu poate îndura mai mult, se năpusti afară.

„Nefericitul de mine ! gîndea el, alergînd ca un scos din minți și strîngîndu-și fruntea în palme. Cine-o să mă scape de omul ăsta ?“

— Hei, catalane ! Hei, Fernand ! Unde alergi așa ? îl strigă cineva.

Tînărul se opri dintr-o dată, se uită în preajmă și-l văzu sub umbrarul de frunze pe Caderousse, stînd la masă cu Danglars.

— Hei, strigă Caderousse, de ce nu vii încoace ? Ești așa de grăbit, că nici n-ai timp să dai bună ziua la prieteni ?

— Mai cu seamă cînd mai au încă o sticlă, aproape plină, dinainte, adăugă Danglars.

Fernand îi privi năucit și nu scoase o vorbă.

— Dar plouat mai e ! șopti Danglars, făcîndu-i semn cu genunchiul lui Caderousse. Nu cumva ne-am înșelat și, împotriva așteptărilor noastre, Dantès a ieșit învingător ?

— La naiba, trebuie să vedem ! îi răspunse Caderousse. Apoi, întorcîndu-se spre Fernand, îl întrebă : Ce-ai de gînd, catalane ? Te hotărâști odată ?

Fernand își șterse sudoarea care-i șiroia pe frunte și păși încet sub boltă. Umbra răcoroasă îi mai liniști simțurile și-i răcori trupul istovit.

— Bună ziua, îngăimă el. M-ați chemat, nu-i așa ?

Și spunând acestea, Fernand mai mult se prăbuși, decît se așeză, pe 'unul din scaunele de lîngă masă.

— Te-am chemat fiindcă alergai ca un nebun și mi-era teamă să nu dai fuga să te arunci în mare, rise Caderousse. Ce naiba, cînd ai prieteni, nu-i vorba numai să-i cinstești cu un pahar de vin, ci să-i și împiedici să bea trei-patru ocale de apă.

Fernand gemu din greu și-și lăsă fruntea peste pumnii puși cruciș pe masă.

— Ascultă, vrei să ți-o spun în față, Fernand ? urmă Caderousse, începînd discuția cu brutalitatea grosolană a oamenilor de rînd, pe care curiozitatea îi face să uite orice fel de diplomatie. Parc-ai fi un amarez plouat !

Și își întovărăși gluma cu un hohot de rîs.

— Da' de unde ! făcu Danglars. Unui flăcău ca el nu-i e dat să sufere din dragoste. Tu glumești, Caderousse.

— Ba nu glumesc de loc, urmă Caderousse. Mai bine auzi-l cum oftează. Vino-ți în fire, Fernand, ridică nasul și răspunde-ne. Nu-i frumos să nu răspunzi unor prieteni care te-nțreabă de sănătate.

— Cu sănătatea o duc bine, răspunse Fernand, înclștîndu-și pumnii, dar ținînd capul mereu plecat.

— Ei, vezi ? spuse Caderousse, făcîndu-i cu ochiul lui Danglars. Să-ți spun eu ce s-a întîmplat : Fernand ăsta, care e un catalan de treabă, unul dintre cei mai buni pescari din Marsilia, e îndrăgostit de o fată frumoasă, numită Mercédès. Dar, ghinionul dracului, se pare că și fata frumoasă e îndrăgostită, la rîndul ei, de secundul de pe „Faraon“. Și cum „Faraonul“ a intrat astăzi în port... Pricepi ?

— Nu pricep, făcu Danglars.

— Bietul Fernand a trebuit să-și ia tîlpășița...

— Și ce dacă ? se mînie Fernand, ridicînd capul și privind spre Caderousse, ca unul care caută pe cine să-și descarce mînia. Mercédès e liberă să facă ce vrea, nu-i așa ? Și are voie să iubească pe cine pofteste.

— Dacă așa e vorba, atunci se schimbă socoteala ! o întoarse Caderousse. Numai că eu te credeam catalan, și auzisem că un catalan nu se lasă înlocuit de un rival cu una, cu două. Ba chiar mi se mai spusese că Fernand, mai ales, e cumplit cînd vrea să se răzbune.

Fernand zîmbi cu milă.

— Un îndrăgostit nu-i niciodată cumplit, spuse el.

— Bietul băiat ! se amestecă Danglars, prefăcîndu-se că-l plînge din toată inima. Ce vrei ? Nu se aștepta să-l vadă pe Dantès întorcîndu-se așa, pe nepusă masă. Poate-l credea mort, necredincios, cine mai știe ? Loviturile astea sînt cu-atît mai dureroase, cu cît pică mai pe neașteptate.

— Pe cinstea mea ! spuse bînd și vorbind totodată Caderousse, căruia vinul amețitor de Malaga începuse să i se urce la cap. În orice caz, Fernand nu-i singurul nemulțumit de întoarcerea norocoasă a lui Dantès ; nu-i așa, Danglars ?

— Ba așa e. Aș îndrăzni chiar să spun că, din pricina asta, n-o să-i meargă bine.

— N-are a face ! vorbi iar Caderousse, turnînd vin în paharul lui Fernand și umplîndu-și pentru a opta sau a zecea oară propriul său pahar, în timp ce Danglars abia dacă-și muiase buzele în vin. Pînă una alta se însoară cu Mercédès, cu frumoasa Mercédès ; doar pentru asta a venit.

Pe cînd croitorul vorbea, Danglars cerceta cu atenție chipul lui Fernand, în a cărui inimă cuvintele lui Caderousse cădeau ca plumbul topit.

— Și pe cînd nunta ? întrebă el.

— Nu-i făcută încă ! lăsă Fernand să-i scape vorba.

— Nu-i făcută, dar se va face, urmă Caderousse. Asta e tot atît de sigur, pe cît de sigur că Dantès va fi căpitan pe „Faraon“. Nu-i așa, Danglars ?

Auzind această înțepătură, Danglars tresări și se întoarse spre Caderousse, privindu-l ca să vadă dacă vorbise dinadins. Dar nu citi decît invidie pe chipul croitorului aproape năucit de beție.

— Atunci hai să bem în sănătatea căpitanului Edmond Dantès, soțul frumoasei catalane ! spuse el, umplînd paharele.

Caderousse duse greoi paharul la buze și-l sorbi dintr-o înghițitură. Fernand îl luă pe-al său și dădu cu el de pămînt, făcîndu-l țandări.

— He ! He ! He ! strigă Caderousse. Ce văd colo, șus, în vîrful colinei, spre catalani ? Ia uită-te tu, Fernand, că ai ochi mai buni decît ai mei. Mi se pare că am început să văd tulbure, și știi, vinul te-nșeală. Parc-ar fi doi îndrăgostiți, mergînd alături, mînă-n mînă ! Să mă ierte Dumnezeu, dar habar n-au că-i vedem. Uite-i că se sărută !

Danglars nu scăpa nimic din zbuciumul lui Fernand, al cărui chip se descompunea văzînd cu ochii.

— Îi cunoști, domnule Fernand ? întrebă el.

— Da, răspunse catalanul cu o voce înăbușită, e domnul Edmond cu domnișoara Mercédès.

— Ei, vedeți ? rîse Caderousse. Și eu care nu-i recunoșteam ! Hei, Dantès ! Hei, fată frumoasă ! Ia veniți puțin încoace și spuneți-ne cînd faceți nunta, fiindcă domnul Fernand e încăpățînat și nu vrea să ne spună el.

— Taci din gură odată ! făcu Danglars, prefăcîndu-se că-l oprește pe Caderousse care, cu încăpățînarea bețivanilor, căuta să iasă din umbrar. Mai bine încearcă să te ții pe picioare și lasă îndrăgostiții să se iubească în tihnă. Uită-te la Fernand și ia-l drept pildă : el e om cu judecată.

Poate că Fernand, ajuns la capătul răbdării, îmboldit de Danglars, cum sînt taurii îmboldiți de toreadori, s-ar fi zvîrlit asupra lui Dantès, căci se și ridicase și se ghemuise, gata să se repeadă asupra rivalului. Dar tocmai atunci Mercédès, dreaptă și surizătoare, își săltă frumosul cap,

făcînd să-i lucească privirea limpede. Iar Fernand, amintindu-și amenințarea că își va curma și ea zilele dacă Edmond moare, se prăbuși, descurajat, pe scaun.

Danglars se uita, rînd pe rînd, la cei doi oameni de lîngă el : unul îndobitocit de beție, celălalt stăpînit de patimă.

— N-am să scot nimic de la neghiobii ăștia, murmură el. Și tare mă tem că mă aflu între un bețiv și un fricos ; unul crapă de invidie și se ametește cu vin, cînd ar trebui să-și bea fierea, iar nerodul celălalt, căruia i s-a luat logodnica de sub nas, se mulțumește să plîngă și să se vaiete ca un țînc. Și cu toate astea, are ochi înflăcărați ca spaniolii, sicilienii și calabrezii, care știu să se răzbune, nu glumă ! Și are niște pumni, de-ar putea să strivească țeasta unui bou la fel de ușor cum o strivește ghioaga unui măcelar. Mare noroc are Edmond ! O să se însoare cu fata asta frumoasă, o să ajungă căpitan și o să-și ridă de noi. Numai dacă... un zîmbet hidos răsări pe buzele lui Danglars. Numai dacă n-am să mă amestec și eu...

— Hei ! Edmond ! strigă Caderousse, ridicîndu-se pe jumătate și sprijinindu-se cu pumnii de masă, hai, Edmond ! Nu-ți mai vezi prietenii sau ești prea mîndru ca să vorbești cu ei ?

— Nu, dragul meu Caderousse, îi răspunse Dantès, nu sînt de loc mîndru, ci sînt fericit, și fericirea orbește, cred, mai mult decît mîndria.

— Așa mai înțeleg și eu, spuse Caderousse. Ei, bună ziua, doamnă Dantès.

Mercédès îl salută, serioasă.

— Încă nu mă cheamă așa, vorbi ea, și în țara mea, dacă îi spui unei fete pe numele logodnicului, mai înainte ca logodnicul să-i fie soț, nu-i de loc bine : aduce ghinion. De aceea, te rog, spune-mi Mercédès.

— Trebuie să-l ierți pe vecinul Caderousse, spuse Dantès. S-a înșelat cu foarte puțin...

— Aşadar, nunta va avea loc în curînd, domnule Dantès ? întrebă Danglars, salutîndu-i pe cei doi tineri.

— Cît s-o putea mai curînd, domnule Danglars : astăzi, binecuvîntarea tatei, şi mîine sau poimîine, cel mai tîrziu, ospăţul de logodnă, aici, la Réserve. Cred că prietenii n-au să lipsească ; cu alte cuvinte eşti poftit şi dumneata, domnule Danglars. Şi eşti poftit şi tu, Caderousse.

— Dar Fernand ? întrebă Caderousse cu un rînjit dulce. Pe Fernand nu-l poftesti ?

— Fratele soţiei mele e şi fratele meu, răspunse Edmond, şi ne-ar părea rău, şi mie şi lui Mercédès, să nu fie lingă noi în asemenea clipe.

Fernand vru să răspundă ceva, dar cuvintele i se încărară în gît şi nu putu spune o vorbă măcar.

— Astăzi binecuvîntarea, mîine sau poimîine logodna... pe naiba ! Dar grăbit mai eşti, căpitane !

— Danglars, îl opri Edmond, zîmbind, am să-ţi spun şi eu ceea ce îi spunea mai adineauri Mercédès lui Caderousse. Nu-mi da un titlu care încă nu mi se cuvine ; asta aduce ghinion.

— Iartă-mă ! Ziceam numai că pari tare grăbit, ce naiba ! Doar avem tot timpul : „Faraonul“ nu porneşte în larg în nici un caz mai devreme de trei luni.

— Totdeauna ne grăbim cînd e vorba de fericire, dragă Danglars, pentru că atunci cînd ai avut mult de suferit, abia mai crezi în noroc. Dar nu numai egoismul mă împinge să mă grăbesc : am de făcut un drum la Paris.

— Zău ? La Paris ? Şi te duci pentru prima dată acolo, Dantès ?

— Pentru prima dată.

— Ai ceva treburi ?

— Nu mă duc pentru mine : am de îndeplinit o ultimă însărcinare din partea bietului căpitan Leclère. Înţelegi, Danglars, pentru mine e ceva sfînt. Dar fii liniştit, n-am să stau cine ştie cît ; doar mă duc şi mă întorc.

— Da, da, înţeleg, spuse cu glas tare Danglars.

Iar în sinea lui : „Pleacă la Paris, fără doar și poate ca să ducă scrisoarea pe care i-a încredințat-o marele mareșal. Drace ! Scrisoarea asta mă face să mă gândesc la ceva strașnic ! Ah ! Dantès, prietene, nu ești încă trecut la numărul 1, în registrele «Faraonului».”

Pe urmă, întorcându-se spre Edmond, care pornise mai departe, îi strigă :

— Drum bun !

— Mulțumesc, răspunse Edmond, întorcând capul și făcând un semn prietenesc.

Apoi, cei doi îndrăgostiți își urmară calea, liniștiți și voioși, ca doi aleși ce se înalță spre ceruri.

Capitolul IV
COMPLIT

Danglars se uită după Edmond și după Mercédès, pînă cînd cei doi îndrăgostiți dispărură pe după un colț al for-
tului Sf. Nicolae. Apoi, întorcîndu-se, dădu cu ochii de
Fernand, care se prăbușise palid și tremurînd pe scaun, în
timp de Caderousse biiguia un cîntec de beție.

— După cîte mi se pare, dragă domnule, nunta asta nu
prea place la toată lumea, îi spuse Danglars lui Fernand.

— Pe mine mă lovește drept în inimă.

— O iubeai mult pe Mercédès ?

— O adoram.

— De multă vreme ?

— De cînd o cunosc, am iubit-o întruna.

— Și-n loc să faci ceva, stai aici și-ți smulgi părul !
Ce naiba, nici nu mi-aș fi închipuit că așa se poartă oame-
nii din neamul dumitale.

— Ce vrei să fac ? întrebă Fernand.

— Ce știu eu ? Parcă mă privește pe mine ? Doar nu
eu sînt îndrăgostit de domnișoara Mercédès, ci dumneata.
Caută și vei găsi, cum spunea *Evangelhia*.

— Găsisem ceva...

— Ce anume ?

— Voiam să înjunghii bărbatul, dar femeia mi-a spus
că de i se întîmplă vreo nenorocire logodnicului ei, atunci
își ia zilele.

— De, lucrurile astea se spun, dar nu prea se fac.

— N-o cunoști pe Mercédès : dacă a spus ea ceva, își ține cuvântul.

— Neghiobule ! murmură Danglars. Ce-mi pasă dacă ea se omoară sau nu ? Totul e ca Dantès să nu ajungă căpitan.

— Și mai înainte ca Mercédès să-și dea sufletul, urmă Fernand cu o hotărîre de năclintit, aș muri eu însumi.

— Asta e dragoste, nu, glumă ! mormăi Caderousse, abia vorbind de beat ce era. De nu-i așa, îmi pun capul !

— Ascultă, glăsuî. Danglars, îmi pari băiat de treabă, și să mă ia naiba dacă n-aș vrea să te scap de la ananghie. Înșă...

— Zi mai departe, îl îndemnă Caderousse.

— Tu ești pe trei sferturi beat, dragul meu, i-o reteză Danglars. Termină sticla și ai să fii beat de-a binelea. Bea și nu te amesteca în treburile noastre : pentru asemenea treburi e nevoie să ai mintea limpede.

— Eu, beat ? se miră Caderousse. Haida de ! Aș mai putea să beau încă patru sticle de-astea, care nu-s mai mari decît sticluțele de parfum ! Ia mai adu niște vin, taică Pamphile !

Și, ca să-și întărească spusele, Caderousse izbi cu paharul în masă.

— Ce-ai vrut să spui ? întrebă Fernand, așteptînd cu nesaț sfîrșitul frazei neterminate.

— Ce-am vrut să spun ? Am uitat. Bețivul ăsta de Caderousse m-a făcut să-mi pierd șirul gîndurilor.

— Treaba mea dacă sînt bețiv. Vai de capul ălor care se tem de băutură, fiindcă au niscăi gînduri rele și se tem să nu le scoată vinul la iveală.

Și Caderousse începu să cînte două versuri dintr-un cîntec foarte la modă pe atunci :

*Precum potopul dovedește,
Toți ticăloșii apă beau.*

— Spuneai că ai vrea să mă scapi de la ananghie, aminti Fernand, însă...

— Da, însă... ca să te scap, e de ajuns ca Dantès să nu se însoare cu iubita dumitale. Și cred că nunta poate fi împiedicată, fără ca Dantès să moară.

— Numai moartea îi poate despărți.

— Judeci ca o cizmă, prietene, se amestecă în vorbă Caderousse. Iar Danglars care e un pișicher, un șmecher, un grec, o să-ți arate că te înșeli. Arată-i, Danglars. Te-am luat pe garanție. Spune-i că nu-i nevoie ca Dantès să moară. Dantès e un băiat de treabă, și mie mi-e drag. În sănătatea ta, Dantès !

Fernand se ridică, mînios.

— Lasă-l să sporovăiască, îl potoli Danglars. La urma urmei, așa beat cum e, nu greșește prea mult. Lipsa unuia din doi duce la despărțire la fel de bine ca și moartea. Gîndește-te numai că dacă între Edmond și Mercédès s-ar ridica zidurile unei închisori... ele i-ar despărți tot atîta cît lespeda unui mormînt.

— Numai că din închisoare poți ieși, vorbi Caderousse, care ținea cu tot dinadinsul să-și spună părerea, deși i se încîlcise mintea. Iar cînd ieși din închisoare și te cheamă Edmond Dantès, atunci te răzbuni.

— Ce-are a face ? șopti Fernand.

— Ș-apoi, urmă Caderousse, de ce l-ar băga pe Dantès la închisoare ? N-a furat, n-a ucis, n-a asasinat...

— Lasă gura ! se răsti Danglars.

— N-am chef să tac, răspunse Caderousse. Eu vreau să-mi spui de ce să-l bage pe Dantès la închisoare. Îl iubesc pe Dantès. În sănătatea ta, Dantès !

Și dădu pe gît un nou pahar de vin.

Danglars îl cunoscuse după ochi că e beat turtă și se întoarse spre Fernand :

— Înțelegi că nu-i nevoie să fie ucis ? întrebă el.

— Nici vorbă, dacă, după cum spuneai, am putea face să fie închis. Dar cum să facem ?

— Am putea găsi o cale, dacă am chibzui bine, îi răspunse Danglars. Dar ce naiba m-oi fi amestecînd eu ? Ce mă privește pe mine ?

— Nu știu dacă te privește, spuse Fernand, apucîndu-l de braț. Dar știu că ai motiv să-l urăști pe Dantès. Celui ce urăște nu-i poate scăpa ura altora.

— Eu să am motive de ură împotriva lui Dantès ? Pe cîntea mea că nu-i adevărat. Te-am văzut că suferi, și suferința m-a mișcat ; atîta tot. Dacă însă îți închipui cumva că e vorba de mine, atunci adio, prietene, descurcă-te singur !

Și Danglars se prefăcu că e gata să plece.

— Nu, nu, îl opri Fernand, rămii ! La urma urmei, puțin îmi pasă dacă-i porți simbetele sau nu lui Dantès. Eu unul îl urăsc, și o spun pe față. Găsește ce-i de făcut și-am să fac, numai să nu fie vorba de moarte de om, fiindcă Mercédès mi-a spus că se omoară dacă e ucis Dantès.

Caderousse, care-și culcase capul pe masă, ridică fruntea și se uită buimăcit la Fernand și la Danglars :

— Dantès ucis ? Cine vrea să-l ucidă pe Dantès ? Eu nu vreau să fie ucis ; îmi e prieten. Azi dimineață a vrut să-și împartă banii cu mine, așa cum mi i-am împărțit și eu cu el. Nu vreau să fie ucis Dantès !

— Cine spune c-o să-l ucidă, idiotule ? îl repezi Danglars. E vorba de-o glumă, atîta tot. Bea în sănătatea lui și lasă-ne în pace, adăugă el, umplînd din nou paharul lui Caderousse.

— Da, da, în sănătatea lui Dantès ! biigui Caderousse, golindu-și paharul. În sănătatea lui !... În sănătatea !... În...

— Cum să facem ?... Cum să facem ? întrebă Fernand.

— Încă n-ai găsit cum ?

— Nu, asta e treaba dumitale.

— Adevărat, spuse Danglars. Francezii sînt mai cu cap decît spaniolii, fiindcă spaniolii își tot rumegă gîndurile, iar francezii inventează.

— Atunci inventează ceva ! făcu Fernand, nerăbdător.
— Băiete, ceru Danglars, adu o pană, cerneală și hîrtie !

— O pană, cerneală și hîrtie ! șopti Fernand.

— Da. Eu sînt agent contabil ; pana, cerneala și hîrtia sînt uneltele mele, și fără unelte nu pot să fac nimic.

— O pană, cerneală și hîrtie ! strigă la rîndul său Fernand.

— Sînt toate pe masa de colo, le arată servitorul de la han.

— Atunci adu-le încoace.

Chelnerul luă hîrtia, cerneala și pana, și le aduse la masa de sub boltă.

— Cînd te gîndești, biigui Caderousse, lăsînd să-i cadă o mîna peste hîrtie, cînd te gîndești că poți ucide un om cu astea, mai bine decît dacă l-ai aștepta în fundul pădurii, cu un pistol în mîna ! M-am temut totdeauna mai mult de o pană, de o sticlură de cerneală și de o foaie de hîrtie decît de o spadă sau un pistol.

— Neghiobul nu-i atît de beat pe cît pare ! șopti Danglars. Mai toarnă băutură, Fernand.

Fernand tură, iar Caderousse, ca un adevărat băutor, își luă mîna de pe hîrtie și-o întinse spre pahar.

Catalanul îi urmări mișcarea pînă ce Caderousse, aproape doborît, puse, sau mai bine-zis lăsă să-i cadă paharul pe masă.

— Așadar, urmă Danglars, spuneam că, de pildă, dacă după o călătorie ca acea pe care a făcut-o acum Dantès, cînd a trecut pe la Neapole și pe la Insula Elba, s-ar găsi cineva să-l denunțe procurorului regal ca agent bonapartist...

— Am să-l denunț eu ! strigă Fernand.

— N-am nimic împotriva. Dar te vor pune să-ți semnezi denunțul și te vor confrunta cu cel denunțat ; ți-aș da eu dovezile de învinovățire, nici vorbă, fiindcă le cunosc... Dar Dantès n-o să rămînă cît lumea la închisoare.

Intr-o bună zi o să iasă, și-n ziua în care va ieși va fi vai de cel ce l-a făcut să intre !

— Nici nu cer altceva decât să-mi caute răcă, spuse Fernand.

— Și Mercédès ? Mercédès care te va urî dacă vei cuteza măcar să-i zgîrii pielea iubitului ei Edmond !

— Adevărat ! mormăi Fernand.

— Nu, nu, urmă Danglars, dacă se hotărăște cineva să-l denunțe, atunci ar face mai bine să ia ușurel pana asta, așa cum fac eu acum, s-o moaie în cerneală și să scrie cu mâna stîngă, ca să nu i se recunoască scrisul, un mic denunț întocmit în felul următor...

Și Danglars, întărindu-și cuvintele prin pildă, luă pana cu mâna stîngă și, cu un scris răsturnat, nesemnînd de loc cu scrisul său obișnuit așternu următoarele rînduri, pe care Fernand le citit cu jumătate de glas :

*„Domnul procuror regal este înștiințat de către un prieten al tronului și al religiei că numitului Edmond Dantès, secund pe nava «Faraonul» sosită în dimineața aceasta de la Smirna, după ce a trecut pe la Neapole și Porto-Fer-
rajo, i-au fost încredințate de către Murat o scrisoare pentru uzurpator și, de către uzurpator, o scrisoare pentru un comitet bonapartist din Paris.*

Dovada crimei sale se va găsi dacă va fi arestat, căci scrisoarea se află la el, fie la taică-său, fie în cabina sa de pe bordul «Faraonului».”

— Să fie într-un ceas bun ! continuă Danglars. Așa, răzbunarea noastră o să fie cum trebuie, fiindcă în nici un caz n-o să se poată întoarce împotriva dumitale, iar lucrurile au să se desfășoare de la șine. N-ar mai fi decât de împăturit scrisoarea, așa cum fac eu acum, și de scris pe ea : „Domnului procuror regal“. Și cu asta, totul ar putea fi gata.

Și Danglars scrisese, în joacă, adresa.

— Da, totul ar putea fi gata, strigă Caderousse care, cu o ultimă efortare a minții, ascultase cele citite și înțelegea, instinctiv, ce nenorociri putea aduce un asemenea denunț. Sigur, totul ar putea fi gata, dar ar fi o ticăloșie.

Și întinse mîna, ca să apuce scrisoarea.

— Ți-am spus că toate astea nu sînt decît glume, încercă să-l oprească Danglars, împingîndu-l mai încolo. Glumă e și ce-am spus și ce-am făcut. Nimeni n-ar fi mai mîhnit decît mine, dacă i s-ar întîmpla ceva lui Dantès, dragului de Dantès ! Așa că, uite...

Apucînd scrisoarea, Danglars o mototoli și o zvîrli într-un colț al umbrarului.

— Așa mai înțeleg, îngăimă Caderousse ; Dantès e prietenul meu și n-aș vrea să-i facă nimeni rău.

— Dar cine naiba se gîndește să-i facă rău ? Lui Fernand sau mie nici prin cap nu ne trece una ca asta ! sări Danglars, ridicîndu-se și uitîndu-se la tînărul care rămăsese pe scaun, cu privirea ațîntită spre scrisoarea zvîrlită într-un ungher.

— Atunci să ne mai aducă vin, se învoi Caderousse. Vreau să beau în sănătatea lui Edmond și a frumoasei Mercédès.

— Ai băut și pînă acum prea mult, bețivule, iar dacă o să mai bei o să fii silit să te culci aici, fiindcă n-o să te mai poți ține pe picioare.

— Eu ? se miră Caderousse, ridicîndu-se, cu înfumurarea neroadă a omului beat. Eu, să nu mă mai pot ține pe picioare ? Pun rămășag că mă urc în clopotnița de la Accoules, și încă fără să mă clatin !

— Fie ! îi răspunse Danglars. Primesc rămășagul, dar nu pentru astăzi, ci pentru mîine. Acum e timpul să ne întoarcem acasă. Dă-mi mîna și haidem.

— Să ne întorcem acasă, dar nu-i nevoie să-ți dau mîna. Vii și tu, Fernand ? Te întorci cu noi la Marsilia ?

— Nu, eu mă întorc la catalani.

— Rău faci, hai cu noi.

— N-am nici o treabă la Marsilia și nu vreau să merg.

— Cum ai spus ? Nu vrei să mergi ? N-ai decît, prietene ! Nu te silește nimeni ! Libertate pentru toată lumea ! Hai, Danglars, și să-l lăsăm pe dumnealui să se întoarcă la catalani, dacă așa are chef.

Danglars folosi clipa aceasta de bunăvoință din partea lui Caderousse, ca să-l urnească spre Marsilia. Dar, pentru a-i lăsa lui Fernand un drum mai scurt și mai ușor de făcut, în loc să pornească spre cheiul Rive-Neuve, se întoarse prin poarta Sf. Victor. Caderousse îl urma, clătinîndu-se și ținîndu-se agățat de brațul lui.

După ce făcuse vreo douăzeci de pași, Danglars întoarse capul și-l văzu pe Fernand grăbindu-se să ia scrisoarea și s-o vîre în buzunar, apoi ieșind din umbrar și pornind în goană spre Pillon.

— Ce-are de gînd să facă ? se miră Caderousse. Uite că ne-a mințit : zicea că se duce la catalani și, cînd colo, a pornit-o spre oraș. Hei, Fernand, ai greșit drumul, băiete !

— Nu vezi tu bine, îi răspunse Danglars. A pornit-o de-a dreptul pe drumul spre Vieilles-Infirmeries.

— Așa e ! se minună Caderousse. Și-aș fi putut să jur c-a luat-o spre dreapta. Ce-mai ! Vinul te înșeală...

— Acum cred că treaba e pornită de-a binelea, șopti ca pentru sine Danglars. Nu mai e nevoie de altceva decît s-o lăsăm să meargă de la sine.

Capitolul V

OSPĂȚUL DE LOGODNA

A doua zi, vremea fu minunată. Soarele se înălță limpede și strălucitor, iar razele purpurii ale zorilor împes-trițară cu nestematele lor crestele spumoase ale valurilor.

Ospățul fusese pregătit la primul etaj al cârciumei Réserve, a cărei boltă o cunoaștem, într-o sală largă și luminată de cinci sau șase ferestre, deasupra cărora (nu se știe din ce pricină) se afla scris numele câte unui mare oraș din Franța.

De-a lungul tuturor acestor ferestre se întindea un balcon, făcut din lemn ca și întreaga clădire de altfel.

Deși ospățul fusese anunțat pentru amiază, încă de la orele unsprezece balconul se umpluse de oameni care se plimbau de colo, colo, nerăbdători : erau marinarii mai destoinici de pe „Faraonul” și câțiva soldați, prieteni de-ai lui Dantès. În cinstea logodnicilor îmbrăcaseră cu toții cele mai frumoase veșminte pe care le aveau.

Printre viitorii comeseni se zvonise că armatorii „Faraonului” vor cinsti, cu prezența lor, ospățul de nuntă al secundului ; dar asta li se părea o cinste atât de mare pentru Dantès, încît nimeni nu cuteza s-o creadă.

Și totuși, Danglars, sîsind împreună cu Caderousse, întări la rîndul său vestea. Se întîlnise de dimineată chiar cu Morrel, care-i spusese că va sosi și el să ia masa la Réserve.

Într-adevăr, îndată după ei, Morrel își făcu intrarea în cameră și fu salutat cu aplauze de către toți marinarii „Faraonului“. Prezența armatorului le arăta limpede cât de adevărat era zvonul că Dantès va fi numit căpitan. Și cum Dantès era foarte iubit pe bord, marinarii îi mulțumeau astfel armatorului pentru faptul că, de data aceasta, din întâmplare, alegerea făcută de el le era cum nu se poate mai pe plac. De îndată ce Morrel intră, toată lumea se grăbi să-i trimită pe Danglars și pe Caderousse la logodnic : li se dădu sarcina să-i anunțe sosirea oaspetelui atît de însemnat, a căruia venire stîrnise vîlvă, și să-i spună să se grăbească.

Danglars și Caderousse porniră în goană, dar abia făcuseră vreo sută de pași cînd, în dreptul magaziei de pulbere, zăriră alaiul care se apropia.

Alaiul era format din patru fete, prietene de-ale lui Mercédès, catalane și ele, împreună cu logodnica, pe care Edmond o ținea de braț. Lîngă viitoarea noră mergea bătrînul Dantès, iar în urma lor venea Fernand, cu zîmbetul lui posomorît pe buze.

Nici Mercédès, nici Edmond nu-i vedeau însă zîmbetul acesta mohorît. Bieții tineri se simțeau atît de fericiți încît nu se vedeau decît pe ei doi și cerul limpede care-i binecuvînta.

Danglars și Caderousse își îndepliniră misiunea de ambasadori ; apoi, după ce schimbară cu Edmond o strîngere de mîna viguroasă și prietenească, luară loc, Danglars lîngă Fernand, iar Caderousse lîngă bătrînul Dantès, centrul atenției generale.

Bătrînul își îmbrăcase frumoasa lui haină de tafta rip-sată, împodobită cu nasturi mari de oțel, tăiați în colțuri. Picioarele lui subțiri, dar sprintene, se lăfăiau în niște minunați ciorapi de bumbac, cu picățele, care se vedea cît de colo că fuseseră aduși prin contrabandă din Anglia. De pălăria lui în trei colțuri atîrna un șuvoi de panglici albe și albastre.

Bătrînul se sprijinea de un toiag de lemn, răsucit și încovoiat la capătul de sus ca un *pedum* antic. S-ar fi zis că e un coconaș dintre cei ce se plimbau în anul 1796 prin grădinile redeschise ale Luxemburgului sau ale Tui-leriilor.

Lîngă el, după cum am spus, se strecurase Caderousse, Caderousse pe care nădejdea unui praznic bun îl împăcase cu familia Dantès, Caderousse în a cărei minte mai stăruiau încă, nedeșlășit, cele petrecute în ajun, așa cum dimineața îți mai stăruie în minte nălucirile din timpul somnului.

Apropiindu-se de Fernand, Danglars îl privise cu deosebită luare-aminte. Fernand, pășind înapoia viitorilor soți, fusese cu totul uitat de Mercédès care, cuprinsă de egoismul tineresc și fermecător al iubirii, n-avea ochi decît pentru Edmond al ei. Fernand era palid, dar uneori obrajii i se îmbujorau pe neașteptate, ca să devină și mai palizi apoi. Din cînd în cînd, el privea spre Marsilia și atunci îl străbăteau, fără voie, fiorii. Fernand părea că așteaptă sau cel puțin că presimte, un mare eveniment.

Dantès se îmbrăcase simplu. Cum făcea parte din marina comercială, avea un costum care nu era nici militar nici civil. În costumul acesta, înfățișarea lui, întărită de voioșia și de frumusețea logodnicei, era cum nu se poate mai plăcută.

Mercédès, frumoasă ca o grecoaică din Cipru sau din Chios, cu ochii ca tăciunele, și cu buze de coral, mergea cu pas ușor și liber, ca arlezienele sau andaluzele. O orășeancă poate că ar fi încercat să-și ascundă bucuria sub vâl sau măcar sub cătifeaua genelor, dar Mercédès zîmbea și se uita la toți din preajmă, iar zîmbetul și privirea ei spuneau la fel de cinstit ca și cum ar fi spus prin cuvinte: „Dacă-mi sînteți prieteni, bucurați-vă împreună cu mine, căci sînt cu adevărat fericită!”

De îndată ce logodnicii și însoțitorii lor ajunseră în apropierea Réservei, Morrel coborî și le ieși în întîmpi-

nare, urmat de marinarii și soldații cu care stătuse pînă atunci de vorbă, reînnoindu-le făgăduiala că Dantès va fi numit căpitan, în locul lui Leclère. Văzîndu-l venind, Dantès dădu drumul brațului logodnicei sale și-l trecu pe sub brațul lui Morrel. Apoi armatorul și Mercédès urcară cei dintîi scara de lemn, spre încăperea în care avea să aibă loc ospățul, iar scara scîrții timp de aproape cinci minute sub pașii apăsăți ai oaspeților.

— Tată, spuse Mercédès, oprindu-se la mijlocul mesei, te rog vino la dreapta mea. Iar la stînga să stea cel ce mi-a fost ca un frate; adăugă ea cu o blîndețe care pătrunse ca un pumnal în inima lui Fernand.

Buzele catalanului pâliră și, de sub pielea oacheșă a obrazului său bărbătesc, sîngele i se trase încetul cu încetul, năvălind spre inimă.

În acest timp, Dantès făcuse un lucru asemănător : îl așezase la dreapta sa pe Morrel, iar la stînga pe Danglars ; apoi le făcu semn celorlalți să se așeze fiecare unde o pofti.

La masă începuseră să fie aduși cîrnații de Arles, cu carnea negricioasă și cu aromă puternică, langustele cu crusta lucitoare, prairele cu cochilii roz, aricii de mare care, sub învelișul lor înțepător, păreau niște castane, clovisurile — socotite de mîncăcioșii din sud drept la fel de bune ca stridiile din nord ; în sfîrșit, toate acele bunătăți aruncate de valuri pe țărmul nisipos al mării și cărora pescarii le spun, tuturora laolaltă, fructe de mare.

— Ce mai tăcere ! se miră bătrînul, gustînd cu neapuşă plăcere dintr-un pahar cu vin gălbui ca topazul, pe care taica Pamphile în persoană îl pusese dinaintea lui Mercédès. Parcă n-ai zice că s-au adunat aici treizeci de oameni, gata să petreacă.

— De, un soț nu-i totdeauna vesel, spuse Caderousse.

— Adevărul e că în clipa de față sînt prea fericit ca să mai pot fi vesel, glăsui Dantès. Dacă asta ai vrut să

spui, vecine, atunci ai dreptate ! Bucuria e ciudată uneori, te înăbușă, ca durerea.

Danglars îl privi pe Fernand, al cărui fire impresionabilă absorbea și răsfrîngea fiecare emoție.

— Ia ascultă, îl întrebă el pe Edmond, nu cumva ți-e teamă de ceva ? Mie mi se pare că, dimpotrivă, toate-ți merg după pofta inimii.

— Tocmai de asta mă îngrozesc, îi răspunse Dantès. Mi se pare că omului nu-i e dat să atingă atât de ușor fericirea ! Norocul e asemenea palatelor din insulele fermecate, cu porțile păzite de balauri. Trebuie să lupți ca să-l cucerești, și eu, vă spun drept, nu știu dacă merit norocul de-a fi soțul lui Mercédès.

— Ehei, încă nu-i ești soț, căpitane, zise Caderousse. Încearcă numai puțin să faci pe soțul și-ai să vezi ce-ai să pățești !

Mercédès roși.

Fernand se frământă pe scaun, tresărea la cel mai slab zgomot și-și ștergea din timp în timp broboanele mari de sudoare care-i udau fruntea, ca primele picături ale unei ploii furtunoase.

— Pe cîntea mea, spuse Dantès, nu face să mă contrazic pentru atîta lucru, vecine Caderousse. E adevărat că Mercédès nu-i încă soția mea... (Își scoase ceasul). Dar peste o oră și jumătate va fi !

Toată lumea fu mirată, auzindu-l, în afară de bătrînul Dantès, care rîdea, lăsînd să i se vadă dinții încă frumoși. Mercédès zîmbi și ea, fără să roșească. Fernand strînse furios minierul cuțitului.

— Peste o oră ? întrebă Danglars, pălînd. Cum se poate ?

— Da, prieteni, le răspunse Dantès. Datorită sprijinului domnului Morrel, omul căruia, după tata, îi datoresc cel mai mult pe lume, toate greutățile au fost înlăturate. Am plătit strigările, iar la ora două și jumătate primarul Marsiliei ne așteaptă la primărie. Și, cum în

clipa de față e ora unu, cred că nu mă înșel prea mult dacă spun că peste o oră și jumătate Mercedes se va numi doamna Dantès.

Fernand închise ochii : i se părea că un nor de flăcări îi pirjolește pleoapele. Se sprijini de masă ca să nu cadă și, cu toate eforturile, nu-și putut opri un geamăt înăbușit, care se pierdu printre hohotele de râs și urările oaspeților.

— A făcut treabă bună, așa-i ? rîse bătrînul Dantès. Asta, după voi, înseamnă să-ți pierzi vremea ? Ieri dimineață a sosit, iar azi la trei se însoară ! Numai marinarii sînt în stare să se descurce așa.

— Dar celelalte forme, întrebă Danglars, sfios, foaia de dotă, actele ?...

— Foaia de dotă e făcută, răspunse Dantès rîzînd. Mercedes și eu sîntem săraci lipiți ! Ne căsătorim sub regimul comunității de avere și gata. Nici n-a fost mult de scris și nici n-o să ne coste mult.

Gluma aceasta stîrni noi hohote de râs și aplauze.

— Așadar, ceea ce noi credeam o masă de logodnă, e de fapt un ospăț de nuntă, făcu Danglars.

— Nu, nu, n-aveți grijă, nu pierdeți nimic, răspunse Dantès. Miine dimineață plec la Paris. Fac patru zile dus, patru zile întors ; îmi mai trebuie o zi ca să-mi îndeplinesc treburile ce mi s-au încredințat, și la 1 martie sînt înapoi ; iar la 2 martie facem adevăratul ospăț de nuntă.

Vestea că va mai avea loc un ospăț mări într-atîta veselie oaspeților, încît bătrînul Dantès, care la începutul mesei se plînsese că e prea multă liniște, se căznea acum zadarnic, în mijlocul discuției generale, să ureze noroc și spor viitorilor soți.

Ghicindu-i gîndul, Dantès îi zîmbi cu dragoste. Mercedes privi ceasul cu cuc din sală și-i făcu semn, pe ascuns, lui Dantès.

În jurul mesei domnea veselie zgomotoasă și libertatea care se iscă de obicei la sfîrșitul ospetelor oamenilor

simpli. Cei cîndora nu le plăcuseră locurile, se ridicaseră și-și căutaseră alți vecini. Vorbeau toți deodată și nu se sinchisea nici unul să răspundă celuiilalt, ci căuta fiecare doar să spună ce gîndea.

Danglars pălise la fel ca Fernand. Cît despre tînărul catalan, aproape că nu mai trăia și părea un osîndit într-o baltă de flăcări. Se ridicase printre primii și se plimba de-a lungul și de-a latul încăperii, silindu-se să nu mai audă cîntecele sau zăngănitul paharelor.

Caderousse se apropie de el tocmai în clipa cînd Danglars, pe care părea că-l ocolește, îl ajunse, într-un ungher al sălii.

— Zău așa, spuse Caderousse, căruia purtarea plăcută a lui Dantès și mai cu seamă vinul strașnic al lui taica Pamphile îi înlăturase ultimul strop din ura pe care norocul neașteptat al lui Dantès i-o sădise în suflet, zău așa, Dantès e un băiat de treabă. Și cînd îl văd stînd lîngă mireasă, mă gîndesc c-ar fi fost păcat să-i faceți gluma proastă pusă la cale ieri...

— Bine că ți-ai dat și tu seama că n-a fost decît o glumă, îi răspunse Danglars. Bietul Fernand se frămînta atîta, încît mi-a părut rău, la început. Dar o dată ce s-a hotărît să fie cavaler de onoare la nunta rivalului său, nu mai am ce zice.

Caderousse îl privi pe Fernand ; acesta se învinețise.

— Jertfa e cu atît mai mare, urmă Danglars, cu cît fata e cum nu se poate mai frumoasă. La naiba ! Fericită pușlama e viitorul meu căpitan ! Aș da nu știu cît să mă cheme Dantès numai pentru douăsprezece ore.

— Plecăm ! se auzi glasul dulce al lui Mercédès. A bătut două, și la două și un sfert sîntem așteptați.

— Da, da, plecăm, îi răspunse Dantès, ridicîndu-se repede.

În aceeași clipă, Danglars, care nu-l scăpa din ochi pe Fernand, îl văzu la fereastră, deschizînd ochii rătăciți,

ridicîndu-se cuprins de tremur și aproape prăbușindu-se pe cercevelele ferestrei. Și tot atunci se auzi un zgomot înăbușit venind dinspre scară : călcătura unor pași greoi, o învălmășeală de glasuri nedeslușite și zăngănituri de arme acoperiră strigătele atît de puternice ale oaspeților și atraseră atenția tuturor, astfel că dintr-o dată se lăsă o tăcere apăsătoare.

Zgomotul se apropie : trei lovituri răsunară în ușă. Oaspeții se uitară mirați unul la altul.

— În numele legii ! strigă o voce răsunătoare, căreia nimeni nu-i răspunse.

Ușa se deschise îndată și un comisar intră în încăpere, urmat de patru ostași înarmați, conduși de un caporal.

Neliniștea făcu loc spaimei.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă armatorul, ieșind înaintea comisarului pe care îl cunoștea. Cu siguranță, domnule, că e o greșeală la mijloc.

— Dacă e cumva o greșeală, domnule Morrel, răspunse comisarul, apăi fiți sigur că ea va fi de îndată îndreptată. Pînă atunci, însă, am un mandat de arestare. Și, cu toate că-mi pare destul de rău, sînt nevoit să-mi fac datoria : cine dintre dumneavoastră, domnilor, este Edmond Dantès ?

Toate privirile se întoarseră spre tînărul care, foarte emoționat, dar păstrîndu-și demnitatea, făcu un pas înainte, întrebînd :

— Eu sînt, domnule. Ce aveți cu mine ?

— Edmond Dantès, răspunse comisarul, în numele legii, te arestez !

— Mă arestați ? spuse Edmond, pîlînd ușor. Dar ce-am făcut ?

— Nu știu, dar ai să afli la primul interogatoriu.

Domnul Morrel își dădu seama că, pentru moment, nu era nimic de făcut ; un comisar încins cu eșarfă, nu e un om, ci o statuie a legii, rece, surdă, mută.

Bătrînul, dimpotrivă, se repezi spre ofițer ; există lucruri pe care o inimă de tată sau de mamă nu le vor înțelege niciodată.

El se rugă și imploră, dar lacrimile și rugămințile nu-i folosiră la nimic. Totuși, deznădejdea lui era atît de mare, încît îl mișcă pe comisar.

— Liniștește-te, domnule, îi spuse el. Poate că fiul dumitale a uitat să îndeplinească vreo formalitate vamală sau sanitară și nici vorbă că i se va da drumul de îndată ce va da informațiile cerute.

— Ce vrea să zică asta ? întrebă Caderousse, încruntîndu-se la Danglars, care se prefăcea mirat.

— Știu eu ? făcu Danglars. Sînt și eu la fel ca tine : vād ce se petrece, nu înțeleg nimic și rămîn uimit.

Caderousse îl căută din ochi pe Fernand. Acesta dispăruse.

Atunci îi reveni în minte, cu o limpezime înspăimîntătoare, tot ce se petrecuse în ajun.

S-ar fi spus că nenorocirea îi smulsese vālul pe care beția îl așternuse între el și amintire.

— Ia ascultă, Danglars, nu cumva ce vād acum e urmarea glumei de care vorbeați ieri ? întrebă el cu asprime. În cazul ăsta, vai de capul cui a făcut-o, fiindcă e tare tristă !

— Da' de unde ! strigă Danglars. Doar știi foarte bine că am rupt hîrtia.

— N-ai rupt-o, spuse Caderousse. Ai aruncat-o doar într-un colț.

— Taci din gură, că n-ai văzut bine. Erai beat.

— Unde e Fernand ? întrebă Caderousse.

— De unde să știu eu ? Pesemne că e la treburile lui. Dar mai bine decît să pālăvrăgim despre nimicurile astea, hai să dăm o mînă de ajutor bieților năpăstuiți.

Intr-adevăr, pe cînd ei vorbeau, Dantès strînsese, zîmbitor, mîna tuturor prietenilor săi și se predase comisarului, spunînd :

— N-aveți nici o grijă, greșeala se va lămuri, și cred că n-am să ajung la închisoare.

— O, nici vorbă, aș putea să garantez, fi răspunse Danglars care, în clipa aceea, după cum am spus, se apropia de el.

Dantès coborî pe scară urmat de comisar și înconjurat de soldați. În poartă îl aștepta o trăsură cu ușile date în lături. Dantès se urcă în ea. După el urcară doi soldați și comisarul. Ușile fură închise și trăsura luă drumul Marsiliei.

— Adio, Dantès ! Adio, Edmond ! strigă Mercédès, repezindu-se pe balcon.

Prizonierul auzi strigătul izbucnit ca un geamăt din inima sfișiată a logondicei sale. Își scoase capul pe ferestra trăsorii, strigînd : „Adio, Mercédès !“ și dispăru după unul din colțurile fortului Sf. Nicolae.

— Așteptați-mă aici, spuse armatorul. Am să iau prima trăsură ce mi-o ieși în cale, am să alerg la Marsilia și am să vă aduc vești.

— Duceți-vă, îl îndemnară ceilalți, duceți-vă ! Și întoarceți-vă cît mai grabnic !

După plecarea armatorului, toți cei de față rămaseră o clipă buimăciți.

Bătrînul și Mercédès stătură cîtva timp despărțiți, fiecare cu durerea lui. Dar mai apoi, privirile li se întîlniră. Și, dîndu-și seama că amîndoi sînt loviți de aceeași năpastă, se aruncară unul în brațele celuilalt.

Între timp, Fernand se întoarce. Își umplu un pahar cu apă, îl bău și se așeză pe un scaun.

Întîmplarea făcu însă ca Mercédès, desprinzîndu-se din brațele bătrînului, să se prăbușească pe un scaun alăturat.

Fernand, instinctiv, se trase înapoi.

— El a făcut-o ! îi spuse lui Danglars Caderousse, care nu-l scăpase din ochi.

— Nu cred, răspunse Danglars. Prea-i nerod ca să fie în stare de o asemenea faptă. Oricum ar fi însă, năpasta să cadă pe capul celui ce-a adus-o !

— Dar despre cel ce l-a îndemnat nu sufli nici o vorbă ? îl mustră Caderousse.

— Pe cinstea mea ! făcu Danglars, dacă ar trebui să răspunzi pentru toate vorbele spuse-n vînt...

— Ar trebui, dacă ceea ce spui în vînt nimerește la țintă.

Pe cînd ei vorbeau astfel, oaspeții discutau în fel și chip arestarea.

— Tu ce părere ai, Danglars ? întrebă cineva.

— Ce părere să am ? Cred c-a adus ceva mărfuri prohibite.

— Dacă ar fi așa, ar trebui ca tu să știi, Danglars, doar ești agent contabil...

— Așa e. Dăru agentul contabil nu știe decît pachetele care îi sînt declarate ; știu c-am încărcat bumbac, și atît. Că am luat încărcătura la Alexandria, de la domnul Pastret și la Smirna de la domnul Pascal. Asta e tot ce știu.

— Acum îmi aduc aminte, murmură bătrînul, agățîndu-se de scăparea aceasta, îmi aduc aminte că mi-a pomenit ieri despre o lădiță de cafea și una de tutun, aduse pentru mine.

— Asta trebuie să fie, încuviință Danglars. O fi făcut vama vreo inspecție pe „Faraon“ în lipsa noastră, și-o fi descoperit lădițele cu pricina.

Mercédès însă nu credea nimic din cele ce se spuneau. Suferința ei, înăbușită pînă atunci, izbucni dintr-o dată în suspine dureroase.

— Haide, nu-ți pierde nădejdea, o îmbărbătă bătrînul, fără să-și dea nici el prea bine seama de ce spunea.

— Nu-ți pierde nădejdea ! repetă și Danglars.

— Nu-ți pierde nădejdea ! încercă să șoptească Fernand.

Dar cuvintele acestea îl sufocau. Zadarnic își mișca buzele ; nu reuși să rostească o vorbă măcar.

— Domnilor, strigă unul din comenși, rămas de pază pe balcon, domnilor, vine o trăsură ! E chiar domnul Morrel ! Curaj, curaj ! Îmi pun capul că ne aduce vești bune !

Mercédès și bătrînul dădură fuga în întîmpinarea armatorului, care tocmai se reîntorcea. Domnul Morrel era foarte palid.

— Ce s-a întîmplat ? strigară ei într-un glas.

— Ce să se întîmple, prieteni ? răspunse armatorul, clătîinînd din cap. Lucrurile sînt mai grave decît mă așteptam.

— Vai, domnule, e nevinovată ! strigă Mercédès.

— Te cred, spuse Morrel. Dar i se aduce vina...

— Ce vină ?

— Că ar fi agent bonapartist.

Cititorii, care cunosc bine timpurile cînd se desfășoară povestirea de față, își amintesc, fără îndoială, ce groaznică acuzație era aceea rostită de domnul Morrel.

Mercédès scoase un țipăt, bătrînul se prăbuși pe un scaun.

— Ah ! șopti Caderousse, m-ai înșelat, Danglars, și gluma a fost dusă pînă la capăt. Dar n-am să las să se prăpădească de durere nici bătrînul, și nici fata asta : am să le spun totul.

— Ține-ți gura, nenorocitul ! amenință Danglars, apucîndu-l de braț. Ține-ți gura sau o pățești ! De unde știi că Dantès nu-i într-adevăr vinovat ? Nava s-a oprit la insula Elba, el a coborît și a stat o zi întreagă la Porto-Ferraio. Dacă se găsește asupra lui vreo scrisoarea compromițătoare, toți cei care îi țin parte vor fi socotiți complici.

Cu instinctul rapid al egoismului, Caderousse înțelese îndată temeinicia acestor cuvinte. Îl privi pe Danglars cu ochii rătăciți de spaimă și de suferință și, pentru pasul pe care-l făcuse înainte, se trase doi pași înapoi.

— Atunci să așteptăm, șopti el.

— Da, să așteptăm, îl sfătui Danglars. Dacă e nevinovat au să-i dea drumul ; dacă e vinovat, n-are nici un rost să ne compromitem pentru un conspirator.

— Hai să plecăm. N-aș mai fi în stare să rămân aici, nici o clipă măcar.

— Bine, haidem, încuviință Danglars, mulțumit că a găsit cu cine să plece. Hai să mergem și să-i lăsăm să se descurce cum or putea.

Plecară amîndoi. Fernand, redevenit ocrotitorul lui Mercédès, o luă de mînă și o duse la catalani. La rîndul lor, prietenii lui Dantès îl duseră pînă acasă pe bătrînul care era aproape leșinat.

În scurtă vreme se răspîndi în tot orașul vestea că Dantès fusese arestat ca agent bonapartist.

— Ai fi crezut una ca asta, dragă Danglars ? întrebă Morrel, întîlnindu-și agentul contabil împreună cu Caderousse. Armatorul pornise și el spre oraș, ca să afle vești cu privire la Dantès, de la substitutul de procuror Villefort, pe care îl cunoștea întrucîtva.

— De, domnule, îi răspunse Danglars, vă spuseseam că Dantès, a poposit fără nici un motiv la insula Elba, și știți, popasul acesta mi-a dat de bănuît.

— Nu cumva ți-ai împărtășit bănuielile și altcuiva decît mie ?

— Nici prin gînd nu mi-a trecut s-o fac, domnule, șopti Danglars. Doar știți foarte bine că din pricina unchiului dumneavoastră, domnul Policar Morrel, care a slujit sub celălalt și nu se sfiește s-o spună, sînteți bănuît că v-ar părea rău după Napoleon. M-aș fi temut să nu-i fac rău lui Edmond, și apoi și dumneavoastră. Sînt unele lucruri pe care un funcționar e bine să le spună armatorului său și să le ascundă cu strășnicie față de alții.

— Bine, Danglars, bine, încuviință armatorul, ești un băiat cumsecade. De aceea mă și gîndisem la dumneata

înainte de a-l face pe bietul Dantès căpitan al „Faraonului“.

— Cum asta, domnule ?

— Da, l-am întrebat dinainte pe Dantès ce părere are despre dumneata și dacă ar avea ceva împotrivă să rămii mai departe în vechiul post, fiindcă, nu știu de ce, mi se părea că nu prea vă împăcați bine amândoi.

— Și ce v-a răspuns ?

— Că avusese, într-adevăr, într-o împrejurare pe care nu mi-a povestit-o, ceva împotriva dumitale, dar că toți cei ce se bucurau de încrederea armatorului o aveau și pe a lui.

— Fățarnicul ! murmură Danglars.

— Bietul Dantès ! se înduioșă Caderousse. Era un băiat cum nu se poate mai bun.

— Nici vorbă, dar deocamdată iată „Faraonul“ rămas fără căpitan.

— Fiindcă pînă în trei luni tot n-o să putem pleca, să nădăjduim că pînă atunci i se va da drumul lui Dantès, făcu Danglars.

— Fără îndoială, dar ce facem pînă atunci ?

— Pînă atunci sînt gata să-i țin eu locul, domnule Morrel, se offeri Danglars. Știți că mă pricep să conduc o corabie la fel de bine ca oricare căpitan. Ba chiar e mai bine să mă folosiți pe mine, pentru că atunci cînd Edmond va ieși din închisoare n-o să aveți obligații față de nimeni : eu am să-mi reiau locul meu, și el pe-al lui ; asta-i tot.

— Îți mulțumesc, Danglars, spuse armatorul. Așa o să putem face față la toate. Ia comanda „Faraonului“, ai încredințarea mea s-o faci, și supraveghează descărcarea. Orice i s-ar întîmpla omului, afacerile nu trebuie să sufere.

— N-aveți nici o grijă, domnule. Dar o să-l putem vedea măcar pe bietul Dantès ?

— Am să-ți spun în curînd, Danglars. Voi încerca să vorbesc cu domnul de Villefort și să pun o vorbă bună pentru arestat. Știu bine că domnul de Villefort e un regalîst înverșunat, dar ce naiba, oricît de regalîst și de procuror regal o fi, tot om este, și nu-l cred rău la suflet.

— Nu-i rău, încuviință Danglars. Am auzit însă spunîndu-se că ar fi tare ambițios, și asta e cam același lucru.

— În sfîrșit, oftă Morrel, o să vedem noi. Acum du-te pe vas. Am să viu și eu, mai tîrziu.

Și părăsindu-i pe cei doi prieteni, armatorul porni spre palatul justiției.

— Vezi, Caderousse, ce întorsătură iau lucrurile ? Întrebă Danglars. Mai ai chef să-i ții parte lui Dantès ?

— Fără îndoială că nu. Dar, oricît, o glumă care poate avea astfel de urmări e groaznică.

— Cine naiba o fi făcut-o ? Nici tu și nici eu, nu-i așa ? Atunci nu rămîne decît Fernand. Știi bine că eu am aruncat hîrtia într-un colț, ba chiar credeam că am rupt-o.

— Nu, nu, n-ai rupt-o, sînt sigur de asta. Parcă o și văd în colțul umbrarului, mototolită, răsucită, și tare aș vrea să mai fie acolo unde o văd !

— Ce vrei ? O fi luat-o Fernand, o fi copiat-o sau poate nici nu și-o fi bătut capul s-o copieze : putea să pună pe altul să scrie în locul lui ba chiar mă gîndesc... Doamne ! te pomenești c-a trimis chiar scrisoarea mea ! Noroc că-mi schimbasem scrisul.

— Dar tu știai că Dantès conspiră ?

— Habar n-avem de nimic. După cum îți spuneam, credeam că fac o glumă și nimic mai mult. Mi se pare că am făcut ca Arlechinul : am spus adevărul, rîzînd.

— Totuna e ! oftă Caderousse. Aș da oricît să nu se fi întîmplat afacerea astă, sau măcar să nu fi fost eu amestecat cu nimic în ea. Ai să vezi, Danglars, că n-o să ne meargă bine !

— Dacă o să-i meargă rău cuiva, atunci o s-o pățească numai adevăratul vinovat, iar adevăratul vinovat e Fernand și nu noi. Ce rău ni se poate întâmpla nouă ? N-avem decît să stăm liniștiți și să tăcem chitic. Furtuna o să treacă și trăsnetul n-o să cadă pe noi.

— Amin ! adăugă Caderousse, luîndu-și rămas bun de la Danglars și pornind spre aleile Meilhan, clătînd într-una din cap și vorbind singur, cum au obiceiul să facă oamenii frămîntați de gînduri.

„Bun, își spuse Danglars, lucrurile se desfășoară așa cum îmi închipuisem. Iată-mă locțiitor de căpitan și, dacă idiotul de Caderousse o să poată să-și țină gura, chiar căpitan de-a binelea. Dar nu cumva justiția o să-i dea drumul lui Dantès ? Oh, zîmbi el, justiția e tot justiție, mă pot bizui pe ea.“

Și gîndind astfel, el sări într-o barcă, poruncind barcagiului să-l ducă pe bordul „Faraonului“ unde, după cum ne amintim, domnul Morrel îi dăduse întîlnire.

Capitolul VI

SUBSTITUTUL PROCURORULUI REGAL

În strada Grand-Cours, în fața fântinei Meduzelor, într-una din vechile clădiri cu arhitectură aristocratică ridicate de Puget, avea loc, în aceeași zi și la aceea oră, un ospăț de logodnă.

Atît doar că actorii acestei noi scene nu mai erau oameni din popor, marinari și soldați, ci făceau parte din elita Marsiliei. Oaspeții erau foști magistrați care demisionaseră din funcțiile lor în timpul domniei uzurpatorului ; foști ofițeri care dezertaseră din armata noastră ca să treacă în aceea a lui Condé ; tineri crescuți în familii nesigure pe viața copiilor, deși plătiseră trei sau patru înlocuitori care să fie luați la oaste în locul odraslelor lor, împinși de ura ce-o purtau omului din care cinci ani de exil aveau să facă un martir, și cincisprezece ani de restaurație — un zeu.

Oaspeții se așezaseră la masă și discuția se desfășura cu focul tuturor patimilor, al patimilor epocii, al patimilor cu atît mai grozave, mai vii și mai înverșunate în sud, unde la cei cinci sute de ani de dușmănie religioasă se adăugau dușmăniile politice.

Împăratul, rege al insulei Elba, după ce stăpînise o parte din lume, dominînd acum peste cinci-șase mii de suflete, după ce auzise strigîndu-se : Trăiască Napolen ! din gura a o sută douăzeci de milioane de supuși și în zece

limbi felurite, era privit aici ca un om pierdut cu desăvîrșire pentru Franța și pentru tron. Magistrații îi scoteau la iveală greșelile politice; militarii vorbeau de Moscova și de Leipzig; femeile șușoteau despre divorțul de Josefina. Regaliștilor acestora, bucuroși și triumfători, nu de căderea unui om, ci de nimicirea unui principiu, li se părea că viața începe din nou și că se treziseră dintr-un vis de neîndurat.

Marchizul de Saint-Méran, un bătrîn decorat cu crucea Sfîntului Ludovic, se ridică și propuse comesenilor un toast în sănătatea lui Ludovic al XVIII-lea.

În timpul toastului acestuia, în care erau amintiți și exilatul din Hartwel și regele pacificator al Franței, se iscă o gălăgie de nedescris, paharele fură ridicate după moda engleză, iar femeile își scoaseră buchețelele lor de flori și le presărară pe fața de masă. Avîntul oaspeților devenise aproape poetic.

— Dacă toți revoluționarii care ne-au izgonit și pe care noi îi lăsăm să conspire în voie în fostele noastre castele, cumpărate pentru o bucată de pîine în timpul Teroarei, spuse marchiza de Saint-Méran, o femeie cu privirea fără expresie, cu înfățișare aristocratică și încă elegantă, deși avea cincizeci de ani, dacă toți revoluționarii ar fi de față, ar trebui să recunoască faptul că adevăratul devotament, era de partea noastră, pentru că noi rămîneam strîns legați de monarhia care se năruia, în timp ce ei, dimpotrivă, salutau soarele ce răsărea și făceau avere, pe cînd noi ne-o pierdeam pe-a noastră; ar trebui să recunoască faptul că regele nostru era pentru noi într-adevăr Ludovic cel iubit, pe cîtă vreme uzurpatorul lor n-a fost pentru ei niciodată altceva decît Napoleon blestematul. Nu-i așa, de Villefort?

— Ce spuneți, doamnă marchiză? Iertați-mă, nu eram atent.

— Ei, lasă copiii în pace, marchiză, se amestecă bătrînul care ţinuse toastul. Copiii vîr să se căsătorească şi, fireşte, au altceva de vorbit decît de politică.

— Îţi cer iertare, mamă, spuse o tînă ră cu părul blond, cu ochii catifelati, scaldati într-o rouă sidefie. Ți-l las pe domnul de Villefort pe care îl răpisem pentru o clipă. Domnule de Villefort, mama vrea să-ţi spună ceva.

— Sînt gata să vă răspund, doamnă, dacă veţi bine-voi să-mi puneţi din nou întrebarea pe care n-am auzit-o, glăsui de Villefort.

— Te-am iertat, Renée, răspunse marchiza cu un zîmbet de duioşie, uimitor pentru chipul ei uscat. Inima femeii e astfel alcătuită, încît, oricît de stearpă ar deveni faţă de suflul prejudecăţilor sau de cerinţele politetei, păstrează totdeauna în ea un colţişor rodnic şi zîmbitor : e colţişorul pe care Dumnezeu l-a consfinţit pentru dragostea de mamă. Te-am iertat... Tocmai spuneam, dragă de Villefort, că bonapartiştii n-aveau nici convingerea, nici entuziasmul şi nici devotamentul nostru.

— În schimb, doamnă, au ceva care le înlocuieşte pe toate : fanatismul. Napoleon e Mahomedul occidentului. Pentru toţi bădăranii aceştia, nespuse de ambiţioşi, el e nu numai un legislator şi un stăpîn, ci şi un simbol — simbolul egalităţii.

— Al egalităţii ! făcu marchiza. Napoleon, simbolul egalităţii ! Şi ce faci cu domnul de Robespierre ? Mi se pare că-i iei locul şi i-l dai corsicanului. Ei, dar îi ajunge o singură uzurpare.

— Nu, doamnă, glăsui Villefort, îi las fiecăruia pedestalul său ; lui Robespierre îi las eşafodul din piaţa Ludovic al XV-lea, iar lui Napoleon, coloana din piaţa Vendôme, cu singura deosebire că unul a făcut o egalitate care coboară, iar celălalt o egalitate care ridică ; unul a adus regii la înălţimea ghilotinei, celălalt a ridicat poporul la înălţimea tronului. Asta nu vrea să însemne, adăugă Villefort, rîzînd, că nu sînt amîndoi nişte bleste-

mați de revoluționari, și că 9 Thermidor, ca și 4 aprilie 1814, nu sînt două zile fericite pentru Franța, demne de a fi sărbătorite deopotrivă de prietenii ordinii și ai monarhiei. Dar asta dovedește totodată cum se face că, deși căzut, și, după cum nădăjduiesc, pentru vecie, Napoleon și-a păstrat fanaticii. Cum s-ar putea altfel, marchiză ? Chiar Cromwell, care n-a fost decît pe jumătate ce-a fost Napoleon, și tot își avea fanaticii lui.

— Îți dai seama, dragă de Villefort, că spusele dumitale miros a revoluție cale de-o poștă ? Dar te iert ; doar nu poți fi copilul unui girondin fără să păstrezi cît de cît gustul obîrșiei.

O roșeață vie năpădi fruntea lui de Villefort.

— E adevărat, doamnă, că tata a fost girondin, răspunse el. Dar n-a votat pentru moartea regelui, și a fost surghiunit de aceeași Teroare care v-a surghiunit și pe dumneavoastră, ba chiar puțin a lipsit să nu-și lase capul pe același eșafod pe care și l-a lăsat tatăl dumneavoastră.

— Da, spuse marchiza, fără ca amintirea aceasta singeroasă să-i fi schimbat cît de puțin înfățișarea, numai că amîndoi au fost urcați pe eșafod pentru păreri cu totul deosebite ; probă că întreaga mea familie a rămas credincioasă prinților exilați, pe cînd tatăl dumitale s-a grăbit să se alipească noii conduceri și că, după ce l-am văzut pe cetățeanul Noirtier girondin, l-am văzut pe contele Noirtier senator.

— Mamă, se amestecă Renée, ne înțeleseserăm doar să nu mai vorbim despre toate amintirile acestea urite.

— Doamnă, răspunse de Villefort, m-aș uni cu domnișoara de Saint-Méran ca să vă rog, prea supus, să uitați trecutul. La ce bun să aducem învinuiri pentru fapte asupra cărora și Dumnezeu însuși e neputincios ? Dumnezeu poate schimba viitorul, dar n-are nici o putere asupra trecutului. Iar noi, bieții oameni, dacă nu putem să-l renegăm, putem măcar să-l învăluim în uitare. Eu unul m-am lepădat nu numai de părerile tatălui meu,

ci și de numele lui. Tata a fost, ba poate chiar că mai este, bonapartist, și-l cheamă Noirtier ; eu sînt regalist și mă numesc de Villefort. Lăsați să piară tulpina bătrînă care a mai rămas din seva revoluționară și nu vă uitați, doamnă, decît la vlăstarul care se depărtează de trunchi, fără să poată, și aș spune aproape fără să vrea, să se despartă cu totul.

— Bravo, Villefort ! îl încurajă marchizul. Bravo, frumos răspuns ! Și eu i-am predicat într-una marchizei uita-rea trecutului, dar n-am fost în stare niciodată s-o conving ; nădăjduiesc să fii tu mai norocos.

— Bine, răspunse marchiza, să uităm trecutul. Nici nu doresc altceva, și așa ne-am și înțeles. Dar Villefort să fie neînduplecat cel puțin de acum înainte. Nu uita, Villefort, că am garantat pentru dumneata în fața maiestății sale, și ea a binevoit să uite, în urma cererii noastre (marchiza îi întinse mîna), așa cum am să uit eu, în urma rugămintii pe care mi-ai făcut-o. Dar de-ți va cădea în mînă vreun conspirator, gîndește-te că sînt ațintiți asupra dumitale atîția ochi care știu că te tragi dintr-o familie putînd să aibă legături cu conspiratorii.

— Vai, doamnă, spuse Villefort, profesiunea și mai ales timpurile în care trăim mă silesc să fiu neînduplecat. Și așa voi fi. Am avut de susținut cîteva acuzații politice și am putut face dovada în privința aceasta. Din nefericire, însă, vor mai fi și altele.

— Crezi ? întrebă marchiza.

— Mă tem că da. Napoleon, în insula Elba, e destul de aproape de Franța. Prezența lui lîngă țarmurile noastre menține nădejile partizanilor. Marsilia mișună de ofițeri cu solda pe jumătate, care zilnic caută ceartă regaliștilor. De aici se trag atîtea dueluri în clasele de sus și atîtea asasinate între oamenii din popor.

— Da, încuviință contele de Salvieux, un vechi prieten al domnului de Saint-Méran și ofițer de ordonanță al

contelui d'Artois. Da, așa e, știți însă foarte bine că Sfînta Alianță îl alungă.

— Am auzit vorbindu-se, cînd am plecat din Paris. Și unde au să-l trimită ?

— La Sfînta Elena.

— La Sfînta Elena ! Ce mai e și asta ? întrebă marchiza.

— Sfînta Elena e o insulă, la vreo două mii de leghe de aici, dincolo de ecuator, răspunse contele.

— Minunat ! După cum spunea de Villefort, e curată nebulie c-au lăsat un astfel de om între Corsica, unde s-a născut, între Neapole, unde încă mai domnește cumnatul său, și în fața Italiei, din care voia să facă un regat pentru fiul său.

— Din nefericire, adăugă Villefort, avem tratatele din 1814, și nu ne putem atinge de Napoleon fără să le călcăm.

— Ei bine, le vom călca, spuse domnul de Salvieux. El le-a respectat mai mult cînd a fost vorba să-l împuște pe sârmanul duce d'Enghien ?

— Atunci sîntem înțeleși, vorbi marchiza. Sfînta Alianță scapă Europa de Napoleon, și Villefort scapă Marsilia de bonapartiști. Ori domnește, ori nu domnește regele ; dacă domnește, guvernul trebuie să fie tare, iar oamenii lui să se arate neînduplecați ; acesta e singurul mijloc de-a preîntîmpina răul.

— Din nefericire, doamnă, zîmbi Villefort, un substitut de procuror e chemat totdeauna abia după ce răul s-a săvîrșit.

— Atunci e de datoria lui să îndrepte răul.

— Aș mai putea să vă spun, doamnă, că noi nu îndreptăm răul, ci doar îl răzbunăm ; atîta tot.

— Oh, domnule de Villefort, se amestecă o tinăra și frumoasă domnișoară, fiica contelui de Salvieux și prietenă a domnișoarei de Saint-Méran, caută să ai un proces interesant cît timp vom fi la Marsilia. N-am văzut

niciodată o curte cu juri și am auzit că e ceva cu totul deosebit.

— Într-adevăr deosebit, domnișoară, pentru că, în locul unei piese de teatru, acolo se desfășoară o dramă adevărată ; în locul suferințelor jucate sînt suferințe reale. După lăsarea cortinei, în loc să se întoarcă acasă, unde să ia masa în mijlocul alor săi și să se culce în tihnă, ca să reînceapă a doua zi din nou, omul pe care îl vezi în fața juraților intră în temniță, unde îl așteaptă călăul. Vă dați deci seama că pentru oamenii nervoși, dornici de emoții tari, nici că s-ar putea să existe un spectacol mai nimerit. N-aveți nici o grijă, domnișoară, dacă o să am prilejul, vi-l voi înfățișa.

— Omul acesta ne face să ne treacă fiori de groază... iar el rîde ! spuse Renée, pîlînd.

— Ce vreți... e la fel ca un duel... Pînă acum am cerut de vreo cinci-șase ori pedeapsa cu moartea pentru acuzați politici sau de alt fel... La ora asta, cine știe cîte pumnale se ascut în umbră și mă pîndesc ?

— Doamne ! exclamă Renée, posomorîndu-se tot mai mult, oare vorbești serios, domnule de Villefort ?

— Cum nu se poate mai serios, domnișoară, răspunse zîmbind tînărul magistrat. Iar cu faimosul proces, pe care-l dorește domnișoara ca să-și satisfacă o curiozitate și eu ca să-mi satisfac ambiția, situația va deveni și mai gravă. Vă închipuiți cumva că toți soldații ăștia ai lui Napoleon, deprinși să meargă orbește împotriva dușmanului, au să șovăie cînd e vorba de tras un glonte sau de împuns cu baioneta ? Vă închipuiți că au să șovăie mai mult să ucidă un om pe care îl socotesc dușman personal, decît să ucidă un rus, un austriac sau un ungur pe care nu l-au mai văzut niciodată la față ? De altfel, știți, așa și trebuie să fie ; fără asta, meseria noastră n-ar avea nici un rost ! Eu însumi mă simt încurajat și capăt avînt cînd văd lucind în ochiul acuzatului fulgerul luminos al urii : atunci nu mai e un proces, e o luptă. Lupt împotriva lui, el răspunde

la lovituri, eu lovesc tot mai tare, și lupta se termină, ca toate luptele, printr-o biruință sau o înfrângere. Iată ce înseamnă să pledezi ! Primejdia îți dă glas. Un acuzat care mi-ar zîmbi după ce am vorbit m-ar face să cred c-am vorbit rău, că am spus lucruri palide, fără forță, neîndestulătoare. Gîndiți-vă numai la senzația de orgoliu pe care o încearcă un procuror regal, convins de vinovăția acuzatului, cînd îl vede pălînd și încovoindu-se sub povara dovezilor și sub fulgerele cuvintelor ! Capul care se pleacă va fi apoi tăiat.

Renée nu-și putu împiedica un țipăt.

— Iată ce înseamnă să știi să vorbești ! spuse unul dintre oaspeți.

— Iată omul care trebuie în vremuri ca ale noastre ! adăugă altul.

— Adevărat ! încuviință un al treilea. În ultimul proces ai fost strașnic, dragul meu Villefort. Ții minte, omul acela care-și asasinase tatăl ? Ei bine, l-ai ucis cu desăvîrșire, pînă nici n-a apucat să-l atingă călăul.

— O, cînd e vorba de ucigași ai părinților, nu-mi pasă, spuse Renée ; pentru ei nici o pedeapsă nu poate fi prea mare. Dar pentru nefericiții de acuzați politici...

— Ei sînt și mai răi, Renée, fiindcă regele este tatăl națiunii, și dacă vrei să-l răstorni sau să-l ucizi pe rege, înseamnă că vrei să ucizi tatăl a treizeci și două de milioane de oameni.

— Îmi e totuna, domnule de Villefort, răspunse Renée, dar îmi făgăduiești să fii îngăduitor față de cei despre care îți voi vorbi eu ?

— N-avea nici o grijă, spuse Villefort, zîbind cît putea mai fermecător, vom face împreună actele de acuzare.

— Draga mea, se amestecă marchiza, vezi-ți de păsărelele, de cățelușii și de rochiile tale și lasă-ți viitorul soț să-și facă meseria. Astăzi armele se odihnesc și robele

magistraților au cuvîntul ; despre asta există o zicătoare latină, foarte înțeleaptă :

— *Cedant arma togae*¹, spuse Villefort, făcînd o pleacăciune.

— Nu îndrăzneam să vorbesc latinește, îi răspunse marchiza.

— Cred că mi-ar fi plăcut mai mult dacă erai medic, urmă Renée. Îngerul morții, cît e el de înger, tot mă înspăimîntă.

— Biata Renée ! șopti Villefort, învăluind-o într-o privire dragăstoasă.

— Fiica mea, spuse marchizul, domnul de Villefort va fi medicul moral și politic al acestui ținut. Crede-mă, are de jucat un rol frumos.

— Și are totodată puțința de a face să fie uitat rolul jucat de taică-său, adăugă încăpățînata marchiză.

— Doamnă, îi răspunse Villefort, surîzînd cu tristețe, am avut cîntea de a vă spune că tata s-a lepădat, cel puțin așa nădăjduiesc, de greșelile din trecut, că a devenit un prieten zelos al religiei, și al ordinii, un regalist poate chiar mai bun decît mine ; fiindcă el e din convingere, pe cîtă vreme eu sînt din pasiune.

Și după ce rosti fraza aceasta rotunjită, Villefort privi oaspeții, ca să vadă ce efect a făcut, așa cum la tribunal, după o frază asemănătoare, și-ar fi privit auditoriul.

— Ei bine, dragul meu Villefort, spuse contele de Salviex, tocmai asta i-am răspuns și eu alaltăieri, la Tuileries, ministrului regelui, care îmi cerea socoteală despre căsătoria aceasta destul de ciudată între fiul unui girondin și fiica unui ofițer din armata lui Condé. Ministrul a înțeles foarte bine. Sistemul acesta de contopire e al lui Ludovic al XVIII-lea. De aceea regele, care ne asculta discuția fără ca noi să știm, ne-a întrerupt și ne-a spus :

¹ *Cedant arma togae* (concedat laurea linguae) — Armele să cedeze locul togei (iar cununa de lauri să fie oferită oratoriei) (Cicero, *De officiis*, I, 22, 77).

„Villefort (băgați de seamă că regele n-a spus Noirtier, ci, dimpotrivă, a rostit apăsător numele lui Villefort), Villefort are drumul deschis ; e un tânăr destul de chibzuit și face parte dintre oamenii mei. Mă bucur că marchizul și marchiza de Saint-Méran și l-au ales de ginere, și i-aș fi sfătuit și eu să încheie căsătoria aceasta, dacă n-ar fi venit ei mai întâi să-mi ceară îngăduința s-o facă.“

— A spus regele asta ? întrebă Villefort, încântat.

— Ți-am repetat propriile lui cuvinte, și dacă marchizul vrea să fie sincer, îți va mărturisi că frazele spuse acum se potrivesc întocmai cu acelea pe care i le-a spus regele însuși acum șase luni, când i-a vorbit despre planul căsătoriei între fiica dumisale și dumneata.

— E adevărat, încuviință marchizul.

— Oh ! Atunci îi datorez toate, vrednicului suveran. Ce n-aș face ca să-l slujesc cât se poate mai bine !

— Minunat ! spuse marchiza. Așa-mi placi ! Să poftescă acum un conspirator, și sînt sigură că va fi primit cum se cuvine.

— Iar eu, mamă, glăsui Renée, îl rog pe Dumnezeu să nu te asculte și să nu-i trimită domnului de Villefort decît hoți mărunți, faliți neînsemnați și escroci fără curaj ; așa, cel puțin am să dorm liniștită.

— E ca și cum i-ai dori unui medic numai bolnavi de migrene, de pojar sau înțepați de viespi, adică de vătămări care nu ating decît pielea, rîse Villefort. Dacă vrei să mă vezi procuror regal, dorește-mi, dimpotrivă, să dau piept cu bolile grele, a căror vindecare face cinste medicilor.

În aceeași clipă, ca și cum soarta n-ar fi așteptat decît ca Villefort să-și spună dorința pentru a i-o îndeplini, intră un valet și-i șopti ceva la ureche. Villefort, scuzîndu-se față de oaspeți, plecă de la masă și se întoarse după cîteva clipe, cu fața luminată de bucurie și cu zîmbetul pe buze.

Renée îl privi drăgăstoasă. Aşa, cu ochii lui albaştri, cu pielea obrazului oacheşă, cu favoriții negri care-i încadrau fața, era într-adevăr un tânăr elegant și chipeș. De aceea fata aștepta cu nerăbdare ca el să-i spună pentru ce plecase de la masă.

— Ei bine, începu Villefort, doreai mai adineauri, domnișoară, ca soțul să-ți fie medic. Eu, cel puțin, mă asemăn cu discipolii lui Esculap (prin 1815 încă se mai vorbea astfel), prin aceea că nu sînt niciodată stăpîn pe timpul meu și că vin să mă cheme chiar de lingă dumneata, chiar de la ospățul nostru de logodnă.

— De ce te-au chemat ? întrebă cu o ușoară neli-niște Renée.

— Vai, pentru un bolnav căruia i-ar fi cum nu se poate mai rău, dacă e adevărat ce mi s-a spus. De data asta e un caz grăv, iar boala pare-mi-se că duce la eșafod.

— O, Doamne ! strigă Renée, pîlînd.

— Adevărat ? întrebare ceilalți, curioși.

— După cîte mi s-au spus, a fost descoperit un mic complot bonapartist.

— E cu putință ? se miră marchiza.

— Iată denunțul.

Și Villefort citi :

„Domnul procuror regal este înștiințat de către un prieten al tronului și al religiei că numitului Edmond Dantès, secund pe nava «Faraonul» sosită în dimineata aceasta de la Smirna, după ce a trecut pe la Neapole și Porto-Ferraio, i-au fost încredințate, de către Murat, o scrisoare pentru uzurpator și, de către uzurpator, o scrisoare pentru un comitet bonapartist din Paris.

Dovada crimei sale se va găsi, dacă va fi arestat, căci scrisoarea se află fie la el, fie la taică-său, fie în cabina sa de pe bordul «Faraonului».”

— Dar scrisoarea aceasta, spuse Renée, scrisoarea aceasta, care de altfel nu-i decît o anonimă, îi e adresată procurorului regal, nu dumitale.

— Aşa e, însă cum procurorul lipseşte, secretarul său a primit scrisoarea şi, cum are sarcina să-i deschidă scrisorile, a deschis-o şi pe aceasta. Apoi a trimis după mine, dar negăsindu-mă, a dat ordinul de arestare.

— Aşadar vinovatul e arestat ? întrebă marchiza.

— Adică acuzatul, se amestecă Renée.

— Da, doamnă, îi răspunse Villefort. Şi după cum aveam cîntea să-i mai spun adineauri domnişoarei Renée, dacă se găseşte scrisoarea, bolnavul e pe ducă.

— Unde e acum nefericitul acela ? se interesă Renée.

— E la mine.

— Hai, prietene, îl îndemnă marchiza, nu lipsi de la datorie şi nu rămîne cu noi cînd slujba regelui te cheamă în altă parte. Du-te unde slujba regelui te cheamă.

— Domnule de Villefort, spuse Renée, împreunîndu-şi mîinile a rugă, fii binevoitor ! Nu uita că e ziua logodnei noastre !

Villefort ocoli masa şi, apropiindu-se de logodnică, se sprijini de spătarul scaunului ei.

— Ca să-ţi risipesc neliniştea am să fac tot ce va fi cu putinţă, draga mea. Dar dacă există dovezi sigure, dacă acuzaţia e reală, va trebui să retez buruiiana asta bonapartistă.

Renée se cutremură la auzul cuvintelor „să retez“, fiindcă iarba despre care era vorba avea cap.

— Lasă, lasă ! glăsui marchiza. Nu te lua după feţiţa asta, Villefort, se va obişnui ea.

Şi-i întinse o mînă uscăţivă, pe care Villefort o sărută, uitîndu-se la Renée, de parcă i-ar fi spus :

— Tie îţi sărut mîna sau măcar ţie aş vrea să ţi-o sărut în clipa asta.

— Triste prevestiri ! şopti Renée.

— Ești nemaipomenit de copilăroasă, o dojeni marchiza. Gîndește-te puțin ce poate să aibă a face soarta statului cu nălucirile sentimentelor și cu slăbiciunile inimii dumitale.

— Oh, mamă ! șopti Renée.

— Fiți îngăduitoare cu regalista noastră nu prea dîrză, doamnă marchiză, spuse Villefort. Vă făgăduiesc să-mi fac pe deplin datoria de înlocuitor al procurorului regal, adică să fiu de o asprime cumplită.

Dar, spunînd aceste cuvinte, Villefort aruncă o privire furișă spre logodnica sa, și privirea aceasta spunea :

„Fii liniștită, Renée ; pentru dragostea noastră, voi fi îngăduitor.“

Renée îi răspunse cu cel mai dulce surîs, iar Villefort ieși, nespus de fericit.

Capitolul VII INTEROGATORIUL

De îndată ce ieși din sufragerie, Villefort lepădă masca voioșiei și luă înfățișarea serioasă a omului chemat la îndatorirea supremă de a hotărî asupra vieții semenilor săi.

Cu toată ușurința de a-și schimba înfățișarea, ușurință pe care substitutul o studiasse de multe ori dinaintea oglinzii, ca un actor priceput, de data aceasta însă îi veni destul de greu să-și încrunte sprincenele și să-și posomorască fața. Într-adevăr, dacă lăsăm la o parte politica făcută de taică-său și care i-ar fi putut dăuna în viitor, dacă bătrînul n-avea s-o părăsească de tot, Gérard de Villefort era, în clipa aceea, cît se poate de fericit. La douăzeci și șapte de ani stăpînea o avere însemnată, ocupa un loc de frunte în magistratură, se căsătorea cu o fată frumoasă pe care o iubea, nu cu patimă, ci chibzuit, așa cum trebuie să iubească un substitut de procuror. Logodnica lui, în afară de frumusețea ei deosebită, era domnișoara de Saint-Méran, cu alte cuvinte aparținea uneia dintre familiile cele mai bine văzute la curte pe vremea aceea, iar influența tatălui și a mamei ei, care nu aveau alt copil, putea fi în întregime folosită pentru ginere. Pe de altă parte, logodnica îi mai aducea viitorului ei soț și o zestre de cincizeci de mii de taleri, împreună cu speranțele — după cum spun de obicei pețitorii — unei moșteniri ce se putea ridica într-o bună zi la o jumătate de milion.

Elementele acestea luate laolaltă alcătuiau pentru Villefort un total de fericire atît de uluitoare, încît i se părea că și soarele are pete, după ce-și privea cu ochii sufletului propria lui viață interioară.

La ușă, Villefort îl găsi pe comisarul de poliție care-l aștepta. Vederea omului în negru îl coborî îndată din cerurile unde plutea, pe pămîntul material de sub tălpi. Deci își luă înfățișarea despre care am vorbit și, apropiindu-se de comisar, îi spuse :

— Iată-mă. Am citit scrisoarea. Bine-ai făcut că l-ai arestat pe omul acela. Acum dă-mi toate amănuntele culese despre el și despre conspirație.

— Despre conspirație încă nu știu nimic, domnule. Toate hîrțile găsite asupra lui le-am strîns într-un singur pachet, le-am sigilat și vi le-am pus pe birou. În ceea ce-l privește pe acuzat, după cum ați văzut din scrisoare, se numește Edmond Dantès, e secund pe bordul corăbiei „Faraonul“, care face negoț de bumbac cu Smirna și Alexandria și aparține casei Morrel și fiul, din Marsilia.

— Înainte de a lucra în marina comercială a făcut parte din marina militară ?

— Nu, domnule. E tînăr de tot.

— Cîți ani are ?

— Cel mult nouăsprezece-douăzeci de ani.

În clipa aceea, cum Villefort mergînd pe Grande-Rue ajunsese la colțul străzii des Conseils, un om care părea că-l așteaptă îl opri. Omul acela era Morrel.

— Domnule de Villefort ! strigă armatorul, zărindu-l pe substitut. Mă bucur nespus că vă întîlnesc. Închipuiți-vă, s-a săvîrșit greșeala cea mai ciudată și mai uimitoare: a fost arestat Edmond Dantès, secundul vasului meu.

— Știu, domnule, îi răspunse Villefort. Tocmai mă duc să-i iau interogatoriul.

— Domnule, vorbi mai departe Morrel, împins de prietenia ce o purta tînărului marinar, dumneavoastră nu-l cunoașteți pe acuzat, dar eu îl cunosc bine : e omul

cel mai blind, cel mai cinstit și, aproape că aş putea să spun, omul care știe cel mai bine ce să facă și ce nu, din întreaga noastră marină comercială. Domnule de Villefort, pun o vorbă bună pentru el, cu toată sinceritatea și din toată inima.

Villefort, după cum s-a văzut, aparținea taberei nobile a orașului, pe cîtă vreme Morrel aparținea taberei populare. Primul era regalist înfocat, iar al doilea, bănuir de bonapartism. De aceea îl privi cu dispreț pe Morrel și-i spuse neprietenos :

— Știi foarte bine, domnule, că poți fi blind în viața personală, cinstit în treburile comerciale, atotștiutor în meseria ta, și totodată cu desăvîrșire vinovat cînd e vorba de politică. Așa-i că știi, domnule ?

Și magistratul apăsă asupra ultimelor cuvinte, ca și cum s-ar fi referit chiar la armator, pe cînd privirea lui scruta voia parcă să pătrundă pînă în fundul sufletului omului acestuia, care îndrăznise să intervină pentru un altul, deși ar fi trebuit să știe că are el însuși nevoie de îngăduință.

Morrel roși, căci nu se știa cu inima tocmai curată în ceea ce privește politica, și apoi, mărturisirea pe care i-o făcuse Dantès despre locul întîlnirii cu marele mareșal și despre cele cîteva cuvinte ale împăratului îl cam nelinișteau. Totuși, adăugă, pătruns de cea mai adîncă grijă :

— Vă rog, domnule de Villefort, fiți drept, așa cum trebuie să fiți, bun cum ați fost întotdeauna și *redați-ni-l* repede pe bietul Dantès !

Acest *redați-ni-l* sună revoluționar la urechea substitutului de procuror regal.

„De, de, își spuse el în gînd, *redați-ni-l*... Nu cumva Dantès ăsta o fi făcînd parte din vreo asociație de carbonari, dacă protectorul lui vorbește, fără să-și dea seama, la plural ? Comisarul mi se pare că mi-a spus că l-a arestat într-o cîrciumă, în tovărășie numeroasă : nu cumva complotau ?”

Apoi răspunse cu glas tare :

— Poți fi pe deplin liniștit, domnule, și n-ai apelat zadarnic la spiritul meu de dreptate, dacă acuzatul e nevinovat. Dar dacă, dimpotrivă, e vinovat, nu uita că trăim timpuri grele, iar îngăduința ar fi o pildă cit se poate de rea ; voi fi deci silit să-mi fac datoria.

Și spunînd acestea, cum tocmai ajunsese la poarta casei sale, lipită de palatul de justiție, el intră mîndru, după ce-l salută cu o politețe deosebit de rece pe nefericitul armator, care rămase ca împietrit.

Anticamera gemea de jandarmi și de agenți ai poliției. În mijlocul lor, învăluit în priviri arzînd de ură, stătea în picioare, liniștit și nemișcat, arestatul.

Villefort străbătu anticamera, îi aruncă o privire piezișă lui Dantès și, după ce luă un teanc de hîrtii pe care i le înmînă un agent, dispăru, spunînd :

— Să fie adus arestatul.

Deși abia îl privise, Villefort putuse să-și facă o idee despre omul care urma să fie interogat. Văzuse înțelepciunea pe fruntea lui înaltă și senină ; curajul, în ochii ațintiți și în sprîncenele încruntate ; sinceritatea în buzele groase, pe jumătate deschise, printre care se vedeau două rînduri de dinți, albi ca fildeșul.

Prima părere îi fusese favorabilă lui Dantès. Dar Villefort auzise de atîtea ori, ca o pildă de adîncă înțelepciune politică, faptul că trebuie să te ferești de prima pornire, chiar dacă e bună, încît își potrivea părerea după proverb, fără să ia în seamă deosebirea ce există între aceste două cuvinte.

Își înăbuși deci imboldurile bune ce-i năvăleau în inimă, ca să pornească, de-acolo, asaltul asupra minții ; își luă, în fața oglinzii, înfățișarea de zile mari și se așeză la birou, întunecat și amenințător.

O clipă după el intră Dantès.

Tînărul era tot palid, dar calm, și zîmbitor. Își salută judecătorul cu o politețe potolită, apoi căută din ochi un

scaun, ca și cum s-ar fi aflat în salonul armatorului Morrel.

Abia atunci întâlni privirea întunecată a lui Villefort, privirea aceea a oamenilor legii, care nu vor să li se citească gândurile și ai căror ochi par niște sticle fără luciu. Privirea aceasta îi aminti că se află dinaintea chipului mohorât al justiției.

— Cine ești și cum te cheamă ? întrebă Villefort, răsfoind notele luate de la agent, când intrase. Teancul de hîrtii crescuse peste măsură de o oră încoace, căci relele iscodirilor se prind cu repeziciune de trupul bietului nefericit care poartă numele de arestat.

— Mă numesc Edmond Dantès, domnule, răspunse cu glas liniștit și răsunător tînărul. Sînt secund pe bordul navei „Faraonul“, care aparține domnilor Morrel și fiul.

— Cîți ani ai ? întrebă Villefort.

— Nouăsprezece ani, răspunse Dantès.

— Ce făceai cînd ai fost arestat ?

— Mă aflu la ospățul logodnei mele, domnule, spuse Dantès, cu glasul ușor mișcat de nepotrivirea dureroasă dintre clipele acelea fericite și ceremonia lugubră ce se desfășura acum, ca și de nepotrivirea dintre chipul strălucitor al lui Mercédes, scos în toată strălucirea lui, prin contrast cu figura mohorâtă a lui de Villefort.

— Te aflai la ospățul de logodnă ? întrebă substitutul, tresărind fără voie.

— Da, domnule. Sînt pe cale să mă căsătoresc cu o fată pe care o iubesc de trei ani.

Deși nepăsător, ca de obicei, Villefort fu totuși izbit de coincidența aceasta, iar glasul emoționat al lui Dantès, lovit pe neașteptate în plină fericire, îi trezi o licărire de simpatie în inimă. Și el se logodea, și el era fericit, iar fericirea îi fusese tulburată ca să contribuie la distrugerea bucuriei unui om care, ca și el, era aproape de fericire.

„Asemănările acestea filozofice, gîndi Villefort, vor avea mare efect cînd mă voi reîntoarce în salonul domnu-

lui de Saint-Méran. "Și își pregăti dinainte în minte, pe cînd Dantès aștepta să i se pună noi întrebări, cuvintele pline de antiteze cu ajutorul cărora oratorii își alcătuiesc frazele care să smulgă aplauze, și care uneori tind să pară că ar fi într-adevăr o formă a oratoriei.

Cînd micul său *speech* mintal luă sfîrșit, Villefort surise încîntat de succesul ce-l aștepta și, reîntorcîndu-se spre Dantès, îi spuse :

— Continuă.

— Ce să continui ?

— Să luminezi justiția.

— N-aștept decît să-mi spună justiția asupra cărui lucru vrea să fie luminată, și voi spune tot ce știu. Însă, adăugă Dantès, zîbind la rîndul său, vă anunț dinainte că nu prea știu mare lucru.

— Ai slujit în timpul domniei uzurpatorului ?

— Tocmai ăra să fiu încorporat în marina militară cînd a căzut.

— Se spune că ai păreri politice nelalocul lor, glăsui Villefort, căruia nu i se suflase un cuvînt despre acestea, dar punea totuși întrebarea cu un ton de învinovățire.

— Părerile mele politice, domnule ? Vai ! Aproape că mi-e rușine, dar trebuie să vă mărturisesc : n-am avut niciodată ceea ce s-ar putea numi o părere politică. Abia am împlinit nouăsprezece ani. Nu știu nimic. Nu mi-e hărăzit să joc nici un rol. Puținul care sînt și care voi fi, dacă mi se va da locul rîvnit de mine, i-l voi datora domnului Morrel. De aceea toate părerile mele — și n-am să le spun păreri politice, ci personale — se mărginesc la aceste trei sentimente : îl iubesc pe tata, îl respect pe domnul Morrel și o ador pe Mercédès. Iată, domnule, tot ce pot spune justiției. Vă dați seama că nu sînt lucruri prea interesante pentru ea.

Pe măsură ce Dantès vorbea, Villefort îi privea chipul blînd și cîstit totodată, și simțea că-i revin în minte cuvintele lui Renée, care, fără să-l cunoască, îi ceruse să fie

îngăduitor față de acuzat. Cu priceperea la crime și la criminali, pe care substitutul o avea formată, vedea nevinovăția țîșnind din fiecare vorbă a lui Dantès. Și, într-adevăr, tînărul acesta, copilul acesta mai degrabă, simplu, firesc, vorbind cu acea căldură a inimii pe care n-o găsești niciodată cînd o cauți, plin de dragoste pentru toată lumea, fiindcă era fericit și fiindcă fericirea îi face buni chiar pe ticăloși, reușea să reverse aproape pînă și asupra judecătorului său blînda bunătate care-i umplea inima. Edmond, oricît de aspru și de neînduplecat se purta Villefort față de el, n-avea în gesturi și în glas decît mîngîiere și bunătate pentru cel care-i lua interogatoriul.

„Pe cinstea mea, gîndi Villefort, e un băiat încîntător și nădăjduiesc că n-o să-mi fie prea greu să-i fiu pe plac lui Renée, îndeplinindu-i prima rugăminte făcută. Răsplata o să-mi fie o strîngere cordială de mînă în fața lumii și un sărut înfocat cînd vom rămîne singuri.“

Și cu gîndul la o răsplată atît de plăcută, chipul lui Villefort se însenină. De aceea, cînd își lăsă gîndurile și își îndreptă privirea spre Dantès, tînărul, care-i urmărise toate schimbările feței, îi zîmbi, la fel cum îi zîmbiseră și gîndurile.

— Domnule, îl întrebă Villefort, ai vreun dușman ?

— Eu să am dușmani ? se miră Dantès. Din fericire sînt prea neînsemnat ca să mă urască cineva din pricina situației mele. Cît despre firea mea, deși uneori sînt cam iute, m-am străduit întotdeauna să mi-o potolesc față de subalterni. Am sub comandă vreo zece sau doisprezece marinari ; întrebați-i pe ei, domnule, și vă vor spune că mă iubesc și mă respectă, nu ca pe un tată, fiindcă sînt prea tînăr, dar ca pe un frate mai mare.

— Dacă n-ai dușmani, poate ai stîrnit invidia cuiva ? Ai s-ajungi căpitan la nouăsprezece ani, și asta nu-i puțin lucru pentru cei de-o seamă cu dumneata ; ai să te-n-sori cu o femeie frumoasă, care te iubește, și ăsta e un

noroc rar întilnit pentru toată lumea. Darurile acestea ale destinului i-au putut face pe unii să te invidieze.

— Da, aveți dreptate. Pesemne cunoașteți oamenii mai bine decît mine și s-ar putea să fie cum spuneți. Dar dacă invidioșii s-ar găsi printre prietenii mei, mi-ar place mai mult să nu-i știu, ca să nu fiu silit să-i urăsc.

— N-ai dreptate. E bine totdeauna, și pe cît e cu putință, să vezi limpede în jurul tău. Și, ca să-ți spun drept, îmi pari un tînăr atît de cumsecade, încît am să las la o parte regulile obișnuite ale justiției și-am să te ajut să faci lumină, arătîndu-ți denunțul care te-a adus dinaintea mea : Iată acuzația ; recunoști scrisul ?

Și Villefort, scoțînd scrisoarea din buzunar, i-o arătă lui Dantès. Dantès privi și citi. O umbră îi acoperi fruntea.

— Nu, domnule, nu cunosc scrisul, răspunse el. E prefăcut și totuși, după formă, pare destul de îngrijit. În orice caz, l-a așternut o mînă pricepută. Sînt fericit că am avut a face cu dumneavoastră, pentru că, într-adevăr, cel ce mă invidiază îmi e cu adevărat dușman.

Și din fulgerul care licări în ochii tînărului cînd rosti aceste cuvinte, Villefort putu să-și dea seama cîtă putere nestăvilită se ascundea sub înfățișarea lui blîndă.

— Acum haide, îl îndemnă substitutul, răspunde-mi deschis, nu ca un arestat înaintea judecătorului, ci ca un om în fața altui om care-i poartă grija : ce e adevărat în denunțul anonim ?

Și Villefort zvîrli pe birou, cu silă, scrisoarea pe care Dantès i-o înapoiase.

— Totul și nimic, domnule ! Iată adevărul, pe cîntea mea de marinar, pe dragostea mea pentru Mercédès, pe viața tatălui meu.

— Vorbește, spuse cu glas tare Villefort.

Iar în gînd :

„Dacă Renée ar putea să mă vadă, cred c-ar fi mulțumită de mine și că nu mi-ar mai spune tăietor de capete“.

— Am să vă spun. Când am plecat din Neapole, căpitanul Leclère s-a îmbolnăvit de febră cerebrală. Cum n-aveam medic pe bord și cum el nu voia să ancorăm la nici un țărm, fiindcă se grăbea să ajungă în insula Elba, boala i s-a înrăutățit într-atîta, încît, în seara celei de-a treia zi, simțind că nu mai are mult de trăit, m-a chemat lîngă el.

„Dragul meu Dantès, mi-a spus căpitanul, jură-mi pe cîntea ta că vei face ceea ce am să-ți cer. E un lucru deosebit de important.“

„Îți jur, căpitane“, i-am răspuns eu.

„Atunci ascultă : după moartea mea, comanda corăbiei îți revine dumatăle, care-mi ești secund. Ai să iei comanda, ai să te îndrepti spre insula Elba, ai să debarci la Porto-Ferraio, ai să întrebi de marele mareșal și ai să-i dai scrisoarea asta : poate că apoi ți se va da o altă scrisoare și te vor însărcina cu vreo misiune. Misiunea aceasta, care mă aștepta pe mine, o vei îndeplini tu, Dantès, și toată cîntea îți va reveni ție.“

„Am să fac tot ce-mi ceri, căpitane, dar poate că nu-i atît de ușor, pe cît crezi, să pătrunzi pînă la marele mareșal.“

„Iată un inel care, dacă i-l trimiți, îți va înlătura toate piedicile“, îmi răspunse căpitanul.

Și îmi dădu inelul.

Era și timpul, de altfel : după două ore și-a pierdut cunoștința, iar a doua zi a murit.

— Și ce-ai făcut atunci ?

— Ceea ce se cădea să fac, domnule. ceea ce ar fi făcut oricare altul în locul meu. Rugămintea unui om pe moarte e ceva sfînt. Iar rugămintele unui superior sînt ordine ce trebuiesc duse la îndeplinire. Mi-am îndreptat deci pînzele spre insula Elba, unde am ajuns a doua zi. Am oprit tot echipajul pe bord și am coborît singur pe uscat. După cum mă așteptam, nu mi-a fost de loc ușor să pătrund pînă la marele mareșal, dar i-am trimis inelul

care trebuia să-mi servească drept semn de recunoaștere și mi s-au deschis toate porțile. Mareșalul m-a primit, m-a întrebat despre ultimele clipe ale nefericitului Leclère și, după cum prevăzuse căpitanul, mi-a dat o scrisoare, însărcinându-mă s-o duc personal la Paris. I-am făgăduit s-o duc, pentru că astfel îndeplineam ultima dorință a căpitanului. Când am ajuns la Marsilia, am pus repede la punet toate treburile de pe bord și am alergat să-mi îmbrățișez logodnica pe care am regăsit-o mai frumoasă și mai iubită ca oricând. Prin grija domnului Morrel am trecut peste toate greutățile cu biserica, și astfel, după cum vă spuneam, domnule, mă găseam la ospățul meu de logodnă. Cununia avea să aibă loc o oră mai târziu, și mă gîndeam să pornesc a doua zi spre Paris, cînd, din pricina denunțului acestuia, pe care văd că-l priviți cu aceeași silă ca și mine, am fost arestat.

— Da, da, murmură Villefort, tot ce-mi spui pare adevărat, și n-ai altă vină decît că n-ai fost chibzuit; ba chiar și nechibzuința îți este îndreptățită de ordinea căpitanului. Predă-ne scrisoarea primită pe insula Elba, dă-mi cuvîntul că te vei prezenta de îndată ce vei fi chemat și du-te înapoi la prietenii dumitale.

— Cu alte cuvinte sînt liber, domnule! strigă Dantès, în culmea bucuriei.

— Ești liber, numai că trebuie să-mi dai scrisoarea.

— Trebuie să fie dinaintea dumneavoastră, domnule, căci mi-a fost luată împreună cu celelalte hîrtii și văd cîteva dintre ele în pachetul acesta.

— Ia stai puțin, îl opri substitutul care tocmai își lua mînușile și pălăria, ia stai puțin! Cui îi e adresată scrisoarea?

— Domnului Noirtier, strada Coq-Héron, Paris.

Trăsnetul dacă ar fi căzut pe Villefort și tot nu l-ar fi izbit mai repede și mai pe neașteptate. Prăbușindu-se în fotoliu, el se ridică apoi doar atîta cît să ajungă la pachetul cu hîrtii găsite asupra lui Dantès, și răsfoindu-le

grăbit, scoase la iveală scrisoarea fatală, pe care o privi îngrozit.

— Domnul Noirtier, str. Coq-Héron nr. 13, Paris, șopti el, pălind din ce în ce mai mult.

— Da, domnule, răspunse Dantès mirat. Îl cunoașteți ?

— Nu-l cunosc, se lepădă Villefort. Un slujitor credincios al regelui nu-i cunoaște pe conspiratori.

— Așadar e vorba de o conspirație ? întrebă Dantès care, după ce se crezuse liber, se temea mai mult decât la început. În orice caz, domnule, după cum v-am spus, habar n-aveam de cuprinsul scrisorii pe care trebuia să o duc.

— Dar știi numele celui căruia trebuia dusă, vorbi înăbușit Villefort.

— Era nevoie să-l știu, ca să n-o dau altcuiva.

— Și n-ai arătat nimănui scrisoarea ? întrebă Villefort, citind și pălind pe măsură ce citea.

— Nimănui domnule, pe cuvântul meu !

— Nu știe nimeni că-i duci domnului Noirtier o scrisoare din insula Elba ?

— Nimeni în afară de cel ce mi-a înmînat-o.

— Și atîta e totuși prea mult ! șopti Villefort.

Substitutul se întuneca tot mai mult, pe măsură ce se apropia de sfîrșitul scrisorii. Buzele lui învinețite, mîinile tremurătoare, ochii aprinși îi arătau lui Dantès că nu-l așteaptă nimic bun.

După ce termină de citit, Villefort își lăsă fruntea în palme și rămase o clipă copleșit.

— Doamne, dar ce-aveți ? întrebă Dantès sfios.

Villefort nu-i răspunse. Dar după un timp își înălță fața palidă și răvășită și mai citi încă o dată scrisoarea.

— Spui că nu știi ce scrie în ea ? mai întrebă el.

— Pe onoarea mea, vă repet, domnule, că habar n-am. Dar ce vi s-a întîmplat ? Nu vă simțiți bine ? Vreți să sun, să chem pe cineva ?

— Stai pe loc ! strigă Villefort, ridicîndu-se repede. Nu te mișca, nu scoate o vorbă ! Eu poruncesc aici, nu dumneata.

— Voiam să vă ajut și atîta tot, răspunse Dantès jignit.

— N-am nevoie de nimic. O amețeală trecătoare... Vezi de dumneata, nu de mine, și răspunde-mi.

Dar degeaba așteptă Dantès interogatoriul care ar fi trebuit să urmeze după un asemenea ordin. Villefort căzu din nou în fotoliu, își trecu mîna rece ca gheața peste fruntea brobonită de sudoare și începu să citească scrisoarea pentru a treia oară.

„Dacă știe ce cuprinde scrisoarea asta și dacă află vreodată că Noirtier este tatăl lui Villefort, atunci sînt pierdut, pierdut fără scăpare !“ gîndi el.

Și din timp în timp îl privea pe Edmond, ca și cum privirile lui ar fi putut să nimicească bariera nevăzută care închide în inimă tainele pe care gura nu le rostește.

— Să lăsăm încolo îndoiala, strigă el pe neașteptate.

— Dar pentru numele lui Dumnezeu, domnule ! strigă nefericitul tînăr. Dacă vă mai îndoiiți de mine, dacă mă bănuiiți cumva, puneți-mi întrebări și sînt gata să vă răspund.

Villefort se căzni să se stăpînească și spuse cu un glas care voia să pară cît mai neșovăielnic :

— Din interogatoriu rezultă acuzațiile cele mai grele împotriva dumatile, de aceea este peste putință să-ți redau chiar acum libertatea, așa cum nădăjduisem s-o fac la început. Înainte de a lua o asemenea măsură trebuie să mă sfătuiesc cu judecătorul de instrucție. Pînă atunci, cred că-ți dai seama de felul cum m-am purtat față de dumneata.

— Desigur, domnule, rosti Dantès, și vă mulțumesc. Mi-ați fost mai mult prieten decît judecător.

— Ei bine, te voi mai ține arestat încă un timp, cît mai puțin cu putință. Principala acuzație împotriva dumatile este scrisoarea asta, și iată !... Villefort se apropie de vatră,

aruncă scrisoarea în foc și rămase acolo pînă ce o văzu prefăcută în cenușe... Și iată că am nimicit-o, continuă el.

— Domnule, strigă Dantès, sînteți mai mult decît dreptatea, sînteți bunătatea însăși !

— Înțelegi că după o asemenea faptă poți avea încredere în mine ? urmă Villefort.

— Porunciți-mi și vă voi îndeplini poruncile.

— Nu, spuse Villefort apropiindu-se de tînăr, n-am de gînd să-ți poruncesc, înțelegi ? Vreau să-ți dau sfaturi.

— Vorbiți și mă voi supune lor ca unor porunci.

— Am să te țin aici, în palatul justiției, pînă deseară. Poate că va veni altcineva să-ți ia interogatoriul. Spune-i tot ce mi-ai spus și mie, dar nu sufla un cuvînt despre scrisoare.

— Vă făgăduiesc să fac întocmai, domnule.

Părea că Villefort se roagă și că arestatul îl liniștește pe judecător.

— Înțelegi ? urmă judecătorul, privind cenușa care mai păstra încă forma hîrtiei și zbura deasupra flăcărilor. Acum scrisoarea e nimicită, și numai noi doi știm că a existat vreodată. N-o să-ți mai poată fi pusă dinainte : tăgăduiește dacă ți se va vorbi despre ea, tăgăduiește cu îndrăzneală și vei fi salvat.

— Voi tăgădui, n-aveți nici o grijă.

— Bine, bine ! aprobă Villefort, întinzînd mîna spre cordonul soneriei.

Apoi, oprindu-se în clipa cînd era gata să sune, întrebă :

— E singura scrisoare pe care ai avut-o ?

— Singura.

— Jură-mi !

Dantès întinse brațul.

— Jur !

Villefort sună. Cînd intră comisarul, Villefort se apropie de el și-i șopti cîteva cuvinte. Acesta răspunse printr-un semn de încuviințare.

— Urmează-l pe domnul, îi spuse Villefort lui Dantès.

Dantès se înclină, aruncă o ultimă privire plină de recunoştinţă spre Villefort, apoi ieşi.

De-abia se închisese însă uşa în urma lui, cînd Villefort simţi că-şi pierde puterile şi se prăbuşi aproape leşinat pe un scaun.

— Doamne ! şopti el o clipă mai tîrziu, de ce depinde viaţa şi norocul ! Dacă procurorul regal s-ar fi găsit la Marsilia, dacă în locul meu ar fi fost chemat judecătorul de instrucţie, aş fi fost pierdut. Şi scrisoarea, scrisoarea asta afurisită m-ar fi prăbuşit în prăpastie. Ah, tată, tată, pînă cînd ai să fii o piedică în calea fericirii mele şi pînă cînd va trebui să mă lupt cu trecutul tău ?

Apoi, un gînd neaşteptat păru să-i treacă prin minte şi-i lumină chipul. Pe buzele încă încheştate i se ivi un zîmbet, privirea rătăcită i se aţinti părăind că se opreşte asupra unui gînd.

— Asta e ! şopti Villefort. Da, scrisoarea care trebuia să mă piardă imi va aduce poate noroc. Haide, Villefort, la lucru !

Şi după ce se convingse că arestatul nu mai era în sala de aşteptare, substitutul procurorului regal ieşi, pornind apoi repede spre casa logodnicei sale.

Capitolul VIII CASTELUL D'IF

Trecînd prin anticameră, comisarul chemă doi jandarmi care se așezară unul în dreapta și altul în stînga lui Dantès. Fu deschisă ușa ce lega apartamentul procurorului regal de palatul justiției, și grupul înaintă cîtva timp de-a lungul unuia din acele coridoare mari și posomorîte care dau fiori celor ce le străbat, chiar dacă ei n-ar avea nici un motiv să se înfioare.

După cum apartamentul lui Villefort era legat cu palatul justiției, tot astfel palatul justiției era legat de închisoare, o clădire mohorîtă, alăturată palatului, dinaintea căreia se înalță, pîrînd că o privește curioasă prin golurile ei căscate, clopotnița mănăstirii Accoules.

După mai multe ocolișuri de-a lungul coridorului, Dantès văzu deschizîndu-se o poartă cu o ferestruică de fier. Comisarul bătă în poartă de trei ori cu un ciocan de fier, și Dantès simți loviturile ca și cum i-ar fi fost date în inimă. Poarta se deschise, jandarmii îl împinseră binișor înăuntru pe arestatul care mai șovăia încă. Dantès trecu pragul cumplit și poarta se închise cu zgomot în urma lui. Acum simțea că respiră un alt aer, greu și încărcat de miasme ; se afla în închisoare.

Fu dus într-o încăpere destul de curată, deși zăbreliată și zăvorîată. Din pricina asta noua sa locuință nu-l înspăimîntă. De altfel, cuvintele substitutului de procuror regal,

rostitute cu un glas care lui Dantès i se păru-se prietenos, îi stăruiau încă în urechi, ca o făgăduială dătătoare de nădejdi.

Erau orele patru cînd Dantès fusese dus în închisoare. După cum am spus, toate acestea se petreceau la 1 martie. Curînd se înnoptă, şi prizonierul se pomeni învăluit de beznă.

Atunci, pentru că nu mai putea vedea nimic, i se ascuţi auzul. Tresărea la cel mai slab zgomot ce răzbătea pînă la el ; convins că vin să-i dea drumul, sărea în picioare şi pornea spre uşă : dar zgomotul se stingea curînd, în cine ştie ce unghere ale închisorii, şi Dantès recădea mîhnit pe scăunelul său.

În sfîrşit, pe la orele zece seara, în clipa cînd prizonierul începuse să-şi piardă orice nădejde, auzi un nou zgomot, care i se păru, de data aceasta, că se îndreaptă spre camera lui. Şi într-adevăr, pe coridor răsunară paşi. Apoi paşii se opriră în dreptul uşii, o cheie fu răsucită în broască, zăvoarele scrişniră, şi puternica pavază de stejar se dădu în lături, lăsînd să pătrundă dintr-o dată, în bezna odăii, lumina orbitoare a două făclii.

La lumina făcliilor, Dantès văzu lucind spadele şi flintele a patru jandarmi.

El făcuse vreo doi paşi spre uşă, dar, văzînd că numărul străjii sporise, rămase ţintuit locului.

— Pe mine mă căutaţi ? întrebă Dantès.

— Da, răspunse unul dintre jandarmi.

— Din partea domnului substituit de procuror regal ?

— Aşa cred.

— Bine, sînt gata să vă urmez.

Convingerea că erau trimişi de domnul de Villefort înlătură orice urmă de teamă din inima nefericitului tînăr. De aceea păşi liniştit, cu pas sigur, şi se aşeză de bunăvoie între jandarmi.

La poarta dinspre stradă aştepta o trăsură închisă. Pe capră, lîngă birjar, stătea un temnicer.

— E pentru mine trăsura ? întrebă Dantès.

— Pentru tine, îi răspunse un jandarm. Hai, urcă-te !

Dantès voi să spună ceva, dar ușa trăsorii se deschise și cineva îl împinse înăuntru. Cum nici nu putea și nici n-avea de gînd să se împotrivească, se pomeni într-o clipă tocmai în fundul trăsorii, între doi jandarmi. Ceilalți doi se așezară pe bancheta din față, și greoiul vehicul porni cu un huruit sinistru.

Prizonierul privi ferestrele trăsorii : erau zăbreлите. Înțelese că schimbase doar închisoarea. Singura deosebire era că noua închisoare se mișca, ducîndu-l spre o țintă necunoscută. Privind printre zăbrelele atît de înguste, încît abia dacă și-ar fi putut virî mîna, Dantès își dădu seama că străbăteau strada Caisserie și că se coborau spre chei, prin străzile Saint-Laurent și Taramis.

Curînd putu să vadă licărind, printre gratiile de la ferestre și printre gratiile monumentului în preajma căruia se aflau, luminile de la Consigne.

Trăsura se opri. Temnicerul coborî și se îndreptă spre corpul de gardă. De acolo ieșiră vreo doisprezece ostași, care se aliniară. La lumina felinarelor de pe chei, Dantès văzu puștile lucind.

„Oare pentru mine o fi atîta oaste ?“ se întrebă el.

Deși nu rostise nici un cuvînt, temnicerul îi dădu totuși răspunsul la întrebare, deschizînd ușa pe care o încuiase cu cheia : între cele două șiruri de soldați, Dantès văzu un drum, lăsat pentru el, de la trăsură la port.

Mai întîi coborîră cei doi jandarmi care stătuseră pe bancheta din față. Apoi fu coborît prizonierul. Jandarmii care-i stătuseră alături îl urmară și ei. Întregul grup se îndreptă spre o luntre, pe care un marinar de la vamă o ținea legată de chei, cu un lanț. Ostașii îl priviră pe Dantès, buimăciți și curioși totodată. Într-o clipă, tînărul fu așezat la pupa vasului și înconjurat de cei patru jandarmi. Temnicerul se așeză de partea cealaltă, la prova. O zguditură puternică desprinse luntre de țărm și patru lopă-

tari visliră zdravăn spre Pilon. La strigătul unuia dintre marinari, lanțul care închide portul fu coborât, și Dantès se pomeni în așa-numitul Friou, adică în afara portului.

Prima mișcare a deținutului, pomenindu-se în aer liber, fu o mișcare de bucurie. Aerul înseamnă, într-o măsură, libertate. El respiră cu nesaț adierea vie care aduce pe aripile ei toate miresmele necunoscute ale nopții și ale mării. Dar curînd oftă ; trecea pe dinaintea „Réservei“, în care fusese atît de fericit, chiar în dimineața aceea, cu o oră înaintea arestării. Și prin lumina ferestrelor deschise răzbătea pînă la el zgomotul voios al unei petreceri.

Dantès își împreună mîinile, înălță ochii spre cer și se rugă.

Luntrea înainta mereu. Trecuse dincolo de Capul de Mort și ajunsese în fața golfulețului Pharo. Acum plutea pe lângă baterie. Pentru Dantès, manevra aceasta era de neînțeles.

— Încotro mă duceți ? întrebă el.

— Ai să afli îndată, îi răspunse unul din jandarmi.

— Vă întreb...

— N-avem voie să-ți spunem nimic.

Dantès era și el pe jumătate soldat, de aceea se gîndi că n-are nici un rost să mai pună întrebări unor oameni cărora superiorii le-au poruncit să nu răspundă, și tăcu.

Dar cele mai ciudate gînduri începură să-i vină în minte ; fiindcă nu putea să meargă cine știe cît într-o asemenea luntre și fiindcă în partea spre care se îndreptau nu se afla nici o corabie ancorată, se gîndi că-l duceau spre vreun punct mai îndepărtat al coastei. Acolo aveau să-l lase, spunîndu-i că e liber. Nu era legat, nici nu încercaseră măcar să-i pună cătușele, și asta i se părea a fi un semn bun. Și apoi substitutul, care fusese mai mult decît bun cu el, nu-i făgăduise oare că dacă nu va rosti blestematul nume al lui Noirtier, n-avea de ce se teme ? Oare nu distrusese Villefort, în fața lui, scrisoarea periculoasă, singura probă care l-ar fi putut învinovăți ?

Și Dantès rămase în așteptare, tăcut și gînditor, încercînd să străpungă bezna cu ochii marinarului deprîns în spațiul și în întunericul nopții.

Insula Ratonneau, pe care licărea un far, rămăsese spre dreapta. Tot înaintînd de-a lungul țărmului, luntrea ajunsese în dreptul golfului Catalanilor. Acolo, privirea prizonierului căută să străpungă întunericul cu și mai multă putere : Mercédès trebuia să se găsească pe undeva, pe aproape, ba chiar i se năzărea, clipă de clipă, că vede ivindu-se pe țărm silueta nedeslușită și ștearsă a unei femei.

Cum de nu presimțea Mercédès că iubitul ei trece la numai trei sute de pași depărtare ?

O singură lumină licărea la catalani. Și făcîndu-și socoteala, Dantès își dădu seama că ea lumina odaia logodnicei lui. Mercédès era singura care mai veghea în toată colonia. Dacă ar fi strigat cu putere, ea l-ar fi putut auzi.

Dar se opri, copleșit de rușine : ce-au să spună bărbații care-l priveau, dacă l-ar auzi strigînd ca un scos din minți ? De aceea tăcu și privi țintă lumina licăritoare.

În acest timp luntrea înainta mereu. Dar prizonierul nu se gîndea la ea. Gîndurile lui se îndreptau spre Mercédès.

O colină acoperi lumina. Dantès se întorse și observă că luntrea pornise spre larg.

Cît timp privise cufundat în gînduri, vîslele fuseseră înlocuite cu pînze și acum luntrea plutea împinsă de vînt.

Cu toate că-i era silă să-i mai pună vreo întrebare jandarmului, Dantès se apropie de el și-i prinse mîna.

— Camarade, îi șopti el, te rog din suflet, pe conștiința și pe haina ta ostășească, fie-ți milă de mine și răspunde-mi. Sînt căpitanul Dantès, francez pînă-n măduva oaselor, deși m-au acuzat de nu știu ce trădare. Unde mă duceți ? Spune-mi și, pe cîntea mea de marinar, am să-mi fac datoria și am să mă supun sorții.

Jandarmul își scărpină urechea și se uită spre camaradul său. Acesta îi făcu un semn, de parcă ar fi vrut să-i zică : „De-acum totuna e ; de ce nu i-ai spune ?“

Atunci jandarmul se întoarse spre Dantès :

— Tocmai tu, care ești marinar și marsiliez, mă întrebi încotro mergem ?

— Da, fiindcă, pe cinstea mea, nu știu.

— Și nici nu bănuiești ?

— De loc.

— Nu se poate !

— Îți jur pe ce am mai sfînt. Te rog, spune-mi !

— Și consemnul ?

— Consemnul nu te oprește să-mi spui ce am să aflu peste zece minute, peste o jumătate de ceas sau peste un ceas. Dar dacă îmi spui, înlături neliniștea care mi se pare că ține de veacuri întregi. Îți cer lucrul acesta, ca unui prieten. Iată, nu vreau nici să mă răzvrătesc, nici să fug. De altfel nici n-aș putea. Încotro mergem ?

— Dacă ai avea ochii legați sau dacă n-ai fi ieșit nici-odată din Marsilia, aș mai înțelege că nu poți să ghicești unde mergem.

— Îți spun că nu știu.

— Atunci, uită-te în jurul tău.

Dantès se ridică, își îndreaptă privirea spre punctul către care părea că se îndreaptă luntrea și, la vreo două sute de stînji mai încolo, văzu ivindu-se stîncă neagră și abruptă pe care se înălța, ca un morman de cremene, morhoritul castel d'If.

Clădirea aceasta ciudată, temnița în jurul căreia domnea groaza cea mai adîncă, fortăreața care hrănea de trei sute de ani Marsilia cu legendele ei înfiorătoare se ivi pe neașteptate în fața ochilor lui Dantès, care nici nu se gîdea măcar la ea, și-l înspăimîntă așa cum îl înspăimîntă pe un osîndit la moarte vederea eșafodului.

— Doamne ! strigă el. Castelul d'If ! Ce căutăm noi acolo ?

Jandarmul zîmbi.

— Nu cumva mă duceți acolo ca să mă întemnițați ? urmă Dantès. Castelul d'If e o închisoare de stat hărăzită numai marilor vinovați politici. Eu n-am săvîrșit nici o crimă. Or fi existînd judecători sau altfel de magistrați la Castelul d'If ?

— După cîte-mi închipui n-ai să găsești acolo decît un guvernator, niște temniceri, o garnizoană și niște ziduri zdravene, răspunse jandarmul. Ia ascultă, băiete, nu mai face pe miratul ; al naibii să fiu dacă nu mi se pare că-mi răsplătești bunăvoința bătîndu-ți joc de mine.

Dantès strînse cu putere brațul jandarmului.

— Cu alte cuvînte spui că sînt dus la castelul d'If pentru a fi întemnițat ?

— Pesemne că de-asta... Oricum însă, n-are nici un rost să mă strîngi atît de tare.

— Și voi fi întemnițat fără nici o altă cercetare, fără nici o altă formalitate ?

— Formalitățile sînt indeplinite, cercetarea e făcută.

— Așadar, cu toată făgăduiala domnului de Villefort...

— Habar n-am dacă domnul de Villefort ți-a făgăduit ceva, răspunse jandarmul. Știu doar că mergem la castelul d'If. Hei, dar ce faci ? Săriți, camarazi !

Repede ca fulgerul, Dantès voise să se arunce în mare. Dar gestul său nu scăpă ochiului priceput al jandarmului. În clipa cînd era gata să sară din luntre patru mîini vi-guroase îl înșfăcăură.

Nefericitul se prăbuși în fundul luntrei, urlînd de furie.

— Așa ! strigă jandarmul, punîndu-i un genunchi în piept. Va să zică așa știi să-ți ții cuvîntul de marinăr. Să mai ai încredere în oamenii care par blînzi ! Acum, prietene, încearcă să faci vreo mișcare, una singură, dacă vrei să te pomenești cu un plumb în cap. Mi-am călcat

primul consemn, dar pe-al doilea n-am să-l mai calc, te asigur !

Și-și coborî flinta spre Dantès, care simți vârful țevii apăsându-i tâmpla.

O clipă, tânărul se gândi să se zbată mai departe, ca să pună capăt, murind, nenorocirii neașteptate ce se abătuse asupra lui și-l prinsese, ca din senin, în ghearele ei de uliu. Dar tocmai pentru că nenorocirea venise pe neașteptate, Dantès își spuse că ea nu putea dura mult. Apoi nu uitase nici făgăduiala domnului de Villefort. Și, în sfârșit, i se păru dezgustător și josnic să piară în fundul unui vas, ucis de mîna unui jandarm.

Se prăbuși deci pe fundul luntrei, urlînd de minie și frîngîndu-și mîinile, furios.

Approape în aceeași clipă o izbitură puternică zgudui luntrea. Unul dintre vîslași sări pe stîncă de care se izbise prova, o funie se desfășură de pe un scripete, făcîndu-l să scîrțîie, și Dantès înțelese să ajunseseră și că priponeau luntrea.

Intr-adevăr, paznicii îl înșfăcăară de mîini și de guler, îl siliră să se ridice, îl împinseră afară din luntre și-l tirîră spre treptele care duceau în sus, spre poarta fortăreței, în timp ce temnicerul, înarmat cu o flintă în vârful căreia lucea o baionetă, îl împingea din urmă.

De altminteri, Dantès nu se mai împotrivi. Faptul că abia se mișca se datora mai mult amortirii ce-l cuprinsese decît dorinței de a nu se supune. Era buimăcit și se clătina ca un om beat. Văzu din nou soldații înșiruiți pe povîrnișul înalt, simți treptele care-l sileau să-și ridice picioarele, își dădu seama că pătunde printr-o poartă care se închise în urma lui, dar toate astea le văzu și le simți ca printr-o ceață, fără să deosebească nimic limpede. Nu văzu nici măcar marea, acest uriaș chin al deținuților, care-i privesc întinderea cu simțămîntul cumplit că e cu neputință s-o străbată.

În timpul unui popas de o clipă, el încercă să-și adune gîndurile. Privi în preajmă : se afla într-o curte pătrată, încinsă de patru ziduri înalte ; se auzeau pașii înceți și ritmici ai santinelelor ; și de cîte ori vreuna din santinele trecea pe dinaintea celor două sau trei fișii de lumină care răzbăteau dinăuntru al castelului, luminînd zidurile, se vedeau lucind țevile armelor.

Grupul zăbovi acolo timp de vreo zece minute. Încredințați că Dantès n-avea cum să mai fugă, jandarmii îi dăduseră drumul. Păreau că așteaptă ordine. Și ordinele veniră.

— Unde e arestatul ? întrebă cineva.

— Aici, răspunseră jandarmii.

— Să vină după mine ! Am să-l duc unde îi e locul.

— Du-te ! spuseră jandarmii, împingîndu-l pe Dantès.

Arestatul își urmă călăuza pînă ce ajunseră într-o încăpere aproape subterană, ale cărei ziduri goale și mucedde păreau îmbibate de lacrimi. Un soi de felinar, pus pe un scăunel și a cărui feștilă înota în grăsimi urit mirositoare, lumina pereții lucioși ai încăperii acesteia înfricoșătoare și-i arăta lui Dantès chipul călăuzei sale, un temnicer subaltern, zdrențăros și cu înfățișare josnică.

— Noaptea asta ai să dormi aici, vorbe temnicerul. E tîrziu și domnul guvernator s-a culcat. Dar mîine, cînd s-o trezi și o afla ce trebuie în legătură cu tine, poate ai să-ți schimbi culcușul. Pînă atunci, na un codru de pîine. Apă ai în urcior. Paie sînt colo, în colț. Asta e tot ce-și poate dori un deținut. Noapte bună.

Și, mai înainte ca Dantès să se fi gîndit să deschidă gura ca să-i răspundă, mai înainte de a fi observat unde e pusă pîinea, unde se găsea urciorul și în care colț zăceau paiele ce aveau să-i servească drept pat, temnicerul luă felinarul și, încuind ușa, îi răpi pîlpîirea firavă care-i arătase, ca la lumina unui fulger, pereții lucioși ai temniței.

Dantès se pomeni singur, în beznă și tăcere, la fel de mut și de mohorît ca bolțile a căror răceală de gheață o simțea coborîndu-se pe fruntea lui încinsă.

Cînd primele raze ale soarelui aduseră o dîră de lumină în văgăuna aceasta, temnicherul se reîntoarce cu porunca de a-l lăsa pe prizonier acolo unde se găsea. Dantès nu se clintise din loc. Părea că o mîină de fier îl țintuise acolo, chiar în locul unde se oprise în ajun. Doar ochii lui adînci se învăluiseră în aburul umed al lacrimilor. Stătea nemișcat și privea în pămînt.

Așa își petrecuse întreaga noapte, stînd în picioare și nedormind nici o clipă măcar.

Temnicherul se apropie, se învîrte în preajma lui, dar Dantès păru că nu-l vede.

Cînd îl bătu pe umăr, Dantès tresări și clătină din cap.

— N-ai dormit de loc ? îl întrebă temnicherul.

— Nu știu, răspune Dantès.

— Nu ți-e foame ?

— Nu știu.

— Poate vrei ceva ?

— Aș vrea să-l văd pe guvernator.

Temnicherul dădu din umeri și plecă.

Dantès privi în urma lui, întinse brațele spre ușa întredeschisă, dar ea se închise din nou.

Atunci un geamăt adînc îi sfișie pieptul. Lacrimile care-i umpleau inima izbucniră ca două izvoare. Nefericitul se trînti cu fruntea la pămînt și se rugă îndelung, depănîndu-și în minte întreaga viață și întrebîndu-se ce crimă a putut făptui, el, atît de tînăr încă, în scurta lui existență, ca să merite o pedeapsă atît de groaznică ?

Astfel se scurse întreaga zi. Deținutul abia dacă gustă cîteva fărîme de pîine, abia dacă sorbi cîtiva stropi de apă. Uneori se ghemuia la pămînt, adîncit în gînduri, alteori dădea ocol temniței, ca o fiară închisă într-o cușcă de fier.

Un gînd, mai ales, îl scotea din minți : în timpul cît fusese adus aici, și cînd, din pricină că nu știa încotro se îndreaptă, a rămas atît de liniștit și de netulburat, ar fi putut de zece ori să se arunce în apă și, odată acolo, datorită priceperii lui la înot, datorită obișnuinței care-l făcuse unul dintre cei mai îndemînatici cufundători din Marsilia, ar fi putut să dispară sub valuri. Ar fi scăpat de paznici, ar fi ajuns la țarm, ar fi fugit, s-ar fi putut ascunde în vreun golfuluț pustiu, unde să aștepte vreo corabie genoveză sau catalană, să ajungă în Italia sau în Spania, și de acolo să o cheme la el pe Mercédès. Despre cum avea să-și ducă traiul n-avea nici o grijă : marinarii pricepuți sînt rari, pretutîndeni. Vorbea italianește ca un toscan, cunoștea spaniola ca un copil din Vechea Castilie. Ar fi trăit liber și fericit cu Mercédès și cu tatăl său, pe care l-ar fi chemat de asemenea. Și, cînd colo, e deținut, închis în castelul d'If, neștiind ce se va alege de bătrîn, ce se va întîmpla cu Mercédès. Și toate acestea, din pricină că se încrezuse în cuvîntul lui Villefort. Simțea că înnebunește de minie. De aceea se zvîrcolea furios pe paiele proaspete aduse de temnicer.

A doua zi, la aceeași oră, temnicerul veni din nou.

— Ei, îl întrebă el, azi ai mai multă minte la cap de cît ieri ?

Dantès nu-i răspunse.

— **Hai**, îl îndemnă temnicerul, fă-ți un pic de curaj ! Nu dorești vreun lucru pe care mi-ar fi cu putință să ți-l aduc ? Hai, spune-mi...

— Vreau să vorbesc cu guvernatorul.

— Cum ? se necăji temnicierul. Ți-am spus odată că nu se poate.

— De ce nu se poate ?

— Păi, după regulamentul închisorii, celor întemnițați nu le e îngăduit să ceară asemenea lucruri.

— Dar ce le este oare îngăduit aici ?

— O mîncare mai cumsecade, contra plată, o plimbare și, cîteodată, cărți.

— N-am nevoie de cărți, n-am nici un chef să mă plimb și hrana mi se pare bună. Așa că nu vreau decît un singur lucru : să-l văd pe guvernator.

— Dacă o să mă tot bați la cap, repetîndu-mi mereu asta, n-am să-ți mai aduc mîncare.

— Nu-i nimic, răspunse Dantès, dacă nu-mi aduci mîncare, am să mor de foame, și atîta tot !

Felul în care Dantès rostise cuvintele acestea îi dovediră temnicherului că deținutul ar fi fericit să moară. De aceea, pentru că la urma urmei orice deținut înseamnă un cîștig zilnic, de aproape cincizeci de centime pentru temnicherul său, el își dădu seama de pierderea pe care i-ar aduce-o moartea lui Dantès și-i spuse, imblinzindu-și glasul :

— Ia ascultă, îți spun că nu se poate ce-mi ceri tu. Mută-ți gîndul, fiindcă nu s-a mai pomenit ca guvernatorul să vină la cererea unui deținut, în temnița acestuia. Mai bine fii cu cap : o să ți se dea voie să te plimbi și s-ar putea întîmpla ca într-o bună zi, cînd ești la plimbare, să treacă guvernatorul. N-ai decît să-i vorbești atunci și îl privește pe el dacă o să vrea să-ți răspundă.

— Și cam cît ar trebui să aștept pînă ce s-o ivi prilejul ăsta ? întrebă Dantès.

— Naiba știe ! O lună, trei luni, șase luni, poate un an...

— E prea mult. Vreau să-l văd chiar acum.

— Ascultă-mă ce-ți spun : nu te lăsa dus de-o singură dorință, pe care e cu neputință să o îndeplinești. Altfel, în două săptămîni îți pierzi mințile.

— Așa crezi ? întrebă Dantès.

— Sînt sigur. Nebunia începe totdeauna așa. S-a mai întîmplat chiar aici : abatele care locuia în odaia asta,

inaiptea ta, și-a scrîntit mințile făgăduindu-i într-una guvernatorului un milion dacă-i dă drumul.

— Și de cîtă vreme a părăsit încăperea asta ?

— Păi, să tot fie doi ani.

— I s-a dat drumul ?

— Nu, a fost băgat la carceră.

— Ascultă, spuse Dantès, eu nu sînt nici abate și nici nebun. Poate că am să-mi pierd mințile, dar, din nenorocire, în clipa de față le mai am încă întregi. Vreau să-ți fac altă propunere.

— Care ?

— N-am să-ți făgăduiesc un milion, pentru că n-aș putea să ți-l dau. Dar am să-ți dau cinci sute de franci dacă vrei să duci o scrisoare unei fete, pe care o cheamă Mercédès. Cînd mergi la Marsilia, n-ai de făcut altceva decît să cobori pînă la catalani. Nici nu-i nevoie să duci o scrisoare : două rînduri numai...

— Dacă am să duc două rînduri astea și dacă am să fiu descoperit, îmi pierd slujba care face o mie de franci pe an, fără să mai pun la socoteală hrana și ce mai iese pe deasupra. Îți dai seama ce dobitoc aș fi să risc o mie de franci ca să cîștig cinci sute ?

— Atunci ascultă și bagă-ți bine în cap, spuse Dantès. Dacă nu vrei să-i duci lui Mercérès două rînduri din partea mea sau măcar s-o înștiințezi că sînt aici, într-o bună zi am să te aștept ascuns după ușă, și cînd ai să intri am să-ți sfărîm țeasta cu scăunelul ăsta.

— Aha, mă ameninți ? strigă temnicerul, dîndu-se înapoi și pregătindu-se de apărare. Nici vorbă că te-ai smintit. Așa a început și abatele. Peste trei zile o să fii nebun de legat, ca și el. Noroc că mai sînt și carcere în castelul d'If.

Dantès apucă scăunelul și-l învîrte deasupra capului.

— Lasă, lasă, caută să-l liniștească temnicerul, dacă ții cu tot dinadinsul, o să-l anunțăm pe guvernator.

— Aşa mai merge ! spuse Dantès, punînd scăunelul jos şi aşezîndu-se pe el, cu fruntea plecată şi cu privirea rătăcită, ca şi cum şi-ar fi pierdut într-adevăr minţile.

Temnicierul ieşi, dar se reîntoarce peste o clipă, împreună cu un caporal şi patru soldaţi.

— Din ordinul guvernatorului, glăsui el, coborîţi deţinutul la etajul de dedesubt.

— Adică la carceră ? întrebă caporalul.

— La carceră. Nebunii trebuiesc puşi la un loc cu ceilalţi nebuni.

Cei patru soldaţi îl înşfăcă pe Dantès, care nu mai avea pic de vlagă şi-i urmă fără să se împotrivească.

Îl făcură să coboare cincisprezece trepte şi deschiseră uşa unei carcere în care el intră, îngăimînd :

— Are dreptate, nebunii trebuie să stea la un loc cu nebunii...

Uşa se închise şi Dantès păşi cu braţele întinse pînă ce simţi peretele. Atunci se așeză într-un ungher şi rămase acolo, neclintit, în timp ce ochii lui, deprinzîndu-se încet, încet, cu întunericul, începură să deosebească lucrurile din preajmă.

Temnicierul avea dreptate : puţin mai lipsea doar ca Dantès să nu-şi piardă minţile.

Capitolul IX
SEARA DOGODNEI

După cum am spus, Villefort pórnisese înapoi prin piața Grand-Cours, și, reintrînd în locuința doamnei de Saint-Méran, regăsise oaspeții pe care-i lăsase la masă, stînd în salon și bîndu-și cafelele.

Renée, ca și toți ceilalți, îl aștepta nerăbdătoare. De aceea îl primiră toți cu strigăte, iar unul exclamă :

— Ei, tăietorule de capete, stîlp al statului, Brutus regalist ! Ia spune, ce s-a întîmplat ?

— Ne amenință oare un nou regim al Teroarei ?

— Nu cumva căpcăunul din Corsica și-a părăsit peștera ? întrebă un al treilea.

— Doamnă marchiză, spuse Villefort, apropiindu-se de mama logodnicei sale, vă rog să mă iertați că sînt nevoit să vă părăsesc astfel... Aș putea, domnule marchiz, să am cinstea de a vă spune două cuvinte între patru ochi ?

— Așadar, s-a întîmplat ceva cu adevărat grav ? întrebă marchiza, văzînd umbra mohorită care întuneca fruntea lui Villefort.

— S-a întîmplat ceva atît de grav, încît mă văd silit să vă părăsesc pentru cîteva zile... Și faptul acesta cred că vă arată îndeajuns cit de grave sînt lucrurile, continuă el, întorcîndu-se spre Renée.

— Cum, pleci ? strigă Renée, neputînd să ascundă cît o mișcase vestea aceasta neașteptată.

— Din păcate, da, răspunse Villefort, sînt nevoit să plec.

— Unde te duci ? întrebă marchiza.

— E un secret al justiției și nu v-aș putea spune, doamnă. Totuși, dacă cineva dintre dumneavoastră are de trimis vreo scrisoare la Paris, unul dintre prietenii mei, care pleacă astă-seară într-acolo, o va duce cu plăcere.

Oaspeții se priviră între ei.

— Parcă spuneai că vrei să-mi vorbești, aminti marchizul.

— Da. Să trecem în cabinetul dumneavoastră, dacă doriți.

Marchizul îl luă de braț pe Villefort și ieșiră împreună.

— Ei, ce s-a întîmplat ? Vorbește, îl îndemnă el, odată ajuși în cabinet.

— S-au întîmplat niște lucruri pe care le socotesc cum nu se poate mai grave și care îmi cer să plec imediat la Paris. Și acum, marchize, iartă-mă că te întreb de-a dreptul, ai cumva rente de stat ?

— Întreaga mea avere, vreo șase sau șapte sute de mii de franci, e formată din rente...

— Atunci vinde-le, marchize, vinde-le sau ești ruinat.

— Dar cum vrei să le vînd de aici ?

— Ai un agent de schimb, nu-i așa ?

— Sigur.

— Dă-mi o scrisoare pentru el și să vîndă fără să piardă un minut, fără să piardă o clipă. Și așa mă tem să n-ajung prea tîrziu !

— Drace ! Atunci să nu ne pierdem timpul.

Și așezîndu-se la masă, îi scrisese agentului său de schimb, poruncindu-i să vîndă cu orice preț.

— Acum, cînd am scrisoarea asta, spuse Villefort, împăturind-o cu grijă, îmi mai trebuie încă una.

— Către cine ?

— Către rege.

— Către rege ?

— Da.

— Dar nu îndrăznesc să-i scriu așa, din senin, regelui.

— De asta nici nu-ți cer dumitale să-i scrii, ci te însărcinez să i-o ceri domnului de Salvieux. Trebuie să-mi dea o scrisoare cu ajutorul căreia să pot pătrunde pînă la maiestatea sa, fără să fiu silit să îndeplinesc toate formalitățile pentru audiență, care mi-ar răpi un timp prețios.

— Dar nu-l ai pe ministrul justiției, care poate intra cînd vrea la Tuileries ? N-ai putea, cu ajutorul lui, să ajungi oricînd la rege ?

— Sigur că-l am, dar de ce aș împărtăși cu altul meritul știrii pe care o duc ? Înțelege ? Ministrul justiției m-ar pune fără doar și poate, în umbră, și mi-ar răpi toată răsplata. Nu-ți spun decît un lucru, marchize : cariera mea e asigurată dacă ajung primul la Tuileries, pentru că îi voi face regelui un serviciu pe care nu-i va fi îngăduit să-l uite.

— În cazul acesta, fă-ți bagajele, dragul meu. Îl chem pe de Salvieux și-i cer să-ți facă scrisoarea care să-ți înlesnească intrarea la rege.

— Bine, bine, dar grăbește-te. Într-un sfert de ceas trebuie să fiu pe drum.

— Oprește-ți trăsura dinaintea porții.

— Chiar așa am să fac. Mă vei scuza față de marchiză, nu-i așa ? Și față de domnișoara de Saint-Méran pe care, cu adîncă părere de rău, sînt nevoit s-o părăsesc într-o asemenea zi.

— Ai să le găsești pe amîndouă aici și-ți vei putea lua rămas bun de la ele.

— Îți mulțumesc de o sută de ori. Nu uita scrisoarea...
Marchizul sună ; un lacheu veni îndată.

— Spune-i contelui de Salvieux că-l aștept... Și acum, du-te ! îl îndemnă el pe Villefort.

— Foarte bine. În câteva clipe sînt înapoi.

Și Villefort ieși, alergînd. Dar la ușă se gîndi că un substitut de procuror regal, care ar fi văzut mergînd grăbit, ar putea tulbura liniștea unui oraș. De aceea își luă înfățișarea obișnuită și pe deplin măreată.

La ușa casei sale zări ceva asemănător unei fantome albe, așteptîndu-l neclintită.

Era frumoasa catalană care, neavînd știri despre Edmond, fugise de cu seară din Pharo și venise să afle ea însăși cauza arestării iubitului ei.

Cînd Villefort se apropie, Mercédès se desprinsese de lîngă zid și veni să-i ațîne calea. Dantès îi vorbise substitutului despre logodnica sa, și Mercédès n-avu nevoie să-și spună numele pentru ca acesta s-o recunoască. Frumusețea și demnitatea fetei îl uimiră, și cînd ea îl întrebă ce s-a întîmplat cu logodnicul ei, lui Villefort i se păru că el e acuzatul, iar Mercédès e judecătorul.

— Omul despre care vorbești, o repezi Villefort, a săvîrșit o mare nelegiuire și nu pot face nimic pentru el.

Mercédès oftă și, cum Villefort încerca să plece, i se puse din nou în cale.

— Cel puțin spuneți-mi unde este, ceru ea, să pot întreba dacă e mort sau viu.

— Nu știu. De la mine a fost dus mai departe, răspunse Villefort.

Și, stînjedit de privirea curată și de înfățișarea ei rugătoare, o împinse în lături și intră în casă, trîntind ușa cu putere, ca și cum ar fi vrut să lase afară durerea ce i se aducea.

Dar durerea nu se lasă astfel alungată. Asemenea săgeții ucigătoare, despre care vorbește Virgil, rănitul o duce cu el. Villefort intră, încuie ușa, dar ajuns în salon simți

cum îl părăsesc puterile. Suspiniînd adînc, el se prăbușî într-un fotoliu.

Atunci, în fundul inimii sale bolnave incolți germenul unui ulcer nimicitor. Omul pe care-l jertfea de dragul ambiției, nevinovatul care trebuia să plătească vina tatălui său, i se ivi, palid și amenințător, ținîndu-și de mină logodnica, la fel de palidă. Și cu el o dată veniră remușcările, nu cele care-i fac pe bolnavi să zvicnească, urlînd, ca oamenii cuprinși de furii, despre care pomeneste literatura antichității, ci dangătul înăbușit și dureros care uneori răsună în inimă și-o rănește cu amintirea vreunei fapte din trecut, ale cărei dureri sfîșietoare sapă un rău ce se adîncește pînă la moarte.

O clipă, inima lui Villefort șovăi iar. Și pînă atunci ceruse pedeapsa cu moartea pentru arestați. O făcuse fără altă emoție în afara aceleia pe care o dă lupta judecătorului cu acuzatul. Iar arestații aceștia, uciși datorită darului său de a vorbi, care-i cîștigase pe judecători sau pe jurați, nu-i lăsaseră nici o umbră pe frunte, fiindcă erau vinovați sau cel puțin Villefort credea că sînt vinovați.

De data aceasta însă era altceva : pedeapsa întemnițării pe viață o dăduse unui nevinovat, unui nevinovat care era pe calea de a fi fericit și căruia el îi distrugea nu numai libertatea, dar și fericirea. De data aceasta nu se mai simțea judecător, ci călău.

Gîndindu-se la el, Villefort simțea dangătul înăbușit, care îi fusese necunoscut pînă atunci, răsunîndu-i în fundul inimii și năpădindu-i pieptul cu temeri nedesluite. O astfel de suferință instinctivă și puternică îl înștiințează pe rănit și-l face să-i tremure degetele cînd și le apropie de rana deschisă și sîngerîndă. Ea ține mereu, pînă ce rana se închide.

Dar rana lui Villefort era dintre acelea ce nu se închid niciodată sau nu se închid decît pentru a se redeschide apoi din nou, mai sîngeroase și mai dureroase decît la început.

Dacă în clipa aceea ar fi auzit glasul blînd al lui Renée cerîndu-i îndurare, dacă frumoasa Mercédès ar fi intrat şi i-ar fi spus : „În numele cerului care ne vede şi ne judecă, redă-mi logodnicul“, atunci fruntea aceasta pe jumătate plecată din pricina grijilor s-ar fi încovoiat cu totul. Atunci mîinile lui îngheţate ar fi semnat, orice s-ar fi întîmplat după asta, ordinul de eliberare al lui Dantès. Dar nici un glas nu tulbură tăcerea, iar uşa nu se deschise decît pentru a lăsa să intre valetul care veni să-l anunţe că au fost înhămaţi caii la trăsura de călătorie.

Villefort se ridică, sau mai bine-zis zvîcni, asemenea unuia ce învinge într-o luptă sufletească, alergă spre masa de lucru, îşi turnă în buznare tot aurul pe care-l găsi într-unul din sertare, se reîntoarce o clipă, privind înapoi-mîntat prin cameră cu mîna la frunte, rostind cuvinte fără şir. Apoi, simţind că valetul îi pusese mantia pe umeri, ieşi, se năpustî în trăsură şi porunci vizitiului, cu glas răstit, să mîne spre strada Grand-Cours, la domnul de Saint-Méran.

Nefericitul Dantès era condamnat.

Aşa cum îi făgăduise domnul de Saint-Méran, Villefort se întîlni în cabinet cu marchiza şi cu Renée. Zărind-o pe Renée, tînărul tresări, temîndu-se să nu-i ceară din nou eliberarea lui Dantès. Dar vai, spre ruşinea egoismului omenesc, Renée nu se mai gîdea la nimic altceva în afară de plecarea lui Villefort.

Ea îşi iubea logodnicul care avea să plece tocmai cînd era pe cale de a-i deveni soţ. Villefort nu ştia cît va dura călătoria şi Renée, în loc să-l plîngă pe Dantès, blestemă pe omul a cărui crimă o despărţea de iubitul ei.

Ce trebuia să mai spună Mercédès ?

Biata fată îl întîlnise în colţul străzii de la Loge pe Fernand, care o urmărise ; apoi se reîntorsese la catalani şi, sfîrşită, deznădăjduită, se întinsese în pat. Fernand ingenunchease în faţa patului şi stringîndu-i mîna îngheţată, fără ca fetei să-i dea prin minte să şi-o retragă, o

acoperea cu sărutări fierbinți, pe care Mercédès nici nu le simțea măcar.

Astfel își petrecu ea noaptea. Lampa se stinse singură, cînd se sfîrși uleiul. Mercédès nu văzu întunericul după cum nu văzuse nici lumina, și se făcu ziua fără ca ea s-o vadă.

Durerea îi acoperise ochii cu un văl prin care nu putea să-l vadă decît pe Edmond.

— Ah ! Ești aici ! spuse ea, întorcîndu-se spre Fernand.

— De ieri nu te-am mai părăsit, gemu Fernand.

Domnul Morrel nu se dăduse bătut : aflate că în urma interogatoriului, Dantès fusese dus la închisoare. Alergase pe la toți prietenii, bătuse la ușile tuturor oamenilor din Marsilia care ar fi putut avea vreo influență, dar se și răs-pîndise zvonul că tînărul fusese arestat ca agent bonapartist și, cum pe timpul acela chiar cei mai îndrăzneți priveau orice încercare de revenire la tron a lui Napoleon ca pe un vis nesăbuit, găsise pretutindeni numai răceală, teamă sau refuz. Domnul Morrel se reîntorsese acasă dez-nădăjduit, dar mărturisind totuși că situația era gravă, și că nimeni nu putea face nimic.

La rîndul său, Caderousse era foarte neliniștit și foarte tulburat. În loc să se ducă în oraș, așa cum făcuse domnul Morrel, și să încerce cît de cît să-l salveze pe Dantès, ceea ce de altfel tot n-ar fi putu face, el se încuiase în casă, cu două sticle de vin dinainte, și încercase să-și înece neli-niștea în beție. Dar pentru starea lui două sticle însemnau o nimica toată, ca să-l facă să uite. Rămăsese așadar în casă, prea beat ca să-și poată aduce alt vin, și nu destul de beat ca să-și înece gîndurile, așezat la o masă șchioapă, cu coatele sprijinite și cu două sticle goale dinainte. La lumina lumînării cu feștila lungă i se năzăreau toate nălu-cirile pe care Hoffmann le-a presărat în manuscrisele lui umezite de alcool, ca pe o pulbere neagră și fantastică.

Numai Danglars nu era nici frămîntat, nici neliniștit. Ba era chiar vesel, pentru că se răzbunase împotriva unui

dușman și își asigurase locul pe care se temuse să nu-l piardă pe bordul „Faraonului”. Danglars făcea parte dintre oamenii aceia ai socotelilor, care se nasc cu o pană de scris după ureche și cu o călimară în locul inimii. Pentru el totul în lume era doar scădere sau înmulțire, iar o cifră i se părea cu mult mai prețioasă decât un om, atunci când cifra putea să mărească totalul pe care omul ar fi putut să-l scadă.

Danglars se culcase deci ca de obicei și dormea liniștit. Villefort, după ce primise scrisoarea domnului de Salvieux, după ce sărutase obrajii logodnicei sale și mîna doamnei de Saint-Méran, după ce strînsese mîna marchizului, pornise în goana cailor pe drumul spre Aix.

Bătrînul Dantès se stîngea de chin și neliniște.

Cît despre Edmond, știm ce se întîmplase cu el.

•

44

Capitolul X

CABINETUL CEL MIC DIN TUILERIES

Să-l lăsăm pe Villefort în drumul spre Paris, unde, datorită celor trei cai înaintași pe care-i plătește, galopează cît poate, și să pătrundem prin cele două sau trei salonașe care duc în „cabinetul cel mic“ din Tuileries, cu ferestrele lui boltite, atît de bine cunoscut, fiindcă a fost camera de lucru preferată a lui Napoleon și a lui Ludovic al XVIII-lea, așa cum astăzi este a lui Ludovic-Filip.

Aici, în cabinetul acesta, așezat dinaintea unei mese de nuc adusă din Hartwell și care, datorită uneia din manierele obișnuite marilor personaje, îi plăcea în mod deosebit, regele Ludovic al XVIII-lea asculta distrat cuvintele unui bărbat de vreo cincizeci, cincizeci și doi de ani, cu părul cărunt, cu figura aristocratică, și cu ținuta cît se poate de îngrijită. Ascultîndu-l, regele făcea însemnări pe marginea unui volum de Horațiu, editat de Gryphius, publicație destul de necorectă, deși prețuită, și care se îmbogățea mult prin pătrunzătoarele observații filologice ale maiestrății sale.

— Ce spuneai, domnule ? întrebă regele.

— Spuneam că sînt grozav de neliniștit, sire.

— Adevărat ? Nu cumva ai visat cele șapte vaci grase și cele șapte vaci slabe ?

— Nu sire, pentru că ele n-ar arăta decît şapte ani de belşug şi şapte ani de secetă, şi, cu un rege atît de pre-văzător cum este maiestatea voastră, nu ne temem de secetă.

— Atunci despre ce altă urgie e vorba, scumpul meu Blacas ?

— Sire, cred, şi am toate motivele pentru asta, că în sud se pregăteşte o furtună.

— Ei, scumpul meu duce, răspunse Ludovic al XVIII-lea, cred că eşti prost informat. Eu ştiu sigur că, dimpotrivă, vremea e foarte frumoasă în partea aceea.

Deşi era inteligent, lui Ludovic al XVIII-lea îi plăceau glumele ieftine.

— Sire, continuă domnul de Blacas, n-ar putea maiestatea voastră, măcar pentru a-şi linişti un servitor credincios, să trimită în Languedoc, în Provence şi în Dauphiné cîţiva oameni de încredere, care să-i facă rapoarte asupra stării de spirit din aceste trei provincii ?

— *Canimus surdis*¹, răspunse regele, continuînd să facă însemnări pe marginea operelor lui Horaţiu.

— Sire, spuse curteanul rizînd, ca să pară că înţelege frîntura aceasta din versul poetului lui Venus, maiestatea voastră poate, pe bună dreptate, să se încreadă în bunul simţ al Franţei, dar eu cred că nu greşesc cu totul dacă mă tem de vreo încercare desperată.

— Din partea cui ?

— Din partea lui Bonaparte sau cel puţin a partidului său.

— Dragă Blacas, spuse regele, cu spaimile tale, nu mă laşi să lucrez.

— Şi pe mine, sire, siguranţa voastră nu mă lasă să dorm.

¹ Cîntăm surzilor (lat.).

— Așteaptă, dragul meu, așteaptă, am de notat ceva foarte interesant în legătură cu *Pastor quum traheret*¹ Așteaptă, și vom vorbi cînd termin.

Se făcu tăcere o clipă. Ludovic al XVIII-lea notă, cu un scris cît putu mai mărunț, o însemnare pe marginea versurilor lui Horațiu. Cînd isprăvi se întoarse spre Blacas :

— Vorbește, dragul meu duce, îi spuse el, ridicîndu-se cu aerul satisfăcut al unui om care crede că a avut o idee, cînd de fapt n-a făcut altceva decît să discute ideea altuia. Vorbește mai departe. Te ascult.

— Sire, se grăbi Blacas, nutrind pentru o clipă nădejdea că va trage foloase de pe urma lui Villefort, mă văd silit să vă spun că nu mă neliniștesc doar niște simple zvonuri lipsite de temei sau niște vorbe-n vînt. Un om cu greutate, vrednic de toată încrederea, și pus de mine să supravegheze sudul (ducele șovăi puțin, rostind aceste cuvinte), a venit de la drum, spunîndu-mi : „Un mare pericol îl amenință pe rege“. Atunci am dat fuga, sire.

— *Mala ducis avi domum*², își urmă Ludovic al XVIII-lea însemnările.

— Maiestatea voastră îmi poruncește să nu mai vorbesc despre lucrul acesta ?

— Nu, dragă duce, dar întinde mina.

— Care ?

— Care vrei, acolo, la stînga.

— Aici, sire ?

— Eu ți-am spus la stînga, și dumneata cauți la dreapta. La stînga mea, vreau să zic : așa, acolo. Trebuie să dai peste raportul ministrului poliției, cu data de ieri... Ei, dar iată-l chiar pe domnul Dandr   însuși... Nu-i așa că pe domnul Dandr   voiai să-l anunți ? il întrebă regele pe u ierul care într-adevăr intrase ca să anun e sosirea ministrului poliției.

¹ C nd păstorul te  nc nt  (lat.).

² Duci mere la casa bunicului (lat.).

— Da, sire, domnul baron Dandr .

— A a e, baronul... continuă Ludovic al XVIII-lea, cu un z mbet abia vizibil pe buze. Intră, baroane,  i poveste te-i ducelui ce ve ti noi mai ai cu privire la domnul Bonaparte. Nu ascunde nimic, oric t de gravă ar fi situa ia. Ia spune, nu cumva insula Elba e un vulcan  i o să vedem izbucnind din ea războiul p rjolicitor : *bella, horrida bella* ¹ ?

Domnul Dandr  se legănă cu gra ie pe spătarul fotoliului de care  i sprijinise palmele  i spuse :

— Maicstatea voastră a binevoit să  iteasc  raportul pe care i l-am trimis ieri ?

— Da, da. Spune-i însă  i ducelui, **care** nu-l g se te, ce cuprinde raportul. Poveste te-i pe îndelete ce face uzurpatorul în insula lui.

— Domnule, spuse baronul, adres ndu-se ducelui, to i supu ii maiestății sale trebuie să se bucure de  tirile care ne-au sosit din insula Elba. Bonaparte...

Domnul Dandr  privi spre Ludovic al XVIII-lea. Regele, ocupat să scrie o notă, nici nu ridică măcar capul.

— Bonaparte, continuă baronul, se plictise te de moarte. Stă zile întregi  i se uită cum muncesc minerii săi din Porto-Longone.

—  i se scarpină ca să-i treacă de ur t, adăugă regele.

— Se scarpină ?  ntreb  ducele. Ce vrea să spună maicstatea voastră ?

— Ceea ce-am spus, dragul meu duce. Ai uitat că omul acesta m re , eroul  i semizeul acesta, are o boală de piele care-l m n nc  : *prurigo*.

— Mai mult încă, domnule duce, continuă ministrul poliției, sîntem siguri că nu va trece mult  i uzurpatorul va înnebuni.

— Va  nnebuni ?

¹ Frumoasă, cumplit de frumoasă (lat.).

— Va înnebuni de-a binelea. Mințile îi slăbesc de pe acum : cînd varsă șiroaie de lacrimi, cînd rîde cu hohote. Ba citeodată stă ceasuri întregi pe țărîm și aruncă pietricele în apă, iar dacă pietricelele fac cinci sau șase salturi, atunci pare satisfăcut, de parcă ar fi cîștigat o nouă bătălie la Marengo sau la Austerlitz. Astea, trebuie să recunoașteți, sînt semne de nebușie.

— Sau de înțelepciune, domnule baron, sau de înțelepciune ! se amestecă regele, rîzînd. Și marii comandanți din antichitate se recreau tot așa, aruncînd pietricele în apă, după cum arată Plutarh în viața lui Scipione Africanul.

Domnul de Blacas rămase pe gînduri față de nepăsarea regelui și a ministrului său. Villefort, care nu-i spusese tot, de teamă să nu tragă altul foloase din taina lui, îi spusese totuși destule ca să-l neliniștească grav.

— Haide, haide, Dandr , spuse Ludovic al XVIII-lea, Blacas nu-i încă hotărit ; treci la convertirea uzurpatorului.

Ministrul poliției făcu o plecăciune.

— Convertirea uzurpatorului ! se miră ducele, uit ndu-se pe r nd c nd la rege, c nd la Dandr . S-a convertit uzurpatorul ?

— În mod sigur, dragă duce.

— Are cele mai sănătoase principii. Ia explică-i, baroane.

— Iată cum stau lucrurile, domnule duce, vorbi ministrul poliției cu toată seriozitatea. De curînd Napoleon și-a trecut oamenii în revistă, și cum vreo doi sau trei dintre r canii b tr ni, cum îi place lui să-i numească, și-au manifestat dorința de a se reîntoarce în Franța, el le-a dat drumul, indemn ndu-i să slujească bunului lor rege. Astea sînt chiar cuvintele lui, duce, nu  nc pe nici o îndoială...

— Ei, ce mai zici, Blacas ?  ntreb , regele, triumfător, l s nd pentru o clipă cercetarea voluminosului tom care-i stătea în față.

— Ce să zic, sire ? Ori se înșeală domnul ministru al poliției, ori mă înșel eu... Dar cum nu se poate să se înșele ministrul poliției, pentru că trebuie să păzească viața și onoarea maiestății voastre, pesemne că mă înșel eu. Totuși, sire, dacă aș fi în locul maiestății voastre, aș binevoi să stau de vorbă cu omul despre care v-am vorbit. Ba chiar insist ca să-i faceți cinstea aceasta.

— Voi primi bucuros, duce, sub protecția dumatăle, pe oricine dorești, dar vreau să-l primesc cu armele în mîini. Domnule ministru, n-ai un raport mai recent ? Astăzi sîntem în 3 martie, și raportul e datat din 20 februarie.

— N-am altul, sire, dar îl aștept din ceas în ceas. Sînt plecat de azi-dimineață ; poate să fi sosit în lipsa mea.

— Du-te la prefectură, și dacă nu găsești nici un raport nou acolo, ei bine, întocmește dumneata unul, spuse regele, rîzînd. Nu se face în mod obișnuit ?

— Vai, sire ! se apără ministrul. Slavă Domnului, n-am nevoie să născocesc nimic în privința asta. Zilnic ni se acoperă birourile cu denunțuri care de care mai amănunțite, trimise de o mulțime de nenorociți dornici de răsplată pentru serviciile pe care nu ni le fac, dar ar vrea să ni le facă. Se bizuiesc cu toții pe întîmplare și nădăjduiesc că, într-o bună zi, vreun eveniment neașteptat va face ca prezicerile lor să pară cît de cît adevărate.

— Bine, domnule, du-te și gîndește-te că te aștept.

— Mă reîntorc îndată, sire. În zece minute sînt înapoi.

— Iar eu, sire, spuse domnul de Blacas, mă duc să-mi caut mesagerul.

— Mai stai puțin. Știi ce, Blacas ? Cred că trebuie să-ți schimbi blazonul. Am să-ți dau un vultur cu aripile desfăcute, ținînd între gheare o pradă care încearcă zadarnic să-i scape. Iar ca deviză cuvîntul : *Tenax*.

— Vă ascult, sire, șopti domnul de Blacas, frămîntîndu-și pumnii de nerăbdare.

— Aș vrea să-ți cer părerea asupra pasajului ; *Molli fugiens anhelitu*¹. Știi, e vorba de cerbul care fuge din fața lupului. Nu ești dumneata vînător și mare ucigaș de lupi ? În această dublă calitate, cum găsești *molli anhelitu* ?

— E minunat, sire. Dar mesagerul meu se aseamănă cerbului despre care vorbiți : a străbătut cu trăsura 220 de leghe și asta numai în trei zile.

— Păcat de osteneală și de grijă, dragă duce, cînd avem telegraful, căruia nu-i trebuie decît trei sau patru ore și nu-și vatămă de loc respirația.

— Ah, sire, cumplit îl mai răsplățiți pe bietul tînăr care vine de departe și cu atîta ardoare ca să aducă maiestății voastre o știre folositoare. Măcar pentru domnul de Salvieux, care mi-l recomandă, vă rog să-l primiți bine.

— Domnul de Salvieux, șambelanul fratelui meu ?

— Da, sire.

— Adevărat, el e la Marsilia.

— Chiar de acolo mi-a scris.

— Ți-a vorbit și el despre complotul acesta ?

— Nu, dar mi l-a recomandat pe domnul de Villefort, rugîndu-mă să-l introduc la maiestatea voastră.

— Domnul de Villefort ? exclamă regele. Pe mesager îl cheamă domnul de Villefort ?

— Da, sire.

— El e cel care vine din Marsilia ?

— Chiar el.

— De ce nu mi-ai spus pînă acum numele lui, se necăji regele, al cărui chip începu să se neliniștească.

— Credeam că e un nume necunoscut pentru maiestatea voastră.

— Te înșeli, Blacas. E un tînăr serios, inteligent și mai cu seamă ambițios. Pe taică-său nu se poate să nu-l cunoști, măcar după nume.

— Taică-său ?

¹ Fugind de respirația slabă (lat.).

— Da, Noirtier.
— Noirtier girondinul ? Noirtier senatorul ?
— Întocmai.
— Și maiestatea voastră se folosește de fiul unui asemenea om ?

— Blacas, prietene, nepriceput mai ești ! Ți-am spus doar că Villefort e ambițios. Ca să ajungă cineva, Villefort ar sacrifica totul, chiar și pe taică-său.

— Atunci să-l aduc, sire ?
— Adu-l, chiar acum. Unde e ?
— Cred că m-așteaptă jos, în trăsură.
— Du-te și-l adu.
— Dau fuga.

Ducele ieși cu sprinteneala unui tânăr. Ardoarea regalismului său cinstit îl făcea să pară de douăzeci de ani.

Ludovic al XVIII-lea rămase singur. Abătîndu-și privirea asupra versurilor lui Horațiu, regele murmură :

— *Justum et tenacem propositi virum.*¹

Domnul de Blacas urcă la fel de sprinten pe cît coborîse. Dar în anticameră fu silit să facă uz de autoritatea regelui. Mantia prăfuită a lui Villefort, costumul care nu i se potrivea de loc cu ținuta de la curte stîrniseră susceptibilitatea domnului de Brézé, care se miră auzind că tînărul avea pretenția să apară astfel îmbrăcat în fața regelui. Dar ducele înlătură toate piedicile printr-o singură formulă : „Din ordinul maiestății sale“. Și în ciuda observațiilor pe care maestrul de ceremonii continua să le facă, de dragul principiilor, Villefort fu dus la rege.

Ludovic al XVIII-lea stătea la aceeași masă unde îl lăsase ducele. Deschizînd ușa, Villefort se pomeni dintr-o dată față în față cu el. Și prima mișcare a tînărului fu de a rămîne ținut locului.

— Intră, domnule de Villefort, îl îndemnă regele. Intră.

¹ Bărbat drept și tenace în intențiile sale (lat.).

Villefort salută și înaintă câțiva pași, așteptînd ca regele să-l întrebe.

— Domnule de Villefort, vorbe Ludovic al XVIII-lea, iată-l pe ducele de Blacas care susține că ai să ne dai vești importante.

— Domnul duce are dreptate, sire, și nădăjduiesc că însăși maiestatea voastră va recunoaște lucrul acesta.

— Mai înainte de toate, domnule, aș vrea să știu dacă, după părerea dumată, răul e atît de mare pe cît vrea să mă facă să-l cred.

— Cred că e destul de mare, dar, datorită măsurilor pe care le-am luat, nu e de neînălțurat.

— Vorbește mai pe larg, dacă vrei, domnule, îl îndemnă regele, simțindu-se cuprins el însuși de emoția care tulburase chipul domnului de Blacas și făcea să tremure glasul lui Villefort. Vorbește și, mai cu seamă, începe cu începutul. Îmi place să fie ordine în toate.

— Sire, începu Villefort, vă voi face un raport sincer, dar o rog pe maiestatea voastră să mă ierte dacă tulburarea mea îmi va întuneca întrucîtva cuvintele.

O scurtă privire aruncată spre rege după această introducere insinuantă îi dădu lui Villefort încrederea că a cîștigat bunăvoința augustului său auditor. Și atunci el spuse :

— Sire, am venit cît am putut mai repede la Paris, ca să aduc la cunoștința maiestății voastre că am descoperit, cu mijloacele avute la îndemînă, nu unul dintre comploturile vulgare și lipsite de urmări ce se urzesc zilnic în rîndurile cele mai de jos ale poporului și ale armatei, ci o conspirație adevărată, o furtună care amenință însuși tronul maiestății voastre. Uzurpatorul, sire, înarmează trei nave ; făurește vreun plan, poate nesăbuit, dar poate tot atît de groaznic, pe cît de nesăbuit. În clipa de față cred că a părăsit insula Elba. Nu știu încotro s-a îndreptat, dar sînt sigur că încearcă o debarcare, fie la Neapole, fie pe coastele Toscanei, fie chiar în Franța. Maiestatea voastră

știe, desigur, că suveranul insulei Elba a păstrat legături cu Italia și cu Franța.

— Da, domnule, știi, răspunse regele tare emoționat, ba chiar nu de mult am fost informat că pe strada Saint-Jacques se țin întruniri bonapartiste. Dar continuă, te rog. Cum ai căpătat amănuntele acestea ?

— Ele rezultă, sire, dintr-un interogatoriu pe care l-am luat unui om din Marsilia. Îmi supravegheam omul de multă vreme și l-am arestat chiar în ziua plecării mele. Omul acesta, un marinar scandalagiu și de un bonapartism care-mi dădea de bănuț, a fost pe ascuns în insula Elba. Acolo s-a întâlnit cu marele mareșal, care l-a însărcinat cu un mesaj verbal către un bonapartist din Paris al cărui nume nu i l-am putut smulge. Mesajul îi porunceă bonapartistului să pregătească spiritele în vederea unei reînțarceri (țineți seama, sire, că interogatoriul vorbește), în vederea unei reînțarceri apropiate.

— Unde e acum omul dumitale ? întrebă Ludovic al XVIII-lea.

— La temniță, sire.

— Și cheștiunea ți s-a părut gravă ?

— Atît de gravă, sire, încît deși am descoperit-o pe cînd mă găseam la o sărbătoare de familie, în ziua logodnei mele chiar, mi-am părăsit logodnica și prietenii, am amînat totul, ca să alerg și să depun la picioarele maiestății voastre temerile care mă cuprinseseră și asigurarea devotamentului meu.

— Așa e, răspunse Ludovic al XVIII-lea. Nu se pusese oare la cale o căsătorie între dumneata și domnișoara de Saint-Méran ?

— Fiica unuia dintre cei mai credincioși slujitori ai maiestății voastre.

— Da, da... Să revenim la complot, domnule de Villefort.

— Mă tem, sire, că e mai mult decît un complot ; mă tem că e o conspirație.

— Astăzi, zîmbi regele, o conspirație e ușor de plănuit, dar greu de dus la îndeplinire, pentru faptul că, urcat din nou pe tronul strămoșilor noștri, nu scăpăm din ochi nici trecutul, nici prezentul și nici viitorul. De zece luni miniștrii mei își dau toată silința ca litoralul Mediteranei să fie bine păzit. Dacă s-ar întîmpla ca Napoleon să debarce cumva la Neapole, s-ar ridica întreaga coaliție mai înainte ca el să poată ajunge la Piombino ; iar dacă debarcă în Toscană, ar nimeri într-o țară inamică. Dacă îi dă prin gînd să debrce în Franța, nu va avea decît o mîină de oameni și-i vom veni lesne de hac, fiindcă populația îl urăște. Liniștește-te, domnule. Și fii, sigur totodată de regala noastră recunoștință.

— Ah, iată-l pe domnul Dandr   ! spuse ducele de Blacas.

Și, într-adev  r,   n aceeași clipă se ivi pe pragul ușii ministrul poliției, palid, tremur  nd, cu privirile r  t  cite, ca și cum cineva l-ar fi buim  cit, pe neașteptate.

Villefort f  cu un pas, cu g  ndul s   se retrag  , dar domnul de Blacas   l opri locului cu un gest.

Capitolul XI
CĂPCAUNUL DIN CORSICA

Cînd văzu cît de tulburat e domnul Dandrè, Ludovic al XVIII-lea împinse cu putere în lături masa dinaintea căreia se găsea.

— Ce ai, domnule baron ? întrebă el. Pari năucit. Tulburarea și șovăielile dumitale au oare vreo legătură cu spusele domnului de Blacas, pe care mi le-a confirmat chiar acum domnul de Villefort ?

La rîndul său, domnul de Blacas se apropia grăbit de baron, dar spaima curteanului îl făcu să-și rețină bucuria triumfului. Politicianul acesta își dădea seama că într-o asemenea împrejurare era mult mai bine să fie el umilit de către prefectul poliției, decît să-l umilească cu privire la un asemenea subiect.

— Sire... îngăimă baronul.

— Ei, ce s-a întîmplat ? întrebă Ludovic al XVIII-lea.

Împins de deznădejde, ministrul poliției se aruncă la picioarele regelui, care se dădu înapoi, încrunțind sprîncele.

— N-ai de gînd să vorbești ?

— O, sire, ce nenorocire ! Sînt de compătimit ! Voi rămîne îndurerat cît voi trăi !

— Domnule, spuse Ludovic al XVIII-lea, îți ordon să vorbești.

— Sire, uzurpatorul a părăsit Elba la 28 februarie și a debarcat la 1 martie.

— Unde a debarcat ? întrebă repede regele.

— În Franța, sire, într-un mic port de lângă Antibes, în golful Juan.

— Uzurpatorul a debarcat în Franța, lângă Antibes, în golful Juan, la două sute cincizeci de leghe de Paris, în ziua de 1 martie, și dumneata afli abia astăzi, 3 martie !... E cu neputință ! Sau ți s-a făcut un raport fals, sau ești nebun !

— Vai, sire, din păcate e cît se poate de adevărat !

Ludovic al XVIII-lea se cutremură de mînie și de spaimă și sări deodată în picioare, ca și cum o lovitură neașteptată i-ar fi lovit în același timp și inima, și obrazul.

— În Franța ! strigă el. Uzurpatorul e în Franța ! Oare n-ați vegheat asupra omului acestuia ? Dar cine știe ? Poate că erați înțeleși cu el...

— Nu, sire, spuse ducele de Blacas, un om ca domnul Dandré nu poate fi învinuit de trădare. Am fost orbiți cu toții, iar ministrul poliției a împărțit orbirea noastră, atîta tot.

— Dar... încercă să vorbească Villefort. Apoi se opri dintr-o dată. Iertați-mă, sire, adăugă el, înclinîndu-se, rîvna de a vă sluji mă îndeamnă. Rog pe maiestatea voastră să mă ierte...

— Vorbește, domnule, vorbește cu toată îndrăzneala. Îl îndemnă regele. Numai dumneata ne-ai înștiințat de nenorocirea care ne pîndea. Ajută-ne să-i găsim leacul.

— Sire, vorbește Villefort, în sud uzurpatorul nu e iubit. Cred că dacă se aventurează în părțile acelea, putem să ridicăm ușor Provența și Languedocul împotriva lui.

— Nici vorbă, întări ministrul, numai că el înaintează prin Cap și Sisteron.

— Înaintează, înaintează, se supără Ludovic al XVIII-lea. Așadar vine asupra Parisului ?

Ministrul poliției nu scoase o vorbă, ceea ce însemna, de fapt, că mărturisește pe deplin apropierea uzurpatorului.

— Și Dauphiné-ul, domnule ? întrebă regele, adresându-i-se lui Villefort. Crezi că vom putea să ridicăm și Dauphiné-ul așa cum vom ridica Provența ?

— Îmi pare rău că trebuie să-l spun malestăți voastre un adevăr supărător, dar starea de spirit a locuitorilor din Dauphiné nu se aseamănă de loc cu a celor din Provența sau din Languedoc. Muntenii sînt bonapartiști, sire.

— Atunci Bonaparte a fost bine informat, murmură regele. Și câți oameni are cu el ?

— Nu știu, sire, răspunse ministrul poliției.

— Cum nu știi ? Ai uitat să te informezi tocmai despre un asemenea lucru ? E adevărat că n-are nici o importanță, adăugă el, cu un zîmbet zdrobitor.

— N-aveam, cum să mă informez, sire ; depeșa anunța numai debarcarea uzurpatorului și drumul pe care a pornit.

— Dar cum ți-a ajuns depeșa ? întrebă regele.

Ministrul plecă fruntea și o roșeață vie îi năpădi obrazii.

— Prin telegraf, bîigui el.

Ludovic al XVIII-lea făcu un pas înainte și își încrucișă brațele, așa cum ar fi făcut Napoleon.

— Așadar, spuse el pîlînd de minie, șapte armate coalizate l-au răsturnat pe omul acela. O minune dumnezeiască m-a readus pe tronul părinților mei după douăzeci și cinci de ani de exil. Timp de douăzeci și cinci de ani am studiat, am sondat și am analizat oamenii din Franța asta, care-mi era făgăduită, pentru ca, ajuns la îndeplinirea tuturor dorințelor mele, o forță pe care o aveam în mîină să explodeze și să mă sfărîme !

— Fatalitatea, sire ! îngăimă ministrul, dîndu-și seama că o greșeală, atît de neînsemnată pentru soartă, era totuși de ajuns ca să strivească un om.

— Va să zică e adevărat ceea ce spuneau dușmanii noștri despre noi : nici n-au învățat, nici n-au uitat nimic ! Dacă aș fi fost trădat ca el, mai treacă-meargă, m-aș fi consolată. Dar să mă gădesc printre oamenii ridicați de mine la ranguri mari, printre oameni care ar fi trebuit să vegheze asupra mea mai mult decât asupra lor înșiși, fiindcă soarta mea e și soarta lor, fiindcă înaintea mea ei nu erau nimic și după mine nu vor mai fi nici atât !... Să pier în mod jalnic, din nedestoinicie și neghiobie ! Într-adevăr, domnule, ai dreptate : asta se cheamă fatalitate.

Ministrul se încovoiașe cu totul sub înfricoșătoarea învinovățire.

Domnul de Blacas își ștergea fruntea brobonită de sudoare ; Villefort zîmbea în sine, simțind că-i sporește importanța.

— Să te prăbușești, urmă Ludovic al XVIII-lea, care la prima privire își dăduse seama de prăpastia spre care se pleca monarhia, să te prăbușești și să afli despre prăbușirea ta prin telegraf ! O, mi-ar fi plăcut mai bine să mă urc pe eșafodul fratelui meu, Ludovic al XVI-lea, decât să cobor astfel treptele palatului, încărcat de batjocură. Dumneata, domnule, nu știi ce înseamnă batjocura în Franța, deși ar trebui totuși s-o știi.

— Sire, sire, îngăimă ministrul, fie-vă milă !

— Vino lângă mine, domnule de Villefort, urmă regele, adresându-se tinărului care, stînd în picioare, deoparte, și neclintit, privea desfășurarea acestei discuții în care plutea, pierdut, destinul unui regat, apropie-te și spune-i domnului că putea să știe dinainte tot ce n-a știut.

— Era cu neputință, sire, să ghicească planurile pe care uzurpatorul le ascundea față de toată lumea.

— Era cu neputință ! Da, iată o vorbă mare, domnule. Din nefericire există și vorbe mari, după cum există și oameni mari, i-am măsurat eu, și era cu neputință pentru

un ministru, care are o administrație, birouri, agenți, co-poi, spioni și un fond secret de un milion cinci sute de mii de franci, să afle ce se petrece la șaizeci de leghe de coastele Franței ! Ei bine, iată-l pe domnul acesta, care n-avea nici unul din mijloacele de care dispui dumneata, iată-l pe domnul, care nu-i decît un simplu magistrat, și, totuși, știe mai multe decît dumneata, cu toată poliția pe care o ai. Și mi-ar fi salvat coroana dacă ar fi avut, ca dumneata, dreptul să se folosească de telegraf.

Ministrul poliției se uită cu adîncă amărăciune la Villefort, care înclină capul, cu modestia izbînzii.

— Nu te dojenesc pe dumneata, Blacas, urmă regele, căci, dacă n-ai descoperit nimic, în schimb ai avut inteligența de a nu-ți slăbi bănuielile. Un altul poate că ar fi socotit neînsemnată descoperirea domnului de Villefort sau ar fi crezut-o fructul unei ambiții josnice.

Cuvintele acestea se refereau la ceea ce ministrul poliției spusese cu un ceas mai înainte.

Villefort pricepu jocul regelui. Un altul poate că s-ar fi lăsat amețit de laude, dar lui îi era teamă să-și facă un dușman de moarte din ministrul poliției, deși simțea că Dandr  era pierdut, fără putință de scăpare. Într-adevăr, ministrul, care în deplinătatea puterii nu știusese să pătrundă taina lui Napoleon, ar fi putut în zv rcolirile agoniei, să pătrundă taina lui Villefort : i-ar fi fost de ajuns pentru asta doar să-l interogheze pe Dantès. De aceea, în loc să-l copleșească, Villefort lu  apărarea ministrului.

— Sire, spuse el, repeziciunea cu care s-au petrecut faptele dovedește în fața maiestății voastre că numai Dumnezeu singur ar fi putut să le împiedice, st rnind o furtună. Ceea ce maiestatea voastră crede că e urmarea unei ad nci agerimi a minții mele, nu e altceva dec t o simplă  nt mplare. Am folosit  nt mplarea aceasta ca un slujitor

credincios, și atîta tot. Nu-mi dați mai mult decît merit, sire, ca să nu vă schimbați vreodată prima^a părere pe care v-ați făcut-o despre mine.

Ministrul poliției îi mulțumi tînărului printr-o privire grăitoare, iar Villefort își dădu seama că planul îi izbutise, cu alte cuvinte că, dacă nu pierduse nimic din recunoștința regelui, își cîștigase totodată și un prieten pe care se putea sprijini la nevoie.

— Bine, glăsui regele. Și acum, domnilor, urmă el, întorcîndu-se spre domnul de Blacas, și spre ministrul poliției, nu mai am nevoie de dumneavoastră. Vă puteți retrage. Ceea ce rămîne de făcut este treaba ministrului de război.

— Din fericire ne putem bizui pe armată, spuse domnul de Blacas. Maiestatea voastră știe cît de devotată regimului ne-o înfățișează rapoartele.

— Lăsați-mă în pace cu rapoartele ; acum mi-am dat seama cîtă încredere pot să am în ele. A, dar fiindcă veni vorba de rapoarte, domnule baron, ce-ai mai aflat nou cu privire la afacerea din strada Saint-Jacques ?

— Afacerea din strada Saint-Jacques ! exclamă Villefort, neputînd să-și oprească un strigăt. Dar se opri, dintr-o dată : Iertați-mă, sire, urmă el, credința față de maiestatea voastră mă face să uit mereu, nu respectul pe care vi-l datorez, căci respectul acesta îmi e prea adînc săpat în inimă, ci regulile etichetei.

— Nu te opri, domnule, îl îndemnă Ludovie al XVIII-lea. Astăzi ai cîștigat dreptul de a pune întrebări.

— Sire, răspunse ministrul poliției, tocmai voiam să dau astăzi maiestateții voastre noile informații, pe care le-am cules cu privire la afacerea aceasta, cînd atenția v-a fost abătută spre groaznica nenorocire din golf. Acum, toate informațiile nu mai au mare însemnătate pentru rege.

— Dimpotrivă, domnule, dimpotrivă, spuse Ludovic al XVIII-lea. Afacerea mi se pare direct legată de ceea ce ne preocupă, și moartea generalului Quesnel ne va pune poate pe urmele unui mare complot, urzit în interiorul țării.

Auzind numele generalului Quesnel, Villefort simți că-l trec fiori.

— Într-adevăr, sire, vorbi ministrul poliției, totul ne face să credem că moartea generalului nu se datorește unei sinucideri, cum s-a crezut la început, ci unui asasinat. Generalul Quesnel ieșea, după câte se pare, dintr-un club bonapartist, când a dispărut. Un necunoscut îl căutase în dimineata dispariției și-i dăduse întâlnire în strada Saint-Jacques. Din nefericire, valetul generalului, care îi ajuta să se îmbrace când a fost primit în cabinet necunoscutul, a auzit bine că e vorba de strada Saint-Jacques, dar n-a ținut minte numărul.

Villefort, care asculta cu cea mai mare atenție cuvintele ministrului poliției, pâlea și roșea pe măsură ce acesta îi dădea regelui informațiile.

Regele se întoarse spre el.

— Nu crezi și dumneata, domnule de Villefort, așa cum cred eu, că generalul Quesnel, care putea fi luat drept un adept al uzurpatorului, dar care în realitate îmi era credincios mie trup și suflet, a căzut victimă unei curse întinse de bonapartiști ?

— S-ar putea, sire ; dar nu se știe oare nimic mai mult ?

— Sîntem pe urmele omului care i-a dat întâlnire.

— Sînteți pe urmele lui ? repetă Villefort.

— Da. Servitorul i-a dat semnalmente : necunoscutul e un om de vreo cincizeci-cincizeci și doi de ani, oacheș, cu ochii negri, acoperiți de sprincene stufoase, și are mustați. Era îmbrăcat cu o redingotă albastră și purta la butonieră rozeta de ofițer al Legiunii de Onoare. Ieri a fost urmărit un individ ale cărui semnalmente corespund

exact cu acelea pe care ți le-am spus, dar a fost pierdut din vedere la întretăierea străzii Jussienne cu strada Coq-Héron.

Villefort se sprijinise pe spătarul unui fotoliu, căci, pe măsură ce ministrul poliției vorbea, el simțea cum îl părăsesc puterile. Când află însă că necunoscutul scăpase de urmărirea agentului, răsuflă ușurat.

— Să mi-l găsiți pe omul acela, domnule, îi porunci regele ministrului poliției. Să mi-l găsiți, căci dacă, după cum se pare, generalul Quesnel, care ne-ar fi fost atât de folositor în clipa de față, a căzut victimă unei crime, bonapartiste sau nu, vreau ca asasinii să fie pedepsiți cu toată asprimea.

Villefort avu nevoie de tot calmul său ca să nu trădeze groaza pe care i-o cauzase porunca regelui.

— Ciudat, urmă regele cu o urmă de ironie în glas, poliția crede că a spus tot dacă spune : „S-a săvârșit o crimă“, și că a făcut tot dacă adaugă : „Sîntem pe urmele vinovaților“.

— Cel puțin de data aceasta, sire, nădăjduiesc că veți fi mulțumit.

— Bine, bine, o să vedem noi. Nu te mai rețin, baroane. Dumneata, domnule de Villefort, trebuie să fii tare ostenit după o călătorie atât de lungă, așa că trebuie să te odihnești. Fără îndoială că ai tras la tatăl dumitale.

Villefort privi o clipă, buimăcit.

— Nu, sire, răspunse el. Am tras la hotel Madrid, în strada Tournon.

— Dar l-ai văzut ?

— Primul drum l-am făcut la domnul duce de Blacas.

— Cel puțin o să-l vezi, nu-i așa ?

— Nu cred, sire.

— Adevărat ! făcu Ludovic al XVIII-lea, zimbînd în așa fel, încît să lase impresia că toate întrebările nu fuseseră puse fără intenție. Uitam că nu te ai bine cu dom-

nul Noirtier și că asta e încă o jertfă adusă cauzei monarhiei, pentru care va trebui să te răsplătesc.

— Sire, bunătatea pe care mi-o arată maiestatea voastră, e o răsplată care întrece atît de mult tot ce mi-aș dori, încît nu mai am nimic de cerut în plus.

— N-are a face, domnule. N-ai grijă, că nu te vom uita. Pînă una alta, ține crucea aceasta. Și regele își desprinsese crucea Legiunii de Onoare pe care o purta de obicei pe haina sa albastră, lingă crucea Sf. Ludovic, deasupra ordinului Notre Dame du Mont-Carmel și al Sf. Ludovic, dînd-o lui Villefort.

— Sire, spuse Villefort, maiestatea voastră se înșeală, crucea aceasta este de ofițer.

— Ia-o, așa cum e, domnule ! N-am timp acum să cer alta. Blacas, vei avea grijă să i se elibereze domnului de Villefort brevetul.

Lacrimile unei bucurii orgolioase îi umeziră ochii lui Villefort. El luă crucea și o sărută.

— Și acum, întrebă el, care sînt poruncile pe care maiestatea voastră îmi face onoarea să mi le dea ?

— Odihnește-te cît ai nevoie și gîndește-te că, dacă la Paris n-ai nici o putere să mă servești, la Marsilia, în schimb, îmi poți fi cum nu se poate mai folositor.

— Sire, răspunse Villefort, făcînd o plecăciune, într-o oră voi părăsi Parisul.

— Du-te, domnule, și dacă am să te uit, fiindcă memoria regilor e scurtă, nu te sfii să-mi aduci aminte de dumneata... Domnule baron, dă ordin să fie chemat ministrul de război. Dumneata, Blacas, rămîi aici.

— Ai călcat cu dreptul și te-ai bătut fericirea, îi spuse lui Villefort, ministrul poliției, pe cînd ieșeau din palatul Tuileries.

— Mă întreb numai dacă o să țină mult, șopti Villefort, salutîndu-l pe ministrul a cărui carieră se sfîrșise și căutînd din ochi o trăsură ca să pornească spre casă.

O trăsură trecu pe chei. Villefort îi făcu semn. Birjarul opri. Villefort dădu adresa și se infundă în trăsură, lăsându-se în voia visurilor de mărire. Peste zece minute intră în locuința sa ; porunci ca peste două ore caii să-i fie înhămați, apoi ceru să i se aducă masa.

Tocmai se pregătea să mănince cînd soneria răsună, trasă de o mină hotărîtă. Valetul deschise ușa și Villefort auzi o voce rostindu-i numele.

— Cine o fi știind că sînt aici ? se întrebă tînărul.

În aceeași clipă, valetul intră din nou în cameră.

— Ce-i ? întrebă Villefort. Cine a sunat ? Cine mă caută ?

— Un străin care nu vrea să-și spună numele.

— Cum ? Un străin care nu vrea să-și spună numele ?
Și ce vrea ?

— Să vă vorbească.

— Mie.

— Da.

— Ți-a spus numele meu ?

— Întocmai.

— Și cum arată străinul ăsta ?

— Păi să tot aibă vreo cincizeci de ani.

— E scund sau înalt ?

— Aproape cît dumneavoastră.

— Brun sau blond ?

— E oacheș, foarte oacheș. Are și părul, și ochii, și sprîncenele negre...

— Și cum e îmbrăcat ? întrebă Villefort repede.

— Cu o haină lungă, albastră, încheiată de sus pînă jos. E decorat cu Legiunea de Onoare.

— El e ! șopti Villefort, pîlînd.

— Pe naiba ! spuse ivindu-se în ușă străinul, ale cărui semnalmente îi fuseseră date. Frumoasă purtare, n-am ce zice ! Se obișnuiește oare, la Marsilia, ca fiii să-și facă părinții să aștepte afară ?

— Tată ! strigă Villefort. Așadar nu m-am înșelat. Bănuiam că dumneata trebuie să fii.

— Atunci, dacă bănuiai că sînt eu, urmă noul venit, punîndu-și bastonul într-un colț, și pălăria pe un scaun, dă-mi voie să-ți spun, dragă Gérard, că nu-i de loc frumos din partea ta să mă faci să aștept atît.

— Poți să te duci, Germain, spuse Villefort, adresîndu-se valetului.

Servitoul ieși, neputînd să-și ascundă uimirea.

Capitolul XII

TATĂL ȘI FIUL

Domnul Noirtier, pentru că într-adevăr el era cel ce intrase, îl urmări din ochi pe servitor, pînă ce acesta închise ușa. Apoi, temîndu-se, fără îndoială, ca servitorul să nu asculte din anticameră, merse și redeschise ușa. Măsura aceasta se dovedi folositoare, și repeziciunea cu care meșterul Germain se dădu înapoi dovedi că nu era lipsit de păcatul care i-a dus la pierzanie pe cei dintii strămoși ai omului. Domnul Noirtier își dădu atunci oste-neala să închidă el însuși ușa anticamerei, se întoarse ca s-o închidă pe cea de la dormitor, apoi trase zăvoarele și-i întinse mîna lui Villefort, care-i urmărise toate mișcările, cu o uimire din care nu-și revenise încă.

— Ia ascultă, dragă Gérard, îi spuse el tînărului, privind-l cu un zîmbet a cărei expresie cu greu ar fi putut fi deslușită, știi că nu prea pari încîntat să mă vezi ?

— Da' de unde, tată ! Sînt bucuros ; dar mă așteptam atît de puțin la vizita dumitale, încît m-a cam uluit.

— Cred că același lucru ți l-aș putea spune și eu, urmă domnul Noirtier, așezîndu-se. Cum adică ? Îmi anunți logodna la Marsilia pentru ziua de 28 februarie, iar la 3 martie ești la Paris ?

— Dacă sînt aici, tată, spuse Gérard, apropiindu-se de domnul Noirtier, nu trebuie să te plîngi, fiindcă am venit pentru tine, iar călătoria aceasta poate că te va salva.

— Zi așa ! făcu domnul Noirtier întinzându-se nepăsător în fotoliul pe care se așezase. Adevărat ? ! Ia povestește-mi cum vine asta, domnule magistrat. Trebuie să fie ceva tare ciudat.

— Tată, ai auzit vorbindu-se despre un oarecare club bonapartist în strada Saint-Jacques ?

— La numărul 53 ? Eu îi sînt vicepreședinte.

— Tată, nepăsarea ta mă înfioară.

— Ce vrei, dragul meu ? Cînd ai fost proscris de montagnarzi, cînd ai fugit din Paris într-un car cu fin, cînd ai fost hăituit prin cîmpiile Bordeaux-ului de către copoi lui Robespierre, ești călit pentru multe altele. Vorbește mai departe, așadar. Ia spune, ce s-a întîmplat la clubul din strada Saint-Jacques ?

— S-a întîmplat că generalul Quesnel a fost chemat acolo și că același general Quesnel, plecat de acasă la ora nouă seară, a fost găsit peste trei zile în Sena.

— Cine ți-a povestit istoria asta nostimă ?

— Regele însuși, tată.

— Ei bine, în schimbul povestirii tale, eu am să-ți dau o veste.

— Tată, cred că știu dinainte ce vrei să-mi spui.

— Știi despre debarcarea maiestății sale împăratul ?

— Tăcere, tată, te rog, mai-întîi pentru tine, și apoi pentru mine. Da, știam despre debarcare, aflasem despre ea chiar înaintea dumatăle, căci de trei zile gonesc cît pot de la Marsilia la Paris, fierbînd de mînie că nu pot zvîrli la două sute de leghe înaintea mea gîndul care-mi ardea creierii.

— Ai aflat de acum trei zile ? Ești nebun ? Acum trei zile împăratul nici nu se îmbarcase încă.

— Ce-are a face ! Îi cunoșteam planurile.

— De unde le cunoșteai ?

— Dintr-o scrisoare care-ți fusese trimisă din insula Elba.

— Mie ?

— Da, dumitale. Îți închipui cât am fost de uimit dînd peste scrisoare în portofelul trimisului. Dacă ea ar fi căzut în mîinile altcuiva, la ora aceasta poate ai fi fost împușcat.

Tatăl lui Villefort începu să rîdă.

— Haide, haide, spuse el, se pare că Restaurația a învățat de la Imperiu cum să rezolve grabnic afacerile... Împușcat ! Cum te mai pripești, dragul meu ! Și scrisoarea, ce-ai făcut cu ea ? Te cunosc îndeajuns de bine ca să mă tem că ai lăsat-o pe undeva.

— Am ars-o de teamă să nu rămînă nici o fărîmă din ea, fiindcă scrisoarea asta însemna condamnarea dumitale.

— Și distrugerea viitorului tău, răspunse cu răceală Noirtier. Da, înțeleg ; dar n-am motive să mă tem, din moment ce mă ocrotești.

— Fac mai mult decît atît : te salvez.

— Pe naiba ! E din ce în ce mai dramatic. Ia spune, cum vine asta ?

— Revin din nou la clubul din strada Saint-Jacques.

— Clubul ăsta pare că le stă pe suflet domnilor de la poliție. De ce nu l-au căutat mai bine ? L-ar fi găsit.

— Nu l-au găsit încă, dar sînt pe urmele lui.

— Țasta-i cuvîntul consacrat, îl cunosc prea bine. Cînd poliția dă greș, spune că a găsit urmele, și guvernul așteaptă liniștit ziua în care poliția îi va șopti la ureche că urmele au fost pierdute.

— Da, dar s-a găsit un cadavru. Generalul Quesnel a fost ucis, și în toate țările lumii asta se numește crimă.

— Crimă spui ? Și ce-ți dovedește că generalul a fost victima unei crime ? Se găsesc zilnic în Sena oameni care s-au aruncat din desperare, oameni care s-au înecat fiindcă nu știau să înoate...

— Tată, știi foarte bine că generalul Quesnel nu s-a înecat din desperare și că nimeni nu se scaldă în Sena în luna ianuarie. Nu, nu, nu te mai amăgi ; moartea generalului e calificată drept crimă.

— Și cine a calificat-o așa ?

— Regele însuși.

— Regele ? Îl credeam îndeajuns de filozof ca să înțeleagă că în politică nu există crimă. În politică, dragul meu, știi la fel de bine ca și mine că nu există oameni, ci idei ; nu există sentimente, ci interese. În politică, nu se ucide un om ; se înlătură un obstacol, și atîta tot. Vrei să știi cum s-au petrecut lucrurile ? Ei bine, am să-ți spun eu. Credeam că ne putem bizui pe generalul Quesnel ; ne fusese recomandat din insula Elba. Unul dintre ai noștri s-a dus la el ca să-l cheme la o adunare, în strada Saint-Jacques, unde avea să întâlnească prieteni. El a venit și acolo i s-a înfățișat întregul plan, plecarea din Elba, debarcarea plănuită... Apoi, după ce a ascultat și a înțeles tot, cînd nu mai avea nimic de aflat, a spus că e regalist. Atunci oamenii s-au uitat unii la alții. L-au pus să jure. Generalul a jurat, dar cu atîta silă, încît a jura astfel însemna a-l ispiți pe Dumnezeu, nu alta. Și cu toate astea, generalul a fost lăsat să plece liber, pe deplin liber. Dar dacă nu s-a întors acasă, ce vrei, dragul meu ? De la noi a plecat, poate că a rătăcit drumul. O crimă ! Zău că mă uimești, tu, Villefort, substitut de procuror, dacă-ți sprijini acuzarea pe probe atît de neîntemeiate. Mi-a dat mie prin minte vreodată să-ți spun, cînd îți îndeplinești meseria de regalist și cînd tai capul vreunuia dintre ai noștri : „Fiule, ai săvîrșit o crimă !” ? Nu ți-am spus oare, întotdeauna : „Foarte bine, băiete, ai cîștigat o victorie ; miine o să ne luăm revanșa” ?

— Bagă de seamă, tată, revanșa asta o să fie cumplită cînd ne-o vom lua-o noi.

— Nu te înțeleg.

— Te bizui pe reîntoarcerea împăratului ?

— Mărturisesc că da.

— Te înșeli, tată ; n-o să faci nici zece pași în interiorul Franței, fără să fie urmărit, fugărit, prins ca o fiară.

— Dragul meu, în clipa de față împăratul se află în drum spre Grenoble. La 10 sau 12 va fi la Lyon, iar la 20 sau la 25 va fi în Paris.

— Populația are să se ridice.

— Ca să-l întâmpine.

— N-are cu el decît o mîină de oameni, și vor fi trimise împotriva lui armate întregi.

— Iar aceste armate îi vor forma escorta, ca să intre în capitală. Zău, dragă Gérard, tot copil ești ; te crezi bine informat fiindcă, la trei zile după debarcare, un telegraf îți spune : „Uzurpatorul a debarcat la Cannes cu cîțiva oameni ; sîntem în urmărirea lui“. Dar unde se află acum ? Ce face ?... E urmărit, iată tot ce știi. Ei bine, au să-l urmărească așa pînă la Paris, fără să strice un glonte măcar.

— Grenoble și Lyon sînt orașe credincioase regelui, și-i vor opune o stavilă de netrecut.

— Grenoble îi va deschide porțile cu entuziasm, iar Lyonul o să iasă în întregime să-l întâmpine. Crede-mă, sîntem la fel de bine informați ca și voi, iar poliția noastră e mai bună decît a voastră. Vrei o dovadă ? Cu toate că aveai de gînd să-mi ascunzi călătoria ta, eu am știut că ai sosit, o jumătate de ceas după ce ai trecut bariera ; cu toate că nu ți-ai dat nimănui adresa, în afară de vizitiu, eu o cunosc și, ca dovadă, sosec la tine tocmai în clipa cînd te așezi la masă. Haide, sună și cere încă un tacîm. O să luăm masa împreună.

— Într-adevăr, răspune Villefort privindu-și uimit tatăl, pari bine informat.

— Ei, Doamne ! Lucrul e cît se poate de simplu : voi, aștia, care sînteți la putere, n-aveți decît mijloacele pe care vi le dau banii ; pe cîtă vreme noi, cei ce așteptăm puterea, avem mijloacele pe care ni le pune la îndemîină devotamentul.

— Devotamentul ? rîse Villefort.

— Da, devotamentul. Așa e numită în cuvinte ome-nești ambiția care nădăjduiește.

Și tatăl lui Villefort întinse el însuși mâna spre șnurul soneriei, ca să cheme servitorul pe care fiul său nu-l chema.

Villefort îi opri brațul.

— Așteaptă, tată, îi spuse el. Vreau să-ți mai spun doar un singur cuvânt.

— Spune-l.

— Oricît de rău organizată ar fi poliția regalistă, ea știe totuși un lucru îngrozitor.

— Care anume ?

— Semnalmentele omului care, în dimineața zilei dispariției generalului Quesnel, a fost la el acasă.

— Aha, va să zică prea buna poliție știe asta ? Și care sînt semnalmentele ?

— Fața oacheșă, părul, favoriții și ochii negri, redin-gotă albastră închisă pînă sub bărbie, rozetă de ofițer al Legiunii de Onoare la butonieră, pălărie cu boruri largi și baston de trestie.

— Aha, va să zică știe asta ? făcu Noirtier. De ce atunci n-a pus încă mâna pe omul nostru ?

— Fiindcă l-a scăpat ieri sau alaltăieri în colțul străzii Coq-Héron.

— Cînd îți spuneam că poliția voastră e neghioabă !

— Da, dar ea îl poate găsi dintre-o clipă într-alta.

— Așa s-ar întîmpla dacă omul n-ar fi avertizat, nu-mai că este, spuse Noirtier, privind nepăsător în jurul său. Și acum, adăugă el zîbind, își va schimba înfățișarea și costumul.

Spunînd acestea, el se ridică, lepădă redignota și cravata, se îndreptă spre masa pe care se găseau, gata pregătite, lucrurile trebuitoare pentru toaleta fiului său, luă un brici, își săpuni obrazul și cu o mîină sigură își rase favoriții compromițători, care dădeau poliției un indiciu atît de prețios.

Villefort îl privea cu groază, dar și cu admirație.

După ce-și tăie favoriții, Noirtier își schimbă pieptă-nătura, luă apoi o cravată colorată, care se afla deasupra unui cufăr deschis, și o puse în locul cravatei sale negre. În locul redignotei albastre și încheiate pînă la bărbie îmbracă o redingotă de-a lui Villefort, cafenie și deschisă la guler. Încercă dinaintea oglinzii o pălărie cu boruri ridicate de-a tinărului, și păru mulțumit de felul cum i se potrivea. În sfîrșit, lăsîndu-și bastonul de trestie în colțul căminului, unde-l pusese, făcu să șuiere în mîna-i nervoasă o nuielușă mlădioasă de bambus, cu ajutorul căreia elegantul substitut căpăta ținuta grațioasă, însușire de căpetenie a mersului său.

— Ia spune, crezi că poliția ta o să mă mai recunoască acum ? întrebă el, întorcîndu-se spre Villefort care privea uluit schimbarea operată sub ochii lui.

— Nu, tată, îngăimă Villefort. Cel puțin așa nădăjduiesc.

— Acum, dragă Gérard, vorbi mai departe domnul Noirtier, las pe seamă prudenței tale să faci să dispară toate lucrurile astea pe care ți le dau în păstrare.

— N-avea nici o grijă, tată, răspunse Villefort.

— Da, da ! Acum cred că ai dreptate și că se prea poate să-mi fi salvat viața ; dar fii liniștit, îți voi face în curînd același serviciu.

Villefort clătină din cap.

— Nu ești convins de asta ?

— Nădăjduiesc cel puțin că te înșeli.

— Ai să-l revezi pe rege ?

— S-ar putea întîmpla.

— Vrei să treci în fața lui drept un profet ?

— Profetii nenorocirii nu sînt bine veniți la curte, tată.

— Așa este ; dar într-o zi sau alta li se face dreptate. Și dacă te gîndești la o a doua Restaurație, atunci vei putea trece drept un mare om.

— În sfârșit, ce trebuie să-i spun regelui ?

— Spune-i următoarele : „Sire, sînteți înșelat asupra sentimentelor Franței, asupra părerii orășelor, asupra spiritului armatei. Cel căruia la Paris îi spuneți Căpcăunul din Corsica, cel căruia la Nevers i se mai spune încă uzurpatorul, i se spune de pe acum Bonaparte — la Lyon, și împăratul — la Grenoble. Îl credeți hăituit, urmărit, pus pe goană ; el vine repede, ca vulturul pe care-l aduce. Soldații pe care îi vedeți crăpînd de foame, zdrobiți de oboseală, gata să dezerteze, sporesc asemenea fulgilor de zăpadă în jurul bulgărelui în care se rostogolește. Plecați, sire. Lăsați Franța în mîinile adevăratului ei stăpîn, în mîinile celui ce n-a cumpărat-o, ci a cucerit-o. Plecați sire, și nu pentru că v-ar paște vreo primejdie — adversarul vostru e destul de puternic pentru a vă ierta — ci doar fiindcă ar fi umilitor pentru un nepot de-al Sfîntului Ludovic să-și datoreze viața omului de la Arcole, de la Marengo și de la Austerlitz.“ Spune-i toate astea, Gérard, sau mai bine nu, nu-i spune nimic. Tăinuiește-ți călătoria ; nu te lăuda cu ce ai venit să faci și cu ce ai făcut la Paris. Ia din nou diligența. Dacă ai mîncat pămîntul venind, gonește și mai aprig la întoarcere. Intră în Marsilia noaptea, pătrunde în casă prin vreo ușă dosnică și rămîi acolo cu desăvîrșire blînd, supus, tăcut, nevătămător mai ales, fiindcă de data aceasta, ți-o jur, vom proceda ca niște oameni puternici, care-și cunosc dușmanii. Du-te fiule, du-te, dragul meu Gérard și, în schimbul supunerii acesteia față de poruncile tatălui tău sau, dacă-ți place mai mult, a respectului pentru sfaturile unui prieten, o să te menținem în postul pe care îl ocupi. Asta o să fie pentru tine un mijloc de a mă salva pentru a doua oară, dacă scrînciobul politic te va ridica pe tine, într-o bună zi, și mă va coborî pe mine, adăugă Noirtier zîmbind. Adio, dragă Gérard. Cînd mai vii la Paris trage la mine.

Și spunînd aceste cuvinte, Noirtier ieși, la fel de liniștit pe cît fusese în timpul convorbirii acesteia destul de anevoioase.

Villefort, palid și tremurînd, se repezi la fereastră, dădu la o parte perdeaua și îl văzu trecînd calm și nepăsător printre doi sau trei oameni cu înfățișare suspectă, ascunși pe după ziduri și pîndind acolo, poate ca să-l aresteze pe omul cu favoriți negri, cu redingotă albastră și cu pălărie cu boruri largi.

Villefort rămase astfel în picioare și gîfîind, pînă ce tatăl său dispăru la răsîntia Bussy. Apoi se repezi spre lucrurile lăsate de Noirtier, înghesui cît putu mai la fundul cufărului cravata neagră și redingota albastră, turti pălăria și o vîri în fundul unui dulap, sparse în trei bastonul de trestie și aruncă bucățile în foc, își puse o șapcă de călătorie, își chemă valetul și îi opri, cu o privire, miile de întrebări pe care acesta ar fi dorit să i le pună, plăti ce avea de plătit, sări în trăsura care-l aștepta gata de drum, află la Lyon că Bonaparte tocmai intrase în Grenoble și, în mijlocul frămîntării care domnea tot lungul drumului, sosi la Marsilia, în prada tuturor neliniștilor care frămîntă inima omului împreună cu ambiția și cu primele onoruri.

Capitolul XIII
CELE 100 DE ZILE

Domnul Noirtier se dovedi a fi un profet iscusit și evenimentele se desfășurară cu repeziciune, întocmai după spusele lui. Toată lumea cunoaște reîntoarcerea de pe insula Elba, reîntoarcere ciudată, uimitoare, cum n-a mai fost alta în trecut și cum pesemne că nu va mai fi alta în viitor.

Ludovic al XVIII-lea abia dacă încercă să preîntîmpine greaua lovitură : puțină lui încredere față de oameni îi răpea încrederea în fapte. Regalitatea, sau mai bine-zis monarhia abia reconstituită de el, se clătina pe temeliile ei încă nesigure și, cu un singur gest, împăratul făcu să se prăbușească întregul edificiu alcătuit dintr-un amestec inform de prejudecăți vechi și de idei noi. Villefort nu se alese, așadar, de la regele său, decît cu o recunoștință nu numai nefolositoare pentru moment, dar chiar periculoasă și cu acea cruce de ofițer al Legiunii de Onoare, pe care avu prudența să n-o arate nimănui, deși domnul de Blacas îi trimisese, plin de grijă, brevetul, după cum îi ceruse regele.

Nici vorbă că Napoleon l-ar fi destituit pe Villefort dacă acesta nu s-ar fi bucurat de protecția lui Noirtier, devenit atotputernic la curtea celor O Sută de Zile, datorită pericolelor pe care le înfruntase și serviciilor pe care le adusese. Astfel, după cum făgăduise, girondinul

din '93 și senatorul din 1806 îl ocroti pe cel care îl protejase cu câțva timp înainte.

În timpul perioadei acesteia de evocare a imperiului, căreia de altfel nu era greu de loc să i se prevadă a doua cădere, toată puterea lui Villefort se mărgini deci la înăbușirea tainei pe care Dantès fusese cit pe-aci s-o dea în vileag.

Nu fu destituit decât procurorul regal, bănuind că nu pune destul suflet în slujba bonapartismului.

Și totuși abia fusese restabilită puterea imperială, adică abia apucase împăratul să se mute în palatul Tuileriilor pe care Ludovic al XVIII-lea tocmai îl părăsise, abia dacă începuse Napoleon să împrăstie numeroasele și feluritele lui ordine din micul cabinet, unde cu câțva vreme mai înainte l-am văzut pătrunzînd pe Villefort, și de la masa de nuc pe care împăratul găsisse tabachera lui Ludovic al XVIII-lea deschisă și pe jumătate umplută cu tutun, cînd la Marsilia, cu toată purtarea dîră a magistraților, începură să licărească tăciunii războiului civil, veșnic nestins în sud. Puțin a lipsit doar, în zilele acelea, ca represaliile să nu devină ceva mai mult decât simplul război al asedierii unor regaliști închiși în locuințele lor și decât ocările mulțimii care-i urmărea pe cei ce cutezau să iasă.

Printr-o schimbare cu totul firească, vrednicul armator, despre care am spus că făcea parte din partidul popular, se pomeni la rîndul său, în zilele acelea, n-o să spunem atotputernic (pentru că domnul Morrel era un om prevăzător și oarecum sfios, asemenea tuturor acelora ce și-au făcut o situație comercială înceată și trudnică), dar în orice caz în măsură să ridice glasul și să facă ascultată o cerere, cu toate că bonapartiștii zeloși îl priveau ca pe un moderat. Și e lesne de înțeles că cererea aceasta era legată de soarta lui Dantès.

Villefort rămăsese în picioare, cu toată căderea superiorului său. Căsătoria lui, deși fusese hotărîtă, se amînase totuși pentru zile mai bune. Dacă împăratul avea să-și

păstreze tronul, atunci lui Gérard îi trebuia altă mireasă și taică-său se însărcinase să i-o găsească. Dacă însă o a doua Restaurație avea să-l readucă în Franța pe Ludovic al XVIII-lea, atunci influența domnului de Saint-Méran, ca și a lui Villefort de altfel, avea să sporească, iar căsătoria plănuită ar fi redevenit mai de dorit decât oricând.

Substitutul procurorului regal era deci, pentru moment, primul magistrat al Marsiliei când, într-o dimineață, i se deschise ușa și îi fu anunțat domnul Morrel.

Un altul s-ar fi grăbit poate să dea fuga înaintea armatorului și, prin graba aceasta, și-ar fi vădit slăbiciunea. Dar Villefort era un om superior și știa, dacă nu din practică, măcar din instinct, cum să se descurce în toate treburile. Îl făcu deci pe domnul Morrel să aștepte, așa cum ar fi făcut și în timpul Restaurației, deși nu era nimeni la el, și numai pentru simplul motiv că trebuie să aștepți înainte de a fi primit de un substitut de procuror. Apoi, după vreun sfert de oră, în care timp frunzări vreo două-trei ziare cu tendințe diferite, el porunci să fie poftit armatorul.

Domnul Morrel se aștepta să-l găsească pe Villefort mîhnit : îl regăsi exact cum îl văzuse cu șase săptămîni mai înainte, adică hotărît, calm și plin de acea politețe rece care formează bariera cea mai greu de trecut dintre toate și-l deosebește pe nobil de omul de rînd.

Armatorul intrase în cabinetul lui Villefort, convins că magistratul va tremura când va da cu ochii de el, și când colo, dimpotrivă, se pomeni el înfiorat și emoționat dinaintea acestui personaj iscoditor, care-l aștepta sprijinindu-și cotul de birou.

Domnul Morrel se opri în ușă. Villefort îl privi ca și cum i-ar fi venit greu să-l recunoască. În sfîrșit, după ce-l privi în tăcere cîteva clipe, în care timp vrădnicul armator își sucea și-și răsucea de zor pălăria în mîini, Villefort spuse :

— Dacă nu mă înșel, sînteți domnul Morrel ?

— Da, domnule, eu sînt, răspunse armatorul.

— Poftiți mai aproape și spuneți-mi cărei împrejurări îi datorez cinstea vizitei dumneavoastră, continuă magistratul, făcînd cu mîna un semn ocrotitor.

— Nu bănuți de loc, domnule ? întrebă Morrel.

— Nu bănuiesc cîtuși de puțin ; asta nu înseamnă însă că nu sînt pe de-a întregul dispus să vă servesc, dacă îmi va fi cu putință.

— Chestiunea pentru care vin depinde în întregime de dumneavoastră.

— Atunci explicați-mi despre ce-i vorba.

— Domnule, începu armatorul recăpătîndu-și cumpătul pe măsură ce vorbea și întărit de cauza dreaptă pentru care venise și de limpezimea situației sale, vă reamintiți că, puțin înainte de a se afla vestea debarcării maiestății sale împăratul, venisem să vă cer îndurare pentru un tînăr nefericit, un marinar, secundul bricului meu. Tînărul, dacă vă mai aduceți aminte, era acuzat că are legături cu insula Elba. Asemenea legături, care pe atunci însemnau o crimă, astăzi fac cinste oricui. Pe atunci dumneavoastră erați în slujba lui Ludovic al XVIII-lea și nu l-ați cruțat pe tînăr. Datoria vă cerea să vă purtați astfel. Astăzi, sînteți în slujba lui Napoleon și aveți datoria să-l ocrotiți. Am venit să vă întreb ce a devenit tînărul acela ?

Villefort făcu o efortare ca să se poată stăpîni.

— Cum se numea tînărul ? întrebă el. Fiți bun și spuneți-mi cum se numea.

— Edmond Dantès.

Fără îndoială că lui Villefort i-ar fi făcut tot atîta plăcere să primească un glonte tras de la douăzeci și cinci de pași, într-un duel, pe cît îi făcea să audă rostindu-se în fața sa numele lui Dantès. Și cu toate astea, el nici nu clipi măcar.

„În felul acesta, își zise Villefort, n-au să mă poată învinovați că am făcut din arestarea tinărului o chestiune cu totul personală.“

— Dantès, repetă el, Edmond Dantès ați spus ?

— Da, domnule.

Villefort deschise atunci un registru uriaș, aflat într-un dulăpior vecin, trecu la o masă, de la masă veni din nou la dosarele lui, apoi, întorcîndu-se spre armator, îl întrebă cu un aer cît se poate de firesc :

— Sînteți sigur că nu vă înșelați domnule ?

Dacă Morrel ar fi fost ceva mai isteț sau mai bine lămurit asupra desfășurării lucrurilor, ar fi găsit ciudat faptul că substitutul procurorului regal găsește nimerit să-i răspundă chiar el la întrebări cu totul străine de resortul său și s-ar fi întrebat de ce nu-l trimite Villefort la registrele arestațiilor, la guvernatorii închisorilor sau la prefectul departamentului. Dar Morrel, tot așteptînd zadarnic să-l vadă pe Villefort înspăimîntîndu-se și nevăzîndu-l, îl socoti pînă la urmă binevoitor. Villefort își făcuse bine socotelile.

— Nu, domnule, nu mă înșel, îi răspunse el. Nu mă înșel de loc. De altminteri îl cunosc pe bietul băiat de vreo zece ani, și de patru ani e în serviciul meu. Nu vă aduceți aminte ? Am mai fost acum vreo șase săptămîni ca să vă rog să fiți îndurător, așa cum am venit și acum să vă rog să fiți drept cu bietul băiat. Nu m-ați primit tocmai bine atunci și mi-ați răspuns fără bunăvoință. Ah, cît de necruțători erau regaliștii față de bonapartiști pe vremurile acelea !

— Domnule, răspunse Villefort, parînd lovitura cu iuțeala și cu sîngele său rece obișnuit, am fost regalist atunci cînd îi credeam pe Bourboni nu numai moștenitori legitimi ai tronului, dar și aleși ai națiunii. Reîntoarcerea miraculoasă, ai cărei martori am fost însă, mi-a dovedit că mă înșelasem. Geniul lui Napoleon a învins : monarhul

regitim este monarhul care se bucură de dragostea poporului.

— Bravo ! strigă Morrel cu naiva lui sinceritate. Îmi face plăcere să aud vorbindu-se astfel și mi se pare că e un semn bun pentru soarta bietului Edmond.

— Ia stați puțin ! spuse Villefort răsfoind un nou registru, am găsit. Nu-i așa că e vorba de-un marinăr care se însurase cu o catalană ? Da, da, acum îmi aduc aminte. Afacerea era foarte gravă.

— Cum așa ?

— Știți că, ieșind de la mine, a fost dus la închisorile palatului de justiție ?

— Da, și apoi ?

— Eu am raportat la Paris ; am trimis hîrțiile găsite asupra lui. Era datoria mea s-o fac, ce vreți... Și la opt zile după arestare, prizonierul a fost ridicat.

— Ridicat ? strigă Morrel. Dar ce i-au putut face bietului băiat ?

— O, liniștiți-vă ! Cred că a fost dus la Fenestrelles, la Pignerol, în insulele Sfînta Margareta, adică a fost, după cum se spune în termeni administrativi, înstrăinat. Și, într-o bună zi, îl veți vedea revenind ca să-și preia comanda corăbiei.

— Să vină cînd o vrea, eu am să-i păstrez locul. Dar cum de nu s-a întors pînă acum ? Cred că prima grijă a justiției bonapartiste ar fi trebuit să fie eliberarea tuturor celor care fuseseră închiși de către regaliști.

— Nu aduceți învinuiri fără rost, dragă domnule Morrel, răspunse Villefort. E nevoie să se procedeze legal, în toate. Ordinul de trimitere la închisoare a venit de sus și tot de acolo trebuie să vină și ordinul de eliberare. Napoleon s-a înapoiat de cincisprezece zile : abia dacă a fost timp să se expedieze scrisorile de anulare a pedepselor.

— Dar nu există vreo cale să grăbim formalitățile, acum, cînd am izbîndit ? întrebă Morrel. Am cîțiva prie-

teni și oarecare influență. Aș putea obține **anularea** sentinței.

— N-a fost dată nici o sentință.

— Ștergerca de pe registrele celor arestați atunci..?

— Pentru delictele politice nu există registre de arestați. Uneori guvernul are interes să facă să dispară fără urmă vreun om. Notele de arestare vor conduce cercetările.

— Așa o fi fost poate sub Bourboni, dar acum...

— Așa e în toate timpurile, dragă domnule Morrel. Guvernările se succed și se aseamănă. Mașinăria închisorilor, montată sub Ludovic al XIV-lea, merge încă și astăzi, inclusiv Bastilia. Împăratul a fost întotdeauna chiar mai strict față de regulamentul închisorilor decât a fost marele rege însuși. Iar numărul celor închiși, despre care nu se pomeniște în nici un registru, este uriaș.

Atîta bunăvoință cîtă arăta Villefort ar fi răsturnat chiar convingerile gata făcute. Iar Morrel, n-avea nici bănuiele măcar...

— La urma urmei, domnule Villefort, ce sfat îmi dați ca să grăbesc reîntoarcerea bietului Dantès ? întrebă el.

— Un singur sfat : faceți o cerere către ministrul justiției.

— Vai, dar știm foarte bine ce însemnează o cerere : ministrul primește două sute pe zi și nu citește nici patru din ele.

— Nici vorbă, însă va citi o cerere trimisă de mine, recomandată de mine, pe care i-o voi înainta eu, direct.

— Și v-ați lua sarcina de a-i trimite o astfel de cerere, domnule ?

— Cu cea mai mare plăcere. Pe atunci Dantès putea fi vinovat, dar astăzi e nevinovat și e datoria mea să redau libertatea celui pe care, tot din datorie, l-am trimis la închisoare.

În felul acesta Villefort înlătura primejdia unei anchete, puțin probabilă, dar posibilă, care l-ar fi dus la pierzare.

— Cum să-i scriu ministrului ?

— Luați loc aici, domnule, spuse Villefort, ridicându-se și lăsându-l pe armator să se așeze. Am să vă dictez eu.

— Veți avea atîta bunăvoință ?

— Fără îndoială. Să nu mai pierdem timp ; și așa am pierdut destul.

— Da, domnule, să ne gîndim că bietul băiat așteaptă, suferă și poate este cuprins de deznădejde.

Villefort se înfioră gîndindu-se la prizonierul care îl blestema în tăcere și în beznă. Dar mersese prea departe ca să mai poată da înapoi. Dantès trebuia zdrobit între roțile ambiției sale.

— Sînt gata, domnule, vorbi armatorul, stînd în fotoliul lui Villefort, cu o pană în mînă.

Și atunci Villefort dictă o cerere de care, din motive cît se poate de temeinice, n-avea de ce se teme. El exageră patriotismul lui Dantès și serviciile aduse cauzei bonapartiste. În cerere, Dantès devenise unul dintre agenții cei mai activi ai reîntoarcerii lui Napoleon. Nu încăpea nici urmă de îndoială că, văzînd o astfel de cerere, ministrul avea să facă dreptate imediat, dacă nu cumva dreptatea și fusese făcută.

Cînd cererea fu terminată, Villefort o citi cu glas tare.

— S-a făcut, spuse el. Și acum, încredeți-vă în mine.

— Cererea va pleca în curînd, domnule ?

— Chiar astăzi.

— Cu recomandăția dumneavoastră ?

— Cea mai bună recomandăție care se poate da este să certific că toate lucrurile pe care le-ați spus în ea sînt adevărate.

Și Villefort, așezîndu-se la rîndul său în fotoliu, scrise pe un colț al cererii certificarea trebuitoare.

— Acum ce mai trebuie să facem ? întrebă Morrel.

— Să așteptăm, răspunse Villefort. Răspund eu de toate.

Încredințarea aceasta îl umplu de nădejdi pe Morrel. Armatorul plecă încântat de persoana substitutului și se îndreptă spre locuința bătrînului Dantès, ca să-l anunțe că în curînd își va revedea fiul.

Cît despre Villefort, în loc s-o trimită la Paris, păstră cu grijă în mîinile sale prețioasa cerere care, dacă ar fi putut să-l salveze pe Dantès atunci, îl putea de asemenea înfunda cum nu se poate mai rău pe viitor, presupunînd un lucru pe care înfățișarea Europei și mersul evenimentelor îl lăsau să se întrevadă, cu alte cuvinte presupunînd o a doua restaurare a monarhiei.

Dantès rămase deci prizonier : pierdut în adîncimile carcerei, el nu putu să audă vuietul formidabil al prăbușirii tronului lui Ludovic al XVIII-lea și nici pe cel, și mai înfricoșător încă, al năruirii imperiului.

Dar Villefort urmărise totul cu ochii deschiși, ascultase totul cu auzul ațintit. În timpul scurtei apariții imperiale, numită cele O Sută de Zile, Morrel revenise de două ori, stăruind întruna pentru eliberarea lui Dantès, și de fiecare dată Villefort îl liniști prin făgăduieli și nădejdi. În sfîrșit sosi Waterloo. Morrel nu se mai arătă pe la Villefort : armatoul făcuse pentru tînărul său prieten tot ce omenește fusese cu putință să facă. Ca să mai încerce din nou, sub această a doua Restaurație, însemna să se compromită zadarnic.

Ludovic al XVIII-lea reveni pe tron. Villefort, pentru care Marsilia era plină de amintiri devenite remușcări, ceru și obținu postul de procuror regal rămas vacant la Toulouse. La cincisprezece zile după instalarea în noua reședință el se căsătorii cu domnișoara Renée de Saint-Méran, al cărei tată era mai bine văzut la curte decît oricînd.

Iată cum se făcu că atîta în timpul celor O Sută de Zile, cît și după Waterloo, Dantès rămase ferecat sub zăvoare, uitat, dacă nu de oameni, măcar de Dumnezeu.

Danglars înțelesese toată însemnătatea loviturii pe care i-o dăduse lui Dantès, văzîndu-l pe Napoleon revenind în Franța : denunțul lui spusese un adevăr și, asemenea tuturor celor cu înclinare pentru crimă, dar înzestrați cu o minte neîndestulătoare pentru viața de toate zilele, el numi această coincidență ciudată „o hotărîre a sorții”.

Dar cînd Napoleon se reîntoarse la Paris și cînd vocea lui răsună din nou, poruncitoare și puternică, Danglars fu cuprins de teamă. Se aștepta în fiecare clipă să-l vadă reapărînd pe Dantès, pe Dantès știind totul, pe Dantès amenințător și în stare să ducă la capăt orice răzbunare. Atunci el îi spuse domnului Morrel că ar dori să părăsească slujba de pe mare și primi din partea acestuia o recomandatie către un neguțator spaniol, la care intră în slujbă spre sfîrșitul lui martie, adică la zece sau douăsprezece zile după reintrarea lui Napoleon în Tuileries. Deci Danglars plecă la Madrid și nimeni nu mai auzi vorbindu-se despre el.

Fernand însă nu pricepu nimic. Dantès lipsea, iar el nici nu-și-ar fi dorit altceva. Ce i s-o fi întîmplat ? Nici nu încerca măcar să afle. Numai că, în tot răgazul pe care-l lăsa lipsa lui Dantès, Fernand se strădui pe de o parte s-o amăgească pe Mercédès cu privire la cauzele pentru care fusese arestat logodnicul ei, și pe de altă parte să-și făurească planuri de emigrare și de răpire. De asemenea, uneori, în clipele întunecate ale vieții sale, Fernand se urca pe înălțimea capului Pharo, de unde se zăresc și Marsilia, și satul catalanilor, și privea de acolo, trist și neclintit, ca o pasăre de pradă, dacă nu se vede cumva venind pe vreunul din cele două drumuri frumosul tînăr cu mers vioi, cu fruntea sus, care devenise și pentru el purtătorul unei cumplite răzbunări. Atunci planul lui Fernand era hotărît : îi va fărîma țeasta lui Dantès cu un glonte după

care își va lua și el zilele, ca să-și înfrumusețeze crima — ducă cum își spunea singur. Dar Fernand se înșela : el nu și-ar fi luat zilele niciodată, căci nădăjduia mereu.

Între timp și printre atâtea schimbări dureroase, imperiul adresează o ultimă chemare soldaților, și toți bărbații în stare să poarte armele dădură fuga, în afara Franței, la glasul puternic al împăratului. Fernand porni și el, își părăsi coliba, o părăsi pe Mercédès, și plecă ros de gândul întunecos și groaznic că, în urma lui, rivalul va reveni și se va însura cu fata pe care el o iubea.

Dacă lui Fernand i-ar fi fost dat să se sinucidă vreodată, apoi ar fi făcut-o când a părăsit-o pe Mercédès.

Atențiile lui pentru Mercédès, mila pe care părea că o arată față de durerea ei, grija cu care se grăbea să-i îndeplinească cele mai mici dorinți, înainte chiar ca fata să și le exprime, avuseseră asupra ei urmările pe care le au totdeauna asupra inimilor generoase aparențele devotamentului. Și pînă atunci Mercédès îl iubise pe Fernand ca pe un prieten. La dragostea aceasta se adăuga un simțămînt nou : recunoștința.

— Frate, îi spuse ea, prinzîndu-i pe umăr ranița de recrut, frate, tu, singurul meu prieten, nu te lăsa ucis, nu mă lăsa singură pe lumea asta în care voi plînge și voi rămîne a nimănui, dacă tu nu vei mai fi.

Cuvintele acestea, rostite în clipa despărțirii, îi dădură oarecare nădejdi lui Fernand. Dacă Dantès n-avea să se mai reîntoarcă, Mercédès ar fi putut să fie a lui într-o bună zi.

Mercédès rămasă singură pe pămîntul acela gol, care nu i se păruse niciodată atît de sterp. În fața ei se întindea marea nesfîrșită. Scăldată în lacrimi, asemenea nebunei a cărei dureroasă poveste am auzit-o adeseori, ea rătăcea într-una în preajma sătucului catalanilor. Uneori se oprea sub soarele arzător al sudului, stînd în picioare, neclintită, mută ca o statuie, cu privirile îndreptate spre Marsilia. Alteori se așeza pe țîrm, ascultînd gemetele mării,

veșnice ca durerea ei, și întrebându-se mereu dacă n-ar fi mai bine să se plece spre adîncime, să se lase tîrîtă de greutatea trupului, să spintece prăpastia și să se cufunde în ea, decît să sufere cumplitele chinuri ale unei așteptări fără speranțe.

Și nu curajul i-a lipsit lui Mèrcèdes ca să-și îndeplinească planul acesta. Credința, însă, venindu-i în ajutor, o salvă de la sinucidere.

Și Caderousse fu chemat sub arme, ca și Fernand. Dar, avînd opt ani mai mult decît catalanul și fiind însurat, nu fu luat decît la a treia chemare și fu trimis la paza coastei.

Bătrînul Dantès, pe care nu-l mai ținea în viață decît nădejdea, o pierdu și pe aceasta, o dată cu prăbușirea împăratului.

Cînd se împliniră exact cinci luni de cînd fusese despărțit de fiul său, și aproape la aceeași oră la care Dantès fusese arestat, bătrînul își dădu sufletul în brațele lui Mèrcèdes.

Domnul Morrel se îngriji de toate cheltuielile înmormîntării și plăți și micile datorii făcute de bătrîn în timpul cît zăcuse.

Purtarea lui nu însemna numai o binefacere, ci și un act de curaj. Sudul era cuprins de flăcări, și ca să dai ajutor, fie și pe patul de moarte, tatălui unui bonapartist atît de periculos ca Dantès, însemna să săvîrșești o crimă.

Capitolul XIV

DEȚINUTUL FURIOS ȘI DEȚINUTUL NEBUN

Cam la un an după reîntoarcerea lui Ludovic al XVIII-lea avu loc vizita domnului inspector general al închisorilor.

Din fundul carcerii sale, Dantès, auzi huruiturile și zăngăniturile tuturor pregătirilor care, sus, făceau multă zarvă, dar jos n-ar fi putut fi auzite de alte urechi decît ale unui deținut obișnuit să asculte în tăcerea nopții păianjenul țesîndu-șt pînza sau căderea regulată a picăturii de apă, formată timp de o oră întreagă pe tavanul carcerii.

Dantès bănuia că la cei vii se petrecea un lucru neobișnuit ; el locuia de atîta vreme într-un mormînt, încît pe bună dreptate se socotea mort.

Într-adevăr, inspectorul cercetă rînd pe rînd camerele, celulele și carcerile. Mai mulți deținuți fură interogați : erau deținuți a căror blîndețe sau îndobitocire atrăgeau bunăvoința administrației. Inspectorul îi întrebă cum sînt hrăniți și ce aveau de cerut.

Iar ei răspunseră, pînă la unul, că hrana era îngrozitoare și că doreau libertatea.

Inspectorul îi întrebă atunci dacă nu mai au și altceva de spus.

Ei clătinară din cap. Ce alt bun decît libertatea putea cere un deținut ?

Inspectorul se întoarse zîmbitor, și-i spuse guvernatorului închisorii :

— Nu știi de ce ne-or fi trimițînd să ne plimbăm de pomană. Cine vede un deținut vede o sută. cine aude unul aude o mie. Mereu aceeași poveste : hrana e proastă, iar ei sînt nevinovați. Alții mai ai ?

— Îi mai avem pe cei periculoși sau nebuni, și-i ținem în carcere.

— Haide să ne facem datoria pînă la capăt. spuse inspectorul, cuprins de o silă adîncă. Să coborîm la carcere.

— Așteptați doar o clipă. să chem măcar doi oameni ca să ne însoțească. Cîteodată deținuții săvîrșesc acte desperate și zadarnice, numai fiindcă sînt sătui de viață și vor să fie osîndiți la moarte. S-ar putea să cădeți victima unor asemenea încercări.

— Ia atunci măsurile de pază, spuse inspectorul.

După ce chemară doi soldați, începură să coboare pe o scară atît de împuțită, de infectă, de mucegăită, încît numai trecerea printr-un asemenea loc era de ajuns ca să vatăme dintr-o dată și vederea, și mirosul și respirația.

— Tii ! făcu inspectorul, oprindu-se la jumătatea scării. Cine naiba poate să locuiască aici ?

— Un conspirator dintre cei mai periculoși, care ne-a fost recomandat în mod special, ca fiind în stare de orice.

— E singur ?

— Se înțelege.

— De cît timp e închis ?

— Să tot fie un an.

— Și a fost vîrît în carceră de îndată ce-a sosit ?

— Nu, domnule, ci după ce a încercat să ucidă temnicerul însărcinat să-i aducă mîncarea.

— A vrut să ucidă temnicerul ?

— Da, domnule, chiar temnicerul care ne luminează acum drumul. Nu-i așa, Antoine ? întrebă guvernatorul.

— Nici vorbă c-a vrut să mă omoare, întări temnicerul.

— Păi, în cazul ăsta e nebun de-a binelea.

— Ba chiar mai rău, spuse temnicerul. E un diavol.
— Vreți să depuneți o plîngere ? îl întreabă inspectorul pe guvernator.

— N-are nici un rost, domnule. E și așa îndeajuns de pedepsit. De altfel, acum e aproape nebun și, după experiența pe care mi-au dat-o cele văzute de mine, pînă într-un an o să-și piardă cu totul mințile.

— Cu atît mai bine pentru el, spuse inspectorul. Cînd o înnebuni, o să sufere mai puțin.

După cîte se vedea, inspectorul era un om plin de omenie și cu totul vrednic de funcțiile filantropice pe care le îndeplinea.

— Aveți dreptate, spuse guvernatorul. Ideea dumneavoastră dovedește că ați studiat în adîncime chestiunea. Mai avem într-o altă carceră, numai la vreo douăzeci de picioare de așa, și unde se coboară prin altă scară, un abate bătrîn, fost șef de partid în Italia, adus aici prin 1811 și căruia i s-au sucit mințile cam prin 1813, iar de atunci are o înfățișare de nerecunoscut. Cînd plînge, cînd rîde. Cînd slăbește, cînd se îngrașă. N-ați vrea mai bine să-l vedeți pe el, în loc să-l vizitați pe cel de-aici ? Nebunia abatelui e distractivă și n-o să vă întristeze de loc.

— O să-i văd și pe unul, și pe altul, răspunse inspectorul. Trebuie să ne facem datoria pe deplin.

Inspectorul se găsea la prima lui inspecție și voia să dea autorităților o idee bună despre felul cum știa el să-și facă datoria.

— Să intrăm la asta mai întîi, adăugă el.

— Îndată, îi răspunse guvernatorul.

Și-i făcu semn temnicerului, care descuie ușa.

Auzind scrișnetele zăvoarelor masive, scîrțîiturile țîișnilor ruginite învîrtindu-se pe pivoturi, Dantès, care stătea ghemuit într-un colț al carcerii, privind cu o bucurie de nespus firava rază de lumină strecurată printr-o deschizătură îngustă și zăbrelită, ridică privirea. La vederea necunoscutului luminat de torțele a doi temniceri, întovărășit

de doi soldați, și căruia guvernatorul îi vorbea cu pălăria în mână, Dantès bănuia despre ce e vorba și, văzînd, în sfîrșit, ivindu-se prilejul de a-și îndrepta rugămintile către un om sus pus, sări înaintea, cu mîinile împreunate.

Soldații își încrucișară imediat baionetele, crezînd că prizonierul se aruncă asupra inspectorului, mînat de cine știe ce gînduri rele.

Inspectorul însuși se dădu înapoi.

Dantès își dădu seama că fusese zugrăvit ca un om de temut.

Atunci își adună în privire toată blîndețea, toată umilința ce poate încăpea în inima unui om și, vorbind cu un fel de pioșenie care-i uimi pe cei de față, încercă să miște sufletul vizitatorului său.

Inspectorul îl ascultă fără să-l întrerupă, de la început pînă la sfîrșit. Apoi, întorcîndu-se spre guvernator, îi șopti :

— O să-l cuprindă cucernicia. E de pe acum mînat spre sentimente mai blînde. Vezi ? Teama are efect asupra lui : s-a tras înapoi cînd a văzut baionetele. Un nebun nu se dă înapoi, dinaintea oricui ar fi. Asta o știu din experiențele pe care le-am făcut la spitalul Charenton.

Apoi, întorcîndu-se spre deținut, inspectorul îl întrebă :

— Ia spune, pe scurt, ce vrei să-mi ceri ?

— Cer să mi se spună ce crimă am săvîrșit ; cer să fiu dus în fața judecătorilor ; cer să mi se judece procesul ; cer, în sfîrșit, să fiu împușcat dacă voi fi găsit vinovat, dar să mi se redea libertatea dacă voi fi găsit nevinovat.

— Hrana care ți se dă, e bună ?

— Da, așa cred, nu știu... Dar asta n-are nici o importanță. Ceea ce ar trebui să intereseze, nu numai pe mine, un deținut nefericit, ci pe toți funcționarii care împart dreptatea, și mai ales pe regele care ne conduce, este ca un nevinovat să nu rămînă victima unui denunț mîrșav și să nu moară sub zăvoare blestemîndu-și călăii.

— Astăzi ești pe deplin supus, se amestecă guvernatorul, dar n-ai fost totdeauna așa. În ziua în care voiai să-ți ucizi temnicerul vorbeai cu totul altfel, dragul meu.

— E adevărat, domnule, răspunse Dantès. Îi cer prea smerit iertare omului acestuia, care totdeauna a fost bun cu mine... Dar, ce să fac ? Eram nebun, eram furios.

— Și acum nu mai ești ?

— Nu, domnule. Captivitatea m-a încovoiat, m-a frînt, m-a distrus... E atîta vreme de cînd sînt aici !...

— Atîta vreme ?... Cam în ce epocă ai fost arestat ? Întrebă inspectorul.

— La 28 februarie 1815, ora două după-amiază.

Inspectorul făcu socoteala și continuă :

— Astăzi sîntem în 30 iulie 1816. Ce tot vorbești ? Nu sînt decît șaptesprezece luni de cînd ești închis.

— Numai șaptesprezece luni ! glăsuie Dantès. Domnule nu știți ce însemnează șaptesprezece luni de temniță. Sînt la fel de nesfîrșite ca șaptesprezece ari, șaptesprezece secole, mai cu seamă pentru un om ca mine, care se găsea în pragul fericirii, pentru un om ca mine, pe cale de a se însura cu femeia iubită, pentru un om care vedea deschizîndu-i-se o carieră cinstită, și care le-a pierdut pe toate într-o clipă. Nu știți ce înseamnă șaptesprezece luni de închisoare pentru un om prăbușit din cea mai senină zi în cea mai adîncă noapte, văzîndu-și cariera distrusă și nemaștiind dacă iubita îl mai iubește încă, neștiind dacă bătrînul său tată mai e în viață sau a murit... Șaptesprezece luni de temniță pentru un om deprins cu aerul mării, cu libertatea marinarului, cu spațiul, cu imensitatea, cu infinitul !... Domnule, șaptesprezece luni de temniță sînt mai mult decît merită toate crimele, înfățișate în vorbirea omenească prin cele mai odioase cuvinte. Fie-vă milă și cereți pentru mine nu indulgență, ci strășnicie, nu milă, ci judecată ; judecători, domnule, nu cer decît judecători. Unui acuzat nu-i pot fi refuzați judecătorii...

— Ai dreptate, spuse inspectorul. Vom vedea...

Apoi, întorcîndu-se spre guvernator, adăugă :

— Nefericitul, îmi face milă. Cînd vom ajunge sus, să-mi arăți registrul cu situația lui.

— Sigur că vi-l arăt. Dar cred că veți găsi în el niște note îngrozitoare.

— Domnule, continuă Dantès, știu că nu mă puteți scoate de aici numai prin propria dumneavoastră hotărîre. Dar puteți înmîna cererea mea autorităților, puteți provoca o anchetă, puteți, în sfîrșit, să mă trimiteți la judecată ; nu cer nimic altceva decît să fiu judecat. Să aflu și eu ce crimă am săvîrșit și ce osîndă mi s-a dat, fiindcă, să știți, îndoielile sînt mai rele decît toate chinurile.

— Spune limpede despre ce-i vorba, ceru inspectorul.

— Domnule, strigă Dantès, înțeleg după sunetul vocii dumneavoastră că sînteți mișcat. Spune-ți-mi că pot nădăjdui.

— Nu pot să-ți spun asta ; pot doar să-ți făgăduiesc că am să-ți cercetez dosarul.

— O, atunci sînt liber, sînt salvat !

— Cine te-a arestat ? întrebă inspectorul.

— Domnul de Villefort, răspunse Dantès. Vorbiți-i, și înțelegeți-vă cu el.

— Domnul de Villefort nu mai e în Marsilia. E plecat de un an la Toulouse.

— Ah, asta nu mă miră, șopti Dantès. Singurul meu ocrotitor este îndepărtat.

— Avea domnul de Villefort vreun motiv ca să te urască ? întrebă inspectorul.

— Nici unul, domnule, ba chiar a fost binevoitor cu mine.

— Aș putea deci să am încredere în notele pe care le-a lăsat cu privire la dumneata, sau în acelea pe care mi le va da ?

— Puteți avea cea mai deplină încredere.

— Bine, ai răbdare.

Dantès căzu în genunchi, înălțînd brațele spre cer, și murmurînd o rugăciune în care se ruga lui Dumnezeu pentru omul ce coborîse în carcera lui, asemenea Mîntuitorului pornit să libereze sufletele din iad.

Ușa se închise ; dar nădejdea, coborîtă o dată cu inspectorul, rămăsese închisă în celula lui Dantès.

— Vreți să-i vedeți chiar acum dosarul, sau să trecem mai întîi pe la celula abatelui ? întrebă guvernatorul.

— Să terminăm mai întîi cu celulele, răspunse inspectorul. Dacă aș ieși la lumină, poate n-aș mai avea curajul să-mi duc la bun sfîrșit trista mea sarcină.

— O, asta de-aici nu-i un deținut cum era celălalt, iar nebunia lui e mai puțin întristătoare decît rațiunea vecinului său.

— Și care îi e nebunia ?

— Are o țicneală ciudată : se crede stăpînul unei comori uriașe. În primul an de temniță i-a oferit guvernatorului un milion, dacă vrea să-i dea drumul. În al doilea an, două milioane, în al treilea an, trei milioane, și tot așa, crescînd mereu. Acum a împlinit cinci ani de cînd e închis ; o să ceară să vă vorbească în taină și vă va oferi cinci milioane.

— Într-adevăr, ciudat, făcu inspectorul. Și cum îl cheamă pe milionarul vostru ?

— Abatele Faria.

— Nr. 27 ! spuse inspectorul.

— Aici e. Deschide, Antoine.

Temnicerul se supuse și privirea curioasă a inspectorului cercetă cu de-amănuntul celula „abatelui nebun“.

Așa i se spunea de obicei deținutului.

În mijlocul încăperii, într-un cerc desenat pe pămînt cu o bucată de tencuială desprinsă din zid, zăcea un om aproape gol, într-atît de zdrențuite îi erau veșmintele. El desena în cerc linii geometrice foarte precise, și părea la fel de preocupat să-și dezlege problemele, pe cît fusese Arhimede cînd a fost ucis de un soldat de-al lui Marcellus.

La zgomotul pe care-l făcu ușa celei deschizându-se, omul nici nu se clinti măcar, și nu păru că se trezește decît atunci cînd flăcările torțelor luminară cu o lumină neobișnuită pămîntul umed pe care lucra. Atunci omul se întoarse și văzu cu uimire grupul numeros, coborît în celula lui.

Ridicîndu-se repede, el luă o pătură zvîrlită peste jalnicul său pat și se înveli cu ea, grăbit, voind să apară într-o ținută mai cuviincioasă în fața străinilor.

— Ce-mi ceri ? întrebă inspectorul, folosind neschimbata lui formulă.

— Eu, domnule ? răspunse abatele, mirat. Nu vă cer nimic.

— Nu mă înțelegi, glăsui iar inspectorul, eu sînt trimisul guvernului și am misiunea să cobor în temnițe și să ascult cererile deținuților.

— Atunci e altceva, strigă abatele cu vioiciune. Nădăjduiesc că ne vom înțelege, domnule.

— Așa e că începe după cum v-am spus ? șopti guvernatorul.

— Domnule, continuă deținutul, sînt abatele Faria, nascut la Roma. Am fost timp de douăzeci de ani secretarul cardinalului Rospigliosi. Am fost arestat, fără să știu prea bine de ce, pe la începutul anului 1811. De atunci le cer mereu autorităților italiene și franceze să mă elibereze.

— De ce te adresezi autorităților franceze ? întrebă guvernatorul.

— Fiindcă am fost arestat la Piombino și-mi închipui că, asemenea orașelor Milano și Florența, Piombino o fi devenit capitala vreunui departament francez.

Inspectorul și guvernatorul se uitară unul la altul, rîzînd.

— Pe naiba, dragul meu, spuse inspectorul, știrile tale despre ce se petrece în Italia nu prea sînt proaspete.

— Ele sînt din ziua cînd am fost arestat, domnule, răspunse abatele Faria, și după cum maiestatea sa împăratul a creat regatul Romei pentru fiul pe care cerul i l-a trimis,

îmi închipui că, urmîndu-și mai departe cuceririle, a îndeplinit vîsul lui Machiaveli și a lui Cesar Borgia, făcînd din întreaga Italie un singur și unic regat.

— Domnule, îl întrerupsese inspectorul, soarta a adus, din fericire, cîteva schimbări planului acestuia gigantic al cărui partizan înflăcărat îmi păreți a fi.

— Numai așa Italia va putea deveni un stat puternic, independent și fericit, răspunse abatele.

— Tot ce se poate, vorbi inspectorul. Eu însă, n-am venit aici să fac un curs de politică ultramontană cu dumneata, ci numai să te întreb, după cum am și făcut dealtfel, dacă ai de reclamat ceva cu privire la felul în care ești hrănit sau la locuința ce ți s-a dat.

— Hrana e ca în toate temnițele, adică foarte proastă, răspunse abatele. Cît despre locuință, o vedeți : e umedă și nesănătoasă, dar destul de bună pentru o celulă. Acum însă nu despre asta e vorba, ci despre o destăinuire de cea mai mare importanță și de cel mai mare interes pe care o am de făcut guvernului.

— Ce vă spuneam eu ? șopti guvernatorul.

— Iată de ce sînt fericit că vă văd, continuă abatele, deși m-ați oprit tocmai cînd făceam un calcul foarte important și care, dacă îmi reușește, va schimba poate sistemul lui Newton. Sinteți bun să-mi acordați o convorbire între patru ochi ?

— Ce vă spuneam eu ? șopti din nou guvernatorul.

— Îți cunoști foarte bine oamenii, răspunse inspectorul zîmbind.

Apoi, întorcîndu-se spre abatele Faria, îi spuse :

— Ceea ce-mi cereți este cu neputință.

— Totuși, domnule, e vorba să-i aduceți statului un cîștig uriaș, cinci milioane, de pildă.

— Pe cîntea mea, făcu inspectorul, întorcîndu-se spre guvernator, ai prevăzut și suma.

— Haide, vorbi mai departe abatele, văzînd că inspectorul se pregătea să plece, nu-i nevoie să fim absolut sin-

guri. Poate să asiste la convorbirea noastră și domnul guvernator.

— Dragul meu, interveni guvernatorul, din năfericire știm dinainte și pe dinafară ce vrei să ne spui. E vorba de comorile dumitale, nu-i așa ?

Faria se uită la omul acesta batjocoritor, cu o privire în care un observator dezinteresat ar fi putut vedea cu siguranță lucind fulgerul judecății sănătoase și al adevărului.

— Fără îndoială, spuse el. Despre ce altceva ați vrea să vă vorbesc, dacă nu despre comorile mele ?

— Domnule inspector, continuă guvernatorul, vă pot povesti eu totul, la fel de bine ca și abatele, fiindcă de patru sau de cinci ani mi-a bătut capul numai cu asta.

— Iată dovada, domnule guvernator, că vă asemănați acelor oameni despre care *Scriptura* spune că au ochi, dar nu văd, și că au urechi, dar nu aud, spuse abatele.

— Dragul meu, se amestecă inspectorul, din fericire statul e bogat și, mulțumim lui Dumnezeu, n-are nevoie de banii dumitale. Așadar păstrează-i pentru ziua când vei ieși din închisoare.

Abatele făcu ochii mari. El apucă mîna inspectorului.

— Și dacă nu mai ieș de-aici, îl întrebă, dacă, împotriva oricărei idei de dreptate, voi fi reținut în celula asta, dacă voi muri fără să-mi pot împărtăși cuiva taina, comoara nu va fi oare pierdută ? Nu e mai bine să ne bucurăm de ea, și statul și eu ? Aș da pînă la șase milioane, domnule ; da, m-aș lipsi de șase milioane și mi-aș păstra restul, dacă mi s-ar reda libertatea.

— Pe cuvîntul meu, șopti inspectorul, omul acesta vorbește cu atîta convingere, încît dacă nu s-ar ști că e nebun, s-ar putea crede că spune adevărul.

— Nu sînt nebun, domnule, și spun adevărul, continuă abatele Faria care, datorită fineței auzului, căpătată de cei ce stau multă vreme închiși, nu scăpase nici un cuvînt rostit de inspector. Comoara despre care vă vorbesc există

în realitate, și mă leg să închei cu dumneavoastră un contract, pe baza căruia să fiu dus acolo unde vă voi spune. Să se facă săpăturile sub ochii noștri, și dacă mint cumva, dacă nu se găsește nimic, dacă sînt nebun, după cum spuneți, ei bine, atunci să mă aduceți înapoi în celula asta, unde voi rămîne pe viață și unde voi muri fără să mai cer niciodată nimic, nici dumneavoastră și nici altcuiva.

Guvernatorul începu să rîdă.

— E departe comoara dumitale ? întrebă el.

— La aproape o sută de leghe de aici, răspunse Faria.

— Nu te-ai gîndit prost. Dacă toți deținuții ar vrea să se distreze plimbîndu-și paznicii o sută de leghe, și dacă paznicii n-ar avea nimic împotriva unei asemenea plimbări, ar fi un prilej cum nu se poate mai bun pentru deținuți să-și ia tîlpășita la primul prilej și, într-o astfel de călătorie, nu se poate să nu se ivească asemenea prilejuri.

— Metoda e cunoscută, întări inspectorul. Abatele n-are nici măcar meritul de a fi inventat-o.

Apoi, întorcîndu-se spre abate, îi spuse :

— Te-am întrebât dacă ești hrănit omeneste.

— Domnule, îi răspunse Faria, jură-mi pe Crist că mă vei libera dacă-ți spun adevărul, și-ți voi destăinui locul unde e îngropată comoara.

— Ești hrănit omeneste ? repetă inspectorul.

— Domnule, așa nu riscați nimic și vă puteți da seama că n-am de gînd să-mi caut un prilej de fugă, de vreme ce eu voi rămîne în temniță, tot timpul cît va dura călătoria.

— Nu-mi răspunzi la întrebare, spuse nerăbdător inspectorul.

— Nici dumneata nu-mi răspunzi la cererea mea, strigă abatele. Fii deci blestemat, ca și toți ceilalți smintiți care n-au vrut să-mi dea crezare ! Dacă nu-mi vrei aurul, îl voi păstra ; dacă nu vrei să-mi dai libertatea, Dumnezeu mi-o va trimite. Plecați de aici. Nu mai am ce vorbi cu voi.

Și abatele, aruncînd pătura cu care se acoperise, își luă bucata de tencuială și se așeză din nou în mijlocul cercului, continuîndu-și liniile și calculele.

— Ce face acolo ? întrebă inspectorul, pe cînd ieșea.

— Își socotește comorile, răspunse guvernatorul.

La batjocura aceasta, Faria răspunse printr-o privire încărcată de dispreț.

Ieșiră. Temnicerul încuie ușa în urma lor.

— Te pomenești că o fi stăpînit vreodată comóri, spuse inspectorul, urcînd scara.

— Sau că s-o fi visat stăpîn peste ele și a doua zi s-a trezit nebun, răspunse guvernatorul.

— Așa e, mărturisi inspectorul, cu naivitatea corupției. Dacă ar fi fost cu adevărat bogat, n-ar fi ajuns la închisoare.

Astfel luă sfîrșit aventura pentru abatele Faria. El rămase mai departe deținut, și, după vizita aceasta, renumele lui de nebun vesel spori și mai mult.

Caligula sau Neron, mari căutători de comori, rîvnitori după lucruri imposibile, și-ar fi plecat urechea la cuvintele bietului om și i-ar fi dăruit aerul pe care-l dorea, spațiul pe care-l socotea la un preț atît de ridicat și libertatea pentru care se oferea să plătească atît de scump. Dar regii zilelor noastre, menținuți între limitele probabilului, n-au cutezanța voinței. Ei se tem de urechile care le ascultă poruncile, de ochii care le privesc faptele ; ei nu mai simt superioritatea esenței lor divine ; sînt doar niște oameni încoronați, și atîta tot. Pe vremuri ei se credeau, sau își spuneau măcar, fiii lui Jupiter și mai păstrau ceva din ținuta de zeu a părintelui lor ; doar nu se poate controla cu ușurință ceea ce se petrece dincolo de nori. Astăzi, regii se lasă cu ușurință să fie văzuți. Iar pentru că guvernămintelor despotice le-a fost întotdeauna silă să dea la iveală urmările temniței și ale torturii, pentru că rar de tot s-a întîmplat ca o victimă a inchizițiilor să poată reapărea cu oasele zdrobite și cu plăgile sîngerînde, tot astfel nebunia,

ulcerul acesta născut în noroiul celulelor, ca urmare a torturilor morale, e totdeauna ascunsă cu grijă în locurile unde s-a născut sau, dacă iese cumva de acolo, e îngropată în vreun spital mohorât, unde medicii nu mai pot recunoaște nici omul și nici gândirea, în rămășițele informe pe care le aduce temnicerul ostenit.

Abatele Faria, înnebunit în închisoare, era osîndit, prin însăși nebulia lui, să nu mai iasă niciodată din celulă.

În privința lui Dantès, inspectorul își ținu cuvîntul. Ajuns sus, el îi ceru guvernatorului registrul. Nota privind-l pe Dantès, cuprindea următoarele :

EDMOND DANTÈS

Bonapartist înverșunat ; a luat parte activă la reîntoarcerea din insula Elba.

A se ține în cea mai mare taină și sub cea mai strictă supraveghere.

Nota era scrisă de o altă mînă și cu altă cerneală decît restul registrului, ceea ce dovedea că ea fusese adăugată după încarcerarea lui Dantès.

Acuzația era prea pozitivă ca să poată fi combătută. Inspectorul scrisese deci sub ea :

„Nimic de făcut.“

Vizita inspectorului îl reînsuflețise, ca să spunem așa, pe Dantès. Bietul om uitase socoteala zilelor, de cînd se afla închis. Inspectorul îi dăduse o dată nouă, iar Dantès n-o uitase. Cu o bucată de tencuială desprinsă din tavan, el scrisese pe zid : 30 iulie 1816. Și din clipa aceea făcu zilnic cîte o creștătură, ca să nu-i mai scape măsurarea timpului.

Se scurseră zile, apoi săptămîni, apoi luni. Dantès aștepta mereu. Începuse prin a-și da un termen de cincisprezece zile pînă la liberare. Punînd în urmărire cazul său

numai jumătate din interesul pe care-l arătase, inspectorului trebuia să-i fie de ajuns cincisprezece zile. După trecerea acestor cincisprezece zile, Dantès își spuse că ar fi absurd să-și închipuie că inspectorul se va ocupa de el înainte de a se înapoia la Paris ; or reîntoarcerea la Paris nu putea să aibă loc înainte de terminarea inspecției pe la mai multe închisori, iar inspecția putea să dureze o lună sau două. De aceea Dantès își dădu trei luni în loc de cincisprezece zile. După terminarea celor trei luni îi veni în ajutor o idee nouă și își mai dădu un răgaz de șase luni, dar după trecerea acestor șase luni, adunînd laolaltă zilele trecute de la venirea inspectorului, găsi că așteptase zece luni și jumătate. În acest răstimp de zece luni nu se schimbase nimic din regimul temnițelor : nu-i venise nici o veste îmbucurătoare. La întrebările lui, temnicerul rămînea mut, ca de obicei. Dantès începu să nu-și mai creadă simțurilor, să-și spună că venirea inspectorului nu fusese decît o nălucire, că îngerul care se ivise în temniță coborîse pe aripa visului.

După un an, guvernatorul fu mutat ; obținuse conducerea fortului Ham. Plecînd el, luă de acolo mai mulți subalterni, printre care și pe temnicerul lui Dantès. Sosi un nou guvernator ; și fiindcă i-ar fi trebuit prea multă vreme ca să învețe numele deținuților, ceru să i se spună numai numerele lor. Groaznica închisoare avea cincizeci de încăperi. Ocupanții încăperilor acestora fură numiți după numărul camerei sau al celulei în care erau închiși. Și astfel, nefericitul tînăr nu se mai numi nici Edmond, și nici Dantès, ci pur și simplu nr. 34.

Capitolul XV

NUMĂRUL 34 ȘI NUMĂRUL 27

Dantès îndură una după alta toate fazele nenorocirii pe care le suferă deținuții uitați în temniță.

Îl cuprinse mai întâi orgoliul, care e o urmare a nădejzii și o conștiință a nevinovăției. Ajunse apoi să se îndoiască întrucîtva de nevinovăția sa, ceea ce îndreptătea într-un fel părerile guvernatorului cu privire la nebunie. În cele din urmă se prăbuși de la înălțimea orgoliului și începu să se roage, nu însă lui Dumnezeu, ci oamenilor : Dumnezeu e ultimul refugiu. Nefericitul, care ar trebui să înceapă cu Dumnezeu, nu ajunge să spere în el decît după ce a isprăvit cu celelalte nădejdi.

Dantès se rugă să fie luat din carcera lui și dus în alta, chiar mai adîncă și mai întunecoasă. O schimbare, fie și în rău, ar fi însemnat o schimbare totuși și i-ar fi adus o uitare de cîteva zile. Se rugă să fie scos la plimbare, să i se dea aer, cărți, unelte de muncă. Nu i se dădu nimic, dar el ceru mereu. Se obișnuise să-i vorbească noului temnicer, deși acesta era și mai tăcut decît cel dinainte. A vorbi unui om, chiar unui mut, îi făcea plăcere. Dantès vorbea ca să-și audă glasul ; încercase să vorbească și cînd rămînea singur, dar atunci îl cuprindea spaima.

Pe vremea cînd fusese liber, Dantès se gîndise de multe ori, cu groază, la grupurile de deținuți formate din vagabonzi, bandiți și ucigași, a căror bucurie josnică adună lao-

laltă desfrîuri de neînțeles și prietenii înfricoșătoare. Acum însă ajunsese să-și dorească să fie zvirlit într-una din aceste vizuini, ca să mai vadă și alte chipuri decît pe al temnicerului nepăsător care nu voia de loc să vorbească. Și-ar fi dorit ocna, cu veșmîntul ei înjositor, cu lanțurile ei și cu pecetea înfierată pe umerii ocnașilor. Osîndiții la galere se aflau măcar printre semeni, respirau aer, vedeau cerul ; într-un cuvînt, se simțeau mai fericiți.

Într-o zi, Dantès îl rugă pe temnicer să ceară, în numele lui, ca să mai fie închis încă cineva în aceeași celulă cu el, oricine ar fi fost acela, chiar dacă l-ar fi adus pe abatele nebun, despre care auzise vorbindu-se. Sub înfățișarea temnicerului, oricît ar fi ea de aspră, se mai găsește cîte'un pic de omenie. Temnicerul lui Dantès, deși nu dăduse prilej să se vadă, îl deplînsese adeseori pe nefericitul tînăr, a cărui captivitate era atît de aspră. El îi comunică guvernatorului cererea numărului 34. Dar guvernatorul, prevăzător ca un politician, își închipui că Dantès ar avea de gînd să-i răscoale pe deținuți, să urzească vreun complot, să ajute vreunui prieten la vreo încercare de evadare, și refuză.

Dantès sfîrșise, rînd pe rînd, toate posibilitățile omenestii. Și astfel, după cum era și firesc să se întîmple, el se întoarse atunci spre Dumnezeu.

Toate ideide pioase răspîndite în lume și pe care le culeg nenorociții încovoiați de soartă veniră să-i răcorească inima. Își aminti rugăciunile învățate de la maică-sa și le găsi un înțeles altădată ascuns minții lui.

Așadar, Dantès începu să se roage, nu cu osîrdie, ci cu turbare. Rugîndu-se cu glas tare, nu se mai temea de cuvintele lui. Cădea atunci în extaz ; îl vedea pe Dumnezeu izbucnind din fiecare cuvînt rostit ; își lămurea toate faptele vieții sale, umilite și pierdute, prin voința lui Dumnezeu, a Dumnezeului acestuia puternic ; scotea învățături din ele ; își dădea sarcini de îndeplinit și, după fiecare rugăciune, își strecura dorința interesată pe care oamenii găsesc mai adesea prilej s-o adreseze semenilor lor,

decît lui Dumnezeu : „Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri“.

În ciuda rugăciunilor sale fierbinţi însă, Dantès rămase mai departe deţinut.

Atunci deveni posomorît şi un nor negru i se aşternu dinaintea ochilor. Dantès era un om simplu, fără educaţie. Trecutul rămăsese pentru el acoperit de acel văl întunecos pe care numai ştiinţa îl poate ridica. În singurătatea celulei şi în pustiul minţii sale nu-i era cu putinţă să revadă epocile trecute, să reînsufletească popoarele stinse de mult, să reclădească cetăţile antice, pe care închipuirea le măreşte şi le poetizează, făcîndu-te să le vezi aievea, gigantice şi luminate de focul cerului, asemenea tablourilor babiloniene ale lui Martinn. Dantès nu-şi avea decît trecutul său atît de mărginit, prezentul atît de mohorît şi viitorul atît de îndoielnic : să te gîndeşti în timpul unei nopţi veşnice, doar la nouăsprezece ani de lumină ! Deci nu-i putea veni în ajutor nici un fel de distracţie ; mintea lui ageră, căreia i-ar fi plăcut grozav să-şi ia zborul de-a lungul veacurilor, era silită să rămînă prizonieră, ca un vultur în cuşcă. Atunci Dantès se agăţa de un gînd, de amintirea fericirii sale, nimicită fără să ştie de ce, printr-o uluitoare lovitură a sorţii. Păstră cu îndîrjire gîndul acesta, îl suci şi-l răsuci pe toate părţile, sfişiindu-l cu dinţii, ca să spun aşa, după cum în infernul lui Dantè neînduplecatul Ugolino sfişie ţeasta arhiepiscopului Ruggieri. Credinţa lui Dantès în Dumnezeu era trecătoare şi nu se baza decît pe putere ; de aceea o pierdu, aşa cum alţii o pierd după vreo izbîndă. Numai că el nu se alese cu nimic de pe urma ei.

După ascetism îl cuprinse furia. Edmond blestema în aşa fel, încît îl îngrozise pînă şi pe temnicer. Îşi izbea trupul de pereţii celulei. Se lega, furios, de toate lucrurile din preajmă, şi mai ales, de el însuşi, la cea mai mică supărare pe care i-o pricinuia vreun grăunte de nisip, un fir de pai sau o diră de aer. Atunci îşi aducea aminte de scrisoarea denunţătorului, văzută cu ochii lui, arătată de

Villefort, ținută în mână. Fiecare rînd îi apărea în litere de foc, pe ziduri, ca *Mane, Thekel, Fares*¹-ul lui Balthazar. Își spunea că nu răzbunarea cerului, ci ura oamenilor îl aruncase în prăpastia unde se afla. Le dorea oamenilor acestora necunoscuți toate chinurile născocite de închipuirea lui arzătoare și i se părea că și chinurile cele mai groaznice erau prea blînde și, mai ales, că nu durau îndeajuns de mult pentru ei ; fiindcă după chinuri urmează moartea, iar în moarte se află, dacă nu odihna, cel puțin lipsa de simțire, care i se aseamănă.

Tot spunîndu-și mereu, cu gîndul la dușmani, că liniștea înseamnă moartea și că pentru cei pe care vrei să-i pedepsești cumplit e nevoie de altceva decît de moarte. Dantès căzu în neclintirea posomorită a ideii de sinucidere. Vai de cel care, alunecînd pe panta nenorocirii, se oprește la gîndurile acestea neguroase ! E ca într-una dintre mările moarte ce se întind ca azurul valurilor limpezi, dar în ea înotătorul își simte tot mai mult picioarele încleindu-i-se într-un nămol bituminos care-l tîrăște, îl absoarbe, îl înghite. Odată prins, dacă nu-i vine cumva în sprijin ajutorul divin, totul e pierdut și fiecare sfortare pe care o încearcă îl cufundă și mai adînc în moarte.

Totuși, starea aceasta de agonie morală e mai puțin groaznică decît suferința care o precede și decît pedeapsa ce va urma poate după ea. Ea ca un fel de mîngiere amătitoare care-ți arată prăpastia deschisă și, în fundul prăpastiei, neantul. Ajuns aici, Edmond găsi o oarecare alinare în ideea aceasta. Toate durerile, toate suferințele, cu întregul alai de spectre tîrit de ele, părăură că-și iau zborul din colțul temniței, unde îngerul morții putea să păsească tăcut. Dantès își privi liniștit trecutul, se înspăi-

¹ Numărat, cîntărit, împărțit — amenințare profetică scrisă, după cum afirmă legenda bilbică, de o mînă invizibilă pe pereții sălii unde petrecea Balthazar, în momentul cînd Cyrus pătrundea în Babilon.

mîntă de viața viitoare și alese punctul dintre ele, care i se părea că-l mai poate adăposti.

„Uneori, în călătoriile mele depărtate, cînd eram încă om își spunea el atunci, și cînd omul acesta liber și puternic dădea altor oameni porunci care erau îndeplinite, am văzut cerul acoperindu-se, marea fremătînd și mugind, furtuna iscîndu-se undeva, într-un colț al cerului, și lovind cu aripile ei zările, asemenea unui vultur gigantic. În clipele acelea simțeam că nava nu era decît un sprijin nesigur, fiindcă nava mea, ușoară ca un fulg în mîna unui uriaș, tremura și se înfiora ea însăși. Curînd, zgomotul înfricoșător al valurilor, privesc stîncilor tăioase îmi vesteau moartea, iar moartea mă înspăimînta. Făceam toate eforturile ca să scap de ea și reuneam puterile tuturor oamenilor și toată iscusința marinarului, ca să mă lupt cu Dumnezeu !... Eram fericit atunci, fiindcă a reveni la viață înseamnă a reveni la fericire, fiindcă moartea, moartea aceasta, n-o chemasem și n-o alesesem eu, fiindcă, în sfîrșit, somnul mi se părea greu pe patul acesta de alge și de pietre, fiindcă mă miniam eu, care mă credeam o ființă făcută după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, nevrînd să slujesc, după moarte, drept hrană pescărușilor și vulturilor. Dar acum e altfel : am pierdut tot ce mă putea face să iubească viața. Astăzi moartea îmi zîmbește, așa cum o doică îi zîmbește pruncului din leagăn. Astăzi mor la dorința mea și adorm ostenit și frînt, așa cum adormeam într-una din serile de deznădejde și de furie, după ce făceam de trei mii de ori înconjurul celulei, cam treizeci de mii de pași, adică aproape zece leghe.“

De cum îi încolți în minte gîndul acesta, Edmond deveni mai blind, mai zîmbitor. Se împacă mai bine cu patul tare și cu pîinea neagră, mîncă mai puțin, nu dormi de loc și găsi că e mai ușor de îndurat viața acum, cînd era sigur că o putea părăsi oricînd voia, ca pe o haină învechită.

Găsise la îndemînă două mijloace de a-și curma zilele. Unul dintre ele era mai simplu : n-avea decît să-și lege batista de una din gratiile ferestrei și să se spînzure. Celălalt mijloc însemna să se prefacă doar că mîncă și să se lase să moară de foame. Primul mijloc i se păru de nesuferit lui Dantès. De mic copil fusese deprins să-i fie silă de pirați, oameni care sînt spînzurați de catargele corăbiilor. Spînzurătoarea i se părea deci un fel de chin înjositor, la care nu voia să se supună pe sine însuși. Se hotări deci pentru cel de al doilea mijloc și începu să-l ducă la îndeplinire chiar din ziua aceea.

Se scurseseră aproape patru ani de cînd trecuse, rînd pe rînd, de la o stare la alta. De la sfîrșitul celui de al doilea an, Dantès încetase să mai socotească zilele și pierduse din nou simțul timpului, cum îl mai pierduse și altădată, înainte de venirea inspectorului.

Dantès spusese : „Vreau să mor“, și își alesese felul morții. Îl cercetase cu atenție și, de teamă să nu-și schimbe hotărîrea, își jurase să moară folosindu-l. „Cînd mi se va aduce hrana de dimineață și hrana de seară, își spusese el am să le arunc pe fereastră și astfel au să creadă că am mîncat.“

Făcu după cum își făgăduise. De două ori pe zi, prin spărtura zăbreliță prin care nu se putea zări decît cerul, își aruncă mîncarea, mai întîi cu voioșie, apoi gînditor, apoi cu părere de rău. Ca să aibă puterea de a-și duce pînă la capăt cumplitul său plan, trebui să-și amintească de jurămînt. Dinții ascuțiți ai foamei făcură să i se pară atrăgătoare la vedere și plăcută la miros hrana de care altădată îi era silă. Uneori ținea cîte o oră în mîini strachina cu mîncare, privind țintă bucata de carne putredă, peștele stricat sau pîinea neagră și mucedă. În el mai luptau încă ultimele instincte ale vieții, stăvilindu-i, din cînd în cînd, hotărîrea. Atunci celula nu i se mai părea atît de întunecată, starea lui i se părea mai puțin deznădăjduită. Era încă tînăr, trebuia să aibă vreo douăzeci și cinci—douăzeci

și șase de ani, și-i mai rămîneau de trăit aproape cincizeci de ani, adică de două ori cît trăise. În răgazul acesta îndelungat cite nu se puteau întîmpla ? Porțile puteau fi sparte, zidurile castelului d'If sfărîmate, iar el s-ar fi putut să-și recapete libertatea ! Atunci își apropia dinții de hrana pe care, ca un Tantal ce se chinuia din proprie voință, și-o depărta tot el de la gură. Dar își amintea de jurămint, și ființa aceasta inimoasă se respecta prea mult ca să și-l poată călca. Își năru deci astfel, cu strășnicie și fără milă, puțină viață care-i mai rămăsese, pînă cînd, într-o bună zi, nu mai avu putere să se ridice și să arunce mîncarea.

A doua zi nu mai vedea, și abia dacă mai auzea. Temnicerul îl crezu lovit de o boală grea, iar Dantès nădăjdui într-o moarte apropiată.

Astfel se scurse întreaga zi. Edmond simțea cum îl cuprinde o amorțeală nedeslușită și totuși plăcută. Cîrceii nervoși din stomac i se potoliseră. Arsurile setei nu-l mai chinuiau. Cînd închidea ochii, vedea nenumărate luminițe, asemănătoare celor ce se văd noaptea pe terenurile mlăștinoase : era amurgul ținutului necunoscut pe care-l numim moarte. Dar, pe neașteptate, pe la orele nouă seara, auzi o lovitură înăbușită în peretele lîngă care zăcea.

Atîtea lighioane spurcate făcuseră zgomot în celulă încît, încetul cu încetul, Edmond se obișnuise să nu se trezească din somn pentru atîta lucru. Dar, de data aceasta, fie pentru că simțurile îi erau exaltate din pricina foamei, fie pentru că zgomotul era într-adevăr mai puternic decît de obicei, fie pentru că în clipa supremă orice nimic capătă importanță, Edmond săltă capul ca să audă mai bine.

Se augea un fel de hîrjiit egal, care părea făcut fie de o gheară uriașă, fie de un dinte puternic, fie de apăsarea unei unelte oarecare pe bolovani.

Deși slăbit, creierul tînărului fu izbit de ideea obișnuită și mereu prezentă în mintea deținuților : libertatea. Hîrjiitul se iscase atît de exact în clipa în care orice alt zgomot încetase pentru el, încît i se păru că Dumnezeu se arăta,

în sfârșit, milostiv față de suferințele lui și-i trimitea zgomotul acesta, ca să-l facă să se oprească pe marginea mormîntului deasupra căruia piciorul său călca clătîindu-se. Cine putea ști dacă nu cumva una dintre ființele iubite, la care se gîndise atît de mult, încît își tocise mintea, nu se îngrija de el în clipa aceasta, încercînd să micșoreze distanța ce-i despărțea ?

Dar nu, Edmond se înșela, fără îndoială, și totul nu putea fi decît unul din visele ce plutesc la poarta morții.

Și totuși, Edmond asculta mereu. Zgomotul dură aproape trei ore, după care Edmond auzi un fel de prăbușire, apoi nu mai auzi nimic.

Peste cîteva ceasuri, zgomotul reîncepu, mai puternic și mai apropiat. Edmond începuse să se intereseze de munca aceasta care-i ținea tovărășie. Deodată intră temnicherul.

De aproape opt zile de cînd se hotărîse să moară și de patru zile de cînd începuse să-și execute planul, Edmond nu-i mai spusese nici un cuvînt temnicherului și nu-i răspunsese cînd acesta îl întrebasese de ce boală crede că suferă, întorcîndu-i spatele cînd i se părea că-l privește cu prea multă atenție. Dar astăzi, temnicherul ar fi putut auzi zgomotul acela înăbușit, s-ar fi putut alarma, i-ar fi putut pune capăt, zdruncinînd astfel cine știe ce nădejde, la gîndul căreia Dantès își simțea mai plăcute ultimele clipe.

Temnicherul îi aducea hrană.

Dantès se ridică pe pat și, întărîndu-și glasul, începu să vorbească despre fel de fel de lucruri, despre calitatea proastă a mîncării ce i se aducea, despre frigul pătrunzător din carceră, îngăimînd și bombănînd, ca să aibă dreptul să strige mai tare, și scoțîndu-l din răbdări pe temnicherul care tocmai în ziua aceea ceruse pentru deținutul bolnav supă și piine proaspătă, și care tocmai i le adusese.

Din fericire, temnicherul își închipui că Dantès e cuprins de delir. Îi puse mîncarea pe masa hodorogită, unde o pune de obicei, și plecă.

Atunci, simțindu-se liber, Edmond reîncepu să asculte cu bucurie.

Zgomotul devenise atât de lămurit, încît tinărul îl putea asculta acum fără nici o sforțare.

„Nici vorbă, își spuse el, dacă zgomotul continuă, deși s-a luminat de ziuă, însemnează că vreun nenorocit de deținut, asemenea mie, caută să scape din închisoare. Oh, dacă aș fi lingă el, cum l-aș mai ajuta !“

Apoi un nor mohorit îi întunecă dintr-o dată zorile speranței, care răsăriseră în mintea sa obișnuită cu nenorocirile și neputînd să se învețe din nou, decît anevoie, cu bucuriile omeneshi. Îi trecuse prin minte că zgomotul ar putea fi făcut de vreun muncitor pus de către guvernator să repare vreo odaie din apropiere.

N-ar fi fost greu să se încredințeze dacă e sau nu e așa ; dar cum să riște o întrebare ? Sigur, n-ar fi fost mare lucru să aștepte sosirea temnicerului, să-l pună să asculte zgomotul și să vadă ce figură va face acesta auzindu-l. Dar, oferindu-și o asemenea satisfacție, nu însemna oare să trădeze interese prețioase pentru o satisfacție de o clipă ? Din nefericire, capul lui Edmond, ca un clopot gol, era asurzit de zumzetul unei idei ; era atât de slăbit, încît judecata îi plutea ca un abur și nu i se putea strînge în jurul unui gînd. Edmond nu văzu decît un singur mijloc pentru a-și recăpăta limpezimea gîndirii și luciditatea judecății : se întoarse spre supă încă fierbinte lăsată de temnicer, se ridică, merse clătînîndu-se pînă la masă, apucă strachina, o duse la gură, și sorbi zeama dinăuntrul ei, cuprins de o fericire nespusă.

Atunci avu curajul să se oprească ; auzise că naufragiații culeși din valuri, sfîrșiți de foame, mureau dacă înghiteau cu lăcomie o hrană prea substanțială. Edmond duse la buze pîinea, apoi o lăsă pe masă și se reîntoarse în pat. Acum nu mai voia să moară.

Curînd simți că i se limpezește creierul. Toate ideile, nedeslușite și aproape insesizabile pînă atunci, își reluară

locul pe minunata tablă de șah, unde un singur pătrat e de ajuns ca să statornicească superioritatea omului asupra animalelor. Și el putu să gîndească și să-și întărească gîndirea prin judecată.

Atunci își spuse :

„Trebuie să fac încercarea, dar fără să primejduiesc pe nimeni. Dacă lucrează un muncitor oarecare, n-am decît să bat în perete, și el se va opri îndată și va încerca să ghi-cească cine bate și de ce bate. Dar fiind munca lui e nu numai legală, dar și comandată, o va reîncepe curînd. Iar dacă, dimpotrivă, e un deținut, atunci zgomotul făcut de mine îl va înspăimînta. Se va teme să nu fie descoperit. Își va înceta munca și n-o va reîncepe decît seara, cînd va crede că toată lumea s-a culcat și doarme.“

Edmond se ridică îndată. Acum picioarele nu-i mai tremurau și ochii nu-i mai vedeau tot felul de stele. Se îndreptă spre un ungher al celulei, desprinsă o piatră slăbită de umezeală și lovi în perete, în locul unde sunetul se auzea mai bine.

Lovi de trei ori.

De la prima lovitură, zgomotul încetă ca prin farmec.

Edmond ascultă cu încordare. Se scurse o oră, apoi două, și nu se mai auzi nici un zgomot nou. Edmond iscase, dincolo de perete, o tăcere deplină.

Cu inima plină de nădejdi, Edmond înghiți cîteva îmbucături de pîine, sorbi cîteva guri de apă și, mulțumită firii sănătoase cu care îl înzestraseră natura, se simți aproape la fel de bine ca înainte.

Tăcerea dură întreaga zi.

Noaptea veni, fără ca zgomotul să reînceapă.

„E un deținut !“ își spuse Edmond, beat de fericire.

Din clipa aceea mintea i se înflăcăără, viața îi reveni năvalnică.

Noaptea se scurse fără să mai audă nici un fel de zgomot.

În noaptea aceea, Edmond nu închise ochii.

Se făcu ziuă. Temnicerul intră, aducându-i hrană. Edmond mîncase tot ce i se adusese cu o zi înainte. Înghiți cu poftă și hrana adusă acum, trăgînd mereu cu urechea spre zgomotul care nu se mai auzea, tremurînd la gîndul că poate s-a oprit pentru totdeauna. Făcu zece sau douăsprezece leghe plimbîndu-se prin cameră, clătina ore întregi zăbrelele de fier ale fereștrăuicii, redobîndindu-și elasticitatea și vigoarea membrelor printr-un exercițiu de care se dezvățase de multă vreme, pregătindu-se, în sfîrșit, să dea piept cu soarta ce-l aștepta, așa cum face un luptător cînd, ungîndu-și trupul cu ulei și întinzîndu-și brațele, se pregătește să intre în arenă. În răstimpurile acestei activități înfrigurate, Edmond asculta dacă nu cumva zgomotul se aude iar. Prudența deținutului aceluia, care nu ghicise că fusese tulburat în munca sa de eliberare de către alt deținut, la fel de grăbit să-și recapete libertatea ca și el, îl scotea din sărite.

Se scurseră astfel trei zile întregi, adică șaptezeci și două de ore ucigătoare, numărate minut cu minut.

În sfîrșit, într-o seară, după ce temnicerul își făcuse ultima vizită, pe cînd Dantès își lipise, pentru a suta oară, urechea de zid, i se păru că o zguduitură abia simțită îi răsună înăbușit în capul sprijinit de pietrele mute.

Dantès se trase înapoi ca să-și liniștească creierul zduhit, făcu de cîteva ori înconjurul celulei, și-și lipi apoi urechea de perete, în același loc.

De partea cealaltă se lucra, nu mai încăpea nici o îndoială în privința asta. Deținutul dîndu-și seama de pericolul acțiunii sale, începuse alta și nici vorbă că, pentru a-și putea continua munca mai în siguranță, înlocuise dalta cu o pîrghie.

Încurajat de această descoperire, Edmond hotărî să-i vină în ajutor neobositul muncitor. Începu prin a-și muta patul, înapoia căruia i se părea că se desfășoară acțiunea de eliberare, și căuta vreun obiect ca să poată scrijeli zidul, să dărîme molozul umed și să desprindă o piatră.

Nu găsi însă nimic. N-avea nici cuțit și nici altă unealtă tăioasă. Doar zăbrelele erau de fier, și Dantès putuse de multe ori să se convingă că erau atât de bine înțepenite, încît nici nu merita să încerce să le clintească.

În celuă nu exista altceva în afară de pat, de un scaun, o masă, o găleată și un urcior. Patul avea încheieturi de fier, dar ele erau fixate în lemn prin șuruburi. Ca să desfacă șuruburile și să scoată bucățile de fier i-ar fi trebuit neapărat o șurubelniță.

Masa și scaunul nu aveau nimic din metal. Găleata avusese pe vremuri un miner, dar fusese luat.

Nu-i mai rămăsese lui Dantès decît o cale : să spargă urciorul și să folosească bucățile de gresie ascuțită.

Fără să stea pe gânduri, trînti de-o lespede urciorul, care se făcu țandări.

Dantès alese două sau trei cioburi ascuțite, le ascunse în paiele așternutului și lăsă celelalte resturi împrăștiate pe jos. Spargerea urciorului s-ar fi putut întîmpla în mod firesc, așa că n-avea de ce să se neliniștească în privința aceasta.

Edmond avu puțința să lucreze întreaga noapte. Dar în întuneric treaba mergea anevoie, fiindcă trebuia să muncească bîjbîind. Curînd își dădu seama că unealta sa primitivă întîlnise o gresie mai tare. Atunci își împinse patul la loc și așteptă să se lumineze de ziuă. O dată cu nădejdea îi revenise și răbdarea.

Toată noaptea Edmond ascultă și auzi cum săpătorul necunoscut își continua munca subpămînteană.

Cînd se făcu ziuă, temnicerul intră în carceră. Dantès îi spuse că în ajun, vrînd să bea apă, urciorul îi scăpase din mînă și se spărsese. Temnicerul plecă bombănind după un urcior nou, fără să se ostenească măcar să ia cioburile cu el.

După cîteva clipe se reîntoarse, îi ceru deținutului să fie mai cu băgare de seamă, apoi plecă.

De data aceasta Dantès ascultă cu o bucurie de nedescris scîrîitul uşii care se încuia. Altădată, zgomotul acesta îi seca inima. Ascultă călcătura paşilor ce se depărtau, apoi, cînd n-o mai auzi, se rezezi să-şi mute culcuşul din loc şi, la lumina slabă a celor cîteva raze care pătrundeau în celulă, putu să vadă ce muncă zadarnică făcuse în timpul nopţii, cînd rîciise piatra, în loc să rîcieie tencuiala din jurul ei.

Din pricina umezelii, tencuiala devenise sfărîmicioasă. Dantès tresări de bucurie văzînd-o că se desface în bucăţi. E drept că bucăţile acestea erau extrem de mărunte, totuşi, după o jumătate de ceas, el scosese aproape un pumn de moloz. Calculînd exact, un matematician ar fi putut spune că, după vreo doi ani de muncă asemănătoare şi presupunînd că nu întîlnea nici o piatră în cale, ar fi putut săpa un tunel de şaizeci şi şase de centimetri pătraţi şi adînc de şase sute şaizeci.

Dantès se mustră atunci că nu-şi folosisese pentru munca aceasta lungile ceasuri scurse unul după altul, tot mai anevoie, şi că şi le pierduse sperînd, rugîndu-se şi deznădăjduind.

Timp de şase ani, cît stătuse închis în celulă, ce muncă ar fi putut duce la capăt, oricît de încet s-ar fi mişcat !

Gîndul acesta îl înflăcăra din nou.

Peste trei zile, ferindu-se cu nespusă grijă să nu fie surprins, reuşi să înlătore toată tencuiala şi să dezgolească piatra : zidul era făcut din bolovani ciopliţi, întăriţi pe alocuri cu lespezi. O astfel de lespede dezghiocase Edmond şi acum trebuia s-o clinească din alveola ei.

Încercă s-o scoată cu unghiile, dar unghiile nu-î fură de ajuns.

Şi cioburile urciorului, vîrite prin crăpături, se frînseră cînd Dantès voi să le folosească drept pîrghii.

După un ceas de încercări zadarnice, Edmond se ridică neliniştit, cu fruntea brobonită de sudoare.

Fusese astfel oprit de la început și silit să aștepte, neputincios și nefolositor, ca să facă totul vecinul care, la rîndul lui, putea obosi și el ?

Atunci îl străfulgeră o idee. Dantès rămase în picioare, surîzător. Fruntea asudată i se uscă singură.

Temnicerul îi aducea în fiecare dimineață supa într-o gamelă de tablă. Tot în ea se mai găsea și supa unui alt deținut, căci Dantès băgase de seamă, că gamela era cînd plină cu vîrf, cînd pe jumătate goală, după cum temnicerul începea împărțirea hranei, fie cu el, fie cu celălalt deținut.

Gamela avea un mîner de fier. La mînerul acesta rîvnea Dantès, și ar fi dat pentru el, dacă i s-ar fi cerut, zece ani din viață.

Temnicerul vărsa conținutul gamelei în strachina lui Dantès. După ce-și mîncă supa cu o lingură de lemn, Dantès spăla strachina și o folosea astfel în fiecare zi.

În seara aceea Dantès puse strachina jos, la jumătatea drumului între ușă și masă ; intrînd, temnicerul călcă peste ea și o făcu fărîme.

Nici vorbă că nu-l putea învinovăți pe Dantès pentru spargerea strachinei. E adevărat că el greșise lăsînd strachina pe jos, dar nici temnicierul nu se uitase unde călca.

Temnicerul se mulțumi doar să bombăne.

Apoi se uită după vreun vas în care să poată pune supa ; dar nu găsi nimic, fiindcă în afară de strachina spartă Dantès nu mai avea altceva.

— Lasă gamela, spuse Dantès. Ai s-o iei mîine, cînd îmi vei aduce mîncarea.

Sfatul acesta se potrivea cu lenevia temnicerului : așa nu va mai fi nevoit să tot urce și să coboare.

Și lăsă gamela.

Dantès tresări de bucurie.

De data aceasta înghiți la repezeală supa și carnea care, după orînduiala din închisori, e adusă o dată cu ea. Apoi, după ce așteptă un ceas, ca să se asigure că tem-

nicerul nu s-a răzgîndit, dădu patul la o parte, apucă gamela, virî capătul mînerului între lespedeza dezgolită și bolovanii de lîngă ea, și începu să clatine.

O legănare ușoară îi dovedi, curînd, că e pe ceața bună.

Într-adevăr, după un ceas, piatra era scoasă din zidul unde lăsase un gol cu diametrul de aproape cincizeci de centimetri.

Dantès strînse cu grijă toată tencuiala, o duse în colțurile celulei, scormoni cu un ciob de urcior țărîna și acoperi molozul cu pămînt.

Apoi, voind să folosească pe deplin noaptea aceasta în care întîmplarea, sau mai bine-zis savanta combinație plănuită de el îi pusese la îndemîină o unealtă atît de prețioasă, continuă să sape cu înverșunare.

În zori, virî piatra la locul ei, împinse patul lîngă perețe și se culcă.

Dejunul era compus din pîine și apă ; temnicerul intră și-i puse pîinea pe masă.

— Ce s-aude ? Mi-ai adus o strachină nouă ? întrebă Dantès.

— Nici gînd, răspunse temnicerul. Ești un sparge-tot. Ai spart urciorul și m-ai făcut și pe mine să-ți fac praf strachina. Dacă toți deținuții ar face atîtea pagube, stăpînirea n-ar mai scoate-o la capăt. Îți las gamela și-ți vîrs supă în ea ; așa poate că n-ai să-ți mai fărîmi gospodăria.

Dantès își înălță ochii spre cer și-și împreună mîinile pe sub pătură.

Bucata de fier care îi rămînea îi iscă în inimă un avînt de recunoștință îndreptat spre cer, mai puternic decît îi iscaseră în trecut cele mai mari bunuri care îi fuseseră dăruite.

Numai că își dăduse seama de un lucru : de cînd începuse el să lucreze, celălalt deținut nu mai lucra.

Dar asta nu era un motiv să-l oprească din drum ; dacă vecinul nu venea, avea să se ducă Dantès la el.

Munci toată ziua, fără răgaz. Datorită noii sale unelte, scoase pînă seara din zid zece pumni de fărîme de piatră, mîloz și ciment.

Cînd sosi ora vizitei temnicerului, îndreptă cît putu mai bine mînerul îndoit al gamelei și puse vasul la locul obișnuit. Temnicerul îi vîrșă rația de supă și carne, sau mai bine-zis de supă și pește, căci ziua aceea era o zi de post, și de trei ori pe săptămîină deținuții erau ținuți să postească. Faptul acesta ar fi putut ajuta la socotirea timpului, dacă Dantès n-ar fi lepădat de mult asemenea socoteli.

După ce-i turnă supa, temnicerul ieși.

De data această Dantès vru să se convingă dacă vecinul său își contenise cu adevărat lucrul.

Ascultă.

Era liniște, ca în timpul celor trei zile cînd munca fusese întreruptă.

Dantès oftă ; se vedea cît de colo că vecinul nu are încredere în el.

Totuși nu se descurajă și continuă să lucreze toată noaptea ; dar după două sau trei ore de muncă dădu peste o piedică : fierul nu mai pătrundea, ci aluneca peste o suprafață netedă.

Dantès pipăi piedica și-și dădu seama că nimerise într-o grindă.

Grinda această străbătea sau, mai bine-zis, infunda scobitura începută de Dantès.

Acum trebuia să sape fie deasupra, fie dedesubtul ei. Bietul tînăr nu se gîndise la asemenea piedici.

— Doamne, Doamne ! strigă el. Doar te-am rugat atîta, încît nădăjduiam că m-ai auzit. Doamne ! După ce mi-ai răpit libertatea vieții, după ce mi-ai răpit liniștea morții, tu care m-ai rechemat la viață, fie-ți milă de mine, nu mă lăsa să pier în deznădejde !

— Cine vorbește despre Dumnezeu și despre deznădejde laolaltă ? se auzi un glas care părea că vine de sub pământ. Glasul acesta, înăbușit de întuneric, i se păru lui Dantès că răsună într-un mormînt.

Tînărul simți cum i se zbîrlește părul de spaimă și se dădu înapoi, tîrîndu-se pe genunchi.

— Aud un glas omenesc ! biîgui el.

De patru sau cinci ani, Edmond nu mai auzise decît glasul temnicerului ; și pentru deținut temnicerul nu e un om, ci o ușă vie, adăugată la ușa de stejar a temniței, o gratie de carne adăugată la gratiile de fier.

— În numele cerului ! strigă Dantès. Tu, care mi-ai vorbit, vorbește-mi încă, deși glasul tău mă umple de spaimă. Cine ești ?

— Dar tu cine ești ? întrebă vocea.

— Un deținut nefericit, urmă Dantès, care răspundea din toată inima.

— Din ce neam ești ?

— Francez.

— Cum te cheamă ?

— Edmond Dantès.

— Ce meserie ai ?

— Marinar.

— De cît timp ești aici ?

— De la 28 februarie 1815.

— Ce crimă ai săvîrșit ?

— Sînt nevinovat.

— Dar de ce ești învinovățit ?

— Se spune că aș fi conspirat pentru reîntoarcerea împăratului.

— Cum ? Pentru reîntoarcerea împăratului ? Așadar împăratul și-a pierdut tronul ?

— A abdicat la Fontainebleau în 1814 și a fost trimis pe insula Elba. Dar dumneata de cît timp ești aici, dacă nu știi toate astea ?

— Din 1811.

Dantès se cutremură : omul acela stătuse în închi-soare cu patru ani mai mult decît el.

— Bine, nu mai săpa, spuse glasul, vorbind în grabă. Ia spune-mi, la ce înălțime se găsește scobitura pe care ai făcut-o ?

— E chiar la înălțimea podelei.

— Și cum ai ascuns-o ?

— O acoperă patul.

— De cînd ești închis ți-a fost vreodată mutat patul din loc ?

— Niciodată.

— Și unde duce odaia ta ?

— Într-un coridor.

— Și coridorul ?

— Răspunde în curte.

— Vai ! șopti glasul.

— Doamne ! Ce s-a întîmplat ? strigă Dantès.

— Nimic altceva decît că m-am înșelat, că m-a amăgit imperfecția desenelor mele, că lipsa unui compas m-a pierdut, că o liniuță greșită pe planul meu a însemnat, în realitate, o greșeală de aproape cinci metri și că am luat drept zidul fortăreței peretele pe care l-ai scobit.

— Atunci ar fi însemnat să ajungi la mare...

— Chiar asta voiam.

— Și dacă ai fi zbutit ?

— Aș fi înotat, aș fi ajuns pe una din insulele ce împrejmuiesc castelul d'If, fie pe insula Daume, fie pe insula Tiboulen, fie pe țăm, și atunci aș fi fost salvat.

— Ai fi avut putere să înoți pînă acolo ?

— Dumnezeu mi-ar fi dat puteri... Dar acum totul e pierdut.

— Totul ?

— Da. Astupă scobitura cu grijă, nu mai lucra, nu te mai gîndi la nimic și așteaptă vești de la mine.

— Măcar spune-mi... Măcar spune-mi cine ești.

— Sînt... Sînt... numărul 27.

— N-ai încredere în mine ? întrebă Dantès.

Și i se păru că aude un râs amarnic, străbătînd bolta și înălțîndu-se pînă la el.

— Sînt un bun creștin ! strigă Dantès, ghicind din instinct că omul acela are de gînd să-l părăsească. Îți jur pe Cristos că mai curînd m-aș lăsa ucis, decît să le spun adevărul călăilor mei și ai dumitale. Dar, în numele cerului, nu mă părăsi ; lasă-mă să-ți mai aud glasul, altfel, îți jur, fiindcă am ajuns la capătul puterii, am să-mi fărîm țeasta de ziduri și vei avea pe conștiință moartea mea.

— Cîți ani ai ? Vocea ta pare de om tînăr.

— Nu-mi mai știu vîrsta, pentru că de cînd sînt aici n-am mai socotit anii. Știu doar că mergeam pe nouăsprezece ani cînd am fost arestat, la 28 februarie 1815.

— Încă n-are douăzeci și șase de ani împliniți, murmură vocea. Haide, la vîrsta asta nu poate fi trădător...

— O, nu, nu ! Îți jur, repetă Dantès. Ți-am spus și o spun din nou că mai bine m-aș lăsa tăiat în bucăți decît să te trădez.

— Ai făcut bine că mi-ai vorbit și că m-ai rugat. Aveam de gînd să-mi fac un plan nou și să mă depărtez de tine. Dar tinerețea ta mă liniștește. Am să viu la tine. Așteaptă-mă.

— Cînd ai să vii ?

— Trebuie să chibzuiesc ce putem face. Lasă-mă să-ți dau eu semnalul.

— Dar n-ai să mă părăsești, n-ai să mă lași singur, ai să vii la mine sau ai să-mi dai voie să viu eu la dumneata ? O să fugim împreună, și dacă n-o să putem fugi, o să ne vorbim unul altuia despre cei pe care îi iubim. Și dumneata trebuie că iubești pe cineva.

— Sînt singur pe lume.

— Atunci mă vei iubi pe mine ; dacă ești tînăr, îți voi fi tovarăș, dacă ești bătrîn, voi deveni fiul dumitale. Am și eu un tată ; dacă mai trăiește trebuie să aibă

vreo șaptezeci de ani. Îl iubeam pe el și mai iubeam o fată, numită Mercédès. Tata sînt sigur că nu m-a uitat ; dar ea, Dumnezeu știe dacă se mai gîndește la mine. Am să te iubesc așa cum îl iubeam pe tata.

— Bine, spuse deținutul. Pe mîine...

Aceste cîteva cuvinte fură rostite cu un ton care îl convinse pe Dantès. Nu ceru mai multe, se ridică, strînse cu aceeași grijă ca și pînă atunci fărîmele scoase din zid și împinse patul la perete.

Din clipa aceea, Dantès se lăsă cu totul năpădit de fericirea lui. Fără îndoială că n-avea să mai rămînă singur, ba poate chiar va putea să evadeze. În cel mai rău caz, dacă avea să rămînă închis, se alegea cu un tovarăș, iar captivitatea împărțită cu cineva nu e decît pe jumătate captivitate. Lacrimile vărsate în comun sînt aproape rugăciuni ; și rugăciunile făcute în doi sînt aproape izbăviri.

Cît ținu ziua, Dantès umblă de colo-colo prin celulă, cu inima năpădită de bucurie. Din cînd în cînd bucuria aceasta îl înăbușea ; atunci se așeza pe pat și-și apăsa pieptul cu mîinile. La cel mai slab zgomot pe care-l auzea în coridor dădea fuga spre ușă. O dată sau de două ori, teama de a nu fi despărțit de omul pe care nici nu-l cunoștea măcar și pe care îl și iubea ca pe un prieten îi străbătu creierul. Atunci se hotărî : cînd temnicerul îi va da patul la o parte și se va pleca pentru a cerceta văgăuna, îi va zdrobi capul cu lespede pe care stătea urciorul.

Știa bine că după aceea avea să fie osîndit la moarte ; dar nu se afla oare pe punctul de a muri din pricina urîtului și a deznădejdei, în clipa cînd zgomotul miraculos îl readusesese la viață ?

Seara, cînd temnicerul intră, Dantès rămase în pat ; de acolo i se părea că poate să păzească mai bine tunelul neterminat. Se uita îndelung, și cu o privire atît de ciudată la oaspetele nepoftit, încît acesta bombăni :

— Ia ascultă, nu cumva ai de gînd să înnebunești iar ?
Dantès nu-i răspunse, de teamă ca emoția să nu facă să-i tremure glasul și să-l trădeze.

Temnicerul ieși, clătînînd din cap.

Cînd se înnoptă, Dantès crezu că vecinul său va folosi tăcerea și întunericul ca să-i poată vorbi. Dar se înșela. Noaptea trecu fără ca vreun zgomot să răspundă așteptării înfrigurate a tînărului. Dimineata însă, după vizita temnicerului, pe cînd Dantès depărta patul de lîngă zid, auzi trei lovituri în perete, bătute la răstimpuri egale. Se repezi într-acolo și îngenunche.

— Dumneata ești ? spuse el. Iată-mă.

— A plecat temnicerul ? întrebă glasul.

— Da, răspunse Dantès. N-o să se mai întoarcă decît diseară. Avem douăsprezece ore de libertate.

— Atunci pot să fac ce trebuie ?

— Da, da, chiar acum, te rog !

Și îndată, bucata de pămînt pe care Dantès, pe jumătate intrat în văgăună, își sprijinea mîinile, păru că se mișcă sub el. Tînărul se dădu repede înapoi, în timp ce un morman de țărîină și de pietre desprinse se rostogolea în groapa care se deschisese sub scobitura făcută de el. Atunci, din fundul gropii aceleia întunețate și atît de adînci, încît nu-i putea măsura sfîrșitul, se ivi un cap, apoi umerii, și în sfîrșit, un om întreg, care se strecură cu destulă vioiciune prin scobitura peretelui.

Capitolul XVI

UN SAVANT ITALIAN

Dantès își strînse în brațe noul prieten, așteptat atîta vreme și cu atîta nerăbdare, și-l trase spre fereastră, pentru ca slaba lumină ce pătrundea în carceră să-l lumineze pe de-a întregul.

Noul venit era un bărbat mărunțel, cu părul albit mai mult de necazuri decît din pricina vîrstei, cu ochi pătrunzători, acoperiți de sprîncene stufoase și sure, cu barba încă neagră, coborîndu-i pînă pe piept ; slăbiciunea chipului său brăzdat de riduri adînci, linia îndrăzneată a trăsăturilor sale alese, vădeau un om obișnuit mai mult să gîndească decît să facă o muncă fizică. Fruntea îi era acoperită de sudoare.

Cît despre veșmintele lui, era cu neputință să-ți dai seama cum ar fi fost pe vremuri, căci atîrnau în zdrențe.

Omul părea să aibă cel puțin cincizeci și cinci de ani, deși o oarecare vioiciune a mișcărilor sale vădea că ar fi putut să aibă poate mai puțini ani decît îi adăugase îndelungata lui captivitate.

El primi cu plăcere semnele de entuziasm ale tînărului. Pentru o clipă, sufletul său înghețat fu pe cale de a se încălzi și de a se topi la atingerea sufletului înflăcărât al lui Dantès. Îi mulțumi acestuia destul de călduros pentru prietenia arătată, deși îl mîhnea nespus de mult

faptul că dăduse tot peste o celulă, acolo unde credea că va găsi libertatea.

— Să ne uităm mai întâi dacă e cu putință să facem să dispară din ochii temnicerilor urmele trecerii mele, glăsui el. Toată liniștea noastră viitoare depinde de neștiința lor.

Apoi, plecîndu-se spre deschizătură, apucă piatra, o ridică fără prea multă caznă, în ciuda greutateii ei, și o vîrî la loc.

— Piatra aceasta a fost desprinsă cu destulă neglijență, adăugă el, clătînînd din cap. Așadar, n-ai unelte ?

— Dar dumneata, dumneata ai ? întrebă Dantès uimit.

— Mi-am făcut cîteva... În afară de pilă, am tot ce-mi trebuie : daltă, clește, pîrghie...

— Aș fi curîos să văd roadele răbdării și dibăciei dumitale, spuse Dantès.

— Privește, iată mai întâi o daltă.

Și-i arătă o lamă tare și ascuțită, prinsă într-un mîner din lemn de fag.

— Din ce ai făcut-o ?

— Dintr-un cîrlig de la pat. Cu unealta asta mi-am săpat tot drumul, pînă aici : aproape șaptesprezece metri.

— Șaptesprezece metri ! se înspăimîntă Dantès.

— Vorbește mai încet, tinere, vorbește mai încet. De multe ori se ascultă la ușile deținuților.

— Ei mă cred singur.

— N-are a face.

— Și spui că ai scobit șaptesprezece metri ca să ajungi pînă aici ?

— Da, cam asta e distanța dintre carcera mea și a ta. Numai că am calculat greșit curba, fiindcă n-am avut instrumente geometrice ca să-mi întocmesc scara de proporții. În locul unei elipse de treisprezece metri și douăzeci, mi-a ieșit una de șaisprezece metri și jumătate. După cum îți spuneam, credeam că am s-ajung la zidul din-

afară, să-l străpung și să mă arunc în mare. Am mers de-a lungul coridorului în care răspunde celula ta, în loc să trec pe dedesubt. Toată munca mi-a fost zadarnică, fiindcă coridorul dă într-o curte plină de paznici.

— Adevărat, spuse Dantès, dar coridorul nu trece decît de-a lungul unui singur perete de-al celei mele, iar celula are patru pereți.

— Da, fără îndoială, însă iată mai întîi, unul al cărui zid e format din stîncă. Ca să străpungem stîncă ar fi nevoie de zece mineri, care să lucreze timp de zece ani, cu toate sculele la-ndemînă. Celălalt perete trebuie să fie lipit de temeliile locuinței guvernatorului. Dacă am trece prin el, am cădea în pivnițele pe care guvernatorul nici vorbă.că le ține sub cheie, și am fi prinși. Iar ultimul perete dă... Ia stai puțin... Unde dă peretele ăsta ?

Era vorba de peretele străpuns de deschizătura prin care intra lumina. Deschizătura se îngusta din ce în ce, pînă afară, și deși prin partea aceea nici un copil nu s-ar fi putut strecura, ferestruica era întărită cu trei rînduri de zăbrele, care l-ar fi putut liniști în privința evadării pe cel mai bănuitor paznic.

Punînd întrebarea, noul venit trase masa sub re-reastră.

— Urcă-te pe masă, îi spuse el lui Dantès.

Dantès îl ascultă, se urcă pe masă și, ghicind ce vrea tovarășul său, își sprijini spinarea de zid și întinse brațele.

Cel care se numise după numărul camerei și al cărui nume adevărat Dantès nu-l știa încă se urcă atunci, cu mai multă ușurință decît s-ar fi putut crede la vîrsta lui, și se cățăără cu sprinteneala unei pisici sau a unei șopîrle, mai întîi pe masă, de pe masă pe brațele lui Dantès și de acolo pe umerii lui. Astfel, încovoiat, căci bolta celei nu-l lăsa să-și îndrepte trunchiul, el își strecură capul printre primele rînduri de zăbrele și putu să privească de sus în jos.

După o clipă își trase capul cu repeziciune.

— Bănuiam eu, spuse necunoscutul.

Și își dădu drumul de-a lungul corpului lui Dantès, pînă pe masă, iar de acolo jos.

— Ce bănuiai ? întrebă tînărul, neliniștit, coborîndu-se la rîndul său.

Bătrînul deținut chibzuia.

— Da, spuse el, asta trebuie să fie. Cel de-al patrulea perete al carcerei dă într-o galerie exterioară, un fel de drum pe care trec patrurile și veghează santinelele.

— Ești sigur ?

— Am văzut chipiul și vîrfurile puștii unui soldat și m-am tras repede înapoi, ca să nu mă vadă și el.

— Ce-i de făcut ? întrebă Dantès.

— Vezi bine că-i cu neputință de fugit din celula asta.

— Și atunci ? întrebă din nou tînărul.

— Atunci, răspunse bătrînul deținut, facă-se voia Domnului !

Și peste chipul lui se așternu vălul unei adînci resemnări.

Dantès îl privi cu uimire și cu admirație totodată pe omul acesta care renunța cu atîta filozofie la o speranță nutrită vreme îndelungată.

— Acum vrei să-mi spui cine ești ? îl întrebă el.

— Doamne, sigur că vreau, dacă te mai interesează acum, cînd nu te mai pot ajuta cu nimic.

— Mă poți ajuta alinîndu-mi suferința și întărindu-mă, căci îmi pari un puternic între puternici.

Abatele surîse cu tristețe.

— Sînt abatele Faria, spuse el, deținut din 1811, după cum știi, în castelul d'If. Dar și pînă atunci am fost închis, timp de trei ani, în fortăreața Fenestrelle. În 1811 m-au adus din Piemont în Franța. Atunci am aflat că soarta, care în timpul acela părea să-i fie supusă, îi dăruise un fiu lui Napoleon, și că fiul acesta fusese numit, încă din leagăn, rege al Romei. Pe atunci nici nu mi-ar fi trecut prin minte ce mi-ai spus mai adineauri : că peste

patru ani colosul va fi răsturnat. Cine domnește în Franța ? Napoleon al II-lea ?

— Nu. Ludovic al XVIII-lea.

— Ludovic al XVIII-lea, fratele lui Ludovic al XVI-lea ? Ciudată și nepătrunsă e voința cerului ! Ce-a urmărit soarta doborînd omul pe care-l ridicase și ridicîndu-l pe acela pe care îl doborîse ?

Dantès nu-și mai lua ochii de la bătrînul care își uitase pentru o clipă propria lui soartă, ca să se gîndească la soarta lumii.

— Da, da, urmă el, e la fel ca în Anglia : după Carol I, Cromwell, după Cromwell, Carol al II-lea și poate că după Iacob al II-lea — vreun ginere, vreo rudă, vreun principe de Orania ; un stathouder¹ va deveni rege ; și atunci se vor face noi concesii poporului, se va face o nouă constituție, va fi libertate ! Toate astea, tu ai să le vezi, tinere ! adăugă el, privindu-l pe Dantès cu ochi strălucitori și adînci, așa cum trebuie să fi fost ochii profeților. Ai vîrsta ca să le poți vedea, și le vei vedea.

— Da, dacă ies de-aici.

— Așa e ! spuse abatele Faria. Sîntem deținuți : sînt clipe cînd uite asta și, din pricină că ochi mei străpung zidurile, sînt clipe cînd mă cred liber.

— Dar de ce te-au închis ?

— De ce m-au închis ? Fiîndcă am visat în 1807 planul pe care Napoleon a vrut să-l îndeplinească în 1811. Pentru că, asemenea lui Machiaveli, în mijlocul principatelor neînsemnate care fac din Italia un cuib de mici regate, tiranice și șubrede, am vrut un singur imperiu, mare, unit și puternic. Pentru că mi s-a părut că mi l-am găsit pe Cezar Borgia în persoana unui neghiob încoronat care s-a prefăcut că mă înțelege, ca să mă trădeze mai bine. Am nutrit și eu planul lui Alexandru al VI-lea

¹ *Stathouder* (cuvînt de origine olandeză), titlu purtat de principii de Orania-Nassau, șefi ai provinciilor unite din Țările de Jos, de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și pînă la 1795.

și al lui Clement al VII-lea ; dar el nu va fi niciodată îndeplinit, fiindcă l-am făurit zadarnic, iar Napoleon nu l-a putut duce la capăt. Italia, fără îndoială că e blestemată.

Și bătrînul își plecă fruntea.

Dantès nu înțelegea cum își poate un om risca viața pentru asemenea lucruri. E adevărat că dacă îl cunoștea pe Napoleon, dacă îl văzuse și îi vorbise, în schimb nu avea habar cine ar fi putut fi Clement al VII-lea și Alexandru al VI-lea.

— Nu ești dumneata preotul despre care toată lumea din castelu d'If crede că e... bolnav ? întrebă el, începînd să împărtășească părerea temnicherului.

— Despre care crede că e nebun vrei să zici, nu-i așa ?

— Nu îndrăzneam... zîmbi Dantès.

— Da, da, continuă Faria, rizînd cu amărăciune. Da, eu sînt acela care trece drept nebun. Eu sînt acela care, de multă vreme încă, îi înveselește pe oaspeții închisorii noastre și i-ar înveseli și pe copii, dacă ar exista copii în sălașul durerii fără nădejde.

Dantès rămase o clipă neclintit și tăcut.

— Așadar, renunți la evadare ? întrebă el.

— Văd că fuga nu-i cu putință ; ar însemna să te răzvrătești împotriva lui Dumnezeu și să încerci ceea ce Dumnezeu nu vrea să se îndeplinească.

— De ce te descurajezi ? Ar fi prea mult să-i ceri soartei ca să izbutești de la prima încercare. Nu poți să reîncepi în alt sens ce ai făcut acum ?

— Dar știi oare ce-am făcut, ca să-mi ceri astfel să mai încep o dată ? Știi oare că mi-au trebuit patru ani ca să-mi încropesc uneltele astea ? Știi că sînt doi ani de cînd tot zgîrii și scobesc un pămînt tare ca granitul ? Știi că a trebuit să scot bolovani pe care altădată nici n-aș fi crezut că-i pot clinti, că am petrecut zile întregi în munca asta titanică, și că uneori, seara, eram fericit

dacă scoteam un degetar de ciment învechit și tare ca piatra ? Știi oare, știi că pentru a ascunde tot pământul și toate pietrele pe care le scoteam mi-a trebuit să străpung bolta unei scări, în golul căreia le-am îngropat, rînd pe rînd, în așa fel încît acum golul e plin și n-aș mai avea unde să pun un pumn de țărînă ? Știi, în sfîrșit, că eram sigur c-am să-mi ating ținta, că puterea pe care mi-o simțeam era doar atîta cît să-mi duc munca asta la capăt, și iată, Dumnezeu nu numai că mă face s-o iau de la început, dar îmi și mută țelul, cine știe unde ? Da, îți spun, îți repet, n-am să mai încerc nimic de-acum înainte, ca să-mi recapăt libertatea, fiindcă Dumnezeu vrea să fie pierdută pentru totdeauna.

Edmond plecă fruntea, pentru a nu fi silit să-i mărturisească omului acestuia că bucuria de-a avea un tovarăș îl împiedica să simtă cită milă ar fi trebuit pentru durerea deținutului care nu putuse să se salveze.

Abatele Faria se așeză pe pat, iar Edmond rămase în picioare.

Ținărul nu se gîndise niciodată la fugă. Există lucruri care par atît de imposibil de înfăptuit, încît nici nu-ți dă prin minte să le încerci, și să le ocolești din instinct. Să sapi aproape șaptesprezece metri pe sub pămînt, să dăduiești muncii acesteia trei ani din viață, ca, pînă la urmă, dacă izbutești, să ajungi în fața unei prăpăstii care dă în mare ; să te arunci de la cincisprezece, de la douăzeci, de la treizeci de metri poate, ca să-ți strivești țeasta, căzînd peste vreo stîncă, dacă nu cumva te-au ucis mai înainte plumbii santinelor ; să fii silit, dacă scapi de toate primejdiile acestea, să străbați înotînd o leghe ! Era prea mult ca să nu te resemnezi, iar Dantès fusese pe cale de-a împinge resemnarea pînă la moarte.

Dar acum, cînd văzuse un bătrîn agățîndu-se de viață cu atîta energie și dîndu-i o pildă de hotărîre desperată, ținărul căzu pe gînduri și începu să-și măsoare curajul. Un altul încercase ceea ce lui nici măcar nu-i trecuse

prin minte să facă. Un altul, mai puțin tânăr, mai puțin puternic, mai puțin priceput, își făcuse rost, prin dibăcie și răbdare, de toate uneltele trebuitoare pentru încercarea de necrezut, pe care doar o măsurătoare greșită o făcuse să dea greș. Un altul făcuse toate acestea ! Nimic nu era cu neputință pentru Dantès ; Faria străpunsese șaisprezece metri și jumătate, el va străpunge treizeci ; Faria, la cincizeci de ani, muncise trei ani, fără răgaz pentru asta ; el n-avea decît jumătatea vîrstei lui Faria, și va munci șase ani. Faria, abatele, 'savantul, omul bisericii, nu se temuse să înoate de la castelul d'If pînă la insula Daume, Ratonneau sau Lemaire ; el, Edmond, marinarul, el, Dantès, cufundătorul îndrăzneț, care a căutat de atîtea ori în fundul mării o crenguță de mărgean, să dea înapoi cînd e vorba de înotat o leghe ? Cît timp trebuie să înoți ca să străbați o leghe ? Un ceas ! Și n-a rămas el ceasuși întregi în mare, fără să pună piciorul pe uscat ? Nu, Dantès n-avea nevoie decît să fie încurajat printr-o pildă. Tot ce altul ar fi putut îndeplini, Dantès va îndeplini.

Tînărul chibzui o clipă.

— Am găsit ceea ce căutai, spuse el.

Faria tresări.

— Ai găsit ? întrebă el, ridicînd capul cu un gest care arăta că dacă Dantès spunea adevărul, descurajarea tovarășului său se va spulbera curînd. Ia spune, ce-ai găsit ?

— Tunelul pe care l-ai făcut ca să ajungi aici, așa-i că merge în aceeași direcție cu galeria exterioară ?

— Da.

— Trebuie că nu-i depărtat de coridor cu mai mult de cincisprezece pași.

— Cel mult cu atît.

— Ei bine, să săpăm în mijlocul tunelului un drum lateral, ca un braț de cruce. De data asta să măsoari mai exact. Vom ieși în galeria exterioară. Vom ucide san-

tinela și vom evada. Ca să ne reușească planul nu ne trebuie decît curaj ; dumneata ai. Ne trebuie putere : eu am destulă. Nu mai spun că ne trebuie și răbdare. Dumneata ai dovedit-o. Rămîne s-o dovedesc și eu.

— Stai o clipă, răspunse abatele. Tu n-ai știut, dragul meu, ce fel de curaj am eu și cum socotesc să-mi folosesc puterea. Cît despre răbdare, cred că am avut destulă, dacă mi-am început în fiecare dimineață munca de noapte și în fiecare noapte munca de dimineață. Dar, ia aminte, tinere, pe atunci credeam că-l slujesc pe Dumnezeu liberînd una din creaturile sale care, nefiind vinovată, nu putea fi osîndită.

— Și acum nu e același lucru ? întrebă Dantès. Oare de cînd ne-am întîlnit te-ai găsit vinovat cu ceva ?

— Nu, dar nici nu vreau să mă fac vinovat. Pînă acum credeam că n-am de-a face decît cu lucrurile, și iată că tu îmi propui să am de-a face cu oamenii. Am putut să străpung un zid și să distrug o scară, dar nu voi putea să străpung o inimă și să distrug o viață de om.

Dantès tresări mirat.

— Cum, întrebă el, te-ar opri asemenea lucruri dacă ai putea să-ți recîștig libertatea ?

— Dar tu, întrebă Faria, de ce nu ți-ai doborît într-o seară temnicerul cu piciorul mesei și de ce nu te-ai îmbrăcat în hainele lui ca să fugi ?

— Fiindcă nu mi-a dat prin minte, răspunse Dantès.

— Fiindcă prin firea ta ai o asemenea silă pentru astfel de crime, pentru astfel de grozăvii, încît nici nu te-ai gîndit măcar să le săvîrșești, spuse bătrînul. Fiindcă lucrurile simple și îngăduite poftelor noastre firești ne dau de veste că nu trebuie să călcăm alături de drepturile noastre. Tigrul, sîngeros din fire și al cărui rost e să fie sîngeros, n-are nevoie decît de-un lucru : să simtă cînd e prada aproape. Instinctul lui e așa și el i se supune. Dar omului, dimpotrivă, îi e silă de sînge. Nu legile sociale îl fac să-i fie silă de crime, ci legile firești.

Dantès se simți încurcat : într-adevăr, aceasta era explicația celor ce se petrecuseră, fără să-și dea seama, în mintea sau în inima lui, căci sînt unele gînduri care vin din minte, și altele care vin din inimă.

— De aproape doisprezece ani, de cînd sînt întemnițat, continuă Faria, m-am gîndit la toate evadările celebre. Nu prea au reușit multe. Evadările norocoase, cele încununate de succes deplin, sînt evadările chibzuite cu grijă și pregătite pe-ndelete. Așa a scăpat ducele de Beaufort din castelul de la Vincennes, abatele Dubuquoi de la Fort l'Evêque și Latude din Bastilia. Mai sînt apoi cele pe care le prilejuiește și întîmplarea : astea sînt cele mai bune. Să așteptăm un prilej, crede-mă, și dacă se ivește cumva, să-l folosim.

— Dumneata ai putut să aștepți, oftă Dantès. Munca îndelungată ți-a umplut zilele, iar cînd n-aveai munca, aveai speranțele care te consolau.

— Dar nu făceam numai atît, spuse abatele.

— Ce altceva mai făceai ?

— Scriam sau studiam.

— Ți se dă hîrtie, condei și cerneală ?

— Nu, răspunse abatele, dar mi le fac singur.

— Îți faci hîrtie, condeie și cerneală ? se miră Dantès.

— Da.

Dantès îl privi cu admirație ; dar se cam îndoia de cele auzite. Faria îi observă îndoiala.

— Cînd ai să vii la mine, îi spuse el, îți voi arăta o lucrare întreagă, rod al gîndurilor și cercetărilor întregii mele vieți, lucrare gîndită de mine în umbra Colysseului din Roma, la picioarele coloanei San-Marc din Veneția, pe țărmul lui Arno, la Florența, și pe care nu mi-ar fi trecut prin minte că temnicerii îmi vor lăsa răgazul s-o întocmesc între zidurile castelului d'If. E un *Tratat asupra posibilității unei monarhii generale în Italia*. Are mărimea unui volum *in-quarto*.

— Și l-ai scris dumneata ?

— Eu l-am scris, pe două cămăși. Am inventat un preparat care face pînza netedă și compactă ca pergamentul.

— Ești chimist ?

— Puțin. L-am cunoscut pe Lavoisier și sînt prieten cu Cabanis.

— Dar pentru o asemenea lucrare a trebuit să faci cercetări istorice. Nu cumva ai și cărți ?

— La Roma aveam aproape cinci mii de volume în bibliotecă. Tot citindu-le și recitindu-le, am descoperit că o sută cincizeci de lucrări bine alese pot cuprinde dacă nu rezumatul tuturor cunoștințelor omenești, măcar tot ce-i este folositor unui om să cunoască. Mi-am dăruit trei ani din viață cititului și recititului acestor o sută cincizeci de volume, în așa fel încît le știam aproape pe dinafară cînd am fost arestat. În închisoare, căznindu-mi puțin mintea, mi le-am reamintit pe de-a-ntregul. Așa se face că aș putea să-ți spun pagini din Tucidide, Xenofon, Plutarh, Tit-Liviu, Tacit, Strada, Jornandès, Dante, Montaigne, Shakespeare, Spinoza, Machiaveli și Bossuet. Nu ți-i înșir decît pe cei mai importanți...

— Asta înseamnă că știi mai multe limbi.

— Vorbesc cinci limbi vii : germana, franceza, engleza, italiana și spaniola. Cu ajutorul limbii grecești vechi, înțeleg greaca modernă. Numai că mă descurc greu cu ea ; de aceea o studiez acum.

— O studiezi ? se miră Dantès.

— Da. Mi-am făcut un vocabular din cuvintele pe care le știu. Am aranjat cuvintele, le-am combinat, le-am întors și le-am sucit în așa fel, încît îmi pot exprima gîndirea cu ajutorul lor. Știu aproape o mie de cuvinte, și atîtea îmi ajung la nevoie, deși în dicționar cred că se găsesc o sută de mii. N-am să pot vorbi prea frumos, în schimb mă pot face înțeles de minune, și atît mi-e de ajuns.

Din ce în ce mai uimit, Edmond începuse să creadă că omul acesta ciudat avea o minte supranaturală. Voind să-i găsească un cusur cît de mic, îl întreabă :

— Dar dacă nu ți s-a dat condei, cu ce ai putut să scrii un tratat atît de mare ?

— Mi-am făcut condeie cum nu se poate mai bune și care ar fi mai cerute decît cele obișnuite, dacă ar fi cunoscute. Le-am făcut din cartilajele capetelor de pești, care ni se dau în zilele de post. De aceea aștept totdeauna cu plăcere miercurea, vinerea și sîmbăta, cînd nădăjduiesc să-mi măresc provizia de condeie. Cea mai plăcută ocupație pentru mine, trebuie să-ți mărturisesc, sînt cercețările mele istorice. Coborînd în trecut, uit prezentul. Mergînd liber de-a lungul istoriei, uit că sînt un deținut.

— Dar cerneala ? întreabă Dantès. Din ce ți-ai făcut cerneală ?

— Pe vremuri exista o sobă în zid, în carcera mea. Soba a fost înfundată cu puțin înainte de a sosi eu aici, dar se făcuse foc în ea ani de-a rîndul. Tot interiorul sobei e căptușit cu funingine. Dizolv funinginea în rația de vin care mi se dă în fiecare duminică și capăt o cerneală excelentă. Pentru notele deosebite, care trebuie să atragă privirea, mă înțep în deget și scriu cu sînge.

— Și cînd am să pot vedea toate acestea ? întreabă Dantès.

— Cînd vrei, răspunse Faria.

— O, chiar acum ! strigă Dantès.

— Atunci urmează-mă, spuse abatele.

Și reîntră în tunelul subteran, unde dispăru curînd. Dantès îl urmă.

— Iată-le, spuse Faria.

Și-i arată un bastonaș lung de vreo zece degete și gros cît mînerul unei pensule. La capătul bastonașului era legat unul dintre cartilajele despre care îi vorbise lui Dantès. Cartilajul, purtînd încă urme de cerneală, avea vîrfurile alungite și despicate, ca o pană obișnuită.

Dantès îl cercetă, căutînd din ochi unele cu ajutorul căreia pana putuse fi tăiată atît de exact.

— Cauți briceagul, nu-i așa ? îl întrebă Faria. E capodopera mea ; ca și pe cuțitul ăsta, l-am făcut dintr-un sfesnic vechi de fier.

Briceagul tăia ca un brici. Cît despre cuțit, avea însușirea că putea servi, la fel de bine, și drept pumnal.

Dantès examinează obiectele cu aceeași atenție cu care, pe vremuri, în dughenele negustorilor de curiozități din Marsilia, examinase uneltele făcute de sălbatici și aduse din mările Sudului, de către căpitani de cursă lungă.

— Cerneala știi de unde o iau, urmă Faria. Nu-mi fac decît atunci cînd am nevoie.

— Acum nu mă uimește altceva decît că ți-au ajuns zilele pentru toată munca asta.

— Mai aveam și nopțile, răspunse Faria.

— Nopțile ? se miră Dantès. Doar n-oi fi asemenea pisicilor care văd și noaptea.

— Nu ; dar Dumnezeu i-a lăsat omului inteligența, ca să-i ajute sărăcia simțurilor : mi-am făcut rost de lumină.

— Cum asta ?

— Iau grăsimea din carnea ce mi se aduce, o topesc și scot un fel de ulei gros. Privește, asta e lumînarea mea.

Și abatele îi arată lui Dantès un fel de lampion, semănînd cu cele folosite pentru iluminatul străzilor.

— Dar focul ?

— Iată două pietre și cîrpă arsă.

— Dar chibriturile ?

— M-am prefăcut că sufăr de o boală de piele și am cerut sulf. Mi s-a dat.

Dantès puse obiectele pe masă și plecă fruntea, copleșit de perseverența și de puterea minții abatelui.

— Dar nu-i încă totul, vorbi Faria. Doar nu puteam să pun toate comorile într-o singură ascunzătoare. Hai s-o închidem pe asta.

Puseră lespede la locul ei. Abatele presără peste ea puțin praf, călcă deasupra ca să șteargă urmele golurilor, apoi se îndreptă spre pat și-l dădu la o parte.

În dosul căpătiului, ascunsă după o piatră care o închidea, aproape perfect, se găsea o groapă, iar în groapă o scară de frînghie, lungă de vreo opt sau zece metri.

Dantès o cercetă : era cât se poate de solidă.

— Cine ți-a dat frînghia pentru scara asta minunată ? întrebă el.

— Mai întâi câteva din cămășile mele, apoi cearșafurile de pe pat, destrămate în timpul celor trei ani de captivitate de la Fenestrelle. Când m-au adus aici, am găsit mijlocul de a aduce firele cu mine ; aici mi-am continuat munca.

— Dar n-au observat că cearșafurile de pe patul duminical nu mai aveau tivuri ?

— Le-am cusut din nou.

— Cu ce le-ai cusut ?

— Cu acul acesta.

Și abatele, desfăcînd o zdreanță din veșmîntul său, îi arată lui Dantès un os de pește, lung, ascuțit, la al cărui capăt se mai găsea încă un fir de ață.

— Da, urmă abatele, mă gîndisem la început să desprind zăbrelele și să fug prin fereastra asta, care e ceva mai largă decît a celei tale, după cum vezi. Aveam de gînd s-o lărgesc și mai mult în ziua evadării. Dar am observat că fereastra dă în curtea interioară și am renunțat la planul meu, fiindcă mi s-a părut prea nesigur. Am păstrat totuși scara, pentru cine știe ce împrejurare neprevăzută, pentru vreuna din evadările despre care ți-am vorbit, prilejuite de întîmplare.

Părînd că examinează scara, Dantès se gîdea acum la altceva. Îi venise o idee : oare omul acesta, atît de inteligent, de iscusit şi de profund nu va putea să vadă limpede în beznele propriei lui nenorociri, în care el nu desluşise niciodată nimic ?

— La ce te gîndeşti ? îl întrebă abatele, zîmbind şi luînd tăcerea lui Dantès drept semnul unei admiraţii adînci.

— Mai întîi mă gîndeam ce inteligenţă uriaşă ţi-a trebuit să risipeşti, ca să ajungi unde eşti acum. Ce-ai fi făcut, dacă ai fi fost liber ?

— S-ar fi putut să nu fac nimic, prisosul minţii mi s-ar fi împrăştiat, poate, pentru lucruri fără importanţă. Numai nenorocirea e în stare să sape pînă la unele tainite misterioase, ascunse în inteligenţa omului. Praful de puşcă are nevoie de presiune ca să explodeze. Temniţa a adunat laolaltă toate însuşirile mele împrăştiate ici, colo. Ele s-au ciocnit într-un spaţiu îngust, şi, după cum ştii, din ciocnirile norilor se naşte electricitatea, din electricitate fulgerul, iar din fulger, lumina.

— Nu, nu ştiu nimic, mărturisi Dantès, mîhnit de neştiinţa sa. Unele dintre cuvintele pe care le rosteşti n-au nici un înţeles pentru mine. Ce fericit eşti că ştii atîtea !

Abatele zîmbi.

— Nu spuneai mai adineauri că te gîndeşti la două lucruri ?

— Ba da.

— Şi nu mi l-ai spus decît pe cel dintîi. Care e al doilea ?

— Al doilea este că mi-ai povestit viaţa dumitale, şi n-o cunoşti pe a mea.

— Viaţa ta e prea scurtă, tinere, ca să cuprindă în ea evenimente însemnate.

— Dar cuprinde o imensă nenorocire, o nenorocire pe care n-am meritat-o. Şi, ca să nu-l mai blestem pe Dum-

nezeu, cum am făcut uneori, aş fi vrut să mă pot lega de oamenii care mi-au adus-o.

— Te crezi nevinovat ?

— Cu totul nevinovat, ți-o jur pe capetele singurelor ființe care-mi sînt dragi, pe-al tatii și pe-al lui Mercédès.

— Haide, vorbi abatele, închizînd ascunzătoarea și trăgînd patul la loc, spune-mi povestea vieții tale.

Dantès îi istorisi atunci ceea ce numea povestea vieții lui, adică o călătorie în India și două-trei călătorii în Levant. Ajunse, în sfîrșit, la ultima călătorie, la moartea căpitanului Leclère, la pachetul predat de el pentru marele mareșal, la scrisoarea acestuia, adresată unui oarecare domn Noirtier. Îi povesti abatelui despre sosirea la Marsilia, despre întîlnirea cu taică-său, despre dragostea cu Mercédès, despre masa de logodnă, despre arestare, interogatoriu, închiderea provizorie la palatul justiției și întemnițarea definitivă la castelul d'If. Ajuns aici, Dantès nu mai știa nimic, nici măcar cît timp fusese deținut.

Cînd termină povestirea, abatele chibzui adînc.

— Există o axiomă juridică, dintre cele mai înțelepte, și care ne duce, după cum îți spuneam mai adineauri, la ideea că, dacă nu cumva gîndul rău se naște o dată cu un organism stricat, firii omului îi e silă de crimă. Și totuși, civilizația ne-a dat nevoi, vicii, poște nefirești, care ne influențează uneori, ne înăbușe instinctele bune și ne împing spre păcat. De aici se trage maxima : „Dacă vrei să-l descoperi pe vinovat, caută-l mai întîi pe acela căruia crima săvîrșită i-a putut fi folositoare !” Cui îi putea folosi pieirea ta ?

— Doamne, cui putea să-i folosească ? Nimănui. Sînt prea neînsemnat.

— Nu-mi răspunde așa, fiindcă răspunsul n-are nici logică, nici înțelepciune. Totul e relativ, dragul meu, de la regele care stă în calea moștenitorului său și pînă la slujbașul mărunt, care stă în calea colegului său neprevăzut în buget. Dacă regele moare, moștenitorului îi rămîne

o coroană ; dacă slujbașul moare, colegul moștenește o leafă de o mie două sute de livre. Mia asta și două sute de livre formează venitul lui. Ea îi este la fel de necesară pentru trai, pe cât îi sînt regelui cele douăsprezece milioane. Fiecare ins, de la cea mai joasă și pînă la cea mai înaltă treaptă socială, are în jurul său o mică lume de interese, cu vîrtejurile și atomii ei strîmbi, asemenea lumilor lui Descartes. Doar atît că lumile astea se lărgesc tot mai mult, pe măsură ce se înalță. E ca un fel de spirală răsturnată, sprijinindu-se pe vîrf printr-un joc al echilibrului. Și acum, să ne reîntoarcem la lumea ta. Erai pe cale de a fi numit căpitan al „Faraonului“ ?

— Da.

— Erai pe cale de a te căsători cu o fată frumoasă ?

— Da.

— Avea cineva interes să nu ajungi căpitan al „Faraonului“ ? Avea cineva interes să nu te însori cu Mercédès ? Răspunde-mi mai întîi la prima întrebare. Buna rînduială e cheia tuturor problemelor. Avea cineva interes să nu ajungi căpitan al „Faraonului“ ?

— Nu. Eram foarte iubit pe bord. Dacă marinarii și-ar fi putut alege un șef, sînt sigur că m-ar fi ales pe mine. Un singur om avea un motiv oarecare ca să-mi poarte pică. Mă certasem cu el, puțin mai înainte, și i-am propus un duel pe care l-a refuzat.

— Așa ! Și cum se numea omul acela ?

— Danglars.

— Ce funcție avea pe bord ?

— Agent-contabil.

— Dacă ai fi ajuns căpitan, l-ai mai fi păstrat în postul său ?

— Nu l-aș mai fi păstrat. dacă ar fi depins de mine, fiindcă mi s-a părut că observ unele nereguli în socotelile lui.

— Bine. Acum spune-mi dacă a fost cineva de față la ultima ta convorbire cu căpitanul Leclère.

— Nu. Eram singuri.

— Și n-a putut nimeni să audă ce-ați vorbit ?

— Ba da, fiindcă ușa era deschisă. Ba chiar... ia stai... Da, da, Danglars a trecut chiar în clipa când căpitanul Leclère îmi dădea pachetul pentru marele mareșal.

— Bun, făcu abatele. Sîntem pe calea cea bună. Ai luat pe cineva cu tine cînd ai coborît în insula Elba ?

— Nu. M-am dus singur.

— Și ți s-a încredințat o scrisoare ?

— Da. Mi-a dat-o marele mareșal.

— Ce-ai făcut cu scrisoarea ?

— Am pus-o în portofel.

— Aveai deci portofelul la tine ? Cum putea să încapă în buzunarul unui marinar portofelul în care era loc pentru o scrisoare oficială ?

— Ai dreptate. Lăsasem portofelul pe bord.

— Deci abia pe bord ai pus scrisoarea în portofel ?

— Da.

— Și, de la Porto-Ferraio, pînă pe bord, ce-ai făcut cu scrisoarea ?

— Am ținut-o în mînă.

— Cînd te-ai urcat pe „Farăon“, a putut să vadă oricine că ai o scrisoare în mînă ?

— Da.

— Și Danglars ?

— Și Danglars.

— Acum ascultă-mă cu băgare de seamă. Caută să-ți aduni toate amintirile : îți aduci aminte în ce termeni era redactat denunțul ?

— Sigur ; l-am citit de trei ori și mi-a rămas în minte fiecare cuvînt.

— Repetă-mi-l și mie.

Dantès se gîndi o clipă.

— Iată-l, spuse el. Ți-l repet, cuvînt cu cuvînt :

„Dl. procuror regal este înștiințat de către un prieten al tronului și al religiei că numitului Edmond Dantès,

secund pe nava «Faraonul», sosită în dimineața aceasta de la Smirna, după ce a trecut pe la Neapole și Porto-Ferrajo, i-au fost încredințate de către Murat o scrisoare pentru uzurpator și, de către uzurpator, o scrisoare pentru un comitet bonapartist din Paris.

Dovada crimei sale se va găsi, dacă va fi arestat, căci scrisoarea se află fie la el, fie la taică-său, fie în cabina sa de pe bordul «Faraonului».

Abatele ridică din umeri.

— E limpede ca lumina zilei, spuse el. Trebuie că ai o inimă tare naivă și tare bună, dacă n-ai ghicit din capul locului cum stau lucrurile.

— Crezi ? strigă Dantès. O, prea ar fi ticălos !

— Cum scria de obicei, Danglars ?

— Avea un scris frumos, cu litere aplecate spre dreapta.

— Și cum era scris denunțul anonim ?

— Cu litere aplecate spre stînga.

Abatele zîmbi.

— Prefăcut, nu-i așa ?

— Prea sigur ca să fi fost prefăcut.

— Ia privește...

Abatele luă condeiul, sau ceea ce numea el condei, îl muie în cerneală și scrise cu mîna stîngă, pe o fișie de pinză gata pregătită, primele două-trei rînduri ale denunțului.

Dantès se dădu înapoi și-l privi aproape îngrozit.

— E uimitor, strigă el, e uimitor cum seamănă scrisul !

— Asta pentru că și denunțul a fost scris cu mîna stîngă. Știi, am observat un lucru...

— Care ?

— Toate rîndurile scrise cu mîna dreaptă se deosebesc între ele, pe cînd toate rîndurile scrise cu stînga se aseamănă.

— Va să zică ai văzut tot, ai observat tot ?

— Să mergem mai departe.

— Da, da !
 — Să trecem la a doua întrebare.
 — Ascult.
 — Avea cineva interes să nu te însori cu Mercédès ?
 — Da ! Un tânăr care-o iubea.
 — Cum îl cheamă ?
 — Fernand.
 — E un nume spaniol ?
 — El era catalan.
 — Crezi că ar fi fost în stare să scrie denunțul ?
 — Nu ! El, cel mult, m-ar fi înjunghiat, atîta tot.
 — Da, așa e firea spaniolilor : de ucis, ucid, dar nu sînt lași.

— De altfel, continuă Dantès, habar n-avea de toate amănuntele cuprinse în denunț.

— Nu le spuseseși nimănui ?
 — Nimănui.
 — Nici chiar iubitei ?
 — Nici logodnicei mele.
 — Atunci, Danglars este...
 — Oh ! Acum sînt sigur.
 — Ia stai... Danglars îl cunoștea pe Fernand ?
 — Nu... Ba da... Îmi aduc aminte...
 — Ce ?

— În ajunul logodnei mele i-am văzut stînd împreună sub umbrarul lui taica Pamphile. Danglars era prietenos și ironic. Fernand era palid și tulburat.

— Erau singuri ?
 — Nu, mai stăteau împreună cu un al treilea, un cunoscut de-al meu, care fără îndoială că le făcuse cunoștință. Un croitor, numit Caderousse ; dar croitorul era beat... Ia stai ! Cum de-am uitat ? Lîngă masa unde beau ei se afla o călimară, hîrtie și condeie. (Dantès își prinse fruntea în palme.) Oh ! Ticăloșii ! Ticăloșii !

— Mai vrei să știi ceva ? întrebă abatele, rîzînd.

— Da, da, fiindcă le adîncești pe toate, fiindcă vezi limpede în toate, aş vrea să ştiu de ce n-am fost interogată decît o singură dată, de ce n-am fost judecat, şi cum de-am fost arestat fără mandat ?

— O, asta e ceva mai serios, spuse abatele. Justiţia îşi are căile ei, sumbre, tainice şi greu de pătruns. Ce-am făcut pînă acum, cu privire la cei doi prieteni, a fost o nimica toată. De-acum, însă, va trebui să-mi dai indicaţiile cele mai precise.

— Haide, întreabă-mă, fiindcă vezi într-adevăr mai limpede decît mine, în propria mea viaţă.

— Cine te-a interogată ? Procurorul, substitutul sau judecătorul de instrucţie ?

— Substitutul.

— E tînăr sau bătrîn ?

— Tînăr ; dacă are douăzeci şi şapte, douăzeci şi opt de ani.

— Bine. Necorupt încă, dar destul de ambiţios. Cum s-a purtat cu tine ?

— Mai mult blînd decît aspru.

— I-ai povestit tot ?

— Tot.

— Şi nu i s-a schimbat purtarea în timpul interogatoriului ?

— S-a înăsprit o clipă, cînd a luat scrisoarea care mă compromitea. Mi s-a părut că-l copleşise nenorocirea mea.

— Nenorocirea ta ?

— Da.

— Eşti sigur că nenorocirea ta îl mîhnea ?

— Cel puţin ştiu că mi-a dat o mare dovadă de simpatie.

— Care ?

— A ars singura dovadă care mă putea învinovăţi.

— Care ? Denunţul ?

— Nu. Scrisoarea.

— Eşti sigur ?

— A ars-o în fața mea.

— Așa e altceva. Omul ăsta ar putea fi un ticălos mai mare decât crezi.

— Mă faci să mă cutremur, pe cinstea mea ! Oare nu sînt pe lume decât tigri și crocodili ?

— Chiar așa. Dar tigrii și crocodilii cu două picioare sînt mai periculoși decât ceilalți.

— Să continuăm, să continuăm.

— Bucuros. Spui că a ars scrisoarea ?

— Da. Și mi-a spus : „Vezi ? Nu există decât dovada asta împotriva dumatăle, și o distrug“.

— Purtarea lui mi se pare prea sublimă, ca să fie firească.

— Așa crezi ?

— Sînt sigur. Cui îi era adresată scrisoarea ?

— D-lui Noirtier, strada Coq-Héron nr. 13, Paris.

— Nu bănuiești cumva că substitutul ar fi putut avea vreun interes să distrugă scrisoarea ?

— S-ar putea, căci de două sau de trei ori m-a pus să-i făgăduiesc, în interesul meu, după cum spunea, că n-am să pomenesc nimănui despre scrisoare și m-a pus să jur că n-am să rostesc numele scris pe adresă.

— Noirtier ? repetă abatele... Noirtier ? Am cunoscut un Noirtier la curtea fostului rege al Etruriei, un Noirtier care fusese girondin în timpul revoluției. Cum spui că se numea substitutul ?

— De Villefort.

Abatele izbucni în rîs.

Dantès îl privi uluit.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă el.

— Vezi raza asta de lumină ?

— Da.

— Ei bine, în clipa de față, totul e pentru mine la fel de limpede ca raza asta străvezie și luminoasă. Biet copil, sărman tînăr ! Și magistratul ăsta a fost bun cu tine ?

— Da.

— Substitutul ăsta cumsecade a ars, a nimicit scri-soarea ?

— Da.

— Furnizorul ăsta preacinstit al călăului te-a pus să juri că n-ai să rostești niciodată numele de Noirtier ?

— Da.

— Sărman orb, știi cine era Noirtier ? Noirtier era taică-său !

Dacă trăsnetul ar fi căzut la picioarele lui Dantès, săpînd o prăpastie în fundul căreia s-ar fi deschis iadul, efectul lui tot n-ar fi fost mai rapid, mai electric, mai strivitor decît cuvintele auzite. Dantès se ridică în picioare și-și prinse fruntea în mîini, de parcă s-ar fi temut să nu-i explodeze.

— Tatăl lui ! Tatăl lui ! strigă el.

— Da, tatăl lui, pe care îl cheamă Noirtier de Villefort.

Atunci o lumină fulgerătoare se făcu în mintea deținutului. Tot ce i se păruse întunecat străluci dintr-o dată, într-o lumină orbitoare. Toate tărăgănirile lui Villefort din timpul interogatoriului, distrugerea scrisorii, jurămîntul cerut, glasul aproape tînguitor al magistratului care, în loc să-l amenințe, părea că se roagă, toate îi reveniră în minte. Țipînd, Edmond se clătină o clipă, ca un om beat, apoi se repezi priu scobitura care ducea din celula abatelui într-a sa.

— Oh, trebuie să fiu singur, ca să mă pot gîndi ! strigă el.

Și, ajungînd în celulă, se prăbuși pe patul unde temnicerul îl găsi seara, întins, cu ochii ațintiți în gol, cu chipul încruntat, dar neclintit și mut ca o statuie.

În timpul orelor acestora de gîndire adîncă, ore ce trecură ca niște clipe, Dantès luase o hotărîre înfricoșătoare și făcuse un legămînt cumplit.

Vocea abatelui Faria îl trezi din visare. Abatele, care primise și el vizita temnicerului, venise să-l invite pe Dantès să mănînce împreună cu el. În calitatea lui de nebun

recunoscut, de nebun vesel mai ales, abatele se bucura de unele hatîruri : printre altele i se dădea pîine ceva mai albă, iar duminica i se aducea o sticlură de vin. Și fiindcă tocmai se nimerise să fie duminică în ziua aceea, abatele venise să-și poftască tovarășul la pîinea și la vinul său.

Dantès îl urmă. Trăsăturile feței i se înseninaseră și păreau liniștite ca de obicei, dar căpătaseră o asprime și o tărie, dacă se poate spune astfel, care vădeau hotărîrea luată. Abatele îl privi fix.

— Îmi pare rău că te-am ajutat, în cercetările tale și că ți-am spus ceea ce ți-am spus, vorbi el.

— De ce ? întrebă Dantès.

— Fiindcă ți-am infiltrat în inimă un sentiment pe care nu-l aveai : răzbunarea.

Dantès zîmbi.

— Să lăsăm astea, spuse el.

Abatele îl mai privi o clipă și-și clătină cu tristețe capul. Vorbi apoi despre alte lucruri, așa cum îl rugase Dantès.

Cuvintele bătrînului deținut, asemenea cuvintelor tuturor oamenilor care au suferit mult, cuprindeau numeroase învățăminte și te îndemneau să le asculți. Nefericitul nu era însă egoist și nu vorbea niciodată despre nenorocirile lui.

Dantès îi asculta cu admirație fiecare cuvînt. Unele dintre ele se potriveau ideilor pe care le avea și cunoștințelor pe care le căpătase ca marinar ; celelalte se refereau la lucruri necunoscute și, ca aurorele boreale ce-i luminează pe navigatorii nordului depărtat, îi arătau tînarului priveliști și orizonturi noi, străbătute de lumini fantastice. Dantès înțelese ce fericire ar fi însemnat pentru o fire inteligentă să poată urmări o minte atîta de înțeleaptă pe înălțimile morale, filozofice și sociale, unde ea avea obiceiul să se avînte.

— Ar trebui să mă înveți și pe mine puțin din tot ce știi, i se adresa el abatelui, măcar dac-ai face asta numai ca să nu te plictisești stînd cu mine. Acum încep să cred că-ți place mai mult singurătatea, decît un tovarăș fără educație și fără însușiri, ca mine. Dacă vrei să faci ce-ți cer, n-am să mai pomenesc de fugă.

Abatele zîmbi.

— Vai, fiul meu, spuse el, știința omenească e tare mărginită, iar cînd te voi învăța matematicile, fizica, istoria și cele trei-patru limbi vii pe care le cunosc, atunci ai să știi tot ce știu eu. Și mi-ar fi de ajuns doi ani ca să torn toată știința asta din mintea mea într-a ta.

— Doi ani ? Crezi că am să pot învăța atîtea în doi ani ?

— Ca să le pui în practică, nu ; dar principiile lor le-ai putea învăța. Da, a învăța nu înseamnă a ști. Există oameni care știu și oameni care sînt savanți : pe unii îi face memoria, pe ceilalți, filozofia.

— Dar filozofia nu se poate învăța ?

— Filozofia nu se învață ; ea e reunirea tuturor științelor căpătate de geniul care le pune în practică. Filozofia e norul strălucitor pe care Crist a pus piciorul cînd s-a înălțat la cer.

— Haide, spuse Dantès, ce-ai să mă înveți mai întîi ? Abia aștept să încep. Sînt însetat de știință.

— Am să te învăț totul.

Și, într-adevăr, chiar în seara aceea, cei doi deținuți întocmîră un plan de învățămînt, a cărui îndeplinire începu chiar de-a doua zi. Dantès avea o memorie uimitoare, o ușurință de-a gîndi deosebită ; aplicația spre matematică a minții sale îi dădea putința să înțeleagă totul prin calcule, iar poezia vieții de marinar îndepărta tot ce putea părea prea material în lecția redusă la uscăciunea cifrelor sau la înțepeneala liniilor. Cunoștea mai demult italiana și greaca modernă pe care o învățase în călătoriile sale prin Orient. Cu ajutorul lor îi fu lesne să priceapă mecanismul

celorlalte limbi, și peste șase luni începu să vorbească spaniola, engleza și germana.

Așa cum îi spusese abatelui Faria, fie pentru că ocupația studiului îi înlocuia libertatea, fie pentru că, după cum am văzut, obișnuia să-și țină întocmai cuvîntul dat, el nu mai pomeni de fugă, și zilele îi trecură astfel mai repede și mai pline de învățăminte. Peste un an, era cu totul alt om.

Cît despre abatele Faria, Dantès observă că, deși prezența lui îi mai îndulcise captivitatea, bătrînul se posomora din zi în zi. Minteia îi părea năpădită mereu de-un gînd necurmat și stăruitor. Cădea adeseori într-o visare adîncă, ofta fără voie, se ridica pe neașteptate, își încrucișa brațele pe piept și se plimba, mohorît, prin celulă.

Într-o zi, abatele se opri dintr-o dată în mijlocul unuia dintre ocolurile repetate de sute de ori în jurul celei și spuse*:

— Dacă n-ar fi santinela !

— N-o să fie santinelă decît atîta cît o vrei dumneata, îi răspunse Dantès, părăind că-i citește dincolo de bolta frunții, ca printr-un cristal.

— Ți-am mai spus că mi-e silă să ucid, urmă abatele.

— Totuși, de data asta, dacă vom ucide, o vom face împinși de instinctul nostru de conservare, împinși de un sentiment de apărare...

— N-are a face. N-aș fi în stare...

— Și cu toate astea, te gîndești la ea ?

— Mă gîndesc întruna, întruna, șopti abatele.

— Și-ai găsit o cale, nu-i așa ? întrebă repede Dantès.

— Da, însă numai dacă în galerie s-ar afla o santinelă oarbă și surdă.

— Va fi oarbă, și surdă, spuse tînărul, cu o hotărîre care-l înspăimîntă pe abate.

— Nu, nu ! strigă acesta. E cu neputință.

Dantès ar fi vrut să vorbească mai mult despre fugă, dar abatele clătină din cap și refuză să-i mai răspundă.

Trecură trei luni.

— Ești puternic ? îl întrebă într-o zi Faria.

Fără să-i răspundă, Dantès apucă dalta, o îndoi ca pe o potcoavă, apoi o îndreptă la loc.

— Îți dai cuvîntul să nu ucizi santinela decît dacă n-o exista altă scăpare ?

— Da, pe cinstea mea.

— Atunci, spuse abatele, ne putem atinge scopul.

— Cît timp ne va trebui pentru asta ?

— Cel puțin un an.

— Dar putem să începem ?

— Chiar acum.

— Vai, am pierdut un an ! strigă Dantès.

— Găsești că l-ai pierdut ? întrebă abatele.

— Iartă-mă, iartă-mă ! spuse Dantès, roșind.

— Lasă, omul nu-i decît om și nimic altceva. Iar tu ești unul dintre cei mai buni oameni din cîți am cunoscut. Hai să-ți arăt planul meu.

Abatele îi arătă lui Dantès un desen pe care-l făcuse : era planul celulei sale, al celulei lui Dantès și al coridorului care le unea. În mijlocul galeriei acesteia fixase un fel de tunel îngust, asemănător acelor ce se fac în interiorul minelor. Tunelul avea să-i ducă pe cei doi deținuți pînă sub galeria unde se plimba santinela. Odată ajunși acolo, ei aveau să sape o groapă largă și să desprindă una din lespezile care pardoseau galeria. La un moment dat, lespedea trebuia să se scufunde sub greutatea soldatului, care avea să dispară, înghițit de groapă. Dantès trebuia să se repeadă, în clipa cînd soldatul, buimăcit de cădere, nu se putea apăra, să-l lege, să-i pună un căluș în gură, și amîndoi deținuții, trecînd printr-una din ferestrele galeriei, aveau să coboare, cu ajutorul scării de frînghie, de-a lungul zidului exterior și să scape.

Dantès bătu din palme și ochii îi străluciră de bucurie ; planul era atît de simplu, încît nu puteau să dea greș.

În aceeași zi, săpătorii se puseră pe lucru, cu atât mai multă înverșunare, cu cît munca lor urma după un repaus îndelungat și nu făcea, după toate probabilitățile, decît să continue gîndul intim și tainic al fiecăruia dintre ei.

Nu se opreau din lucru decît atunci cînd erau siliți să se întoarcă în celule pentru a primi vizita temnicerului. De altfel se obișnuiseră să afle, după zgomotul abia perceptibil al pașilor, momentul cînd omul cobora la ei, și niciodată n-au fost surprinși nepregătiți. Pămîntul pe care-l scoteau din noua galerie și care ar fi sfîrșit prin a umple vechiul coridor, îl aruncau puțin cîte puțin, cu precauții nemaipomenite, prin fereastra celulei lui Dantès sau a lui Faria ; îl fărîmîtau cu grijă, iar vîntul nopții îl împrăștia departe, fără să lase urme.

Munca această, efectuată numai cu o daltă, cu un cuțit și o pîrghie de lemn, dură aproape un an. În tot acest timp, lucrînd, Faria continuă să-l instruiască pe Dantès, vorbindu-i cînd într-o limbă, cînd în alta, învățîndu-l istoria popoarelor și a marilor oameni care, din timp în timp, lasă în urma lor dîra luminoasă numită glorie. Abatele, om de societate, și încă din înalta societate, avea între altele un fel de măreție melancolică, și Dantès, datorită puterii de asimilare pe care i-o hărăzise natura, știu să scoată din ea politețea elegantă care-i lipsea și manierele aristocratice care nu se pot căpăta de obicei decît prin contactul cu clasele ridicate.

Săpătura fu terminată în cincisprezece luni. Șanțul sub galerie fusese săpat. Se auzeau pașii santinelei trecînd de colo-colo, și cei doi deținuți, siliți să aștepte o noapte întunecoasă și fără lună ca să-și asigure și mai bine fuga, n-aveau decît o teamă : să nu vadă pămîntul năruindu-se de la sine sub pașii soldatului. Înlăturară neajunsul acesta punînd drept proptea o grindă mică, găsită sub temelii. Dantès tocmai se pregătea să o pună, cînd îl auzi dintr-o dată pe abatele Faria, care rămăsese în celula lui ca să

ascută un țaruș pentru prins scara de frînghie, strigîndu-l deznădăjduit. Dantès dădu fuga și-l zări pe abate în picioare, în mijlocul încăperii, palid, cu fruntea scaldată în sudoare și cu mîinile crispate.

— Doamne ! strigă Dantès. Ce ai ? Ce ți s-a întîmplat ?

— Repede ! Repede ! spuse abatele. Ascultă-mă.

Dantès privi obrazul învinețit al lui Faria, ochii cer-niți, buzele albite, părul zbirlit, și de spaimă lăsă să-i scape dalta din mîină.

— Ce s-a întîmplat ? strigă el.

— Sînt pierdut ! spuse abatele. Ascultă : mă va cuprinde o criză groaznică, poate chiar mortală. Criza se apropie, o simt ; am mai avut-o o dată, cu un an înainte de a fi închis. Răul acesta n-are decît un leac, și am să ți-l spun. Dă fuga la mine ; ridică piciorul patului ; piciorul e scobit și ai să găsești în el o sticlură de cristal, umplută pe jumătate cu o licoare roșiatică. Adu-mi-o. Sau mai bine, nu, nu, aș putea fi surprins aici. Ajută-mă să mă întorc la mine, cit mai am încă puțină putere. Cine știe ce se poate întîmpla în timpul cît va ține criza ?

Dantès, fără să-și piardă cumpătul, deși nenorocirea care-l lovea era nespus de mare, coborî în tunel, tirîndu-l după el pe nefericitul său tovarăș și ducîndu-l, plin de grijă, pînă la celălalt capăt. Cînd ajunse în celula abatelui, îl culcă pe Faria în pat.

— Mulțumesc, îi spuse abatele, tremurînd din toate încheieturile, ca și cum ar fi ieșit dintr-o apă rece ca gheața. Iată că m-a ajuns răul ; am să cad în catalepsie. Poate n-am să fac nici o mișcare, poate n-am să scot nici un geamăt, dar se poate, de asemenea, să spumeg, să mă înțepenesc, să strig. Fă așa fel ca să nu mi se audă strigătele. E foarte important lucrul acesta, căci altfel poate că mă vor muta în altă celulă și vom fi despărțiți pentru totdeauna. Cînd ai să mă vezi nemișcat, rece și mort, ca să zic așa, numai în clipa aceea, mă auzi ?, numai în clipa aceea descleștează-mi dinții cu cuțitul, toarnă-mi

în gură opt sau zece picături din licoarea asta, și poate că am să-mi revin.

— Poate ? strigă Dantès, îndurerat.

— Ajutor ! Ajutor ! strigă abatele. Mo... m...

Criza fusese atât de subită și de puternică, încât nefericitul deținut nu putu nici măcar să-și termine cuvîntul început ; un nor îi umbri fruntea, repede și întunecat ca o furtună pe mare ; criza îi holbă ochii, îi împurpură obraji. El se zbatu, spumegă, urlă. Dar, după cum îi spusese el însuși, Dantès îi înăbuși strigătele sub pătură. Criza dură vreo două ore. Apoi, mai țeapăn decît un bolovan, mai palid și mai rece decît marmura, mai zdrobit decît o trestie călcată în picioare, Faria căzu, înțepeni și mai mult, într-o ultimă zvîcnire, apoi se învineți.

Edmond așteptă ca moartea aceasta aparentă să-i năpădească tot corpul și să-l răcească pînă la inimă. Atunci apucă cuțitul, vîrî lama între dinții bolnavului, desfăcu plin de grijă fălcile încleștate, numără una după alta zece picături din licoarea roșie și așteptă.

Se scurse o oră întreagă fără ca bătrînul să dea vreun semn de viață. Dantès se temea să nu fi așteptat prea mult și-l privea deznădăjduit. În sfîrșit, o roșeață ușoară se ivi în obraji bolnavului, ochii, rămași tot timpul holbați și stinși, prinseră viață, un suspin abia simțit îi scăpă printre buze, și el se mișcă.

— Salvat ! E salvat ! strigă Dantès.

Bolnavul nu putea încă să vorbească, dar întinse, cuprins de o neliniște vădită, mîna spre ușă. Edmond ascultă și auzi pașii temnicerului. În curînd avea să fie ora șapte și Dantès nu avusese răgaz să măsoare timpul.

Tînărul făcu un salt spre tunel, se afundă înăuntru, puse lespeda deasupra capului și reintră în celula sa.

O clipă mai tîrziu, ușa se deschise, și temnicerul îl găsi pe deținut stînd, ca de obicei, în pat.

Abia temnicerul îi întoarse spatele, abia zgomotul pașilor i se pierdu în lungul coridorului, că Dantès, ros

de neliniște, porni, fără să se mai gîndească să mănînce, pe drumul cunoscut. Ridicînd lespedeza cu capul, el reintră în celula abatelui.

Acesta își revenise în fire, dar stătea tot întins, țeapăn și fără putere, în pat.

— Nu mai credeam c-am să te revăd, îi spuse el lui Dantès.

— De ce ? îl întrebă tinărul. Credeai că ai să mori ?

— Nu ; dar totul e pregătit pentru fugă. Credeam că vei fugi.

Chipul lui Dantès se înroși de indignare.

— Fără dumneata ? strigă el. Într-adevăr, m-ai crezut în stare de o asemenea faptă ?

— Acum văd că m-am înșelat, spuse bolnavul. Ah ! mă simt slăbit, frînt, zdrobit.

— Curaj, au să-ți revină puterile, îl îmbărbătă Dantès, așezîndu-se pe pat și luînd între palmele lui miinile lui Faria.

Abatele clătină din cap.

— Ultima dată, spuse el, criza a durat o jumătate de ceas, apoi mi-a fost foame și m-am ridicat singur. Astăzi nu mai pot să-mi mișc nici piciorul, nici brațul drept. Îmi simt capul greu, și asta înseamnă că și creierul mi-a fost atins. A treia criză mă va paraliza cu totul sau mă va ucide.

— Nu, nu, liniștește-te, n-ai să mori. A treia criză, dacă te va mai lovi, are să te găsească în libertate. O să te ajut la fel ca acum, ba încă și mai bine, căci voi avea toate ajutoarele trebuitoare.

— Prietene, nu te amăgi, spuse abatele. Criza care a trecut m-a osîndit la închisoarea veșnică : nu pot fugi dacă nu mai sînt în stare să merg.

— Nu-i nimic, o să așteptăm opt zile, o lună, ba la nevoie chiar două luni. În răgazul ăsta au să-ți revină puterile. Totul e pregătit pentru fuga noastră, și avem puțința să ne alegem singuri, oricînd, ora și momentul.

În ziua cînd te vei simți în stare să înoți, ei bine, în ziua aceea ne vom executa planul.

— N-am să mai pot înota niciodată, vorbi Faria. Brațul îmi e paralizat, nu pentru o zi, ci pentru totdeauna. Încearcă să-l ridici și ai să vezi singur.

Tînărul ridică brațul, care căzu înapoi, nesimțitor. Apoi oftă.

— Acum te-ai convins, Edmond, nu-i așa ? urmă Faria. Crede-mă, știu ce-ți spun : de cînd am avut prima criză, m-am tot gîndit la boala aceasta. O așteptam, fiindcă e o moștenire din familie. Și tata, și bunicul meu au murit la a treia criză. Medicul care mi-a preparat licoarea asta, și care e faimosul Cabanis însuși, mi-a prezis aceeași soartă.

— Medicul s-a înșelat, strigă Dantès. Cît despre paralizia dumată, nu mă necăjește de loc : am să te iau pe umeri și voi înota, purtîndu-te.

— Copile, spuse abatele, tu ești marinăr, ești înotător, ar trebui să știi, prin urmare, că un om încărcat cu o asemenea sarcină, n-ar putea să înoate nici o sută de metri în mare. Nu te mai lăsa amăgit de himerele care nu-ți pot înșela nici măcar minunata ta inimă. Voi rămîne aici, pînă ce-mi va suna ceasul eliberării, care acum nu mai poate fi altul decît ceasul morții. Iar tu, fugi, pleacă ! Ești tînăr, iscusit și puternic. Nu te îngriji de mine. Te dezleg de cuvîntul pe care mi l-ai dat.

— Foarte bine, spuse Dantès. Dacă e așa, atunci voi rămîne și eu. Apoi, ridicîndu-se și întinzînd o mînă în semn de legămînt, adăugă : Pe sîngele lui Crist, îți jur că nu te voi părăsi decît cînd vei închide ochii pentru totdeauna.

Faria îl privi pe tînărul acesta atît de nobil, atît de simplu, cu sufletul atît de mare, și-i citi în ochi și pe obrajii însuflețiți de cel mai curat devotament sinceritatea dragostei și curățenia legămîntului făcut.

— Fie, spuse bolnavul. Primesc. Mulțumesc. Apoi, întinzându-i mâna, îi spuse : Poate că ai să fii răsplătit pentru devotamentul acesta atît de cinstit. Dar, pentru că eu nu pot, iar tu nu vrei să pleci, e important acum să astupăm subterana făcută sub galerie ; soldatul poate să descopere, umblînd, sonoritatea locului săpat, să atragă atenția vreunui inspector, și atunci am fi descoperiți și despărțiți. Fă munca asta la care, din nefericire, nu te mai pot ajuta. Folosește pentru ea toată noaptea, dacă e nevoie, și nu te reîntoarce aici decît mîine dimineată, după vizita temnicerului. Am să-ți spun ceva deosebit de important.

Dantès prinse mîna abatelui, care îl liniști cu un zîmbet, și ieși, plin de supunerea și respectul închinat bătrînului său prieten.

CUPRINS

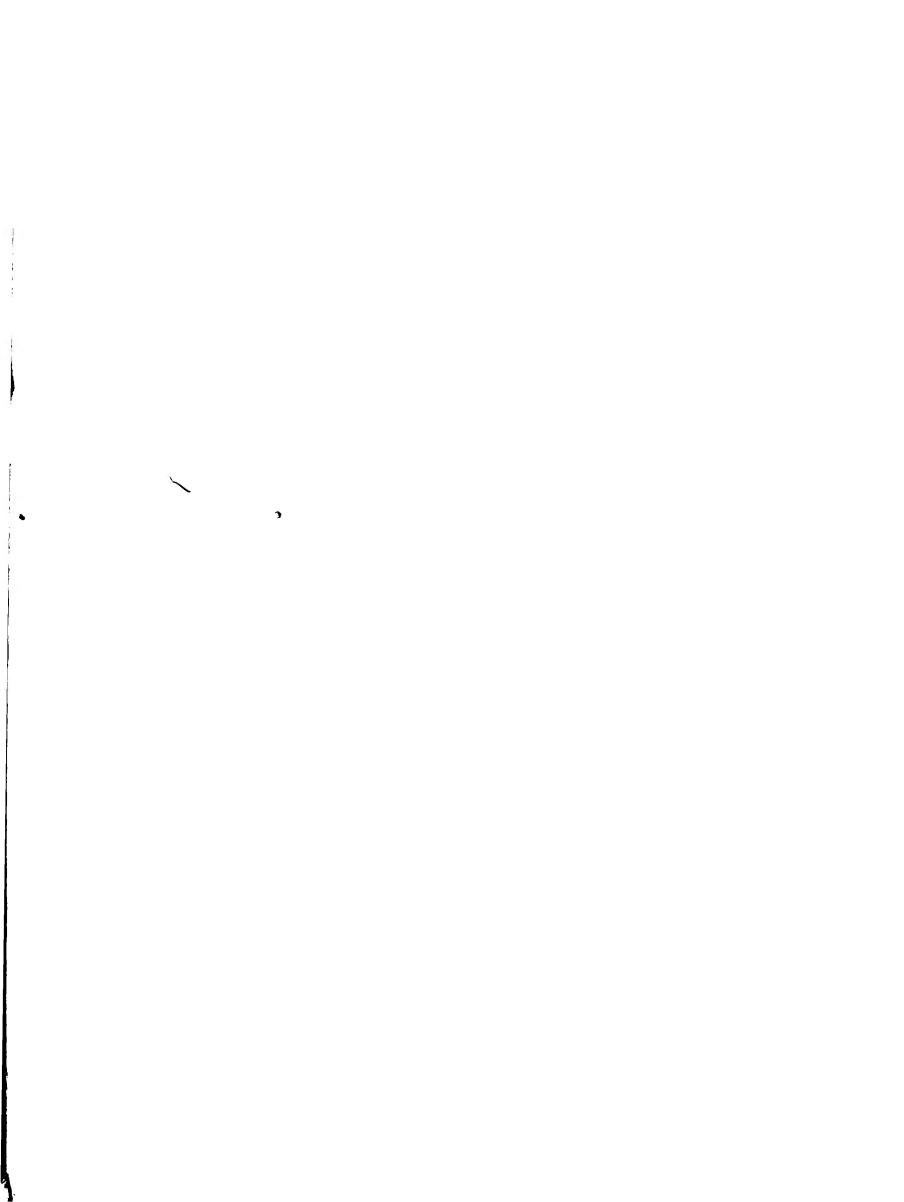
Cap. I	Marsilia. Sosirea	1
Cap. II	Tatăl și fiul	13
Cap. III	Catalanii	22
Cap. IV	Complot	35
Cap. V	Ospățul de logodnă	43
Cap. VI	Substitutul Procurorului regal	59
Cap. VII	Interogatoriul	72
Cap. VIII	Castelul d'If	86
Cap. IX	Seara logodnei	100
Cap. X	Cabinetul cel mic din Tuileries	108
Cap. XI	Căpcăunul din Corsica	119
Cap. XII	Tatăl și fiul	130
Cap. XIII	Cele 100 de zile	139
Cap. XIV	Deținutul furios și deținutul nebun	151
Cap. XV	Numărul 34 și numărul 27	165
Cap. XVI	Un savant italian	186
Cap. XVII	Celula abatelui	198

Lector : NICOLAE TEICA
Tehnoredactor : VASILE CIUCA

*Bun de tipar : 27.06.1985. Coli ed. 13,06.
Coli tipar 8,5.*

Comanda nr. 50 110
Combinatul poligrafic „Casa Scintei”,
Piața Scintei nr. 1, București,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

